

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Rijksjaarverslag 2018

VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Van ons allemaal **Voor ons allemaal**

Vergaderjaar 2018–2019

35 200 VIII

**Jaarverslag en slotwet Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap 2018**

Nr. 1

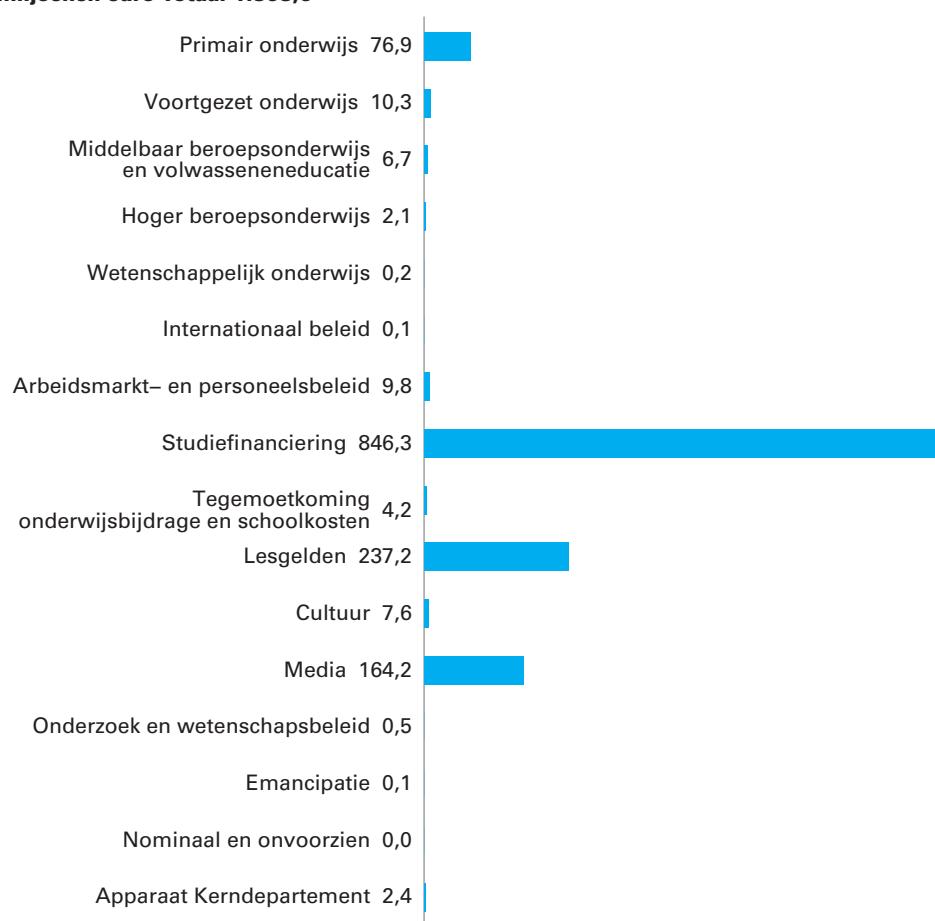
**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN ONDERWIJS,
CULTUUR EN WETENSCHAP (VIII)**

Aangeboden 15 mei 2019

**Gerealiseerde uitgaven verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen
In miljoenen euro Totaal 42.326,9**

**Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen
In miljoenen euro Totaal 1.368,6**

Inhoudsopgave

	Blz.
A. ALGEMEEN	5
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	5
2. Leeswijzer	8
B. BELEIDSVERSLAG	13
3. Beleidsprioriteiten	13
4. Beleidsartikelen	37
Art. nr. 1 Primair onderwijs	37
Art. nr. 3 Voortgezet onderwijs	46
Art. nr. 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	54
Art. nr. 6 en 7 Hoger onderwijs	64
Art. nr. 8 Internationaal beleid	75
Art. nr. 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	80
Art. nr. 11 Studiefinanciering	84
Art. nr. 12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	94
Art. nr. 13 Lesgelden	97
Art. nr. 14 Cultuur	99
Art. nr. 15 Media	107
Art. nr. 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid	113
Art. nr. 25 Emancipatie	119
5. Niet-beleidsartikelen	124
Art. nr. 91 Nominaal en onvoorzien	124
Art. nr. 95 Apparaat Kerndepartement	125
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	128
C. JAARREKENING	139
7. Departementale verantwoordingsstaat	139
8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen	140
9. Jaarverantwoording agentschappen per 31-12-2018	141
9.1 Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)	141
9.2 Nationaal Archief (NA)	151
10. Saldibalans	161
11. WNT-verantwoording 2018, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	171
D. BIJLAGEN	173
1. Toezichtrelaties RWT's en ZBO's	173
2. Afgerond evaluatie en overig onderzoek	185
3. Inhuur Externen	207
4. Financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector	209

A. ALGEMEEN

1. AANBIEDING JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGE-VERLENING

AAN de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Hierbij bieden de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, het departementale jaarverslag van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over het jaar 2018 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoeken wij de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media decharge te verlenen over het in het jaar 2018 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport op. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Rekenkamer met betrekking tot:

- a. het gevoerde financieel en materieel beheer;
- b. de bijgehouden administraties van het Rijk;
- c. de financiële informatie in het jaarverslag;
- d. de betrokken saldibalans;
- e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- f. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2018;
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2018 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2018, alsmede over de Saldibalans van het Rijk over 2018 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

I.K. van Engelshoven

De Minister voor Basis- en Voorgezet Onderwijs en Media,

A. Slob

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van(datum).

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de Voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van(datum).

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. LEESWIJZER

Het departementaal jaarverslag 2018 bestaat uit de volgende onderdelen:

- A. Een algemeen deel
- B. Het beleidsverslag
- C. De jaarrekening
- D. Bijlagen

De Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media is verantwoordelijk voor Artikel 1 Primair onderwijs, Artikel 3 Voortgezet onderwijs, Artikel 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid en Artikel 15 Media. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is verantwoordelijk voor de overige artikelen. De verdeling van de beleidsterreinen is vastgelegd in de portefeuilleverdeling van Kabinet [Rutte III](#).

Bij het Regeerakkoord is – met ingang van de begroting 2018 – het groen onderwijs als beleidsterrein ondergebracht bij het Ministerie van OCW. In het jaarverslag 2018 is de verantwoording van het groen onderwijs volledig geïntegreerd.

A. Algemeen deel

Het Algemeen deel bevat de aanbieding van het departementaal jaarverslag, het verzoek tot dechargeverlening en deze leeswijzer.

Groeiparagraaf

Voor het opstellen van het departementaal jaarverslag gelden de [Rijksbegrotingsvoorschriften](#) van de Minister van Financiën. Als gevolg van wijzigingen in deze voorschriften zijn de volgende veranderingen doorgevoerd ten opzichte van het jaarverslag 2017:

- Staafdiagrammen (geraamde) uitgaven en ontvangst
Het voorgeschreven staafdiagram heeft geen totaalbalk meer, waardoor de overige balkjes met artikelen relatief beter te onderscheiden zijn. De totaaltelling wordt in tekst opgenomen.
- Bedrijfsvoeringsparagraaf
Departementen moeten tenminste iedere vijf jaar een beschrijving opnemen van de departementale checks and balances voor subsidieregelingen. Ook moet worden beschreven welke beleidmatige en algemene ontwikkelingen met betrekking tot het toezicht op het normenkader financieel beheer hebben plaatsgevonden. OCW verwijst daarvoor naar de bijlage Toezichtsrelaties RWT's en ZBO's.
- Bijlage Toezichtsrelaties RWT's en ZBO's
In de bijlage Toezichtsrelaties RWT's en ZBO's is een aanvullende tabel opgenomen met meer uitgesplitste, gespecificeerde (financiële) informatie over grote RWT's en ZBO's.

Daarnaast heeft Tweede Kamer verzocht om in het jaarverslag inzicht te bieden in de diverse geldstromen en de verdeling daarvan in het wetenschappelijk onderwijs. Dit overzicht is opgenomen in bijlage 4. Hiermee wordt invulling gegeven aan de toezegging uit het Wetgevingsoverleg van 10 oktober 2018.

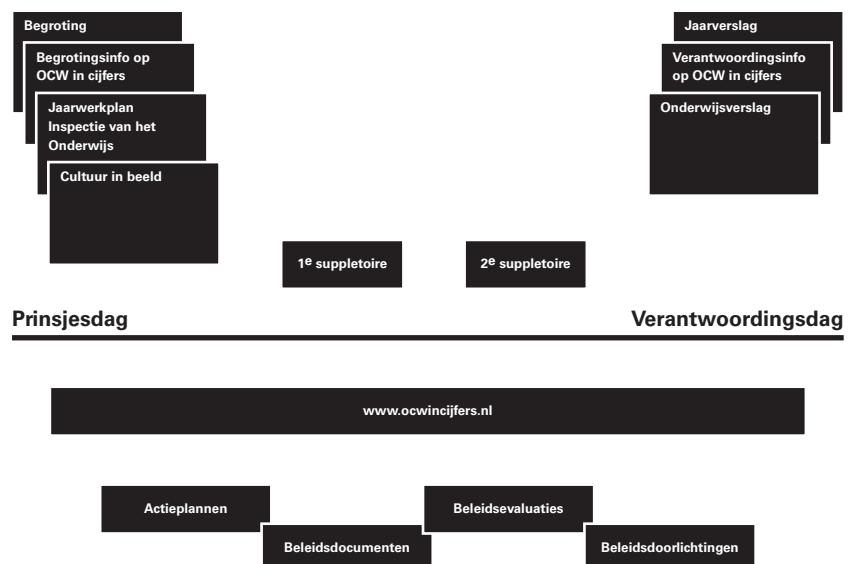
Voor de verantwoording 2018 heeft de Tweede Kamer «de onderbouwing van de ramingen van inkomsten en uitgaven» als focusonderwerp benoemd. De Minister van Financiën heeft op [18 oktober 2018](#) de Tweede Kamer geïnformeerd dat in het Financieel Jaarverslag Rijk 2018 hier invulling aangegeven zal worden.

Tot slot: een jaarverslag vormt het spiegelbeeld van de begroting. In het onderdeel Beleidsprioriteiten wordt dan ook per beleidsterrein geschatst welke voortgang is geboekt op de door het vorige kabinet gestelde doelen en welke (eerste) stappen zijn gezet voor de uitvoering van het Regeerakkoord. In dit onderdeel vindt ook nog de verantwoording plaats over de indicatoren van het voorgaande kabinet. Om deze reden sluiten de thema's van de tabellen in het beleidsverslag niet volledig aan op de thema's van de kopjes. Om de indicatoren zichtbaar te maken in de lopende tekst van het beleidsverslag, zijn de tabellen zo goed als mogelijk is, ingedeeld. Sommige van de indicatoren worden niet meer gemeten, zoals ook gemeld in de [brief](#) aan de Tweede Kamer. De indicatoren die niet meer gemeten worden, zijn niet opgenomen in de lopende tekst, maar staan wel in de totaaltableau achter de beleidsprioriteiten. Alle indicatoren, oud en nieuw zijn te vinden op [Onderwijs in cijfers](#).

Informatie in de begroting en andere relevante publicaties

De begroting is een compact document en toegespitst op de financiële informatie. De beleidsagenda presenteert de doelstellingen van de Ministers en de beleidsartikelen beschrijven de werking en financiering van de verschillende stelsels met bijbehorende prestatie-indicatoren. Voor een bredere kwantitatieve onderbouwing van de doelen en ambities uit de begroting wordt verwezen naar de openbare website [OCW in cijfers](#). Belangrijke kengetallen zijn opgenomen op de openbare website [OCW in cijfers](#). Op deze website worden resultaten, de stand van zaken en ontwikkelingen in het OCW-veld met een kwantitatieve toelichting en onderbouwing in beeld gebracht. Onderstaand schema geeft grafisch een totaalbeeld van welke informatie en verantwoording van het OCW-beleid gedurende een begrotingscyclus aan de Tweede Kamer wordt gestuurd.

Schematische weergave van de informatie aan de Tweede Kamer gedurende de begrotingscyclus

Hieronder volgt een nadere toelichting bij het schema.

- Op Prinsjesdag ontvangt de Tweede Kamer de begroting van OCW. Op de website van [OCW in cijfers](#) worden onder andere de doelen uit de beleidsagenda en verschillende ingezette beleidsinstrumenten gevuld, waaronder de Lerarenagenda en de sectorakkoorden in het

- po en vo. Ook wordt de internationale positie van het Nederlandse onderwijs- en wetenschapsstelsel gevuld en zijn de belangrijkste onderzoeksresultaten van «Education at a Glance» opgenomen, de jaarlijkse publicatie van de OESO. Daarnaast geeft deze website met de infographic «Onderwijsmonitor» inzicht in de prestaties van het onderwijs. Voor cultuur & media, wetenschap en emancipatie wordt met een beknopte set indicatoren een beeld van de kwaliteit en prestaties gegeven.
- Begin november 2018 heeft het Sociaal Cultureel Planbureau de publicatie [«Het Culturele Leven»](#) uitgebracht. In dit rapport presenteert het Sociaal en Cultureel Planbureau een model voor een periodieke rapportage over dat culturele leven. Dit model is vervolgens in dit rapport toegepast om het culturele leven in de jaren 2012–2017 in kaart te brengen.
 - De Inspectie van het Onderwijs heeft een belangrijke rol in het onderwijsstelsel als toezichthouder, maar ook als leverancier van beleidsinformatie. Jaarlijks verschijnt het Onderwijsverslag, waarin beschreven wordt wat goed gaat en wat er beter kan in het onderwijs. In de [Financiële Staat van het Onderwijs](#) wordt verslag gedaan van de financiële staat van de onderwijsinstellingen.
 - Gedurende het jaar wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de begrotingsuitvoering door middel van de 1^e suppletaire begroting (Voorjaarsnota) en de 2^e suppletaire begroting (Najaarsnota).
 - Ook worden gedurende het jaar allerlei beleidsdocumenten zoals actieplannen, beleidsdocumenten, beleidsevaluaties, beleidsdoorlichtingen naar de Tweede Kamer gestuurd. Wetsvoorstellingen worden ter behandeling aangeboden en AMvB's worden voorgehangen. Over verschillende beleidsterreinen worden brieven naar de Tweede Kamer gestuurd, onder andere ter nadere uitwerking van de beleidsagenda en de begroting. Hierover vindt vaak separaat overleg met het parlement plaats. De actieplannen geven voor de verschillende beleidsterreinen een beeld van het beleid. Beleidsdoorlichtingen en andere evaluaties verschaffen inzicht in de effectiviteit van beleid. Daarnaast wordt jaarlijks in de Voortgangsrapportages van de Sectorakkoorden en de Lerarenagenda informatie verschafft over de voortgang op enkele belangrijke prestatie-indicatoren.
 - De derde woensdag in mei is verantwoordingsdag. De Tweede Kamer ontvangt dan het jaarverslag van OCW, en de laatste stand van de voortgang op de begrotingsdoelen en ambities wordt gepresenteerd op de website van OCW in cijfers. Ook wordt het Onderwijsverslag aan de Tweede Kamer toegestuurd.

Overgangsrecht Comptabiliteitswet

Op grond van het overgangsrecht in artikel 10.2 van de Comptabiliteitswet 2016 blijven voor de presentatie en inrichting van de jaarverslagen en slotwetten over 2018 de bepalingen uit de Comptabiliteitswet 2001 en de daarop berustende bepalingen van toepassing zoals deze golden voor de inwerkingtreding van de Comptabiliteitswet 2016 per 1 januari 2018. Voor de dechargeverlening inzake het jaar 2018 over het gevoerde financieel beheer en materieelbeheer zijn de bepalingen van de Comptabiliteitswet 2016 en de daarop gebaseerde regelgeving van toepassing. Dit is conform de brief aan het parlement over het overgangsrecht in de Comptabiliteitswet 2016 (Vergaderjaar 2018–2019, [34 426, nr. 33](#)). Om die reden moet telkens bij de verwijzingen naar de bepalingen van de Comptabiliteitswet worden gelezen de artikelen van de Comptabiliteitswet 2001 voor de presentatie en inrichting en voor de begrotingsuitvoering de artikelen van

de Comptabiliteitswet 2016 conform de transponeringstabel bij de Comptabiliteitswet 2016, [Stb. 2017, 139](#).

Art. in CW 2016	Art. in CW 2001
3.2 – 3.4	19, eerste lid; 21, eerste en tweede lid
3.5	22, eerste lid; 26, eerste lid
3.8	58, eerste lid, onderdeel a, en derde lid; 61, derde lid
3.9	58, eerste lid, onderdeel b en c
2.37	60, tweede en derde lid; 63, eerste en vierde lid
2.35	61, tweede tot en met vierde lid
2.40	64
7.12	82, eerste lid; 83, eerste lid
7.14	82, vijfde lid; 83, tweede tot en met vierde lid

B. Het beleidsverslag kent de volgende elementen:

1. Beleidsprioriteiten
2. De beleidsartikelen
3. De niet-beleidsartikelen
4. Bedrijfsvoeringparagraaf

1. Beleidsprioriteiten

In het onderdeel Beleidsprioriteiten wordt teruggekeken op de activiteiten in 2018. Daarbij wordt per beleidsterrein aangegeven welke stappen zijn gezet met daarbij de relevante indicatoren. Daarnaast is een tabel met de gerealiseerde beleidsdoorlichtingen opgenomen en een overzicht van de risicoregelingen.

2. De beleidsartikelen

De beleidsartikelen bestaan uit de volgende onderdelen:

- Een algemene doelstelling met een toelichting daarop.
- Een passage gewijd aan de verantwoordelijkheid van de Ministers.
- De beleidsconclusies.
- De tabel budgettaire gevallen van beleid.
- Een toelichting op de financiële instrumenten.

Tabel budgettaire gevallen van beleid

De tabel budgettaire gevallen van beleid bevat een vaste indeling naar soorten financiële instrumenten volgens de Rijksbegrotingsvoorschriften. In de kolom «Vastgestelde begroting» is de stand ontwerpbegroting (derde dinsdag van september) plus de mutaties die bij een nota van wijziging, amendement of motie ten opzichte van de ontwerpbegroting (dus na de derde dinsdag van september, maar voor de mutaties eerste suppleaire begroting) zijn aangebracht.

Relatie verplichtingen versus uitgaven

In de tabel budgettaire gevallen van beleid staan naast de uitgaven en de ontvangstenmutaties ook verplichtingenmutaties. Bij de verplichtingen wordt ook aangegeven welk deel garantieverplichtingen betreft. Het gaat hier met name om zogenaamde garanties voor her- en nieuwbouw in het onderwijs in het kader van schatkistbankieren, kredietgaranties/verzekeringen in de cultuursector en de garanties voor de rekening courantlimieten die instellingen aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Bij kredietgaranties/verzekeringen moet gedacht worden aan

een indemniteitsregeling voor kunstvoorwerpen die op uitleenbasis in een Nederlands museum zijn tentoongesteld.

Toelichting financiële instrumenten

In de toelichting op de financiële instrumenten zoals opgenomen in de tabel budgettaire gevolgen van beleid worden de voornaamste verschillen verklaard tussen de oorspronkelijke begroting en de realisatie. De kasuitgaven zijn voor deze toelichting leidend. In het algemeen is er in de begroting sprake van een vaste verhouding tussen de verplichtingen en uitgaven die gerelateerd is aan het bekostigingsmoment voor scholen/instellingen. Er geldt daarom alleen een aanvullende, aparte toelichting voor de verplichtingmutaties als er sprake is van een opmerkelijk verschil met de uitgavenmutaties. Hiervoor wordt het procentuele realisatieverschil bij de verplichtingen vergeleken met het procentuele realisatieverschil bij de uitgaven. En als het verschil tussen deze percentages meer dan 10 bedraagt, dan worden de verplichtingensmutaties apart toegelicht.

In de toelichting op de financiële instrumenten wordt daarnaast toegelicht waarvoor de instrumenten bedoeld waren. Hierbij wordt aangesloten bij de toelichting uit de begroting. Indien relevant wordt op bondige wijze ingegaan op verschillen tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar. Voor de toe te lichten instrumenten wordt een keuze gemaakt op basis van financieel belang en/of politieke relevantie. Als norm voor financieel belang geldt de voorgeschreven **staffel** uit de Rijksbegrotingsvoorschriften.

3. De niet-beleidsartikelen

Er zijn twee zogenaamde niet-beleidsartikelen:

- Op artikel 91 (Nominaal en onvoorzien) wordt een overzicht gegeven van de verdelingen van tijdelijk geparkeerde middelen, zoals de loon- en prijsbijstelling.
- Op artikel 95 (Apparaat Kerndepartement) worden de apparaatsuitgaven van het kerndepartement, de apparaatskosten van de inspecties en adviesraden, baten-lastenagentschappen en een aantal ZBO's en RWT's verantwoord.

4. Bedrijfsvoeringparagraaf

In de bedrijfsvoeringparagraaf wordt verslag gedaan over de bedrijfsvoering. De paragraaf bevat tevens de mededeling bedrijfsvoering. Deze heeft betrekking op het financieel- en materieel beheer en de daarvoor bijgehouden administraties.

C. Jaarrekening

De jaarrekening bevat de departementale verantwoordingsstaat, de samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen, de jaarverantwoording van de agentschappen Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en het Nationaal Archief (NA), de saldibalans en de publicatie WNT-verantwoording.

D. Bijlagen

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

1. Toezichtrelaties RWT's en ZBO's
2. Afgelond evaluatie en overig onderzoek
3. Externe inhuur
4. Financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector

B. BELEIDSVERSLAG

3. BELEIDSPRIORITEITEN

Inleiding

De begroting 2018 is opgesteld door het voorgaande kabinet. In dit beleidsverslag wordt daarom zowel verantwoording afgelegd over de beleidsprioriteiten uit de begroting 2018 en die van het nieuwe kabinet. In 2018 zijn we voortvarend aan de slag gegaan met de uitvoering van het huidige Regeerakkoord. Voor 2018 was € 1,09 miljard begroot aan Regeerakkoordintensivering. We zijn er in 2018 in geslaagd om bijna alle van de voorgenomen investeringen ook te besteden. In dit verslag zullen wij per beleidsterrein de resultaten noemen, en verwijzen naar de achterliggende regelingen en brieven voor meer informatie.

Een gebeurtenis die in 2018 veel aandacht kreeg, was het probleem met de schoolexamens van VMBO Maastricht. In juni kwamen hier grote onregelmatigheden aan het licht in de examens. De inspectie uitte het voorنemen om de examens van honderden leerlingen ongeldig te verklaren. Hierdoor leefden zij in onzekerheid over of zij hun diploma zouden krijgen en verder konden studeren. Door maatwerk per leerling konden veel gedupeerde leerlingen alsnog zo snel mogelijk hun diploma halen. In onze [brief](#) van 14 december 2018 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de onderzoeken die zijn uitgevoerd naar aanleiding van deze situatie, en de lessen die we hieruit hebben getrokken.

1. Onderwijs

1.1 Gelijke kansen creëren en talenten tot bloei brengen

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
1 Ambitieuus onderwijs dat alle leerlingen en studenten uitdaagt								
a) Alle leerlingen en studenten worden uitgedaagd								
• Aandeel scholen dat leerlingen begeleidt in het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten	po	47% (2015)	65% (2017)	Nog niet gepubliceerd	79% (2018) 100% (2020)	1	SA	Enquêtes Bestuursakkoord PO Regioplan
• Aandeel toptalentleerlingen dat zich vaak of bijna altijd verveelt omdat de lesstof te makkelijk is of omdat hij/zij eerder klaar is dan de rest	vo	56% (2013)	20% (2017)	Wordt niet meer gemeten	41% (2016) 25% (2018)	3	SA	Toptalenten in het onderwijs, 2017
• Aandeel scholen dat aandacht heeft voor toptalenten in de vorm van uitdagend aanbod of talentprogramma's	vo	82% (2015)	84% (2017)	Wordt niet meer gemeten	88% (2016) 100% (2018)	3	SA	Toptalenten in het onderwijs, 2017
• Percentage studenten in het mbo dat zich uitgedaagd voelt	mbo	34% (2010)	37% (2016)	38% (2017)	Hoger (2018)	4	C	ROA

Doelestellings/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
• Percentage studenten dat tevreden is over uitdagend onderwijs	ho	hbo: 58% (2010–2011)	hbo: 55% (2016–2017)	hbo: 52% (2017–2018)	Hoger –	6/7	C	Studentenmonitor Hoger Onderwijs
		wo: 68% (2010–2011)	wo: 68% (2016–2017)	wo: 69% (2017–2018)	Hoger –			
• Aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod	po	0,07% (2014–2015)	0,09% (2016–2017)	0,10% (2017–2018)	0% (2020)	1	SA	Leerplichttelling 2017–2018
		vo	0,17% (2014–2015)	0,14% (2016–2017)	0,18% (2017–2018)	0,10% (2017–2020)	3	SA
b) Vergroten studiesucces								
• Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor lezen behaalt	po	99% (2015–2016)	97% (2016–2017)	98% (2017–2018)	Niet benoemd	1	SA	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor taalverzorging behaalt	po	95% (2015–2016)	96% (2016–2017)	96% (2017–2018)	Niet benoemd	1	SA	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor rekenen behaalt	po	87% (2015–2016)	93% (2016–2017)	93% (2017–2018)	Niet benoemd	1	SA	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
• Aandeel zittenblijvers	po	2,2% (2012–2013)	1,7% (2016–2017)	1,7% (2017–2018)	1,5% (2020)	1	SA	DUO
		vo	5,9% (2012–2013)	5,7% (2016–2017)	6,2% (2017–2018)	4,7% (2017) 3,9% (2020)	3	SA
• Percentage mbo-deelnemers per niveau dat met diploma de instelling verlaat, jaarsultaat per niveau	mbo	2007–2008	2015–2016	2016–2017	2018	4	C	MBO Raad
		Niveau 1: 66%	Niveau 1: 78%	Niveau 1: 79%	Hoger			
		Niveau 2: 62%	Niveau 2: 73%	Niveau 2: 72%	Hoger			
		Niveau 3: 63%	Niveau 3: 72%	Niveau 3: 72%	Hoger			
		Niveau 4: 65%	Niveau 4: 74%	Niveau 4: 75%	Hoger			
		Totaal: 64%	Totaal: 73%	Totaal: 74%	Hoger			

Doelstelling/indicator	Sector	Basis- waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
• Bachelor studiesucces (n+1) van herinschrijvers na het eerste jaar	ho	hbo: 65,7% (2010– 2011)	hbo: 62,1% (2016– 2017)	hbo: 63,3% (2017– 2018)	–	6/7	C	DUO
		wo: 57,3% (2010– 2011)	wo: 73,2% (2016– 2017)	wo: 72,6% (2017– 2018)				
• Uitval in het eerste jaar	ho	hbo: 27,9% (2010– 2011)	hbo: 26,8% (2016– 2017)	hbo: 28,0% (2017– 2018)	–	6/7	C	DUO
		wo: 18,8% (2010– 2011)	wo: 15,7% (2016– 2017)	wo: 16,5% (2017– 2018)	–			
• Switchen na het eerste jaar	ho	hbo: 8,4% (2010– 2011)	hbo: 8,3% (2016– 2017)	hbo: 8,3% (2017– 2018)	–	6/7	C	DUO
		wo: 9,0% (2010– 2011)	wo: 8,3% (2016– 2017)	wo: 9,1% (2017– 2018)	–			

Iedere leerling, ongeacht afkomst, moet zijn of haar talenten maximaal kunnen ontplooien. Het kabinet zet daarom in op gelijke kansen voor iedere leerling om zich te ontwikkelen, en heeft hiervoor in 2018 verschillende maatregelen genomen. In oktober is het programma «Gelijke Kansen» gestart met als opdracht om meer samenhang aan te brengen in het bestaande beleid van OCW, en de netwerkaanpak binnen de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) verder uit te bouwen. In het primair onderwijs (po) en het voorgezet onderwijs (vo) is het aantal gelijke-kansen-allianties uitgebreid van 28 naar 60. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt met de VO-raad over een dekkend aanbod van brede brugklassen. De pilot met «10–14 scholen» is in 2018 uitgebreid, waarbij leerlingen pas na hun veertiende instromen op een specifiek niveau, in plaats van op hun twaalfde. Ook is, vooruitlopend op de structurele verhoging van € 170 miljoen uit het Regeerakkoord, er in 2018 € 40 miljoen geïnvesteerd in vroeg- en voorschoolse educatie en is er jaarlijks € 9,5 miljoen vrijgemaakt voor doorstroomprogramma's po-vo. Daarnaast is begin 2018 [gereageerd](#) op het onderzoek naar de deelname aan en uitgaven voor het zogenaamde «schaduwonderwijs», waarmee alle vormen van extra ondersteuning die leerlingen krijgen buiten het reguliere onderwijs, zoals bijles, huiswerkbegeleiding en examentraining worden bedoeld. Uit het onderzoek bleek dat dat de financiële omvang beperkt is en dat deze vorm van onderwijsondersteuning voor ongeveer de helft kosteloos wordt aangeboden. In het Regeerakkoord is structureel € 15 miljoen extra uitgetrokken voor beter onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. In maart hebben wij een [brief](#) gestuurd, en hebben wij de [Regeling](#) «subsidie begaafde leerlingen po en vo» opgesteld. Deze subsidieregeling stimuleert samenwerkingsverbanden en schoolbesturen om te zorgen voor een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in de regio.

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is gelijke kansen één van de landelijke speerpunten in de nieuwe kwaliteitsagenda's van mbo-instellingen. In november 2018 is de [cascadebekostiging](#) in de mbo afgeschaft. Hierdoor tellen alle studenten even zwaar mee in de bekostiging, ook degenen die meer tijd nodig hebben om hun diploma te halen of opleidingen stapelen. Daarnaast is de wijziging van de [wet educatie en beroepsonderwijs](#) door de Tweede Kamer aangenomen, om bestrijding van voortijdig schoolverlaters (vsv) aan te pakken. Met het programma «[Sterk beroepsonderwijs](#)» wordt samen met betrokkenen in het veld gewerkt aan een betere aansluiting tussen vmbo en mbo. Vanuit de [subsidieregeling](#) doorstroom mbo-hbo, is ruim € 10 miljoen geïnvesteerd in projecten voor het verbeteren van de aansluiting van het mbo op het hbo en het bevorderen van het studiesucces in het hbo van mbo-gediplomeerden. In het ho is de [associate degree](#) per 1 januari 2018 een zelfstandige opleiding geworden. Deze opleiding biedt mbo-studenten die een vierjarige bachelor te lang vinden de mogelijkheid om alsnog door te stromen naar het ho. Ook is het programma «[Students4Students](#)» ingezet om gelijke kansen in het ho te bevorderen. In dit programma worden studenten begeleid door rolmodellen en coaches.

1.2 Curriculumontwikkeling, en leerlingenkrimp en verantwoording

In 2017 is [besloten](#) om het onderwijscurriculum te actualiseren. Het doel hiervan is om vanuit de onderwijspraktijk te komen tot een toekomstgericht en samenhangend curriculum met een heldere doorlopende leerlijn van het begin van het po tot het eind van het vo. In maart 2018 zijn er ontwikkelteams, bestaande uit leraren en schoolleiders, gestart met de ontwikkeling van het nieuwe curriculum. Deze teams actualiseren in samenwerking de kerndoelen en eindtermen van het onderwijs. Zij zullen in 2019 bouwstenen opleveren voor nieuwe kerndoelen en eindtermen.

In het Regeerakkoord is opgenomen dat rekenen voor alle leerlingen een integraal onderdeel van het examen wordt. In de [brief Toekomst van rekenen](#) in het vo en mbo is er met de Kamer gecommuniceerd over een alternatief voor de rekentoets. Inmiddels is de inhoud van de brief onderwerp van debat geweest in de Tweede Kamer.

Wij blijven inzetten op een pluriform scholenaanbod en thuisnabij onderwijs. Daarom is in 2018 € 10 miljoen toegevoegd aan de toeslag voor kleine scholen in het po. Daarnaast is in juni de jaarlijkse [voortgangsrapportage leerlingendaling](#) naar de Kamer verstuurd, over de leerlingendaling in het po, vo en mbo. Hierin geven wij aan schoolbesturen steviger te gaan aanspreken op hun verantwoordelijkheid om de kwaliteit en de continuïteit van het onderwijs te borgen, zoals wij ook hebben aangekondigd in het Regeerakkoord. Om besturen te ondersteunen vergroten we de ruimte voor samenwerking en stimuleren we regionale samenwerking. Dit doen we ook in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs waar de komende jaren de leerlingen- en studentenaantallen ook zullen dalen, bijvoorbeeld met het faciliteren van doorlopende leerroutes vo-mbo en het in de wet opnemen van het samenwerkingscollege mbo. Daarnaast is in het najaar van 2018 de [commissie-Dijkgraaf](#) ingesteld, die gaat adviseren over de leerlingendaling in het vo.

In onze [brief](#) waarin wij reageren op het [advies](#) van de Onderwijsraad, onderschrijven wij hun advies om de lumpsumbekostiging te behouden. De verantwoording van onderwijsinstellingen laat echter wel ruimte voor

verbetering. Onze brief kondigt acties aan om de verantwoording van scholen te verbeteren door in te zetten op financiële benchmarks. Een eerste indruk hiervan is te vinden op het nieuwe [dashboard](#).

1.3 Leraren, lerarentekort en lerarenregister

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
2 Scholen en instellingen werken met goed opgeleide en professionele leraren en schoolleiders die samen zorgen voor een veilig en ambitieus leerklimaat								
a) Vergroten kwaliteit leraren en schoolleiders								
• Aandeel lessen dat wordt gegeven door daartoe bevoegde en benoembare leraren	vo	83,5% (2011)	95,2% (2016)	95,7% (2017)	96% (2016) 100% (2020)	3	SA	IPTO en CenterData
• Aandeel leraren met een afgeronde wo-bachelor of hbo-/wo masteropleiding	po	20% (2013)	22% (2016)	Wordt niet meer gemeten	25% (2018) 30% (2020)	1	SA, LA	Onderwijs Werkt!; Regioplan en DUO
• Aandeel leraren met een afgeronde hbo of wo masteropleiding	vo	33% (2013)	38% (2016)	Wordt niet meer gemeten	40% (2017) 50% (2020)	3	SA, LA	CenterData en DUO
	Bovenbouw vwo	53% (2013)	63% (2016)	Wordt niet meer gemeten	Hoger (2017) 80–85% (2020)	3	SA, LA	CenterData en DUO
	Hbo	66,2% (2011)	75,2% (2015)	Wordt niet meer gemeten	80% (2016)	6/7	C	PoMo (Personeels- en mobiliteitsonderzoek), bewerking Vereniging Hogescholen (2016).
• Aandeel leraren met ten minste drie jaar ervaring dat de algemeen didactische vaardigheden beheert	po	85% (2013)	84% (2015)	Wordt niet meer gemeten	96% (2018) 100% (2020)	1	SA, LA	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
	vo	76% (2013)	67% (2016)	Wordt niet meer gemeten	90% (2017) 100% (2020)	3	SA, LA	
• Aandeel leraren met ten minste tien jaar ervaring dat de differentiatie vaardigheden beheert	po	56% (2013)	56% (2015)	Wordt niet meer gemeten	79% (2018) 100% (2020)	1	SA, LA	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
	vo	34% (2013)	33% (2016)	Wordt niet meer gemeten	40% (2017) 100% (2020)	3	SA, LA	
b) Verbetcultuur	po	62% (2014)	74% (2016)	Wordt niet meer gemeten	87% (2018) 100% (2020)	1	LA, T	Onderwijs werkt!; Regioplan (2014–2015); PoMo (BZK, 2016)
	vo	63% (2014)	68% (2016)	Wordt niet meer gemeten	81% (2017) 100% (2020)	3		

Doelestellings/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
• Aandeel leraren dat is geregistreerd in het Lerarenregister	po/vo/mbo	8% (2014)	35% (2017)	Wordt niet meer gemeten	100% (2019)	1, 3 en 4	SA, LA, T	Lerarenregister
• Aandeel schoolleiders dat is geregistreerd in het schoolleidersregister	po	31% (2015)	69% (2017)	79% (2018)	100% (2018)	1	SA	Schoolleidersregister po
c) Veilig leerklimaat								
• Aandeel leerlingen dat zich veilig voelt	po	95% (2012)	97% (2016)	97% (2018)	Stabiel of hoger (2017, 2020)	1	T	Praktikon: monitor naar sociale veiligheid;
	vo	93% (2012)	95% (2016)	97% (2018)	Stabiel of hoger (2017, 2020)	3		

Goede en betrokken docenten zijn essentieel voor kwalitatief goed onderwijs. Het lerarentekort vormt een grote uitdaging. Om het lerarentekort tegen te gaan, investeert het kabinet sterk in leraren. Sinds 2017 werken we met zes [actielijnen](#) om het lerarentekort aan te pakken. Er is structureel € 270 miljoen beschikbaar gesteld voor het verhogen van het salaris voor leraren in het po. Ook de besturen zetten € 70 miljoen van de middelen voor de functiemix in om de salarissen van docenten te verbeteren. Het subsidieplafond van de regeling zij-instroom is structureel verhoogd naar € 17,2 miljoen, om meer mensen als zij-instromer tot docent op te leiden. Nieuwe studenten die per studiejaar 2018–2019 starten met een lerarenopleiding betalen de eerste twee jaar maar de [helft van het collegegeld](#). Daarnaast is ingezet op een regionale aanpak van het lerarentekort door schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen. Op 8 februari 2018 is voor het po het [werkdrukakkoord](#) afgesloten met vertegenwoordigers van het veld. In dit akkoord is afgesproken om structureel € 237 miljoen in te zetten om de werkdruk te verlagen. Scholen kunnen zelf bedenken hoe zij dit geld willen inzetten, zodat maatwerk mogelijk is. Over de representatie van de beroepsgroep leraren heeft de heer Rinnooy Kan afgelopen jaar als verkenner onderzocht wat de mogelijkheden zijn om beroepsgroepvorming onder leraren te stimuleren. Zijn [advies](#) volgen wij op door leraren de tijd en de ruimte te geven om van onderop, los van bestaande organisaties en onder regie van de leraren zelf, een beroepsgroep te vormen die het vervolg op het lerarenregister bepaalt. Tot die tijd wordt het lerarenregister niet verder ontwikkeld.

1.4 Sectorakkoorden, kwaliteitsafspraken en Strategische agenda

Doelestellings/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
--------------------------	--------	---------------------------	------------------------------------	------------------------------------	---	---------	-----------------	------

3 Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk en worden aangesproken op hun prestaties

Doelestellings/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
• Aandeel scholen dat Vensters volledig heeft ingevuld	po	5,3% (2014)	35% (2017)	45% (2018)	100% (2017)	1	SA, T	PO-Raad
		vo	94% (2014)	92% (2017)	93% (2018)	Hoger (2016) 100% (2017)	3	VO-raad
• Aandeel scholen dat op alle indicatoren van kwaliteitszorg voldoende scoort	po	38% (2012–2013)	41% (2014–2015)	Wordt niet meer gemeten	Stabiel of hoger (2017) Hoger (2020)	1	SA	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel scholen dat opbrengstgericht werkt	vo	47% (2012–2013)	64% (2015–2016)	Wordt niet meer gemeten	77% (2017) 100% (2020)	3	SA	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel (zeer) zwakke scholen dat zich binnen een jaar verbetert	po	27% (2012–2013)	41% (2015–2016)	65% (2016–2017)	60% (2016) 100% (2017–2018)	1	SA	Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel (zeer) zwakke afdelingen dat zich binnen de gestelde termijn verbetert	vo	72% (2012)	74% (2016)	Wordt niet meer gemeten	100% (2020))	3	SA	Inspectie van het Onderwijs
• Oordeel ouders over betrokkenheid	po	Cijfer 7 (2012)	Cijfer 7 (2014)	Wordt niet meer gemeten	Stabiel of hoger (2017) Hoger (2020)	1	T	Monitor Ouder-betrokkenheid
• Aantal voortijdig schoolverlaters	vo/mbo	41.800 (2008–2009)	23.744 (2016–2017)	25.574 (2017–2018)	20.000 (2019–2020)	3 en 4	T	DUO
• Studenten-tevredenheid	mbo					4	CJOB-monitor	
		– Opleiding	7,0 (2014)	7,0 (2016)	7,1 (2018)	7,3 (2020)		
% tevreden over school en studie (meting tot 2018)		– Instelling	6,5 (2014)	6,6 (2016)	6,7 (2018)	6,7 (2020)		
			49% (2014)	52% (2016)		55% (2020)		
					62% (2018)			
• Studenttevredenheid	ho	hbo: 65,6% (2010–2011)	hbo: 75,8% (2017–2018)	hbo: 72,9% (2018–2019)	–	6/7	C	Nationale Studenten Enquête
		wo: 81,1% (2010–2011)	wo: 85,2% (2017–2018)	wo: 84,0% (2018–2019)				

In het Regeerakkoord is afgesproken dat de doelen uit de sectorakkoorden voor het po en vo worden gehandhaafd. De sectorakkoorden zijn geactualiseerd, op basis van de [tussenevaluatie](#) in 2017, de geboekte voortgang en maatschappelijke ontwikkelingen. In juni zijn de geactualiseerde akkoorden met het [primair](#) en [voortgezet](#) onderwijs naar de Tweede Kamer gestuurd.

Voor het mbo was 2018 het laatste jaar dat de **kwaliteitsafspraken** voor 2015–2018 golden. Uit de **voortgangsrapportage** van «mbo in bedrijf» blijkt dat veel instellingen verwachten dat zij de kwaliteitsafspraken gaan halen. In februari hebben wij het nieuwe **bestuursakkoord** «Trots, vertrouwen en lef» gesloten met de mbo-sector, met nieuwe kwaliteitsafspraken. Mbo-instellingen krijgen hierin meer ruimte om zelf te bepalen hoe zij zich kunnen verbeteren. Elke instelling stelt een eigen kwaliteitsagenda op, zodat zij rekening kan houden met de eigen regionale situatie. Soms is het docenten en schoolleiders onduidelijk welke ruimte er in de regels zit voor onderwijsvernieuwing. Hiervoor is in 2018 **ruimte in regels** **mbo** gepubliceerd, waarin de meest gestelde vragen van docenten over de wet- en regelgeving aan bod komen. Het groen onderwijs valt sinds januari 2018 onder de verantwoordelijkheid van OCW. In 2018 was de bekostiging van de groene onderwijsinstellingen nog niet geharmoniseerd met de bekostiging van de andere bekostigde instellingen. Om verdere achterstand in de bekostiging van de aoc's te voorkomen is voor 2018 incidenteel € 11 miljoen toegevoegd aan het budget voor aoc's. In onze **brief** van 13 september 2018 hebben we de Tweede Kamer geïnformeerd over de toekomstbestendigheid van het groene onderwijs en de gespreksronde met de aoc's in 2018. Met JOB en de MBO Raad zijn afspraken gemaakt over de schoolkosten in het mbo. Hierdoor is er voor instellingen en studenten meer helderheid over schoolkosten in het mbo en kan de Inspectie van het Onderwijs beter toezien op naleving. Verder is aangekondigd dat mbo'ers vanaf studiejaar 2020–2021 wettelijk «studenten» gaan heten in plaats van «deelnemers». Door nu ook in de wet de term deelnemer te veranderen in het woord student wordt recht gedaan aan de waarde van mbo-opleidingen.

In april 2018 zijn de sectorakkoorden hbo en wo gesloten. Belangrijke onderdeel hiervan zijn de kwaliteitsafspraken op instellingsniveau, die uitgaan van minder sturing door de overheid en meer vertrouwen in de instellingen. Daarnaast bevatten de akkoorden afspraken over verantwoording en transparantie. De commissie Van Rijn is gevraagd alle knelpunten en oplossingsrichtingen te bekijken en te komen met een advies voor één voorkeursscenario voor de herziening van de bekostigingssystematiek in het ho. Voor onderwijsvernieuwing in het ho zijn er in 2018 74 **Comeniusbeurzen** verstrekt aan docenten en onderwijsleiders. Deze investering is onderdeel van de strategisch agenda en wordt betaald uit de studievoorschotmiddelen. Daarnaast heeft de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen in 2018 een nieuw platform opgezet voor erkende onderwijsinnovatoren die zich inzetten om het ho te verbeteren. Ook is het budget voor de regeling open en online in 2018 verhoogd van € 1 naar € 2 miljoen. Er is een nieuwe **regeling** gepubliceerd met twee pijlers: online onderwijs en open leermaterialen.

1.5 Internationalisering

In juni hebben wij de **visiebrief** «internationalisering in evenwicht» aan de Tweede Kamer gestuurd. Met onze aanpak stimuleren wij de internationalisering van het mbo en ho, maar wel met aandacht voor de keerzijden ervan. Het is belangrijk dat er bewust taalbeleid wordt gevoerd, dat de onderwijskwaliteit voorop staat en dat het onderwijs toegankelijk blijft. Ook is de **algemene maatregel van bestuur** in werking getreden over de voorschriften voor het verzorgen van hoger onderwijs in het buitenland (transnationaal onderwijs) in het voorjaar van 2018. De Europese Commissie heeft een voorstel gedaan voor de versterking van het **programma** «Erasmus+».

Duizenden Nederlandse kinderen gaan naar school in het buitenland. Het is belangrijk dat zij goed onderwijs krijgen in het Nederlands, zodat zij na terugkomst probleemloos instromen in het onderwijs en in de maatschappij. Voor de Nederlandse scholen in het buitenland is met ingang van 2018 structureel € 3 miljoen per jaar vrijgemaakt.

1.6 Opleiden voor de samenleving van de toekomst

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
4 Aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt verbeteren								
• Aandeel leerlingen in de beroepsgerichte leerweg van het vmbo dat kiest voor techniek	vo	23% (2012)	24% (2017)	24,3% (2018)	30% (2017)	3		DUO
• Aandeel mbo-studenten techniek	mbo	28% (2011)	27,2% (2017–2018)	27% (2018–2019)	Hoger (2018)	4	C	DUO
• Aandeel afgestudeerden bétatechniek incl. snijvlakopleidingen	ho	hbo: 18% (2012) wo: 21% (2012)	hbo: 20% (2017) wo: 26% (2017)	hbo: 20% (2018) wo: 27% (2018)	hbo: 19% (2016) wo: 22% (2016)	6/7	C	DUO
• Percentage 25–64 jarigen dat deeltneemt aan een leeractiviteit (Leven Lang Leren)	mbo/ ho	17% (2010)	19% (2016)	19,1% (2017)	20% (2020)	4/6/7	C	Eurostat, Labour Force survey (LFS)
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de aansluiting van de opleiding met de huidige functie voldoende/good was	mbo	79% (2012)	76% (2016)	77% (2017)	Hoger (2018)	4	T	ROA, BVE-Monitor
	hbo	72% (2013)	75% (2016)	75% (2017)	Hoger (2020)	6/7	C	HBO-Monitor (factsheet Vereniging Hogescholen)
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de opleiding voldoende basis was om te starten op arbeidsmarkt	wo	56% (2011)	47% (2015)	52% (2017)	Hoger (2020)	6/7	C	NAE, Rapport Academic op de arbeidsmarkt
• Percentage leerbedrijven dat over vakkenkennis het oordeel (zeer) goed geeft	mbo	77% (2016)	–	77% (2018)	Hoger (2020)	4	T	SBB
• Percentage leerbedrijven dat over beroepsvaardigheden het oordeel (zeer) goed geeft	mbo	76% (2016)	–	80% (2018)	Hoger (2020)	4	T	SBB

De leerlingen van nu zijn de werknemers en ondernemers van de toekomst. Om de waarde van opleidingen voor het individu en de maatschappij te vergroten dienen opleidingen aan te sluiten op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. In 2018 is er € 40 miljoen beschikbaar gesteld om nieuwe beroepsgerichte profielen in te voeren in het vmbo. In het technisch vmbo daalt het aantal leerlingen namelijk hard. Bij ongewijzigd beleid zou dit leiden tot sluiting van techniekafdelingen op vmbo's en dat er steeds grotere gaten ontstaan in het onderwijsaanbod.

Dit is een punt van zorg, zeker gezien de tekorten aan technisch personeel op de arbeidsmarkt. In onze [brief](#) van 15 juni 2018 schreven wij dat regionale samenwerking de sleutel is om te komen tot een transitie naar een duurzaam, dekkend en kwalitatief hoogstaand technisch onderwijsaanbod. In het mbo is in 2018 een nieuwe [regeling](#) voor het Regionaal Investeringsfonds gepubliceerd. Om de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in het mbo te verbeteren, is vanuit dit fonds € 18,4 miljoen toegezegd aan 15 samenwerkingsverbanden tussen mbo-instellingen en bedrijven. Deze richten zich onder andere op digitale vaardigheden, zorg, bouw en infrastructuur en levensmiddelentechnologie. Daarnaast is de subsidieregeling praktijkleren [meerjarig verlengd](#). Ook hebben wij dit jaar ingezet op het [programma](#) «Leven lang ontwikkelen». Dit programma stimuleert mensen om hun hele leven lang deel te blijven nemen aan onderwijs. Ook is het subsidieplafond van de [regeling](#) «Tel mee met Taal» voor scholing voor laaggeletterden in 2018 opgehoogd met € 5 miljoen en is er een extra aanvraagperiode geweest. Dit extra geld is ingezet voor taalscholing van laaggeletterde werknemers en ouders, en activiteiten van regionale samenwerkingsverbanden.

2. Wetenschap: Horizon 2020 en het nieuwe Europese Kaderprogramma

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
5 Behoud van kwaliteit wetenschap en wetenschappelijk talent en versterken impact wetenschap								
• Mondiale top-5 positie op basis van citatie-scores	owb	2e plaats (2009–2012)	3e plaats (2012–2015)	– 1,52	kleiner of gelijk 5 (2018)	16	C	Clarivate Analytics/ Web of Science. Bewerking CWTS

In het voorjaar van 2018 hebben we in de brief [Uitwerking investeringen in wetenschap en onderzoek](#) uiteengezet hoe de middelen uit het Regeerakkoord zullen worden ingezet. Een belangrijk onderdeel daarvan is de Nationale Wetenschapsagenda (NWA). De eerste programmeerronde van de NWA is medio 2018 gestart, hier was met 330 vooraanmeldingen veel belangstelling voor. Via de actielijn binnen de NWA, waarin vakdepartementen langjarige en vernieuwende wetenschappelijke onderzoeksprogramma's financieren, heeft een extra investering van € 11,6 miljoen plaatsgevonden. Dit bedrag is verdubbeld uit de NWA middelen tot € 23,2 miljoen. Er is in 2018 besloten dat daarmee de volgende zes initiatieven worden uitgewerkt: cybersecurity, duurzame voedseltransitie, ecologie en Noordzee, opslag en conversie (energie), preventie en big data en schulden en armoede. Wetenschappelijk onderzoek is per definitie internationaal en een goede verbinding tussen nationaal en EU-beleid is dan ook essentieel. In 2018 heeft de Europese Commissie het plan voor het negende [Kaderprogramma](#) voor onderzoek en innovatie gepresenteerd: «Horizon Europe». Samen met het Ministerie voor Economische Zaken en Klimaat hebben we het Nederlandse standpunt voor dit nieuwe programma uiteengezet in het [BNC Fiche](#). Dit heeft geleid tot een [deelakkoord](#) in de Raad voor Concurrentievermogen op 30 november 2018 waar Nederland zich goed in kan vinden. Wij zetten ons bij de onderhandelingen in voor excellentie, impact en open science als basis

voor het bereiken van wetenschappelijke doorbraken en impact van onderzoek op de samenleving.

3. Cultuur: herijking van het monumentenstelsel en herijking BIS

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
6 Het bevorderen van een sterke, pluriforme, toegankelijke en kwalitatief hoogwaardige cultuursector en het zorgen voor het cultureel erfgoed								
a) Aantal bezoeken								
• Aantal bezoeken gesubsidieerde podiumkunsten (inclusief buitenland)	cultuur	2,2 miljoen (2012–2015)	2,5 miljoen (2016)	2,5 miljoen (2017)	Stabiel of hoger (2020)	14	C	Opgaven van gesubsidieerde instellingen aan OCW
• Aantal bezoekers gesubsidieerde musea	cultuur	7,8 miljoen (2012–2015)	9 miljoen (2016)	9 miljoen (2017)	Stabiel of hoger (2020)	14	C	Opgaven van gesubsidieerde instellingen aan OCW
b) • Cultuurbereik: Percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder die voorstellen, musea en bibliotheken bezoekt	cultuur	89% (2012)	89% (2014)	89% (2016)	–	14	C	SCP/CBS (VTO 2012–2014)

Dit kabinet heeft voorgenomen flink in cultuur te investeren: € 325 miljoen in erfgoed en monumenten en € 80 miljoen structureel in cultuur en historisch-democratisch bewustzijn. Een deel van deze middelen is in 2018 toegekend (€ 98,5 miljoen erfgoed en monumenten, € 25 miljoen cultuur en historisch-democratisch bewustzijn): in [Cultuur in een open samenleving, Erfgoed telt](#) en met de vele acties in de brief [Voortgang Cultuur in een open samenleving](#) is hierover gerapporteerd. Het kabinet heeft extra middelen ter beschikking gesteld aan de cultuurfondsen voor vernieuwing en talentontwikkeling. Ook willen we zo veel mogelijk kinderen en jongeren historisch-democratisch bewustzijn bijbrengen. Hiervoor zijn in 2018 via de prestatiebox extra middelen beschikbaar gesteld aan scholen in het po, om musea en historische plaatsen te bezoeken. Ook het Rijksmuseum ontvangt extra middelen om scholieren uit het po te ontvangen. In het programma «[Erfgoed telt](#)» hebben we de doelen van het erfgoedbeleid uitgewerkt. De nadruk ligt op instandhouding en herbestemming, de leefomgeving en de verbindende kracht van erfgoed. In 2018 is € 25 miljoen extra geïnvesteerd in het Museaal Aankoopfonds en € 30 miljoen extra in monumenten, waaronder kerken. Daarnaast is er € 30 miljoen extra geïnvesteerd in de restauratie en herbestemming van monumenten. Om kwaliteit te borgen en subsidie alleen aan monumentale onderdelen te besteden, heeft het kabinet besloten de monumentenaftrek om te vormen tot een subsidie. De Tweede en Eerste Kamer hebben met de vervangende subsidieregeling ingestemd. De digitale openbare bibliotheek wordt uitgebreid met meer actuele titels en meer titels voor de jeugd. Ook verbeteren we de positie van makers: rechthebbenden ontvangen vanaf 1 januari 2019 een uitleenvergoeding die op 50/50-basis wordt verdeeld tussen uitgevers en makers. Dit is met

bibliotheken, uitgevers en makers overeengekomen in het [covenant e-lending](#), dat in 2018 is gesloten.

In de adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur hebben wij de uitgangspunten voor de periode 2021–2024 benoemd: verbreding en vernieuwing, ruimte voor makers en kunstenaars, een sterke cultuursector en samenwerking tussen overheden. Voor culturele instellingen en opdrachtgevers vinden wij een goede balans tussen artistieke kwaliteit en een gezonde bedrijfsvoering, inclusief fair practice, van groot belang. Wij ondersteunen de initiatieven die het culturele veld neemt op het gebied van de arbeidsmarkt en zetten ons in om structureel de juiste voorwaarden te scheppen.

4. Media: eerste concessiebeleidsplan RPO en onderzoek naar onafhankelijke journalistiek in Nederland

Het jaar 2018 was een jaar van transitie. Dit kabinet staat voor een sterke publieke omroep, die alle groepen binnen onze samenleving aanspreekt en bereikt. Vanwege de dalende Ster-inkomsten, hebben we echter het budget voor de NPO naar beneden moeten bijstellen. Naar aanleiding van de [motie Pechtold c.s.](#) die in 2018 werd aangenomen, heeft het kabinet voor 2019 maximaal € 40 miljoen extra beschikbaar gesteld, om de NPO te compenseren voor deze daling. De NPO heeft hiervoor een [plan van aanpak](#) opgesteld. In 2018 is een traject in gang gezet dat moet leiden tot een visie op de toekomst van de publieke omroep. We willen voor de langere termijn een sterke en pluriforme publieke omroep met een kwalitatief, pluriform en inclusief media-aanbod behouden. De uitgangspunten voor deze visie zijn in de [mediabegrotingsbrief 2019](#) beschreven. Verder is in 2018 het toegezegde onderzoek naar de toekomst van de onafhankelijke journalistiek in Nederland uitgevoerd in vier deelonderzoeken en met een [brief](#) naar de Tweede Kamer gestuurd. In het Regeerakkoord is € 5 miljoen structureel beschikbaar gesteld voor onderzoeksjournalistiek. De Tweede Kamer is op 22 juni 2018 in een [brief](#) geïnformeerd over de besteding van deze middelen in 2018 en de structurele ambities. In 2018 is een [onderzoek](#) naar de mediawettelijke doorgifteverplichting naar de Tweede Kamer gestuurd. In deze brief is ook aangekondigd dat de mediapartijen gezamenlijk willen optrekken om te komen tot een bredere en meer integrale visie op de toekomst van de mediasector. In 2018 zijn de eerste gesprekken met partijen uit de sector gevoerd. Voor de Regionale Publieke Omroep (RPO) en de regionale publieke omroepen stond 2018 in het teken van de uitvoering van het eerste [concessiebeleidsplan](#). In de [reactie](#) op dit concessiebeleidsplan is aangekondigd om per 1 januari 2019 formeel de concessie aan de RPO te verlenen. Ook is de Tweede Kamer geïnformeerd over de [frictiekostenregeling](#) voor samenwerkingsprojecten van de regionale omroepen, waarvan in de praktijk blijkt dat het tweede deel van deze frictiekostenregeling (de zogenoemde regeling B) voor de RPO en de regionale publieke omroepen lastig uitvoerbaar is. Daarom is in de mediabegrotingsbrief 2019 een alternatieve vorm van bekostiging voor die projecten aangekondigd.

5. Emancipatie: bevorderen van gelijkheid in Nederland

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname	Bron
8 Het bevorderen van emancipatie								
• Sociale acceptatie homoseksualiteit onder de bevolking	emancipatie	90% (2010)	93% (2016)	94% (2018)	≥90%	25	C	LGBTI monitor (SCP)

In maart is de [emancipatielnota](#) aan de Tweede Kamer gezonden. Hierin zijn de beleidsdoelen voor emancipatie in de komende jaren beschreven. De acht strategische partnerschappen werken aan gendergelijkheid en LHBTI-gelijkheid door in te zetten op onderwijs, veiligheid en arbeidsmarkt. Voor de verbetering van economische en financiële zelfstandigheid van vrouwen is samen met SZW ingezet op verhoging van het aantal vrouwen dat werkt en het aantal uren dat zij werken. Tevens is ingezet op het bestrijden van ongelijk loon voor gelijkwaardig werk. Om te stimuleren dat 30% van de topposities worden vervuld door vrouwen, zijn afspraken gemaakt met het bedrijfsleven, zodat zij op eigen kracht het doel van meer vrouwen aan de top bereiken. De regenboogmaatregelen uit het Regeerakkoord lopen volgens planning en richten zich op het bevorderen van gelijke behandeling van LHBTI-personen, vooral door het aanpassen van wetgeving en ook over het bevorderen van LHBTI-acceptatie op school bij de opleiding van docenten en in het mbo. Om ruimte te geven aan genderdiversiteit zijn we gestart met activiteiten binnen onze bestaande initiatieven voor jongeren en in het onderwijs. Daarbij streven we naar meer genderdiversiteit en inclusief lesmateriaal.

6. Caribisch Nederland: tweede onderwijsagenda (2017-2020)

De scholen en andere onderwijsinstellingen in Caribisch Nederland hebben ook afgelopen jaar hard gewerkt om het onderwijs op de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba verder te verbeteren. Dit gebeurt via de uitvoering van de «[Tweede Onderwijsagenda](#)» (2017-2020). Vrijwel alle onderwijsinstellingen hebben het niveau basiskwaliteit bereikt. Daarnaast hebben we de ondersteuning van de scholen door de bestuurscoach voortgezet en aanvullende bekostiging verstrekt voor onder meer taalonderwijs en implementatie van het stelsel van de *Caribbean Examinations Council* (CXC) op Saba en Sint Eustatius. Ook is met de scholen in Caribisch Nederland een overleg gestart over het verbeteren van de arbeidsvoorraadenvorming. Daarnaast zijn ook in Caribisch Nederland de salarissen van docenten verbeterd en is er geïnvesteerd om de werkdruk te verlagen.

Leeswijzer indicatoren tabel

In de onderstaande tabel zijn de ambities voorzien van een aantal kwantitatieve doelen. Per indicator zijn bijbehorende (tussen)streefwaarden opgenomen, passend bij de beleidsambities. Ten behoeve van een consistente monitoring zijn doelen en ambities van het beleidsverslag 2018 één op één overgenomen uit de beleidsagenda 2018.

Eindjaar per doelstelling

Per streefwaarde wordt voor zover mogelijk een eindjaar vermeld (kabinetperiode of horizon van de betreffende afspraken met de sector). Het eindjaar kan verschillen per indicator, omdat met verschillende sectoren afspraken zijn gemaakt met een verschillende tijdshorizon: een voorbeeld zijn de indicatoren uit de bestuurs- en sectorakkoorden po/vo. Hiervoor zijn voornamelijk afspraken gemaakt voor het eindjaar 2020. Bij enkele indicatoren zijn geen (tussen)streefwaarden opgenomen. Bij deze indicatoren zijn afspraken op het niveau van de instelling gemaakt, die niet vertaald worden naar een streefwaarde op landelijk niveau. Opgenomen zijn de gerealiseerde landelijke waarden, bedoeld als signalering voor de voortgang op het stelselniveau. Zij dienen als onderbouwing bij de analyse of bijstelling van beleid noodzakelijk is. In dit jaarverslag zijn de laatste twee bekende gerealiseerde waarden opgenomen.

Indicatoren die niet meer gemeten worden

In de begroting 2019 zijn nieuwe indicatoren opgenomen. In dit jaarverslag verantwoorden we ons over de indicatoren uit de begroting 2018. Sommige van deze indicatoren worden echter niet meer gemeten en komen ook niet terug in de begroting 2019. Hierover is een brief gestuurd naar de Tweede Kamer¹. In de tabel hebben we aangegeven welke indicatoren niet langer gemeten worden. De indicatoren uit de begroting 2019 zijn te vinden op het [dashboard verantwoordingscijfers](#).

Tabel Indicatoren

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
1 Ambitieus onderwijs dat alle leerlingen en studenten uitdaagt								
a) Alle leerlingen en studenten worden uitgedaagd								
• Aandeel scholen dat leerlingen begeleidt in het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten	po	47% (2015)	65% (2017)	Nog niet gepubliceerd ²	79% (2018) 100% (2020)	1	SA	Enquêtes Bestuurs-akkoord PO Regioplan
• Aandeel toptalentleerlingen dat zich vaak of bijna altijd verveelt omdat de lesstof te makkelijk is of omdat hij/zij eerder klaar is dan de rest	vo	56% (2013)	20% (2017)	Wordt niet meer gemeten	41% (2016) 25% (2018)	3	SA	Toptalenten in het onderwijs, 2017

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, [35 000 VIII, nr. 27](#).

Doelestellings/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
• Aandeel scholen dat aandacht heeft voor toptalenten in de vorm van uitdagend aanbod of talentprogramma's	vo	82% (2015)	84% (2017)	Wordt niet meer gemeten	88% (2016) 100% (2018)	3	SA	Toptalenten in het onderwijs, 2017
• Percentage studenten in het mbo dat zich uitgedaagd voelt	mbo	34% (2010)	37% (2016)	38% (2017)	Hoger (2018)	4	C	ROA 2017, 2018
• Percentage studenten dat tevreden is over uitdagend onderwijs ³	ho	hbo: 58% (2010–2011) wo: 68% (2010–2011)	hbo: 55% (2016–2017) wo: 68% (2016–2017)	hbo: 52% (2017–2018) wo: 69% (2017–2018)	Hoger – ⁴	6/7	C	Studentenmonitor Hoger Onderwijs
• Aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod ⁵	po ⁶	0,07% (2014–2015)	0,09% (2016–2017)	0,10% (2017–2018)	0% (2020)	1	SA	Leerplichttelling 2017–2018
	vo ⁷	0,17% (2014–2015)	0,14% (2016–2017)	0,18% (2017–2018)	0,10% (2017) 0% (2020)	3	SA	
b) Vergroten studiesucces								
• Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor lezen behaalt	po	99% (2015–2016)	97% (2016–2017)	98% (2017–2018)	Niet benoemd	1	SA	College voor Toetsen en Examens; Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor taalverzorging behaalt	po	95% (2015–2016)	96% (2016–2017)	96% (2017–2018)	Niet benoemd	1	SA	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor rekenen behaalt	po	87% (2015–2016)	93% (2016–2017)	93% (2017–2018)	Niet benoemd	1	SA	College voor Toetsen en Examens; Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
• Aandeel zittenblijvers ⁸	po	2,2%(2012–2013)	1,7% (2016–2017)	1,7% (2017–2018)	1,5%(2020)	1	SA	DUO
	vo	5,9%(2012–2013)	5,7% (2016–2017)	6,2% (2017–2018)	4,7% (2017) 3,9% (2020)	3	SA	DUO

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef-waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
• Percentage mbo-deelnemers per niveau dat met diploma de instelling verlaat, jaarresultaat per niveau	mbo	2007–2008 Niveau 1: 66%	2015–2016 Niveau 1: 78%	2016–2017 Niveau 1: 79%	2018 Hoger	4	C	MBO Raad
		Niveau 2: 62%	Niveau 2: 73%	Niveau 2: 72%	Hoger			
		Niveau 3: 63%	Niveau 3: 72%	Niveau 3: 72%	Hoger			
		Niveau 4: 65%	Niveau 4: 74%	Niveau 4: 75%	Hoger			
		Totaal: 64%	Totaal: 73% ⁹	Totaal: 74%	Hoger			
• Bachelor studiesucces (n+1) van herinschrijvers na het eerste jaar ³	ho	hbo: 65,7% (2010– 2011)	hbo: 62,1% (2016– 2017)	hbo: 63,3% (2017– 2018)	– ⁴	6/7	C	DUO
		wo: 57,3% (2010– 2011)	wo: 73,2% (2016– 2017)	wo: 72,6% (2017– 2018)				
• Uitval in het eerste jaar ³	ho	hbo: 27,9% (2010– 2011)	hbo: 26,8% (2016– 2017)	hbo: 28,0% (2017– 2018)	– ⁴	6/7	C	DUO
		wo: 18,8% (2010– 2011)	wo: 15,7% (2016– 2017)	wo: 16,5% (2017– 2018)				
• Switchen na het eerste jaar ³	ho	hbo: 8,4% (2010– 2011)	hbo: 8,3% (2016– 2017)	hbo: 8,3% (2017– 2018)	– ⁴	6/7	C	DUO
		wo: 9,0% (2010– 2011)	wo: 8,3% (2016– 2017)	wo: 9,1% (2017– 2018)				

2 Scholen en instellingen werken met goed opgeleide en professionele leraren en schoolleiders die samen zorgen voor een veilig en ambitieus leerklimaat

a)	Vergroten kwaliteit leraren en schoolleiders							
•	Aandeel lessen dat wordt gegeven door daartoe bevoegde en benoembare leraren	vo	83,5% (2011)	95,2% (2016)	95,7% (2017)	96% (2016) 100% (2020)	3	SA IPTO en CenterData
•	Aandeel leraren met een afgeronde wo-bachelor of hbo-/wo masteropleiding	po	20% (2013)	22% (2016)	Wordt niet meer gemeten	25% (2018) 30% (2020)	1	SA, LA Onderwijs Werkt! Regioplan en DUO
•	Aandeel leraren met een afgeronde hbo of wo masteropleiding	vo	33% (2013)	38% (2016)	Wordt niet meer gemeten	40% (2017) 50% (2020)	3	SA, LA CenterData en DUO
	Bovenbouw vwo ¹⁰	53% (2013)	63% (2016)	Wordt niet meer gemeten	Hoger (2017) 80–85% (2020)	3	SA, LA CenterData en DUO	

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
• Aandeel leraren met een afgeronde master-of PhD-opleiding	hbo	66,2% (2011)	75,2% (2015)	Wordt niet meer gemeten	80% (2016)	6/7	C	PoMo (Personneels- en mobiliteits-onderzoek), bewerking Vereniging Hogescholen (2016). ¹¹
• Aandeel leraren met ten minste drie jaar ervaring dat de algemeen didactische vaardigheden beheert	po	85% (2013)	84% (2015)	Wordt niet meer gemeten	96% (2018) 100% (2020)	1	SA, LA	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
	vo	76% (2013)	67% (2016)	Wordt niet meer gemeten	90% (2017) 100% (2020)	3	SA, LA	
• Aandeel leraren met ten minste tien jaar ervaring dat de differentiatie vaardigheden beheert	po	56% (2013)	56% (2015)	Wordt niet meer gemeten	79% (2018) 100% (2020)	1	SA, LA	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
	vo	34% (2013)	33% (2016)	Wordt niet meer gemeten	40% (2017) 100% (2020)	3	SA, LA	
b) Verbetercultuur								
• Aandeel leraren dat deelneemt aan peer review	po	62% (2014)	74% (2016) ¹²	Wordt niet meer gemeten	87% (2018) 100% (2020)	1	LA, T	Onderwijs werkt!; Regioplan (2014–2015); PoMo (BZK, 2016)
	vo	63% (2014)	68% (2016) ¹²	Wordt niet meer gemeten	81% (2017) 100% (2020)	3		
• Aandeel leraren dat is geregistreerd in het Lerarenregister	po/vo/ mbo	8% (2014)	35% (2017) ¹²	Wordt niet meer gemeten ¹³	100% (2019)	1, 3 en 4	SA, LA, T	Lerarenregister
• Aandeel schoolleiders dat is geregistreerd in het schoolleidersregister	po	31% (2015)	69% (2017)	79% (2018)	100% (2018)	1	SA	Schoolleidersregister po
c) Veilig leerklimaat								
• Aandeel leerlingen dat zich veilig voelt	po	95% (2012)	97% (2016)	97% (2018)	Stabiel of hoger (2017, 2020)	1	T	Praktikon : monitor naar sociale veiligheid
	vo	93% (2012)	95% (2016)	97% (2018)	Stabiel of hoger (2017, 2020)	3		
3 Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk en worden aangesproken op hun prestaties								
• Aandeel scholen dat Vensters volledig heeft ingevuld	po	5,3% (2014)	35% (2017)	45% (2018)	100% (2017)	1	SA, T	PO-Raad
	vo	94% (2014)	92% (2017)	93% (2018)	Hoger (2016) 100% (2017)	3		VO-raad

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef-waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
• Aandeel scholen dat op alle indicatoren van kwaliteitszorg voldoende scoort	po	38% (2012– 2013)	41% (2014– 2015) ¹²	Wordt niet meer gemeten	Stabiel of hoger (2017) Hoger (2020)	1	SA	Onderwijs-verslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel scholen dat opbrengstgericht werkt ¹⁴	vo	47% (2012– 2013)	64% (2015– 2016)	Wordt niet meer gemeten	77% (2017) 100% (2020)	3	SA	Onderwijs-verslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel (zeer) zwakke scholen dat zich binnen een jaar verbetert ¹⁵	po	27% (2012– 2013)	41% (2015– 2016)	65% (2016– 2017)	60% (2016) 100% (2017– 2018)	1	SA	Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel (zeer) zwakke afdelingen dat zich binnen de gestelde termijn verbetert	vo	72% (2012)	74% (2016)	Wordt niet meer gemeten	100% (2020)	3	SA	Inspectie van het Onderwijs
• Oordeel ouders over betrokkenheid	po	Cijfer 7 (2012)	Cijfer 7 (2014)	Wordt niet meer gemeten	Stabiel of hoger (2017) Hoger (2020)	1	T	Monitor Ouder-betrokkenheid
• Aantal voortijdig schoolverlaters	vo/mbo	41.800 (2008– 2009)	23.744 (2016– 2017) ¹⁶	25.574 (2017/2018)	20.000 (2019/2020)	3 en 4	T	DUO
• Studententevredenheid	mbo					4	C	JOB-monitor 2016, 2018
– Opleiding		7,0 (2014)	7,0 (2016) ¹²	7,1 (2018)	7,3 (2020)			
– Instelling		6,5 (2014)	6,6 (2016) ¹²	6,7 (2018)	6,7 (2020)			
% tevreden over school en studie (meting tot 2018)		49% (2014)	52% (2016)		55% (2020)			
% tevreden over school en studie (meting vanaf 2018)				62% (2018) ¹⁷				
• Studenttevredenheid	ho	hbo: 65,6% (2010– 2011)	hbo: 75,8% (2017– 2018)	hbo: 72,9% (2018– 2019)	– ¹⁸	6/7	C	Nationale Studenten Enquête
		wo: 81,1% (2010– 2011)	wo: 85,2% (2017– 2018)	wo: 84,0% (2018– 2019)				
4 Aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt verbeteren								
• Aandeel leerlingen in de beroepsgerichte leerweg van het vmbo dat kiest voor techniek	vo	23% (2012)	24% (2017)	24,3% (2018)	30% (2017)	3		DUO
• Aandeel mbo-studenten techniek	mbo	28% (2011)	27,2% (2017– 2018)	27% (2018– 2019)	Hoger (2018)	4	C	DUO
• Aandeel afgestudeerden bētatechniek incl. snijvlakopleidingen	ho	hbo: 18% (2012)	hbo: 20% (2017)	hbo: 20% (2018)	hbo: 19% (2016)	6/7	C	DUO
		wo: 21% (2012)	wo: 26% (2017)	wo: 27% (2018)	wo: 22% (2016)			

Doelestellings/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
• Percentage 25–64 jarigen dat deelneemt aan een leeractiviteit (Leven Lang Leren)	mbo/ ho	17% (2010)	19% (2016)	19,1% (2017)	20% (2020)	4/6/7	C	Eurostat, Labour Force survey (LFS)
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de aansluiting van de opleiding met de huidige functie voldoende/good was	mbo	79% (2012)	76% (2016)	77% (2017)	Hoger (2018)	4	T	ROA 2017, 2018
	hbo	72% (2013)	75% (2016)	75% (2017)	Hoger (2020)	6/7	C	HBO-Monitor (factsheet Vereniging Hogescholen)
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de opleiding voldoende basis was om te starten op arbeidsmarkt	wo	56% (2011)	47% (2015)	52% (2017)	Hoger (2020)	6/7	C	NAE, Rapport Academici op de arbeidsmarkt
• Percentage leerbedrijven dat over vakkenkennis het oordeel (zeer) goed geeft	mbo	77% (2016) ¹⁹	–	77% (2018) ²⁰	Hoger (2020)	4	T	SBB
• Percentage leerbedrijven dat over beroepsvaardigheden het oordeel (zeer) goed geeft	mbo	76% (2016) ¹⁹	–	80% (2018) ²⁰	Hoger (2020)	4	T	SBB
5 Behoud van kwaliteit wetenschap en wetenschappelijk talent en versterken impact wetenschap						16	C	Clarivate Analytics/ Web of Science. Bewerking CWTS
• Mondiale top-5 positie op basis van citatiescores	owb	2e plaats (2009–2012) 1,52	3e plaats (2012–2015) 1,52	–	kleiner of gelijk 5 (2018)			
6 Het bevorderen van een sterke, pluriforme, toegankelijke en kwalitatief hoogwaardige cultuursector en het zorgen voor het cultureel erfgoed								
a) Aantal bezoeken ²¹	cultuur	2,2 miljoen (2012–2015)	2,5 miljoen (2016)	2,5 miljoen (2017) ²²	Stabiel of hoger (2020)	14	C	Opgaven van gesubsidieerde instellingen aan OCW
• Aantal bezoeken gesubsidieerde podiumkunsten (inclusief buitenland)	cultuur	7,8 miljoen (2012–2015)	9 miljoen (2016)	9 miljoen (2017) ²²	Stabiel of hoger (2020)	14	C	Opgaven van gesubsidieerde instellingen aan OCW
b) • Cultuurbereik: Percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder die voorstellen, musea en bibliotheken bezoekt	cultuur	89% (2012)	89% (2014)	89% (2016) ²³	– ²⁴	14	C	SCP/CBS (VTO 2012–2016)
7 Het waarborgen van een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogstaand media-aanbod dat toegankelijk is voor alle lagen van de bevolking²⁵								

Doelstelling/indicator	Sector	Basis-waarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Art.nr.	Reden Opname ¹	Bron
• –	media							
8 Het bevorderen van emancipatie²⁶								

- Sociale acceptatie homoseksualiteit onder de bevolking

emancipatie

90% (2010)

93% (2016)

94% (2018)

≥90%

25

C

LHBT
monitor
(SCP)

¹ SA = Sectorakkoorden, LA = Lerarenagenda, T = Toezegging Minister & Staatssecretaris, C = Opgenomen in verband met consistentie/afspraken met het veld.

² De publicatie van deze realisatiewaarde vindt te laat plaats om in dit jaarverslag meegenomen te kunnen worden.

³ De cijfers kunnen iets afwijken van eerder gepubliceerde cijfers, vanwege mutaties in de onderliggende dataset.

⁴ Hier geen landelijk streefdoel omdat er in de periode 2012–2016 prestatieafspraken per instelling zijn gemaakt en er in 2018 geen afspraken met instellingen zijn gemaakt waaraan indicatoren gekoppeld zijn.

⁵ Dit betreft het aantal leerlingen dat >3 maanden niet naar school gaat, gebaseerd op de leerplichttelling. Niet bekend is of een passend aanbod voor onderwijs en/of zorg is gedaan.

⁶ Het percentage betreft de po leerlingen incl. (v)so leerlingen.

⁷ Het percentage betreft de vo leerlingen excl. vso leerlingen.

⁸ Basis-, tussen en streefwaarde zijn veranderd t.o.v. begroting/jaarverslag 2016 ten gevolge van een andere meetmethode (zie ook jaarverslag 2015).

⁹ Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie.

¹⁰ Voor de bovenbouw vwo betreft dit het aandeel leraren met een wo-masteropleiding.

¹¹ Het Personels- en Mobiliteitsonderzoek (PoMo) wordt tweejaarlijks uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is het coördinerend ministerie voor de arbeidszaken (arbeidsvoorraarden, pensioenen, personeelsbeleid) van de overheid als geheel. Het onderzoek wordt gehouden onder zittend personeel en medewerkers die recent zijn in- en uitgestroomd. De resultaten worden verwerkt tot rapportages, themapublicaties en infographics die te vinden zijn op www.kennisopenbaarbestuur.nl.

¹² Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in de onderliggende dataset.

¹³ Deze indicator wordt niet langer op deze manier gemeten als gevolg van wijzigingen rondom het lerarenregister. Het nieuwe register is nog niet volledig operationeel en er wordt op dit moment gewerkt aan de opzet van een monitor die naar verwachting een indicator oplevert die goed bruikbaar is in begrotingsverband.

¹⁴ Dit betreft het aandeel scholen dat adequaat fase 1 doorloopt (meten en analyseren van behaalde resultaten van leerlingen).

¹⁵ Dit gegeven voor 2018 betreft de scholen die in 2016–2017 zeer zwak of zwak zijn geworden. Na een jaar (na afloop schooljaar 2017–2018) wordt gekeken hoeveel procent zich in één jaar heeft verbeterd tot het niveau voldoende. Per 1 augustus 2017 is het toezicht van de Inspectie vernieuwd en wordt er gesproken van voldoende scholen in plaats van zwakke scholen. In het volgende jaarverslag zal de term voldoende scholen worden opgenomen.

¹⁶ Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in voorlopige naar definitieve cijfers.

¹⁷ Vanwege een recente wijziging in de vraagstelling van de enquête over de studenttevredenheid is het cijfer voor 2018 niet vergelijkbaar met eerdere jaren.

¹⁸ Hier geen landelijk streefdoel omdat niet met alle instellingen over deze indicator prestatieafspraken zijn gemaakt en bovendien deze afspraken per instelling zijn gemaakt.

¹⁹ Het gaat hier om een eerste meting van SBB onder erkende en niet erkende leerbedrijven. Voor de overige meetresultaten van het onderzoek naar leerwerkbedrijven zie de onderwijsmonitor en de website onderwijsincijfers.nl (<https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/aansluiting-mbo-arbeidsmarkt>). Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in de afronding.

²⁰ Het gaat hier om een tweede meting van SBB onder erkende en niet erkende leerbedrijven. Voor de overige meetresultaten van het onderzoek naar leerwerkbedrijven zie de onderwijsmonitor en de website onderwijsincijfers.nl (<https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/aansluiting-mbo-arbeidsmarkt>).

²¹ In de begroting van 2017 is de basiswaarde gewijzigd ten opzichte van de begroting 2016, omdat de basiswaarde 2009 geen reëel beeld gaf van de groep instellingen die vanaf de periode 2013–2016 via de BIS werden gesubsidieerd. Het aantal bezoeken betreft het aantal bezoeken per uitvoering of bij tentoonstellingen, inclusief schoolbezoeken. De streefdoelen zijn ontleend aan de aanvragen van instellingen voor de BIS- periode 2017–2020.

²² Gegevens over 2018 zijn pas beschikbaar na vaststelling van dit jaarverslag en daarom zijn hier de cijfers over 2017 opgenomen.

²³ Het percentage is gebaseerd op onderzoek (de Vrijjetijdsomnibus) van het SCP dat eens in de twee jaar wordt uitgevoerd. Er zijn daarom ook geen recente realisatie cijfers beschikbaar.

²⁴ Hier is geen streefwaarde aan verbonden. De indicator is als kengetal opgenomen om ontwikkelingen te volgen. Cultuurbereik: het percentage van de bevolking dat wordt bereikt door culturele voorzieningen geeft een beeld van het totale bereik van culturele voorzieningen. Dit is in lijn met de algemene doelstelling voor artikel 14.

²⁵ Naar aanleiding van de beleidsdoorlichting Media (2014) zijn de indicatoren voor artikel 15 herzien. Hierbij wordt aangesloten op de prestatieafspraken met de NPO voor de periode 2017–2020. Omdat de gesprekken over de prestatieafspraken ten tijde van het opstellen van de begroting nog liepen, zijn in de begrotingen 2017 en 2018 geen indicatoren media opgenomen. In de begroting 2019 is wel een indicator opgenomen.

²⁶ De ontwikkeling van de [economische zelfstandigheid en financiële onafhankelijkheid van vrouwen](#) is opgenomen in de begroting 2019.

Intensivering (bedragen x € 1.000)			
	Artikel	Begroot	Gerealiseerd
G32 Voor- en vroegschoolseducatie	1	40.000	40.000
G33 Aanpak werkdruk primair onderwijs (incl. € 20 miljoen kleine scholen)	1	108.000	108.000
G34 Modernisering CAO primair onderwijs	1	270.000	270.000
G35 Kwaliteit technisch onderwijs vmbo	3	40.000	40.000
G36 Fundamenteel onderzoek	16	95.000	95.000
G37 Toegepast onderzoek innovatie	16	25.000	25.000
G38 Onderzoeksinfrastructuur	16	45.000	45.000
G40 Cultuur (en historisch democratisch bewustzijn)	14	25.000	25.000
G41 Nederlandse scholen in het buitenland	1	3.000	3.000
G42 Media/ onderzoeksjournalistiek	15	5.000	5.000
G43 Intensivering erfgoed en monumenten (met name Nationaal Restauratiefonds)	14	98.500	97.750
G44 Aanpak laaggeletterdheid	4	5.000	5.000
G45 Onderwijsachterstandenbeleid en aandacht voor hoogbegaafde kinderen	1, 3	15.000	15.000
G47 Terugdraaien taakstelling OCW		244.000	244.000
G48 Terugdraaien taakstelling groen onderwijs	diverse	0	0
G49 Halvering collegegeld eerstejaars HO (incl. Pabo voor 2 jaar en intensivering profile-ringsfondsen)	6,7	70.000	70.000
Totaal		1.088.500	1.087.750

Realisatie beleidsdoorlichtingen

Tabel Realisatie beleidsdoorlichtingen

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Geheel artikel
1. Primair onderwijs								
1, 3, 4, 6, 7 en 9 Onderwijs								
Prestaties van leerlingen en studenten omhoog ¹				X				Nee ²
Doelmatigheid en focus op het onderwijs ¹				X				Nee ²
Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders ¹				X				Nee ²
1, 3, 4, 6 en 7 Onderwijs								
Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk			X					Nee ²
Scholen en instellingen met een ambitieus leerklimaat			X					Nee ²
Brede scholen ³			X					Nee ²
Actieplan Leerkracht		X						Nee
12. WTOS								
Beleidsdoorlichting tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten					X			Ja
14. Cultuur								
Cultuur 2009–2014			X					Ja
15. Media								
Mediabeleid 2010–2013			X					Ja
16. Onderzoek en wetenschapsbeleid								
25. Emancipatie								
Emancipatie 2011–2014			X					Ja
Emancipatie 2014 – 2018					X			Ja

¹ De overkoepelende doorlichting *Prestaties leerlingen en studenten omhoog* is uitgevoerd met daarin duidelijk herkenbaar de door te lichten beleidsdoelstellingen *Doelmatigheid en focus op het onderwijs* en *Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders*.

² Deze beleidsdoorlichtingen zijn gebaseerd op de beleidsdoelstellingen die in de beleidsagenda 2012 zijn opgenomen en zijn artikel overschrijdend.

³ Deze doorlichting is onderdeel van de beleidsdoorlichting *Scholen en instellingen met een ambitieus leerklimaat*.

Zie ook: *Bijlage 2: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek*

Zie ook: «[meerjarenplanning beleidsdoorlichtingen](#)»

Overzicht van Risicoregelingen

Tabel 1 Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)

Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties 2017	Verleend 2018	Vervallen 2018	Uitstaande garanties 2018	Garantie-plafond	Totaal plafond	Totaal stand risicovoorziening
14	Indemniteitsregeling	284.298	429.291	425.493	288.096		300.000	
	Bouwleningen aan Academische Ziekenhuizen	176.631	0	12.710	163.921			

De Indemniteitsregeling heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het realiseren van tentoonstellingen van bijzonder belang of het tentoonstellen van bijzondere bruiklenen in Nederland door het beperken van de verzekerkosten van musea. De garantstelling van het Rijk voor schade of verlies tot de eerste 30 procent van de verzekerde waarde (indemniteitsgarantie) van kunstwerken, verlaagt de verzekerkosten van musea. Het risico is ook te verzekeren op de markt, maar de kosten zijn dan hoger, waardoor er minder budget voor tentoonstellingen overblijft. Daarnaast blijkt dat een indemniteitsgarantie ook als internationaal keurmerk fungeert: buitenlandse publieke en private eigenaren van museale objecten hechten aan de garantstelling vanuit het Rijk. Risicobeersende maatregelen betreffen onder meer dat alleen erkende musea een aanvraag mogen doen op de indemniteitsregeling bij de Rijksdienst Cultureel Erfgoed die deze aanvraag, mede op de aanwezigheid van een risico-inventarisatie en -analyse, toetst.

Voor de Academische Ziekenhuizen is sinds 1991 de garantieregeling niet meer van kracht, met uitzondering van enkele op dat moment in gang gezette bouwprojecten. Sinds 1996 zijn geen garanties meer verstrekt. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2035 volledig hebben plaatsgevonden.

Tabel 2 Overzicht achterborgstellingen (bedragen x € 1.000.000)

Artikel	Omschrijving	2017	2018
14	Achterborgovereenkomst NRF	341,6	322,7

Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) verstrekt hypothecaire leningen aan monumenteigenaren van Rijksmonumenten om restauraties uit te voeren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen laagrentende hypothecaire leningen uit het revolving fund en aanvullende financieringen om de gehele restauratie-opgave gefinancierd te krijgen. De achterborgovereenkomst NRF, en de garantie van het Ministerie van OCW, zien alleen toe op de aanvullende financiering. Door deze garantie kan het NRF financiering tegen een lagere rente aantrekken. Deze lagere rente wordt doorgerekend aan de monumenteigenaren zodat deze eigenaren gestimuleerd worden hun monument te restaureren.

Aangezien er een algemeen belang is (gebouwen van nationaal belang) waar een individu lasten van ervaart (hoge onderhoudskosten, beperkte mogelijkheden tot modernisering, dure oplossingen voor bijvoorbeeld energiebesparende maatregelen), wordt gebruik gemaakt van ondersteunende maatregelen. Door middel van deze regeling wordt cultureel

erfgoed in stand gehouden en wordt tegelijkertijd minder gebruik gemaakt van de subsidie die het NRF ook uitbetaalt.

De achterborg kan in werking treden en tot daadwerkelijke kasverplichtingen komen, wanneer de eigenaren van Rijksmonumenten op grote schaal niet meer in staat zijn aan de rente- en aflossingsverplichtingen te voldoen en het eigen vermogen van het NRF is uitgeput. Dit eigen vermogen (voornamelijk vanuit Revolverende Fondsen) is momenteel beduidend hoger dan de uitstaande leningen onder de achterborg. Een nadere toelichting op de regelingen is opgenomen bij het onderdeel Saldibalans.

4. DE BELEIDSARTIKELEN

Art.nr. 1 Primair onderwijs

A. Algemene doelstelling

Het primair onderwijs zorgt ervoor dat leerlingen in de eerste fase van de doorlopende leerlijn hun talenten maximaal kunnen ontdekken en vervolgonderwijs kunnen volgen dat het beste past bij hun talenten. Het legt bovendien de basis voor de huidige en toekomstige deelname van deze leerlingen aan de samenleving.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een stelsel van primair onderwijs dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten van individuele leerlingen en bij de behoeftes van de maatschappij.

Financieren:

De Minister is verantwoordelijk voor de financiering van het onderwijs door lumpsumbekostiging van de onderwijsinstellingen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren:

De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen door het verstrekken van (aanvullende) bekostiging, subsidies en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, (prestatie)afspraken en wet- en regelgeving.

Regisseren:

De Minister vult zijn verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving.

Indicatoren/kengetallen

Indicatoren voor het stelsel primair onderwijs worden beschreven op *Onderwijs in Cijfers*.

Tabel 1.1 Indicatoren

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
1 Ambitieuus onderwijs dat alle leerlingen en studenten uitdaagt					
a) Alle leerlingen en studenten worden uitgedaagd					
• Aandeel scholen dat leerlingen begeleidt in het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten	47% (2015)	65% (2017)	Nog niet gepubliceerd ¹	79% (2018) 100% (2020)	Enquêtes Bestuursakkoord PO Regioplan
• Aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod ^{2 3}	0,07% (2014–2015)	0,09% (2016–2017)	0,10% (2017–2018)	0% (2020)	Leerplichttelling 2017–2018
b) Vergroten studiesucces					

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
• Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor lezen behaalt	99% (2015–2016)	97% (2016–2017)	98% (2017–2018)	Niet benoemd	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor taalverzorging behaalt	95% (2015–2016)	96% (2016–2017)	96% (2017–2018)	Niet benoemd	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
Aandeel leerlingen dat het referentieniveau voor rekenen behaalt	87% (2015–2016)	93% (2016–2017)	93% (2017–2018)	Niet benoemd	College voor Toetsen en Examens Kamerbrief resultaten eindtoets 2017–2018
• Aandeel zittenblijvers ⁴	2,2% (2012–2013)	1,7% (2016–2017)	1,7% (2017–2018)	1,5% (2020)	DUO
2 Scholen en instellingen werken met goed opgeleide en professionele leraren en schoolleiders die samen zorgen voor een veilig en ambitieus leerklimaat					
a) Vergroten kwaliteit leraren en schoolleiders					
• Aandeel leraren met een afgeronde wo-bachelor of hbo/wo masteropleiding	20% (2013)	22% (2016)	Wordt niet meer gemeten	25% (2018) 30% (2020)	Onderwijs Werkt!; Regioplan en DUO
• Aandeel leraren met ten minste drie jaar ervaring dat de algemeen didactische vaardigheden beheert	85% (2013)	84% (2015)	Wordt niet meer gemeten	96% (2018) 100% (2020)	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel leraren met ten minste tien jaar ervaring dat de differentiatievaardigheden beheert	56% (2013)	56% (2015)	Wordt niet meer gemeten	79% (2018) 100% (2020)	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
b) Verbetercultuur					
• Aandeel leraren dat deelneemt aan peer review	62% (2014)	74% (2016) ⁵	Wordt niet meer gemeten	87% (2018) 100% (2020)	Onderwijs werkt!; Regioplan (2014–2015); PoMo (BZK, 2016)
• Aandeel leraren dat is geregistreerd in het Lerarenregister	8% (2014)	35% (2017) ⁶	Wordt niet meer gemeten ⁷	100% (2019)	Lerarenregister
• Aandeel schoolleiders dat is geregistreerd in het Schoolleidersregister	31% (2015)	69% (2017)	79% (2018)	100% (2018)	Schoolleidersregister po
c) Veilig leerklimaat					

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
• Aandeel leerlingen dat zich veilig voelt	95% (2012)	97% (2016)	97% (2018)	Stabiel of hoger (2017, 2020)	Praktijkmonitor naar sociale veiligheid
3 Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk en worden aangesproken op hun prestaties					
• Aandeel scholen dat Vensters volledig heeft ingevuld	5,3% (2014)	35% (2017)	45% (2018)	100% (2017)	PO-Raad
• Aandeel scholen dat op alle indicatoren van kwaliteitszorg voldoende scoort	38% (2012–2013)	41% (2014–2015) ⁶	Wordt niet meer gemeten	Stabiel of hoger (2017) Hoger (2020)	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel (zeer) zwakke scholen dat zich binnen een jaar verbeterd ⁹	27% (2012–2013)	41% (2015–2016)	65% (2016–2017)	60% (2016–2017) 100% (2017–2018)	Inspectie van het Onderwijs
• Oordeel ouders over betrokkenheid	Cijfer 7 (2012)	Cijfer 7 (2014)	Wordt niet meer gemeten	Stabiel of hoger (2017) Hoger (2020)	Monitor Ouder-betrokkenheid

¹ De publicatie van deze realisatielijn vindt te laat plaats om in dit jaarverslag meegenomen te kunnen worden.

² Dit betreft het aantal leerlingen dat >3 maanden niet naar school gaat, gebaseerd op de leerplichttelling. Niet bekend is of een passend aanbod voor onderwijs en/of zorg is gedaan.

³ Het percentage betreft de po leerlingen incl. (vso) leerlingen

⁴ Basis-, tussen- en streefwaarde zijn veranderd t.o.v. begroting/jaarverslag 2016 ten gevolge van een andere meetmethode (zie ook jaarverslag 2015).

⁵ Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in de onderliggende dataset.

⁶ Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in de onderliggende dataset.

⁷ Deze indicator wordt niet langer op deze manier gemeten als gevolg van wijzigingen rondom het lerarenregister. Het nieuwe register is nog niet volledig operationeel en er wordt op dit moment gewerkt aan de opzet van een monitor die naar verwachting een indicator oplevert die goed bruikbaar is in begrotingsverband.

⁹ Dit gegeven voor 2018 betreft de scholen die in 2016–2017 zeer zwak of zwak zijn geworden. Na een jaar (na afloop schooljaar 2017–2018) wordt gekeken hoeveel procent zich in één jaar heeft verbeterd tot het niveau voldoende. Per 1 augustus 2017 is het toezicht van de Inspectie vernieuwd en wordt er gesproken van onvoldoende scholen in plaats van zwakte scholen. In het volgende jaarverslag zal de term onvoldoende scholen worden opgenomen.

Tabel 1.2 leerlingen primair onderwijs (Aantallen x 1.000; Bron: DUO)

	2014	2015	2016	2017	Raming 2018	Realisatie 2018
Leerlingen basisonderwijs						
• geen gewicht	1.310,3	1.309,2	1.302,8	1.295,4	1.293,7	1.292,4
• gewicht 0,3	78,5	70,2	64,5	60,7	58,5	56,6
• gewicht 1,2	68,6	63,7	60,1	58,2	52,9	56,5
Subtotaal ¹	1.457,3	1.443,1	1.427,5	1.414,3	1.405,1	1.405,6
Leerlingen trekkende bevolking ²	0,5	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2
Totaal ¹	1.457,8	1.443,5	1.427,9	1.414,7	1.405,3	1.405,8
Leerlingen in het speciaal basisonderwijs	36,8	34,7	33,9	34,0	33,7	35,0
Leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs	70,9	68,2	67,1	67,5	65,4	68,4
Totaal PO	1.565,5	1.546,4	1.528,9	1.516,2	1.504,3	1.509,1

¹ (Sub)totalen geven een kleine afwijking door het afronden van de aantallen.

² Dit zijn leerlingen op rijdende scholen.

Tabel 1.3 Uitgaven per leerling, excl. uitvoeringskosten (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Raming 2018	Realisatie 2018
Primair onderwijs ¹	6,2	6,4	6,6	6,9	6,9	7,3

¹ In tegenstelling tot Begroting 2018 wordt geen verdere uitsplitsing gemaakt in «bekostiging» en «exclusief ondersteuningsmiddelen». De uitgaven voor de reguliere bekostiging en de uitgaven als ondersteuningsmiddel zijn in de bekostigingssystematiek geïntegreerd tot één financiële stroom.

C. Beleidsconclusies

Aanvullend op datgene wat in het onderdeel beleidsprioriteiten 2018 is opgenomen, kunnen de volgende opmerkingen wat betreft het realiseren van het voorgenomen beleid gemaakt worden.

Op het terrein van het creëren van gelijke kansen is het volgende beeld zichtbaar. Ook in 2018 is het aandeel scholen dat leerlingen begeleidt in het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten toegenomen. Van de subsidie voor doorstroomprogramma's PO-VO is door 670 basisscholen en 185 vo-scholen gebruik gemaakt. De scores op het terrein van het behalen van de referentieniveaus zijn vergelijkbaar met die van 2017. De tussenevaluatie van het bestuursakkoord PO eind 2017 liet zien dat er weliswaar op bepaalde terreinen grote stappen zijn gezet, maar dat andere onderwerpen een onvoldoende voortgang kennen, zoals de vulling van Vensters en het aanbod van bewegingsonderwijs. Ook was de verantwoording van besturen over de financiële middelen die aan hen worden uitgekeerd voor de sectorakkoorden voor verbetering vatbaar. Met de in 2018 overeengekomen actualisatie van het bestuursakkoord zijn daarvoor aanvullende acties afgesproken.

Wat betreft passend onderwijs is er in 2018 veel aandacht geweest voor de aansluiting van samenwerkingsverbanden met jeugdhulp/gemeenten. In de [brief over Onderwijs en Zorg](#) is door de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media samen met de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport vastgesteld wat aangepakt wordt op het snijvlak van onderwijs en zorg. Ook is een start gemaakt met de uitwerking van de vereenvoudiging van de financiering van zorg in onderwijsstijd, met een professionaliseringsslag onder onderwijs(zorg)consulenten en met betere communicatie over bestaande maatwerk mogelijkheden.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 1.4 Budgettaire gevolgen van beleid art. 1 Primair onderwijs (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	2018	2018
Verplichtingen	9.558.272	10.342.863	10.216.767	10.632.968	11.687.151	10.505.757	1.181.394	
Waarvan garantieverplichtingen	3.000	3.700	- 194	19.065	12.590	0	12.590	
Waarvan overige verplichtingen	9.555.272	10.339.163	10.216.961	10.613.903	11.674.561	10.505.757	1.168.804	
Uitgaven	9.674.957	10.032.762	10.212.474	10.494.756	11.142.533	10.505.757	636.776	
Bekostiging	9.168.073	9.508.229	9.702.789	9.986.309	10.616.984	9.990.506	626.478	
• Hoofdbekostiging	8.979.272	9.362.138	9.532.349	9.742.879	10.292.897	9.688.072	604.825	
– Bekostiging Primair Onderwijs	8.967.791	9.347.550	9.515.642	9.725.580	10.275.784	9.672.842	602.942	

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil	
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	
-	Bekostiging Caribisch Nederland	11.481	14.588	16.707	17.299	17.113	15.230	1.883
•	Prestatiebox	161.987	128.675	156.230	228.085	309.368	282.234	27.134
•	Aanvullende bekostiging	26.814	17.416	14.210	15.345	14.719	20.200	- 5.481
-	Overig	26.814	17.416	14.210	15.345	14.719	20.200	- 5.481
Subsidies		98.795	95.901	87.272	88.877	87.640	93.584	- 5.944
-	Regeling Onderwijsvoorziening jonggehandicapten	23.000	23.000	23.000	23.191	23.808	23.000	808
-	Basis voor Presteren (School aan Zet en Bèta Techniek)	20.575	6.089	5.900	1.519	952	0	952
-	Humanistisch vormend en godsdienstonderwijs	9.464	10.442	10.130	11.510	11.900	11.630	270
-	Overig	45.756	56.370	48.242	52.657	50.980	58.954	- 7.974
Opdrachten		6.354	8.100	9.982	6.915	6.901	12.053	- 5.152
Bijdrage aan agentschappen		32.699	33.902	25.538	26.207	29.651	23.912	5.739
-	Dienst Uitvoering Onderwijs	32.699	33.902	25.538	26.207	29.651	23.912	5.739
Bijdrage aan ZBO's/RWT's		8.327	25.180	25.443	19.997	34.907	7.565	27.342
-	Stichting Vervangingsfonds en Particpatiefonds	6.127	15.229	24.358	18.412	33.502	5.062	28.440
-	Stichting Vervangingsfonds/ Bedrijfsgezondheid		8.040	13		0	0	
-	UWV	2.200	1.911	1.072	1.585	1.405	2.503	- 1.098
Bijdrage aan medeoverheden		360.709	361.450	361.450	366.451	366.450	366.750	- 300
-	Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid	261.009	261.750	261.750	266.750	277.402	277.402	0
-	Aanvulling GOA convenant G37	95.000	95.000	95.000	95.000	84.348	84.348	0
-	Verhoging taalniveau pedagogisch medewerkers kleine gemeenten	4.700	4.700	4.700	4.701	4.700	5.000	- 300
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken		0	0	0	0	0	11.387	- 11.387
-	Brede Scholen	0	0	0	0	0	11.387	- 11.387
Ontvangsten		18.171	17.530	32.607	23.358	76.894	17.661	59.233

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2018 is € 636,8 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 59,2 miljoen hoger dan begroot.

De realisatie van de verplichtingen in 2018 is € 1.181,4 miljoen hoger dan begroot.

De hogere uitgaven hangen samen met forse meerjarige uitgavenreeksen die aan de oorspronkelijke begrotingsstand zijn toegevoegd, met name loonbijstelling en investeringen voortvloeiend uit het Regeerakkoord. In 2018 zijn daarvan niet alleen de uitgaven in kalenderjaar 2018 verplicht, maar ook een deel van de uitgaven in 2019. Vanwege de bekostiging op schooljaar zijn in 2018 immers de volledige schooljaaruitgaven 2018–2019 verplicht. Vandaar dat de afwijking van de verplichtingen ten opzichte van de oorspronkelijke begrote verplichtingen hoger is dan de afwijking van de uitgaven ten opzichte van de oorspronkelijk begrote uitgaven.

Bekostiging

Hoofdbekostiging

Bekostiging primair onderwijs: Schoolbesturen in het primair onderwijs ontvangen bekostiging van het Rijk via de lumpsum. De realisatie op de bekostiging Primair Onderwijs is € 602,9 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De belangrijkste oorzaak is het aan de lumpsum toevoegen van € 270,0 miljoen voor de verbetering van de arbeidsvoorraarden voor leerkrachten in het primair onderwijs.

Daarnaast heeft de toegekende loon- en prijsbijstelling voor 2018 geleid tot een uitgavenverhoging van per saldo € 246,9 miljoen, en is met ingang van 1 augustus 2018 de eerste tranche werkdrukmiddelen aan de bekostiging toegevoegd (€ 97,2 miljoen). Deze bijstellingen waren nog niet opgenomen in de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Er is een bedrag van € 7,7 miljoen meer uitgegeven dan begroot vanwege een hoger aantal leerlingen dan geraamde. Ook is er in 2018 € 9,6 miljoen overgeboekt van artikel nr. 14 (cultuur) naar artikel nr. 1 (primair onderwijs) ten behoeve van de aan scholen toegekende middelen cultuureducatie en museumbezoek voor het schooljaar 2018–2019.

Daarnaast is het budget verlaagd ten gevolge van een overboeking van € 9,3 miljoen naar de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) als gevolg van minder plaatsen in justitiële inrichtingen, en is op de gewichtenregeling € 18,5 miljoen minder uitgegeven dan begroot. Scholen ontvangen door deze regeling een hogere bekostiging als zij meer leerlingen hebben met laagopgeleide ouders. In 2018 vielen de uitgaven aan deze regeling lager uit dan verwacht doordat er minder kinderen waren met laagopgeleide ouders dan geraamde.

Bekostiging Caribisch Nederland: Het Rijk verstrekkt bekostiging ten behoeve van scholen in Caribisch Nederland. Het betreft schoolbesturen op de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. De realisatie op de bekostiging Caribisch Nederland is € 1,9 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De belangrijkste oorzaak van het verschil tussen realisatie en begroting is de op dit instrument geboekte bijdrage aan het pensioenfonds Caribisch Nederland van € 2,0 miljoen waarvoor de dekking op het instrument bekostiging primair onderwijs stond.

Prestatiebox

Voor het realiseren van de afspraken in het sectorakkoord met de PO-Raad ontvangen schoolbesturen extra middelen via de prestatiebox. De realisatie op de prestatiebox is € 27,1 miljoen hoger dan de oorspronkelijk

vastgestelde begroting. De reden is het opnemen van loon- en prijsbijstelling in de voor 2018 verstrekte middelen (€ 15,0 miljoen), een verhoging van de verstrekte middelen ten behoeve van museumbezoek (€ 1,9 miljoen) en een eenmalige aanpassing van het betaalritme om aan te sluiten bij de ongelijke verdeling van de middelen uit de begrotingsafspraken over de kalenderjaren (€ 10 miljoen).

Aanvullende bekostiging

Naast de reguliere bekostiging ontvangen scholen middelen voor specifieke doelen. De gerealiseerde aanvullende bekostiging voor 2018 bestond uit uitgaven voor tweetalig onderwijs, voor de regeling teambeurs voor professionalisering van teams van leerkrachten, voor de regeling tegemoetkoming vervangingskosten voor schoolleiders die een opleiding volgen, voor het Lerarenontwikkelfonds (LOF) en voor curriculumanontwikkeling.

De totale realisatie voor deze doelen ligt per saldo circa € 5,5 miljoen lager dan begroot. Enerzijds is er sprake geweest van een hoger beschikbaar budget door een bijdrage in de uitgaven voor het LOF en de curriculumanontwikkeling uit artikel nr. 3 (voortgezet onderwijs) ter grootte van € 3,7 miljoen. Anderzijds heeft zich op het geraamde budget voor de team- en schoolleidersbeurs een onderuitputting voorgedaan van € 9,2 miljoen. Deze onderuitputting is ontstaan doordat er minder gebruik is gemaakt van de team- en de schoolleidersbeurs dan geraamd. Van deze € 9,2 miljoen is in de eerste suppletoire wet 2018 € 3 miljoen ingezet als taakstellende dekking voor de tegenvaller op de leerlingen- en studentenramingen.

Subsidies

Om de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen te bewerkstelligen worden subsidies verstrekt. De belangrijkste subsidies zijn de regeling onderwijsvoorziening jonggehandicapten, de regeling Nederlands onderwijs in het buitenland en Humanistisch vormend onderwijs en godsdienstonderwijs. Daarnaast is subsidie verstrekt voor de coaching en ondersteuning van besturen en schoolleiders van scholen in het primair- en voortgezet onderwijs in Caribisch Nederland ter verbetering van de kwaliteit en zijn subsidies verstrekt in relatie tot de bestuursafspraken met de sector primair onderwijs. De realisatie op de subsidies is € 5,9 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Daarvan betreft € 3 miljoen een onderuitputting op de lerarenbeurs en € 1,5 miljoen een onderuitputting op de regeling snel internet. Deze onderuitputting van in totaal € 4,5 miljoen is in de eerste suppletoire wet 2018 ingezet als taakstellende dekking voor de tegenvaller op de leerlingen- en studentenramingen. De resterende € 1,4 miljoen betreft onder meer een onderuitputting op het geraamde budget voor voornoemde bestuursafspraken en voor herintreders.

Opdrachten

De realisatie van het instrument opdrachten heeft betrekking op de kosten voor beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken. Het gaat hierbij onder andere om de uitvoering van de bovenwettelijke werkloosheidsregeling voor onderwijspersoneel, projecten in het kader van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en de ontwikkeling van de (adaptieve) eindtoets. De realisatie op de opdrachten is € 5,1 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Voor € 3,1 miljoen heeft een overboeking naar artikel nr. 16 (Onderzoek en wetenschapsbeleid) plaatsgevonden omdat de realisatie van begrote uitgaven voor onderzoeken uitgevoerd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) voor passend

onderwijs, onderwijsachterstanden en werkplaatsonderzoeken daar heeft plaatsgevonden. Daarnaast is een taakstelling van € 2,0 miljoen op dit budget verwerkt.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 5,7 miljoen hoger dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft onder meer:

- de toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 0,5 miljoen hoger),
- interne overboekingen naar dit instrument (€ 2,6 miljoen) ter dekking van op dit instrument drukkende DUO-uitgaven voor projecten,
- meeruitgaven DUO (€ 1,7 miljoen) die niet waren geraamd
- een budgetverhoging van € 1,0 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budgetneutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbedrijf.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

De stichtingen Vervangingsfonds en Participatiefonds ontvangen middelen voor het beheren van de vervangings- en werkloosheidsuitgaven in het primair onderwijs. De kosten die het Vervangings- en Participatiefonds aan besturen vergoeden worden gedekt uit de premies die schoolbesturen afdragen. Het UWV ontvangt middelen voor de uitvoering van de Regeling onderwijsvoorziening jonggehandicapten.

De realisatie op de bijdragen aan ZBO's/RWT's is € 27,3 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door een betaling van € 28,8 miljoen aan het Participatiefonds. Het Participatiefonds vergoedt de uitkeringskosten voor werkloosheid voor de sector primair onderwijs. Achteraf wordt per geval bekeken of deze kosten ten laste komen van het fonds (het collectief) of van het schoolbestuur waar het ontslag heeft plaatsgevonden. Als het Participatiefonds besluit dat ze ten laste komen van het desbetreffende bestuur, worden de kosten door het Ministerie van OCW in mindering gebracht op de bekostiging van dat bestuur en vervolgens weer beschikbaar gesteld aan het Participatiefonds (zie ook het kopje Ontvangsten). De betaling van € 28,8 miljoen bestaat voor het grootste deel uit een inhaalslag in de verwerking van dergelijke gevallen in de jaren vanaf 2012. De inhaalslag was eind 2018 zo goed als afgerond.

Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken

Het onder dit instrument begrote bedrag betreft een bijdrage aan het Gemeentefonds voor het realiseren van combinatiefuncties op basis van de bestuurlijke afspraken tussen het Ministerie van OCW, het Ministerie van VWS en de Vereniging Nederlandse Gemeenten. Deze is door middel van een overboeking gerealiseerd, en daarom op dit begrotingsartikel niet als uitgave zichtbaar.

Ontvangsten

De ontvangsten zijn € 59,2 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. In de tweede suppletaire wet 2018 waren al de volgende oorzaken opgenomen:

- op de bekostiging in mindering gebrachte uitkeringskosten voor werkloosheid. Uiteindelijk is deze ontvangst opgelopen naar € 28,8 miljoen; dit bedrag is gedesaldeerd en aan het Participatiefonds beschikbaar gesteld (zie ook het kopje Bijdrage aan ZBO's en RWT's).
- meer ontvangsten dan geraamd door terugvordering gewichtenmiddelen op basis van rechtmatigheidscontroles; dit betreft een bedrag van € 23,8 miljoen
- door de Inspectie van het Onderwijs opgelegde sancties met name bij fusies waar na controle bleek dat geen enkele leerling van de opgeheven school was overgegaan naar de fusieschool. Het totaal van de ontvangsten ten gevolge van opgelegde sancties bedraagt € 6,8 miljoen.

De overige ontvangsten, waaronder ontvangsten bij afrekening van subsidies en opdrachten en ontvangsten n.a.v. afhandeling Jaarrekening, bleken € 0,2 miljoen lager uit te komen dan oorspronkelijk geraamd.

Art.nr. 3 Voortgezet onderwijs

A. Algemene doelstelling

Het voortgezet onderwijs zorgt dat leerlingen in deze fase van de doorlopende leerlijn hun talenten maximaal kunnen ontplooien en vervolgonderwijs kunnen volgen dat het beste past bij hun talenten. Het bereidt hen voor op volwaardige deelname aan de samenleving en een bij hun talenten passende (toekomstige) positie op de arbeidsmarkt.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een voorgezet onderwijsstelsel dat zodanig functioneert, dat het onderwijs aansluit bij de talenten en de ambities van individuele leerlingen en bij de behoeftes van de maatschappij.

Financieren:

De Minister is verantwoordelijk voor de financiering van het voortgezet onderwijs door lumpsumbekostiging van de onderwijsinstellingen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren:

De Minister stimuleert specifieke onderwerpen door het verstrekken van (aanvullende) bekostiging, subsidies en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, (prestatie)afspraken en wet- en regelgeving.

Regisseren:

De Minister vult zijn verantwoordelijkheid voor de onderwijskwaliteit van het onderwijs in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving.

Indicatoren/kengetallen

Indicatoren voor het stelsel voortgezet onderwijs worden beschreven op [Onderwijs in Cijfers](#).

Tabel 3.1 Indicatoren

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
1 Ambitieuus onderwijs dat alle leerlingen en studenten uitdaagt					
a) Alle leerlingen en studenten worden uitgedaagd					
• Aandeel toptalentleerlingen dat zich vaak of bijna altijd verveelt omdat de lesstof te makkelijk is of omdat hij/zij eerder klaar is dan de rest	56% (2013)	20% (2017)	Wordt niet meer gemeten	41% (2016) 25% (2018)	Toptalenten in het onderwijs, 2017
• Aandeel scholen dat aandacht heeft voor toptalenten in de vorm van uitdagend aanbod of talentprogramma's	82% (2015)	84% (2017)	Wordt niet meer gemeten	88% (2016) 100% (2018)	Toptalenten in het onderwijs, 2017
• Aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod ^{1,2}	0,17% (2014–2015)	0,14% (2016–2017)	0,18% (2017–2018)	0,10% (2017) 0% (2020)	Leerplichttelling 2017–2018
b) Vergroten studiesucces					
• Aandeel zittenblijvers ³	5,9% (2012–2013)	5,7% (2016–2017)	6,2% (2017–2018)	4,7% (2017) 3,9% (2020)	DUO

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
2 Scholen en instellingen werken met goed opgeleide en professionele leraren en schoolleiders die samen zorgen voor een veilig en ambitieus leerklimaat					
a) Vergroten kwaliteit leraren en schoolleiders					
• Aandeel lessen dat wordt gegeven door daartoe bevoegde en benoembare leraren	83,5% (2011)	95,2% (2016)	95,7% (2017)	96% (2016) 100% (2020)	IPTO en CenterData
• Aandeel leraren met een afgeronde hbo of wo masteropleiding	33% (2013)	38% (2016)	Wordt niet meer gemeten	40% (2017) 50% (2020)	CenterData en DUO
Bovenbouw vwo ⁴	53% (2013)	63% (2016)	Wordt niet meer gemeten	Hoger (2017) 80–85% (2020)	CenterData en DUO
• Aandeel leraren met ten minste drie jaar ervaring dat de algemeen didactische vaardigheden beheert	76% (2013)	67% (2016)	Wordt niet meer gemeten	90% (2017) 100% (2020)	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel leraren met ten minste tien jaar ervaring dat de differentiatievaardigheden beheert	34% (2013)	33% (2016)	Wordt niet meer gemeten	40% (2017) 100% (2020)	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
b) Verbetercultuur					
• Aandeel leraren dat deelneemt aan peer review	63% (2014)	68% (2016) ⁵	Wordt niet meer gemeten	81% (2017) 100% (2020)	Onderwijs werkt!; Regioplan (2014–2015); PoMo (BZK, 2016)
• Aandeel leraren dat is geregistreerd in het Lerarenregister	8% (2014)	35% (2017) ⁵	Wordt niet meer gemeten ⁶	100% (2019)	Lerarenregister
c) Veilig leerklimaat					
• Aandeel leerlingen dat zich veilig voelt	93% (2012)	95% (2016)	97% (2018)	Stabiel of hoger (2017, 2020)	Praktikon: monitor naar sociale veiligheid
3 Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk en worden aangesproken op hun prestaties					
• Aandeel scholen dat Vensters volledig heeft ingevuld	94% (2014)	92% (2017)	93% (2018)	Hoger (2016) 100% (2017)	VO-Raad
• Aandeel scholen dat opbrengstgericht werkt ⁷	47% (2012–2013)	64% (2015–2016)	Wordt niet meer gemeten	77% (2017) 100% (2020)	Onderwijsverslag; Inspectie van het Onderwijs
• Aandeel (zeer) zwakke afdelingen dat zich binnen de gestelde termijn verbetert	72% (2012)	74% (2016)	Wordt niet meer gemeten	100% (2020)	Inspectie van het Onderwijs
• Aantal voortijdig schoolverlaters	41.800 (2008–2009)	23.744 (2016–2017)	25.574 (2017–2018)	20.000 (2019/2020)	DUO
4 Aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt verbeteren					

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
• Aandeel leerlingen in de beroepsgerichte leerweg van het vmbo dat kiest voor techniek	23% (2012)	24% (2017)	24,3% (2018)	30% (2017)	DUO

¹ Het percentage betreft de vo leerlingen excl. vso leerlingen.

² Dit betreft het aantal leerlingen dat >3 maanden niet naar school gaat, gebaseerd op de leerplichttelling. Niet bekend is of een passend aanbod voor onderwijs en/of zorg is gedaan.

³ Basis-, tussen en streefwaarde zijn veranderd t.o.v. begroting/jaarverslag 2016 ten gevolge van een andere meetmethode (zie ook jaarverslag 2015).

⁴ Voor de bovenbouw vwo betreft dit het aandeel leraren met een wo-masteropleiding.

⁵ Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in de onderliggende dataset.

⁶ Deze indicator wordt niet langer op deze manier gemeten als gevolg van wijzigingen rondom het lerarenregister. Het nieuwe register is nog niet volledig operationeel en er wordt op dit moment gewerkt aan de opzet van een monitor die naar verwachting een indicator oplevert die goed bruikbaar is in begrotingsverband.

⁷ Dit betreft het aandeel scholen dat adequaat fase 1 doorloopt (meten en analyseren van behaalde resultaten van leerlingen).

Tabel 3.2 Kengetallen

	2014	2015	2016	2017 ¹	2018 ²
1. Totaal aantal ingeschreven leerlingen ³ Nader te verdelen in:	956.600	966.200	970.100	961.100	974.900
• Vmbo (incl. Iwoo)	414.800	416.200	392.600	377.900	394.800
• Havo	252.700	256.200	259.000	261.400	258.900
• Vwo	254.000	258.500	282.700	285.800	285.300
• Pro	28.900	29.400	29.400	29.100	29.200
• Vavo	6.200	6.100	6.400	6.800	6.700
2. Uitgaven per leerling (x €) ⁴	7.690	7.978	8.198	8.362	8.722
3. Totaal aantal scholen	643	641	640	644	649
4. Gemiddeld aantal leerlingen per school	1.465	1.488	1.516	1.492	1.502

¹ Vanaf 2017 zijn de leerlingen en scholen in het groen onderwijs ook meegenomen in de aantallen.

² Deze aantallen zijn gebaseerd op de voorlopige telling op de teldatum.

³ Op de teldatum. Ten behoeve van de nadere verdeling in de diverse schoolsoorten zijn de leerlingen uit de brugklassen toebedeeld. Vanwege een wijziging in deze toedeling is er vanaf 2016 een verschil te zien in de leerlingen-aantallen in de verschillende schoolsoorten ten opzichte van de jaren ervoor.

Bron: DUO

⁴ De totale uitgaven uit tabel 3.3, exclusief de bijdragen aan agentschappen (DUO) en ontvangsten, gedeeld door het aantal ingeschreven leerlingen op 1 oktober van het voorgaand jaar, zoals opgenomen in tabel 3.2.

C. Beleidsconclusies

In het onderdeel beleidsprioriteiten zijn de belangrijkste beleidsconclusies over 2018 opgenomen. In 2018 is verder gewerkt aan de invoering van maatwerk in de afwijking onderwijs-tijd passend onderwijs. Daarmee is het per 1 augustus 2018 mogelijk om leerlingen, die een tijdelijke zorgbehoefte hebben en niet volledig naar onderwijs kunnen, de mogelijkheid te bieden minder onderwijs te laten volgen, onder verantwoordelijkheid van de scholen. Het uitgangspunt is wel om deze leerlingen toe te laten groeien naar het volgen van de volledige onderwijs-tijd. Met deze maatregel wordt meer verantwoordelijkheid van schoolbesturen verwacht voor leerlingen met een tijdelijke zorgbehoefte en, daarmee, minder thuiszitters ofwel minder langdurig geoorloofd verzuimd. Het aantal keren dat een leerling drie of meer maanden thuis zat (waarbij niet gemeten werd of sprake was van een passend aanbod) was in 2018 overigens opgelopen ten opzichte van het jaar ervoor tot 4.479 in primair en voortgezet onderwijs.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 3.3 Budgettaire gevolgen van beleid art. 3 Voortgezet onderwijs (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Verplichtingen	7.486.937	8.024.207	7.942.036	8.326.918	8.814.741	8.350.551	464.190
Waarvan garantieverplichtingen	39.139	21.057	39.487	45.105	50.192		50.192
Waarvan overige verplichtingen	7.447.798	8.003.150	7.902.549	8.281.813	8.764.549	8.350.551	413.998
Uitgaven	7.315.883	7.662.616	7.951.000	8.143.906	8.707.896	8.460.939	246.957
Bekostiging	7.157.951	7.503.239	7.800.337	7.992.965	8.527.776	8.315.829	211.947
• Hoofdbekostiging	6.855.763	7.165.499	7.359.766	7.545.671	8.050.064	7.816.749	233.315
– Bekostiging Voortgezet Onderwijs lumpsum	6.276.935	6.557.349	6.723.308	6.890.750	7.336.257	7.172.972	163.285
– Bekostiging lichte ondersteuning Iwoo/pro	566.334	592.409	621.677	639.339	698.845	628.137	70.708
– Bekostiging Caribisch Nederland	12.494	15.741	14.781	15.582	14.962	15.640	– 678
• Prestatiebox	149.854	176.884	200.850	259.356	290.268	304.881	– 14.613
– Regeling prestatiebox Voortgezet Onderwijs	149.854	176.884	200.850	259.356	290.268	304.881	– 14.613
• Aanvullende bekostiging	152.334	160.856	239.721	187.938	187.444	194.199	– 6.755
– Regeling aanvullende bekostiging maatschappelijke stage in het vo	48.425						
– Tijdelijke regeling subsidiëring experimenten leergang vmbo-mbo2	18.600						
– Regeling IGVO (Internationaal Georiënteerd Voortgezet Onderwijs)	3.505	3.120	3.515	3.906	4.700	3.940	760
– Regeling leerplusarrangement eerste opvang nieuwkomers	80.382	96.578	161.929	109.922	104.768	111.325	– 6.557
– Regeling visueel gehandicapten	1.300						
– Regeling bekostiging kenniscentra voor leerwerktrajecten vmbo	122				0	250	– 250
– Regeling functiemix VO Randstadregio's	61.158	61.197	61.214	61.400	61.584		– 184
– Resultaatafhankelijke bekostiging vroegtijdig schoolverlaters voor VO-scholen	13.080	12.896	16.576	17.100			– 524
Subsidies	51.025	57.773	51.513	54.473	63.815	54.995	8.820
– Stichting Kennisnet (basissubsidie) PO, VO, MBO	17.500	12.000	12.300	12.280	12.260	12.240	20
– ICT-projecten (incl. Transparantie)	1.390	700	3.293	6.172	4.749	5.000	– 251

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
– Onderwijs Bewijs	1.468	942	656				0
– Regionale verwijzings-commissies VO	6.867	7.103					
– Pilots zomerscholen		4.501	8.750	8.276	7.972		7.972
– Overige projecten	23.800	32.527	26.514	27.745	38.834	37.755	1.079
Opdrachten	2.513	2.360	3.730	4.981	3.861	5.054	– 1.193
– In- en uitbesteding	2.513	2.360	3.730	4.981	3.861	5.054	– 1.193
Bijdrage aan agentschappen	37.072	31.192	30.311	32.310	54.546	31.752	22.794
– Dienst Uitvoering Onderwijs	37.072	31.192	30.311	32.310	54.546	31.752	22.794
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	67.126	67.961	64.768	58.969	57.775	53.202	4.573
– ZBO: College voor Toetsen en Examens	10.785	11.052	11.733	12.718	12.728	5.400	7.328
– SLOA: onderwijs ondersteunende instellingen PO/VO/MBO (incl. examens)	56.341	56.909	53.035	46.251	45.047	47.802	– 2.755
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	196	91	157	208	123	107	16
– GRAZ (ECML) en PISA	196	91	157	208	123	107	16
Garantie-uitgaven	0	0	184	0	0	0	0
– Garantie-uitgaven			184				0
Ontvangsten	8.588	8.795	7.936	9.173	10.287	7.391	2.896

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2018 is € 247,0 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 2,9 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot.

De ophoging van de garantieverplichtingen ter grootte van € 50,2 miljoen is het gevolg van leningen/rekening-courantkredieten aan onderwijsinstellingen. Deze leningen worden door middel van schatkistbankieren verstrekt. Het Ministerie van OCW staat voor deze leningen garant. Deze verplichtingen worden niet geraamd.

Bekostiging

Bekostiging Voortgezet Onderwijs lumpsum

Schoolbesturen in het voortgezet onderwijs ontvangen bekostiging van het Rijk via de lumpsum. De realisatie op de bekostiging Voortgezet Onderwijs lumpsum is € 163,3 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn de doorverdeling van het budget voor lichte ondersteuning van het groen onderwijs voor € 62,4 miljoen, toekennen van de loon- en prijsbijstelling

voor 2018 van € 188,3 miljoen en de extra middelen voor vmbo techniek van € 34 miljoen. Dit was niet opgenomen in de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Bekostiging lichte ondersteuning lwoo/pro

Vanaf 1 januari 2016 is de bekostiging voor de lichte ondersteuning voor het leerwegondersteunend en praktijkonderwijs (lwoo/pro) geïntegreerd in het kader van passend onderwijs. Deze bekostiging is opgesplitst in een deel basisbekostiging en een deel ondersteuningsbekostiging lwoo/pro. De realisatie is € 70,7 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn de doorverdeling van het budget voor lichte ondersteuning van het groen onderwijs voor € 62,4 miljoen en het toekennen van de loon- en prijsbijstelling voor een bedrag van € 15,4 miljoen.

Bekostiging Caribisch Nederland

Het Rijk verstrekt bekostiging ten behoeve van scholen in Caribisch Nederland. Het betreft schoolbesturen op de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De realisatie op de bekostiging van Caribisch Nederland is € 0,7 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De goedkopere dollar is de belangrijkste oorzaak (€ 0,9 miljoen).

Prestatiebox

Regeling Prestatiebox Voortgezet Onderwijs

Voor het realiseren van de afspraken in het sectorakkoord met de VO-raad ontvangen schoolbesturen extra middelen via de prestatiebox. De realisatie op de regeling Prestatiebox Voortgezet Onderwijs is € 14,6 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de overboeking van € 9 miljoen voor de uitvoering van de zomerscholen.

Aanvullende bekostiging

Regeling IGVO (Internationaal Georiënteerd Voortgezet Onderwijs)

De realisatie op de Regeling IGVO is € 0,8 miljoen hoger dan oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Regeling leerplusarrangement en eerste opvang nieuwkomers

De realisatie op de Regeling leerplusarrangement en eerste opvang nieuwkomers is € 6,6 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De bekostiging van nieuwkomers eerste categorie (nieuwkomer op 1 oktober 2016 nog niet in Nederland) is opgedeeld in een regulier deel en in een aanvullend deel. Het budget voor het reguliere deel van de bekostiging van nieuwkomers eerste categorie staat, samen met het aanvullende deel, op de begroting onder aanvullende bekostiging. Het budget voor het reguliere deel is overgeboekt naar de hoofdbekostiging in 2018. Deze overboeking zorgt ervoor dat de realisatie op de eerste opvang nieuwkomers lager uitvalt (€ 9,7 miljoen).

Regeling functiemix VO Randstadregio's

In het Aktieplan LeerKracht van Nederland zijn afspraken gemaakt over de versterking van de functiemix in de zogenoemde Randstadregio's. De realisatie op de Regeling functiemix Vo Randstadregio's is € 0,2 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Resultaat afhankelijke bekostiging vroegtijdig schoolverlaters (vsv) VO
Voor het aanpakken van schooluitval ontvangen schoolbesturen resultaat-afhankelijke bekostiging. De realisatie op de regeling Resultaatafhankelijke bekostiging vroegtijdig schoolverlaters (vsv) VO is € 0,5 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Subsidies

Om de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen te bewerkstelligen worden subsidies verstrekt. De grootste hiervan zijn de subsidies voor Stichting Kennisnet, voor de pilots zomerscholen en de doorstroomregelingen po-vo en vmbo-havo/mbo. Stichting Kennisnet ondersteunt onderwijsinstellingen in het primair-, voortgezet- en middelbaar beroeps-onderwijs bij het benutten van ICT. De pilots zomerscholen hebben als doel om het zittenblijven tegen te gaan door middel van scholing in de mei- en zomervakanties. De regelingen doorstroom po-vo en doorstroom vmbo-havo/mbo hebben het doel om de overgang van het po naar het vo enerzijds, en de overgang van het vmbo naar de havo of het mbo anderzijds te verbeteren. De realisatie op de subsidies is € 8,8 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Opdrachten

Door middel van opdrachten worden beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken uitgevoerd. Onder deze post vallen middelen voor diverse beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken zoals de ondersteuning voor zeer zwakke scholen en onderzoeken naar regelmatige scholen en hoogbegeerde. De realisatie ligt € 1,2 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Bijdrage aan agentschappen

Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 22,8 miljoen hoger dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft onder meer de toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 0,7 miljoen hoger) én een verhoging van € 14,5 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budgetneutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbedrijf. Het overige verschil wordt verklaard door overboekingen voor diverse projecten van DUO, zoals doorontwikkelen BRON.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

ZBO: College voor Toetsen en Examens

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) zorgt voor uitvoerende werkzaamheden met betrekking tot de centrale examens in het reguliere voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs, de volwasseneneducatie, de staatsexamens voor het voortgezet onderwijs en Nederlands als tweede taal (NT2). De realisatie op de bijdrage aan het CvTE is € 7,3 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting.

SLOA: onderwijs ondersteunende instellingen primair-, voortgezet- en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Op 1 januari 2014 is de wet SLOA 2013 ([Stb. 2013, 438](#)) in werking getreden. De wet biedt de wettelijke grondslag voor subsidiëring van de wettelijke taken van Stichting Cito en SLO. De realisatie op de bijdrage aan Stichting Cito en SLO is € 2,8 miljoen lager dan de oorspronkelijke begroting.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Het European Centre for Modern Languages (ECML) ontvangt een bijdrage voor onderzoek naar talenonderwijs. De Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) ontvangt een bijdrage ten behoeve van PISA. De realisatie op de bijdragen aan (inter)nationale organisaties is € 0,02 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting.

Ontvangsten

In 2018 is € 2,9 miljoen meer ontvangen dan begroot. De ontvangst bestaan voornamelijk uit terugvorderingen van bekostiging bij schoolbesturen en terugbetaling van onterecht betaalde subsidies.

Art.nr. 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

A. Algemene doelstelling

Het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie zorgen ervoor dat deelnemers hun talenten maximaal kunnen ontplooien en volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Studenten worden voorbereid op passend vervolgonderwijs en/of een positie op de arbeidsmarkt die optimaal aansluit bij hun talenten.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een stelsel van middelbaar onderwijs dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en de ambities van individuele studenten en bij de behoeftes van de maatschappij. De beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) sector omvat het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en de volwasseneneducatie. Het middelbaar beroepsonderwijs heeft een belangrijke maatschappelijke en economische functie. Het is een belangrijke leverancier van werknemers voor de arbeidsmarkt. Ook is het een belangrijke schakel tussen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs en het hoger beroepsonderwijs.

Financieren:

De Minister is verantwoordelijk voor de financiering van het middelbaar onderwijs door lumpsumbekostiging van de onderwijsinstellingen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid van het onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren:

De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen door het verstrekken van aanvullende bekostiging, subsidies, en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, bestuurlijke afspraken zoals de kwaliteitsafspraken en wet- en regelgeving.

Regisseren:

De Minister vult haar verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving.

Indicatoren/kengetallen

Indicatoren voor het onderwijsstelsel zijn te vinden op [OCW in cijfers](#).

Tabel 4.1 Indicatoren

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
1 Ambitieuus onderwijs dat alle leerlingen en studenten uitdaagt					
a) Alle leerlingen en studenten worden uitgedaagd					
• Percentage studenten in het mbo dat zich uitgedaagd voelt	34% (2010)	37% (2016)	38% (2017)	Hoger (2018)	ROA 2017, 2018
b) Vergroten studiesucces					
• Percentage mbo-deelnemers per niveau dat met diploma de instelling verlaat, jaarresultaat per niveau	2007–2008	2015–2016	2016–2017	2018	MBO Raad
	Niveau 1: 66%	Niveau 1: 78%	Niveau 1: 79%	Hoger	

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
	Niveau 2: 62%	Niveau 2: 73%	Niveau 2: 72%	Hoger	
	Niveau 3: 63%	Niveau 3: 72%	Niveau 3: 72%	Hoger	
	Niveau 4: 65%	Niveau 4: 74%	Niveau 4: 75%	Hoger	
	Totaal: 64%	Totaal: 73% ¹	Totaal: 74%	Hoger	
2 Scholen en instellingen werken met goed opgeleide en professionele leraren en schoolleiders die samen zorgen voor een veilig en ambitieus leerklimaat					
b) Verbetercultuur					
• Aandeel leraren dat is geregistreerd in het Lerarenregister	8% (2014)	35% (2017) ¹	Wordt niet meer gemeten ²	100% (2019)	Lerarenregister
3 Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk en worden aangesproken op hun prestaties					
• Aantal voortijdig schoolverlaters	41.800 (2008–2009)	23.744 ³ (2016–2017)	25.574 (2017–2018)	20.000 (2019–2020)	DUO
• Studenten-tevredenheid					JOB-monitor 2016, 2018
– Opleiding	7,0 (2014)	7,0 (2016) ⁴	7,1 (2018)	7,3 (2020)	
– Instelling	6,5 (2014)	6,6 (2016) ⁴	6,7 (2018)	6,7 (2020)	
% tevreden over school en studie (meting tot 2018)	49% (2014)	52% (2016)		55% (2020)	
% tevreden over school en studie (meting vanaf 2018)		62% (2018) ⁵			
4 Aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt verbeteren					
• Aandeel mbo-studenten techniek	28% (2011)	27,2% (2017–2018)	27% (2018–2019)	Hoger (2018)	DUO
• Percentage 25–64 jarigen dat deeltneemt aan een leeractiviteit (Leven Lang Leren)	17% (2010)	19% (2016)	19,1% (2017)	20% (2020)	Eurostat, Labour Force survey (LFS)
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de aansluiting van de opleiding met de huidige functie voldoende/good was	79% (2012)	76% (2016)	77% (2017)	Hoger (2018)	ROA 2017, 2018
• Percentage leerbedrijven dat over vakken kennis het oordeel (zeer) goed geeft	77% (2016) ⁶		– 77% (2018) ⁷	Hoger (2020)	SBB
• Percentage leerbedrijven dat over beroepsvaardigheden het oordeel (zeer) goed geeft	76% (2016) ⁶		– 80% (2018) ⁷	Hoger (2020)	SBB

¹ Het cijfer kan licht afwijken van het eerder gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie in de onderliggende dataset.

² Deze indicator wordt niet langer op deze manier gemeten als gevolg van wijzigingen rondom het lerarenregister. Het nieuwe register is nog niet volledig operationeel en er wordt op dit moment gewerkt aan de opzet van een monitor die naar verwachting een indicator oplevert die goed bruikbaar is in begrotingsverband.

³ Het cijfer kan licht afwijken van eerdere gepubliceerde cijfer vanwege een mutatie van voorlopige naar definitieve cijfer.

⁴ De cijfers kunnen licht afwijken van eerdere gepubliceerde cijfers vanwege mutaties.

⁵ Vanwege een recente wijziging in de vraagstelling van de enquête over de studenttevredenheid is het cijfer voor 2018 niet vergelijkbaar met eerdere jaren.

⁶ Het gaat hier om een eerste meting van SBB onder erkende en niet erkende leerbedrijven. Voor de overige meetresultaten van het onderzoek naar leerwerkbedrijven zie de onderwijsmonitor en de website onderwijsincijfers.nl (<http://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/aansluiting-mbo-arbeidsmarkt>).

⁷ Het gaat hier om een tweede meting van SBB onder erkende en niet erkende leerbedrijven. Voor de overige meetresultaten van het onderzoek naar leerwerkbedrijven zie de onderwijsmonitor en de website onderwijsincijfers.nl (<http://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/aansluiting-mbo-arbeidsmarkt>)

Tabel 4.2 Kengetallen

		2014	2015	2016	2017	2018
1	Aantal studenten mbo (x 1.000 excl. «groen onderwijs», (uitgezonderd 2018) vavo) ¹	450,1	446,3	453,6	461,8	496,2
	Bol	354,8	355,8	359,2	359,2	375,6
	Bbl	94,4	90,3	94,5	102,5	120,6
	Deeltijd-bol	0,9	0,2	0,0	0,0	0,0
	Vavo	7,8	8,6	8,7	8,9	9,4
Bron: OCW-Referentieraming						
2	Onderwijsuitgaven per mbo-student (x € 1.000) ²	7,4	8,1	8,0	8,1	8,2

¹ (Sub)totalen geven een kleine afwijking door het afronden van de aantallen.² De onderwijsuitgaven per student zijn berekend door de middelen voor het instrument bekostiging te delen door het ongewogen aantal mbo-studenten uit de referentieraming (telling 1 oktober 2018) plus de vavo studenten.

C. Beleidsconclusies

In het algemeen onderdeel beleidsprioriteiten zijn de belangrijkste beleidsconclusie over 2018 opgenomen. Aanvullend kan worden gemeld dat in 2018 het **bekostigingsmodel** voor het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is geëvalueerd. Vavo-instellingen waren met de invoering van de bekostiging door het rijk (per 2013) niet langer afhankelijk van gemeentelijke besluitvorming voor de omvang en samenstelling van het vavo-aanbod. Daarmee werd beoogd het vavo-aanbod te waarborgen, mede gezien de belangrijke rol bij het voorkomen van het voortijdig schoolverlaten (VSV). Uit het **evaluatie-rapport** blijkt dat de doelstelling een stabiel vavo-aanbod in stand te houden, is gerealiseerd. Ook uit de deelname aan het vavo (aantal vavo-studenten) blijkt dat de gestelde doelstelling wordt bereikt. Het vavo biedt leerlingen die hun opleiding voortijdig dreigen te verlaten of hebben verlaten een tweede kans of weg alsnog een vo-diploma te halen. De omvang en de samenstelling van het vavo is gecontinueerd waarmee dit perspectief op het behalen van een diploma voor deze doelgroep bestendigd kan worden mede door de wijziging van de wijze van bekosten.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 4.3 Budgettaire gevolgen van beleid art. 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Verplichtingen	3.898.698	3.964.746	4.478.441	4.333.854	4.424.079	4.449.579	- 25.500
Waarvan garantieverplichtingen	25.160	34.560	5.866	- 20.656	110.994	0	110.994
Waarvan overige verplichtingen	3.873.538	3.930.186	4.472.575	4.354.510	4.313.085	4.449.579	- 136.494
Uitgaven	3.757.009	4.065.903	4.118.177	4.209.212	4.601.918	4.496.879	105.039
Bekostiging	3.404.283	3.686.725	3.704.063	3.786.795	4.151.144	4.045.594	105.550
• Hoofdbekostiging	3.166.278	3.381.311	3.278.808	3.298.079	3.607.090	3.506.738	100.352
– Bekostiging roc's/ overige regelingen	2.995.643	3.268.662	3.210.597	3.229.517	3.537.697	3.437.190	100.507
– Bekostiging kbb's	108.001	46.012	0	0	0	0	0

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
- Bekostiging Caribisch Nederland	4.313	6.600	7.020	6.109	5.491	7.094	- 1.603
- Bekostiging vavo	58.321	60.037	61.190	62.454	63.902	62.454	1.448
• Kwaliteitsafspraken	31.845	214.086	298.623	366.000	399.635	400.000	- 365
- Investeringsbudget	4.100	187.449	179.935	183.600	196.069	196.500	- 431
- Resultaatsafhankelijk budget	27.745	26.637	118.688	182.400	203.566	203.500	66
• Aanvullende bekostiging	206.160	91.327	126.632	122.716	144.419	138.856	5.563
- Schoolmaatschappelijk werk in het mbo	13.922	13.939	15.003	15.000	14.938	15.000	- 62
- Regionaal Investeringsfonds	3.575	11.218	15.834	20.691	22.729	25.861	- 3.132
- Salarismix Randstadregio's	41.114	0	41.277	42.293	47.591	45.595	1.996
- Regionaal programma	0	0	0	30.400	30.400	30.400	0
- Plusvoorziening overbelaste jongeren en wijksholen	30.408	30.400	30.400	0	0	0	0
- Programmagelden regio's	19.458	19.150	19.150	0	0	0	0
- Tegemoetkoming schoolkosten mbo	0	0	4.968	10.000	10.000	10.000	0
- Gelijke kansen	0	0	0	4.332	18.761	12.000	6.761
- Convenanten met RMC-regio's	16.329	16.620	0	0	0	0	0
- Taal en Rekenen	52.600	0	0	0	0	0	0
- Leerlinggebonden financiering (LGF)	18.529	0	0	0	0	0	0
- School-ex 2.0	10.115	0	0	0	0	0	0
- Aanvullende vergoeding experimenten vmbo-mbo	2	110	0	0	0	0	0
Subsidies	238.592	229.039	254.258	235.308	246.410	229.971	16.439
- Subsidieregeling praktijkleren	197.055	188.825	188.450	196.500	201.500	196.500	5.000
- Actieplan Laaggeletterdheid/Tel mee met taal	3.715	3.930	11.688	14.072	22.780	12.010	10.770
- Loopbaanorientatie	700	1.700	737	1.462	2.949	1.700	1.249
- ROC Leiden	0	0	32.458	7.017	525	525	0
- Pilots laaggeletterdheid	5.000	5.000	0	0	0	0	0
- Sectorplan mbo-hbo techniek	0	0	0	0	0	0	0
- Netwerkscholen	3.500	0	0	0	0	0	0
- Overige subsidies	28.622	29.584	20.925	16.257	18.656	19.236	- 580
Opdrachten	6.556	17.351	11.642	15.567	8.573	2.314	6.259

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
- In- en uitbesteding	6.556	3.644	3.515	6.214	4.228	2.314	1.914
- Caribisch Nederland ¹	0	13.707	8.127	9.353	4.345	0	4.345
Bijdragen aan agentschappen	19.123	21.191	29.760	24.328	21.108	24.101	- 2.993
- Dienst Uitvoering Onderwijs	19.123	17.372	27.312	22.128	18.312	21.601	- 3.289
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	0	3.819	2.448	2.200	2.796	2.500	296
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	45	20.833	3.984	51.901	54.910	62.945	- 8.035
- College voor Toetsen en Examens	45	0	0	0	0	4.365	- 4.365
- Wet SLOA	0	0	0	0	0	3.604	- 3.604
- SBB	0	20.833	3.984	51.901	54.910	54.976	- 66
Bijdragen aan medeoverheden	34.526	90.764	114.470	95.313	119.773	131.954	- 12.181
- RMC's	32.200	32.550	33.350	34.068	35.309	34.067	1.242
- Educatie	0	56.700	57.548	58.985	60.391	58.985	1.406
- Caribisch Nederland	2.326	1.514	1.722	2.260	1.480	17.052	- 15.572
- Regionaal Programma	0	0	21.850	0	22.593	21.850	743
Bijdragen aan sociale fondsen	53.884	0	0	0	0	0	0
- Participatiebudget	53.884	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	8.038	10.875	3.338	2.786	6.742	3.000	3.742

¹ Dit is inclusief verbetermiddelen Caribisch Nederland. Zie overzicht riksuitgaven Caribisch Nederland van het BES-fonds

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 ligt € 105 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 3,7 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verschillen worden bij de toelichting op de instrumenten verduidelijkt.

Bekostiging

Hoofdbekostiging

Bekostiging roc's/overige regelingen

De riksbijdrage die de mbo-instellingen ontvangen, is gebaseerd op de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). De bekostiging is nader uitgewerkt in het [Uitvoeringsbesluit WEB](#).

In 2018 waren er nog twee afzonderlijke budgetten een voor de roc's en vakinstellingen en een voor aoc's verdeeld over de respectievelijke instellingen. Het landelijk budget dat beschikbaar is voor de unterschieden mbo-instellingen wordt verdeeld in een budget voor entreeopleidingen en een budget voor de niveaus 2 t/m 4. Het budget voor de entreeopleidingen wordt verdeeld over de instellingen naar ratio van het aantal ingeschreven studenten. Het budget voor de niveaus 2 t/m 4 wordt

verdeeld naar rato van het aantal ingeschreven studenten en het aantal afgegeven diploma's van elke instelling. De mate waarop een student meetelt, is afhankelijk van de leerweg (bol of bbl), de opleiding (c.q. de prijsfactor van de opleiding) en het aantal verblijfjaren in het mbo (cascade). De mate waarin een diploma meetelt is afhankelijk van het niveau en de vraag of de student al eerder een mbo-diploma heeft behaald. In 2018 is € 100,5 miljoen toegevoegd aan de lumpsum voor de roc's en vakinstellingen en de aoc's gezamenlijk. Deze stijging van beide budgetten wordt grotendeels verklaard door de verdeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2018. Bovendien is voor de aoc's in 2018 eenmalig € 11 miljoen toegevoegd aan de lumpsum naar aanleiding van het [bestuursakkoord mbo 2018–2022](#).

Bekostiging Caribisch Nederland

Deze middelen zijn bedoeld om de instellingen in Caribisch Nederland via lumpsumbekostiging te financieren voor de studenten die middelbaar beroepsonderwijs volgen. In Caribisch Nederland wordt op alle drie de eilanden, Bonaire, St. Eustatius en Saba (Bes eilanden) middelbaar beroepsonderwijs (mbo) aangeboden. Op de twee Bovenwinds gelegen eilanden (St. Eustatius en Saba) wordt alleen een beperkt aantal entree-opleidingen en opleidingen op niveau 2 aangeboden. Op het Benedenwinds gelegen eiland Bonaire worden op alle mbo-niveaus opleidingen aangeboden.

Bekostiging vavo

De rijksbijdrage voor het verzorgen van het vavo (voortgezet algemeen volwassenenonderwijs) is voor 2018 beschikbaar gesteld op basis van het vanaf 2015 ingevoerde [bekostigingsmodel voor het vavo](#). De verdeling van de beschikbare middelen voor 2018 heeft plaatsgevonden aan de hand van het aantal ingeschreven studenten op 1-10-2016, het aantal vakken dat door studenten met een voldoende is afgesloten en het aantal afgegeven diploma's in het kalenderjaar 2016.

Kwaliteitsafspraken

Investeringsbudget

Met als doel de verbetering van de kwaliteit van het mbo zijn er in 2015 kwaliteitsafspraken gemaakt. In 2015 hebben alle mbo-instellingen hun ambities ten aanzien van de verbetering van de onderwijskwaliteit in een kwaliteitsplan vastgelegd. In 2018 hebben de instellingen verder gewerkt aan de uitvoering van de kwaliteitsplannen en zijn de plannen van de kwaliteitsafspraken 2015 t/m 2018 afgerond. Aan de instellingen is voor de uitvoering van de kwaliteitsplannen een vast investeringsbudget beschikbaar gesteld.

Resultaatsafhankelijk budget

Daarnaast is er een resultaatsafhankelijk budget beschikbaar gesteld voor een aantal onderwerpen, namelijk de studiewaarde, voortijdig schoolverlaten en de verbetering van de kwaliteit van de beroepspraktijkvorming. In 2018 zijn de mbo-instellingen verder gegaan met de uitvoering van deze verbeterplannen en zijn de plannen van de kwaliteitsafspraken 2015 t/m 2018 afgerond. Indien aan de voorwaarden hiervoor is voldaan, zijn extra middelen aan de instellingen uitgekeerd.

Aanvullende bekostiging

Schoolmaatschappelijk werk in het mbo

Voor schoolmaatschappelijk werk zijn middelen aan de mbo-sector ter beschikking gesteld. Met deze middelen hebben de instellingen studenten met psychosociale problemen die dit (tijdelijk) nodig hebben, ondersteuning geboden. Deze ondersteuning helpt studenten voorkomende problemen op te lossen en levert zo een bijdrage aan het terugdringen van voortijdig schoolverlaten.

Regionaal investeringsfonds (RIF)

Met het Regionaal investeringsfonds mbo, zijn in de periode 2014 tot en met 2017 middelen beschikbaar gesteld voor duurzame publiek-private samenwerking (pps) in het beroepsonderwijs. Mbo-instellingen, bedrijfsleven en bijvoorbeeld regionale overheden kunnen gezamenlijk een aanvraag indienen. Deze aanvragen moeten bijdragen aan een betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de behoeftte van de arbeidsmarkt. Bovendien moeten bedrijfsleven en, bij voorkeur, regionale overheden in de desbetreffende regio financieel bijdragen. Uit de [evaluatie](#) is gebleken dat het fonds als katalysator werkt om de totstandkoming van pps'en te stimuleren. Wegens succes is het fonds in 2018 verlengd. Van 2014 tot en met 2018 zijn 119 publiek-private samenwerkingsverbanden tot stand gekomen en is in totaal door het Ministerie van OCW € 108 miljoen verplicht in het kader van het RIF. Daarvan is € 18,4 miljoen verplicht in 2018.

Salarismix Randstadregio's

In het mbo zijn, aanvullend op de lumpsum, middelen beschikbaar gesteld om tot een versterking van de salarismix te komen in de Randstadregio's. Aan de hand van behaalde competenties zijn docenten benoemd in een hogere schaal. De mbo-instellingen hebben de doelstellingen van de regeling zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin nagenoeg behaald. Met instellingen die de doelstellingen nog niet hebben behaald zijn nadere afspraken gemaakt waarmee op korte termijn wel invulling wordt gegeven aan de doelstellingen van de salarismix. Hiervoor was in 2018 € 47,6 miljoen beschikbaar.

Regionaal Programma

In 2018 zijn alle 39 RMC-regio's (Regionaal Meld- en Coördinatiepunt) verder gegaan met de uitvoering van de afspraken uit de vierjarige regionale programma's voor de aanpak van voortijdig schoolverlaten en de begeleiding van jongeren in een kwetsbare positie. Voor de uitvoering van de regionale maatregelen was in 2018 in totaal € 52,99 miljoen beschikbaar. Hiervan is € 30,4 miljoen via de contactschool naar de regio gekomen. Het andere deel van het beschikbare budget is via de RMC-contactgemeente naar de regio gegaan (zie bijdrage aan medeoverheden). In het schooljaar 2017/2018 is het aantal vsv'ers [25.574](#).

Tegemoetkoming schoolkosten MBO

Via de «Regeling tijdelijke voorziening leermiddelen» is in 2018 € 10 miljoen beschikbaar gesteld om de schoolkosten voor minderjarige bol-studenten uit minimagezinnen te beperken. Hiermee wordt geborgd dat minderjarige bol-studenten niet vanwege financiële redenen afzien van een mbo-opleiding en dat deze studenten de opleiding volgen die bij hun talenten en ambities past.

Gelijke kansen

Van de middelen bestemd voor de Gelijke kansen is een deel besteed voor de uitvoering van het Actieprogramma Gelijke Kansen. Van de € 12 miljoen die beschikbaar was in 2018 voor mbo, was € 7,5 miljoen bestemd voor de regeling doorstroom mbo-hbo, € 4 miljoen voor de regeling compensatie langere inschrijvingsduur en € 0,5 miljoen was bestemd voor de regeling stimulering doorstroom niet verwant mbo-pabo. Uiteindelijk is er in 2018 op dit onderdeel € 18,8 miljoen gerealiseerd. Deze hogere realisatie is onder andere te verklaren omdat de middelen die in 2017 verplicht waren voor de regeling doorstroom mbo-hbo, conform regeling, in 2018 tot uitbetaling kwamen.

Subsidies

Subsidieregeling praktijkleren

Het doel van de subsidieregeling praktijkleren is om werkgevers te stimuleren praktijkleerplaatsen en werkopleerplaatsen te bieden aan leerlingen, studenten en onderzoekers. De subsidie is een tegemoetkoming voor de kosten van de begeleiding in de praktijk. In 2018 is het beschikbare budget volledig uitgeput. Er zijn meer aanvragen gedaan voor de bbl dan het beschikbare budget. De regeling, die per 1 januari 2019 zou vervallen, is verlengd tot 2023 naar aanleiding van de [motie van het lid Tielen](#) om de subsidieregeling praktijkleren meerjarig vast te leggen.

Tel mee met taal

Ter ondersteuning van de aanpak van laaggeletterdheid zijn in 2018 middelen beschikbaar gesteld als bijdrage aan het actieplan «[Tel mee met Taal 2016–2018](#)» dat door de Ministeries van OCW, SZW en VWS wordt uitgevoerd en bekostigd. Met dit actieprogramma werden onder andere gemeenten, aanbieders van cursussen, bibliotheken en maatschappelijke organisaties ondersteund om laaggeletterden te herkennen, door te verwijzen en te scholen. Ook werden taalhuizen en taalpunten opgericht en taalvrijwilligers getraind. De activiteiten worden door verschillende partijen uitgevoerd. Het programma is verlengd tot en met eind 2019. Daarnaast is om de aanpak van laaggeletterdheid te versterken, in het [Regeerakkoord](#) afgesproken om het structurele budget voor de aanpak van laaggeletterdheid vanaf 2018 met € 5 miljoen per jaar te verhogen. Daarnaast kan de hogere realisatie in 2018 verklaard worden door bijdragen van andere departementen en een kasschuif uit 2017. In 2018 is de regeling geëvalueerd en is in voorjaar van 2019 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Loopbaanoriëntatie (LOB)

De LOB middelen zijn ingezet voor de [LOB portal KiesMBO](#), dat in november 2018 is gelanceerd. Voorts zijn de middelen besteed aan het LOB Expertisepunt vo-mbo om de kwaliteit van loopbaanbegeleiding te verbeteren en de bestuurlijke afspraken in de [LOB agenda's](#) voor mbo te ondersteunen. Tevens wordt het project LOB en Gelijke Kansen in het mbo uitgevoerd ter versterking van de jongeren in een achterstandspositie en voor het creëren van gelijke kansen.

ROC Leiden

In het kader van de problematiek rondom ROC Leiden is in totaal een (maximale) financiële bijdrage van € 40 miljoen beschikbaar gesteld. Dit bedrag is in tranches in 2016 tot en met 2018 verstrekt. Het budget is conform vastgestelde begroting in 2018 in zijn geheel uitgeput.

Overige subsidies

Hieronder vallen posten zoals het Techniekpact, het Netwerk Burgerschap en het Steunpunt taal & Rekenen.

Opdrachten

In- en uitbesteding

Dit betreft middelen voor diverse beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken.

Caribisch Nederland

Een groot gedeelte van het budget is bestemd voor de verbetering van de onderwijsvesting. Daarnaast zijn deze middelen onder meer ingezet voor het scholen van docenten en de transitie naar de Engelse taal op St. Eustatius om de kwaliteit van het onderwijs verder te verbeteren. De middelen voor Caribisch Nederland waren begroot op het instrument bijdrage aan medeoverheden. Vanuit dat instrument heeft er een overboeking van € 4,3 miljoen naar het instrument opdrachten plaatsgevonden.

Bijdrage aan agentschappen

Dienst Uitvoering Onderwijs

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 3,3 miljoen lager dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft onder meer de toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 0,5 miljoen hoger) én een verlaging van € 5,1 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budget neutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbureau.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) worden middelen verstrekt voor het uitvoeren van de subsidieregeling praktijkleren.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

College voor Toetsen en Examens

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) is een ZBO dat verantwoordelijk is voor de examens voor rekenen en taal in het beroepsonderwijs en staatsexamens Nederlands als tweede taal. De realisatie is in 2018 € 4,4 miljoen lager dan de vastgestelde begroting. Dit komt met name doordat de middelen zijn overgeheveld naar art.nr 3 (Voortgezet onderwijs).

Wet SLOA

De middelen worden ingezet voor het ontwikkelen van centrale examens Nederlandse taal, rekenen en Engels in het mbo door Cito. De subsidieverlening voor het Cito verloopt op basis van de wet SLOA. De realisatie in 2018 is € 3,6 miljoen lager dan de vastgestelde begroting. Dit komt met name doordat de middelen zijn overgeheveld naar art.nr 3 (Voortgezet onderwijs) ten behoeve van Cito.

Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)
SBB heeft middelen ontvangen om de wettelijke taken uit te voeren.
Hiermee is een bijdrage geleverd aan het primaire proces van het beroepsonderwijs. Dit omvat zowel het ontwikkelen en onderhouden van de kwalificatiestructuur, als het werven en accrediteren van leerbedrijven. Daarnaast zorgt SBB voor voldoende praktijkplaatsen en bevordert de kwaliteit van deze praktijkplaatsen.

Bijdrage aan medeoverheden

RMC's

Dit betreft de bekostiging van de rmc-functie van 39 rmc-regio's. De rmc-functie heeft tot taak met de vsv'ers van 18 jaar en ouder uit vo en mbo contact te leggen en hen zoveel mogelijk terug te begeleiden naar school of naar een combinatie van school en werk. Hiervoor was in 2018 € 35,3 miljoen beschikbaar.

Educatie

Sinds 1 januari 2015 wordt het educatiebudget per specifieke uitkering verstrekt aan samenwerkende gemeenten binnen een arbeidsmarktregio (via de contactgemeente). De verplichte besteding bij roc's, die tussen 2015 en 2017 geleidelijk is afgebouwd, is per 2018 geheel vervallen. Zo kunnen gemeenten beter maatwerk bieden voor de diverse doelgroepen van de volwasseneneducatie.

Caribisch Nederland

Aan de openbare lichamen in Caribisch Nederland wordt jaarlijks een bijzondere uitkering verstrekt voor de Sociale Kanstrajecten Jongeren. Ook zijn er voor de samenwerking met Curaçao, Sint Maarten en Aruba middelen beschikbaar gesteld, bestemd voor het stimuleren van studeren in de regio en het bevorderen van voorzieningen in de regio, mede ten behoeve van de inwoners van Caribisch Nederland. De gerealiseerde opdrachten en subsidies ten behoeve van Caribisch Nederland zijn onder de instrumenten opdrachten en subsidies gerealiseerd. Daarnaast hebben er kasschuiven naar latere jaren plaatsgevonden, met name vanwege vertraging in de onderwijsvesting. Hierdoor is de op dit instrument de realisatie € 15,6 miljoen lager.

Regionaal Programma

Voor de uitvoering van het regionaal programma voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie was in de begroting 2018 een bedrag van € 21,85 miljoen opgenomen. Dit is in de vorm van een specifieke uitkering aan RMC-contactgemeenten verstrekt. Door een administratieve fout is er op dit begrotingsartikel daarnaast nog € 0,7 miljoen betaald, terwijl dit pas in 2019 had moeten gebeuren. Dit leidt in 2018 tot een overschrijding van het budget met € 0,7 miljoen.

Ontvangsten

De ontvangsten van € 6,7 miljoen in 2018 zijn het gevolg van onder andere afrekeningen die betrekking hadden op subsidies en regelingen.

Art.nr. 6 en 7 Hoger onderwijs

A. Algemene doelstelling

Het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek zorgt dat studenten en (wetenschappelijk) personeel hun talenten en onderzoekend vermogen maximaal kunnen ontwikkelen. Het leidt hen op voor een positie op de nationale en internationale arbeidsmarkt die optimaal aansluit bij hun talenten.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een stelsel van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en ambities van individuele studenten en (wetenschappelijk) personeel, en bij de behoefte van de maatschappij.

Financieren:

De Minister financiert het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek door bekostiging van de onderwijsinstellingen. Mede hierdoor wordt de toegankelijkheid van het hoger onderwijs gewaarborgd.

Stimuleren:

De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen via de bekostiging, en de inzet van andere instrumenten, zoals kwaliteitsafspraken, bestuurlijke afspraken, voorlichting en wet- en regelgeving.

Regisseren:

De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van hoger onderwijs vult de Minister in via een regisserende rol. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. De kwaliteit van de individuele opleidingen in het hoger onderwijs wordt bewaakt met het accreditatiestelsel. Dit is belegd bij de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de naleving van wettelijke voorschriften en op de recht- en doelmatigheid. Zij ziet ook toe op de kwaliteit van het stelsel van hoger onderwijs, waaronder ook het accreditatiestelsel.

Indicatoren/kengetallen

Tabel 6.1 Indicatoren

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
1 Ambitieuus onderwijs dat alle leerlingen en studenten uitdaagt					
a) Alle leerlingen en studenten worden uitgedaagd					
• Percentage studenten dat tevreden is over uitdagend onderwijs ¹	hbo: 58% (2010–2011)	hbo: 55% (2016–2017)	hbo: 52% (2017–2018)	Hoger – ²	Studenten- monitor Hoger Onderwijs
	wo: 68% (2010–2011)	wo: 68% (2016–2017)	wo: 69% (2017–2018)	Hoger – ²	
b) Vergroten studiesucces					
• Bachelor studiesucces (n+1) van herinschrijvers na het eerste jaar ³	hbo: 65,7% (2010–2011)	hbo: 62,1% (2016–2017)	hbo: 63,3% (2017–2018)	– ²	DUO

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
	wo: 57,3% (2010–2011)	wo: 73,2% (2016–2017)	wo: 72,6% (2017–2018)		
• Uitval in het eerste jaar ³	hbo: 27,9% (2010–2011) wo: 18,8% (2010–2011)	hbo: 26,8% (2016–2017) wo: 15,7% (2016–2017)	hbo: 28,0% (2017–2018) wo: 16,5% (2017–2018)	– ²	DUO
• Switchen na het eerste jaar ³	hbo: 8,4% (2010–2011) wo: 9,0% (2010–2011)	hbo: 8,3% (2016–2017) wo: 8,3% (2016–2017)	hbo: 8,3% (2017–2018) wo: 9,1% (2017–2018)	– ²	DUO
2 Scholen en instellingen werken met goed opgeleide en professionele leraren en schoolleiders die samen zorgen voor een veilig en ambitieus leerklimaat					
a) Vergroten kwaliteit leraren en schoolleiders					
• Aandeel leraren met een afgeronde hbo of wo master-opleiding ⁴	66,2% (2011)	75,2% (2015)	Wordt niet meer gemeten	80% (2016)	PoMo (Personels- en mobilitéitsonderzoek), bewerking Vereniging Hogescholen (2016). ⁵
3 Scholen en instellingen maken resultaten inzichtelijk en worden aangesproken op hun prestaties					
• Studenten-tevredenheid	hbo: 65,6% (2010–2011) wo: 81,1% (2010–2011)	hbo: 75,8% (2017–2018) wo: 85,2% (2017–2018)	hbo: 72,9% (2018–2019) wo: 84,0% (2018–2019)	– ⁶	Nationale Studenten Enquête
4 Aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt verbeteren					
• Aandeel afgestudeerden bétatechniek incl. snijvlakop-leidingen	hbo: 18% (2012) wo: 21% (2012)	hbo: 20% (2017) wo: 26% (2017)	hbo: 20% (2018) wo: 27% (2018)	hbo: 19% (2016) wo: 22% (2016)	DUO
• Percentage 25–64 jarigen dat deelneemt aan een leeractiviteit (Leven Lang Leren)	17% (2010)	19% (2016)	19% (2017)	20% (2020)	Eurostat, Labour Force survey (LFS)
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de aansluiting van de opleiding met de huidige functie voldoende/good was	72% (2013)	75% (2016)	75% (2017)	Hoger (2020)	HBO-Monitor (factsheet Vereniging Hogescholen)

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
• Percentage gediplomeerden dat aangaf dat de opleiding voldoende basis was om te starten op arbeidsmarkt	56% (2011)	47% (2015)	52% (2017)	Hoger (2020)	NAE, Rapport Academici op de arbeidsmarkt

¹ De cijfers kunnen iets afwijken van eerder gepubliceerde cijfers, vanwege mutaties in de onderliggende dataset.

² Hier geen landelijk streefdoel omdat er in de periode 2012–2016 prestatieafspraken per instelling zijn gemaakt en er in 2018 geen afspraken met instellingen zijn gemaakt waaraan indicatoren gekoppeld zijn.

³ De cijfers kunnen iets afwijken van eerder gepubliceerde cijfers, vanwege mutaties in de onderliggende dataset.

⁴ Voor het hbo betreft dit het aandeel docenten met een afgeronde master- of PhD-opleiding.

⁵ Het Personeels- en Mobiliteitsonderzoek (PoMo) wordt tweejaarlijks uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is het coördinerend ministerie voor de arbeidszaken (arbeidsvoorraarden, pensioenen, personeelsbeleid) van de overheid als geheel. Het onderzoek wordt gehouden onder zittend personeel en medewerkers die recent zijn in- en uitgestroomd. De resultaten worden verwerkt tot rapportages, themapublicaties en infographics die te vinden zijn op www.kennisopenbaarbestuur.nl.

⁶ Hier geen landelijk streefdoel omdat niet met alle instellingen over deze indicator prestatieafspraken zijn gemaakt en bovendien deze afspraken per instelling zijn gemaakt.

Tabel 6.2 Kengetallen¹

1. Ingeschreven studenten (inclusief groen onderwijs, aantalen x 1.000)	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
• hbo voltijd bachelor	385,9	395,2	392,9	397,1	401,3	402,0
• hbo voltijd master	3,0	3,3	3,2	3,5	4,1	4,8
• hbo deeltijd bachelor	42,3	38,7	37,0	37,1	39,0	40,7
• hbo deeltijd master	8,5	8,6	8,8	8,4	7,7	7,8
Totaal hbo	439,8	445,9	442,0	446,1	452,2	455,2
• wo voltijd bachelor	155,1	158,0	158,4	162,7	171,0	182,2
• wo voltijd master	88,0	91,0	95,7	98,4	102,0	105,7
• wo deeltijd bachelor	2,4	2,0	1,8	1,6	1,7	1,7
• wo deeltijd master	4,0	3,7	3,4	3,3	3,2	3,2
Totaal wo	249,5	254,7	259,3	266,0	278,0	292,7

2. Gediplomeerden (inclusief groen onderwijs, aantalen x 1.000)	2013	2014	2015	2016	2017	2018
• hbo voltijd bachelor	51,8	54,3	58,1	59,8	63,6	65,2
• hbo voltijd master	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5
• hbo deeltijd bachelor	8,7	8,0	7,5	7,0	6,3	6,8
• hbo deeltijd master	2,4	2,4	2,2	2,5	2,4	2,2
Totaal hbo	64,0	65,9	69,1	70,6	73,6	75,8
• wo voltijd bachelor	31,6	31,7	33,6	33,4	34,0	34,0
• wo voltijd master	35,1	37,1	38,8	40,0	41,0	42,5
• wo deeltijd bachelor	0,5	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2
• wo deeltijd master	1,4	1,3	1,4	1,1	1,1	1,1
Totaal wo	68,7	70,5	74,0	74,8	76,3	77,8

3. Onderwijsuitgaven per student² (bedragen x € 1.000)	2015	2016	2017	2018
• hbo	6,9	6,9	7,0	7,4
• wo	6,9	6,9	7,0	7,4

4. Wettelijk collegegeld (hbo en wo voltijd, bedragen x € 1)	2017/18
	2.006

¹ De cijfers kunnen iets afwijken van eerder gepubliceerde cijfers, vanwege mutaties in de onderliggende dataset. Daarnaast zijn de aantalen ingeschreven studenten en gediplomeerden nu inclusief het groene onderwijs, en daardoor niet vergelijkbaar met de aantalen uit de begroting 2018 en de jaarverslagen over voorgaande jaren.

² Onderwijsuitgaven per student zijn in constante prijzen 2018 (dat wil zeggen gecorrigeerd voor de uitgekeerde loon- en prijsbijstelling).

Toelichting:

Overige indicatoren en kengetallen voor het stelsel hoger onderwijs zijn opgenomen in het [Staat van het Onderwijs 2016–2017](#) en in [OCW in Cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

In het onderdeel beleidsprioriteiten zijn de belangrijkste beleidsconclusies over 2018 opgenomen. Aanvullend kan nog worden gemeld dat het experiment flexstuderer met ingang van het studiejaar 2017/2018 van start is gegaan (tussenrapportage volgt uiterlijk in september 2019, eindevaluatie in september 2022) en de pilot instellingsaccreditatie met lichte opleidingsaccreditatie per 2018 in werking is getreden.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 6.3 Budgettaire gevolgen van beleid art. 6 Hoger beroepsonderwijs (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie Vastgestelde begroting	Verschil 2018
Verplichtingen	2.961.392	2.874.883	2.867.843	3.213.191	3.461.463	3.215.709	245.754
Waarvan garantieverplichtingen	26.789	25.983	70.434	53.643	22.410		22.410
Waarvan overige verplichtingen	2.934.603	2.848.900	2.797.409	3.159.548	3.439.053	3.215.709	223.344
Uitgaven	2.732.897	2.811.099	2.833.160	2.925.976	3.262.539	3.140.498	122.041
Bekostiging	2.688.138	2.756.130	2.773.809	2.868.197	3.185.040	3.080.297	104.743
• Hoofdbekostiging	2.518.043	2.578.000	2.584.417	2.713.021	3.185.040	3.080.297	104.743
– Onderwijsdeel hbo	2.445.854	2.507.785	2.505.033	2.630.368	3.091.346	2.989.506	101.840
– Deel ontwerp en ontwikkeling	69.201	70.046	70.915	72.439	80.191	73.961	6.230
– Bekostiging flexibel hoger onderwijs voor volwassenen				8.346	10.171	13.503	16.830
– Bekostiging experimenteren open bestel	2.537						- 3.327
– Bekostiging postinitiële masteropleidingen hbo	451	169	123	43			
• Prestatiebox	170.095	178.130	189.392	155.176	0	0	0
– Onderwijskwaliteit en studiesucces, en profiling	170.095	178.130	189.392	155.176			
Subsidies	752	3.798	5.569	5.001	2.077	1.806	271
– Regeling stimulering Bèta/techniek		2.758	4.289	3.143			0
– Overig	752	1.040	1.280	1.858	2.077	1.806	271
Opdrachten	242	271	0	0	0	0	0
– Uitbesteding ¹	242	271					
Bijdragen aan agentschappen	17.851	17.613	17.540	14.089	12.969	14.080	- 1.111
– Dienst Uitvoering Onderwijs	17.851	17.613	17.540	14.089	12.969	14.080	- 1.111
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	23.616	31.096	36.242	38.689	62.453	44.315	18.138
– NWO (Praktijkgericht onderzoek hbo)	23.616	28.696	29.477	29.329	48.963	31.769	17.194

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
- NWO (Promotiebeurs voor leraren)		2.400	2.949	5.720	9.238	9.026	212
- Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) ²			3.816	3.640	4.252	3.520	732
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	2.298	2.191	0	0	0	0	0
- Stichting Studiekeuze 123 ³	2.298	2.191					
Ontvangsten	2.615	1.288	1.903	1.358	2.057	1.213	844

¹ Noot 1: Vanaf 2016 opgenomen onder opdrachten artikel 7 wo (zie tabel 6.4)

² Noot 2: Tot 2016 opgenomen onder bijdragen aan ZBO's/RWT's artikel 7 wo (zie tabel 6.4)

³ Noot 3: Vanaf 2016 opgenomen onder bijdragen aan (inter)nationale organisaties artikel 7 wo (zie tabel 6.4)

Tabel 6.4 Budgettaire gevolgen van beleid art. 7 Wetenschappelijk onderwijs (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Verplichtingen	4.293.686	4.235.203	4.391.850	4.663.507	5.038.007	4.753.943	284.064
Waarvan garantieverplichtingen	9.017	– 22.983		– 22.983	– 22.983		– 22.983
Waarvan overige verplichtingen	4.284.669	4.258.186	4.391.850	4.686.490	5.060.990	4.753.943	307.047
Uitgaven	4.152.113	4.210.383	4.328.205	4.443.628	4.860.007	4.696.066	163.941
Bekostiging	4.115.685	4.178.621	4.298.116	4.416.577	4.829.573	4.667.614	161.959
• Hoofdbekostiging	3.986.790	4.042.961	4.153.232	4.300.299	4.829.573	4.667.614	161.959
– Onderwijsdeel wo	1.641.970	1.675.277	1.731.117	1.831.298	2.196.748	2.092.269	104.479
– Onderzoeksdeel wo	1.730.563	1.750.117	1.768.756	1.800.009	1.962.582	1.920.983	41.599
– Deel ondersteuning geneeskundig onderwijs en onderzoek	614.257	617.567	653.359	668.992	670.243	654.362	15.881
• Prestatiebox	128.895	135.660	144.884	116.278	0	0	0
– Onderwijskwaliteit en studiesucces, en profiling	128.895	135.660	144.884	116.278			
Subsidies	10.067	4.709	3.160	2.553	3.573	3.995	– 422
– Subsidieregeling Sirius programma	5.443	1.726					
– Subsidieregeling Libertas Noodfonds	605	265					
– 3TU's samenwerking	1.500						
– Open en online onderwijs			1.027	988	1.674	1.600	74
– Overig	2.519	2.718	2.133	1.565	1.899	2.395	– 496
Opdrachten	1.240	1.374	2.716	1.851	2.404	1.705	699
– Uitbesteding ¹	1.240	1.374	2.716	1.851	2.404	1.705	699
Bijdragen aan ZBO's/RWT	3.769	4.032					
– Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) ²	3.769	4.032					
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	21.352	21.647	24.213	22.647	24.457	22.752	1.705
– Organisaties ³	21.352	21.647	24.213	22.647	24.457	22.752	1.705
Ontvangsten	10.426	592	2.253	1.364	172	16	156

¹ Noot 1: Vanaf 2016 inclusief opdrachten artikel 6 hbo (zie tabel 6.3)

² Noot 2: Vanaf 2016 opgenomen onder bijdragen aan ZBO's/RWT's artikel 6 hbo (zie tabel 6.3)

³ Noot 3: Vanaf 2016 inclusief bijdragen aan (inter)nationale organisaties artikel 6 hbo (zie tabel 6.3)

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 ligt voor het hbo € 122,0 miljoen en voor het wo € 163,9 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verhoogde realisatie van de uitgaven wordt voornamelijk veroorzaakt

door de bekostiging. De realisatie van de ontvangsten is bij het hbo € 0,8 miljoen en bij het wo € 0,2 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verschillen worden bij de toelichting op de instrumenten verduidelijkt.

Bekostiging

De bekostiging van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek bestaat uit de hoofdbekostiging waarbij het experiment vraagfinanciering en de pilots flexibilisering in het kader van flexibel hoger onderwijs voor volwassenen afzonderlijk worden bekostigd. De bekostiging is voor het hbo met € 104,7 miljoen en voor het wo met € 162,0 miljoen verhoogd. Dit betreft:

- Aanpassing op basis van de studentenaantallen uit de Referentieraming 2018 (hbo + € 33,6 miljoen en wo + € 58,0 miljoen);
- De verdeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2018 (hbo + € 72,0 miljoen en wo + € 106,4 miljoen);
- Toevoeging van de regeerakkoordmiddelen toegepast onderzoek (hbo + € 4,5 miljoen);
- Een meevaller (hbo – € 0,8 miljoen) op de bekostiging flexibel hoger onderwijs voor volwassenen. Er werden minder vouchers toegekend dan geraamd;
- Diverse kleinere mutaties voor onder andere lerarenbeleid, uitbesteding van opdrachten en overige beleidsgerichte activiteiten (hbo – € 4,6 miljoen en wo – € 2,4 miljoen).

Hoofdbekostiging

Universiteiten (wo) en hogescholen (hbo) ontvangen bekostiging voor onderwijs, onderzoek (wo) en ontwerp & ontwikkeling (hbo). De rijksbijdrage wordt jaarlijks aan de universiteiten en hogescholen toegekend als een lumpsum. De rijksbijdrage is gebaseerd op de WHW. In het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 en de Regeling financiën hoger onderwijs zijn de bepalingen, bedragen en percentages opgenomen op basis waarvan de rijksbijdrage wordt berekend.

Onderwijsdeel (hbo en wo)

Universiteiten en hogescholen ontvangen een rijksbijdrage vanwege onderwijs. De rijksbijdrage is gebaseerd op de nominale studieduur van de opleiding en het volgen en succesvol afronden van één bachelor- en één masteropleiding. Het onderwijsdeel bestaat uit:

- a. een studentgebonden deel: gebaseerd op het aantal ingeschreven bekostigde studenten en graden (diploma's), er zijn drie bekostigingsniveaus (laag, hoog en top),
- b. een onderwijsopslag in bedragen: bedragen op basis van afspraken voor kwaliteit, kwetsbare opleidingen en bijzondere voorzieningen, en
- c. een onderwijsopslag in percentages.

Deel ontwerp en ontwikkeling (hbo) en Onderzoeksdeel (wo)

Hogescholen ontvangen een rijksbijdrage vanwege ontwerp en ontwikkeling (praktijkgericht onderzoek). Universiteiten ontvangen een rijksbijdrage vanwege het verrichten van wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoeksdeel wo is gebaseerd op:

- a. een studentgebonden deel: gebaseerd op het aantal bekostigde graden,
- b. een deel promoties: gebaseerd op het aantal promoties leidend tot een proefschrift en het aantal ontwerperscertificaten,
- c. een voorziening onderzoek in bedragen: bedragen op basis van afspraken over onder andere sectorplannen en zwaartekracht, en

- d. een voorziening onderzoek in percentages.

Deel ondersteuning geneeskundig onderwijs en onderzoek (wo)

De bekostiging van het onderwijs en onderzoek bij de acht academische ziekenhuizen loopt via de universiteiten. Hier kunnen studenten geneeskunde onderwijs volgen en praktijkervaring opdoen. De riksbijdrage bestaat uit een deel dat is gebaseerd op het aantal ingeschreven studenten en graden, een procentueel deel en een bedrag vanwege rente en afschrijving (voor huisvesting).

Bekostiging flexibel hoger onderwijs voor volwassenen (hbo)

Dit deel bestaat uit het experiment vraagfinanciering en de pilots flexibilisering. Doel is om kennis op te doen over de effecten van meer maatwerk en vraaggerichtheid van het aanbod op de deelname en diplomering van volwassenen in het deeltijd- en duale onderwijs. In het experiment vraagfinanciering maken studenten aanspraak op vouchers die zijn in te zetten bij bekostigde of niet bekostigde deelnemende opleidingen, en hebben bekostigde instellingen meer mogelijkheden voor flexibiliteit en vraaggerichtheid. Het experiment is in 2016 gestart in de sector Techniek & ICT en vanaf september 2017 ook in een aantal opleidingen in de sector Zorg & Welzijn. Ook in 2018 zijn er nog een aantal nieuwe opleidingen toegetreden tot het experiment vraagfinanciering. Doordat het experiment deels nog in een opstartfase zat, bleef het aantal aangevraagde vouchers in 2018 achter bij de raming. De realisatie in 2018 is daardoor € 3,3 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. Van dit bedrag is € 2,5 miljoen conform de gehanteerde regelgeving en systematiek overgeheveld naar het onderwijsdeel van de riksbijdrage van de instellingen, het restant is als meevalter te beschouwen.

Doel van de pilots flexibilisering is te onderzoeken of verruiming van bestaande kaders, onder andere door te werken met leeruitkomsten en leerwegonafhankelijke toetsing, bijdraagt aan de totstandkoming van een onderwijsaanbod dat flexibeler is en beter aansluit op de kenmerken en behoeften van volwassenen, met behoud van de kwaliteit van het onderwijs. De pilots zijn eveneens in 2016 van start gegaan en in 2017 uitgebreid met meer opleidingen, er nemen nu ongeveer 500 opleidingen van 21 hogescholen (publiek en privaat) deel aan de pilots flexibilisering. De evaluatie van zowel het experiment als de pilots vindt in 2021 plaats. Een tussenevaluatie is in voorjaar 2019 aan de Tweede Kamer gezonden. Op basis van de tussenevaluatie kan worden besloten of het experiment vraagfinanciering eventueel wordt uitgebreid of aangepast.

Subsidies

Open en online hoger onderwijs (hbo en wo)

Vanaf 2018 is er een nieuwe [regeling open en online hoger onderwijs 2018–2022](#). Ten opzichte van de eerdere stimuleringsregeling heeft deze als extra doelstelling, naast het versterken van open en online onderwijs, ook het stimuleren van delen, hergebruiken en (door)ontwikkelen van open leermateriaal in vakcommunity's. De regeling is bedoeld om instellingen, passend bij hun profiel, te laten experimenteren met verschillende vormen van open en online onderwijs. De regeling bestaat uit twee pijlers: online onderwijs en open leermaterialen. Projecten dragen bij aan de onderwijskwaliteit, de toegankelijkheid van onderwijsmateriaal, en de toegankelijkheid van Nederlandse onderwijsinstellingen. SURF (ICT-samenwerkingsorganisatie van het onderwijs en onderzoek in Nederland) adviseert de Minister over de projectaanvragen en ondersteunt de instellingen tijdens de uitvoering van de projecten. Onder-

begeleiding van SURF zijn in 2018 12 projecten gestart: 7 voor de pijler online onderwijs en 5 voor de pijler open leermaterialen. De instellingen matchen de aan hun toegekende subsidie met ten minste hetzelfde bedrag. De projecten kennen een looptijd van maximaal 24 maanden. Daarnaast voert SURF een Kennisagenda uit, gericht op het opdoen, ontwikkelen en delen van kennis over online onderwijs en open leermaterialen in de Nederlandse context. De resultaten van de projecten van de instellingen zijn hiervoor belangrijke input.

Overig (hbo en wo)

Hieronder vallen, afzonderlijk voor de sectoren hbo en wo, overige subsidietoevenningen die gelijk dan wel kleiner zijn dan € 1 miljoen.

Opdrachten

Voor de beleidsontwikkeling worden opdrachten verstrekt voor het uitvoeren van diensten. Het gaat hierbij met name om opdrachten voor beleidsgericht onderzoek en communicatie rondom het studievoorschot.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor de begrotingsartikelen 6 en 7. De gerealiseerde uitgaven liggen € 1,1 miljoen lager dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft onder meer verhogingen vanwege uitvoering halvering van het collegegeld (€ 2 miljoen) en toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 0,4 miljoen) én verlagingen voor het naar 2019 overhevelen van middelen vervangingsportfolio DUO (€ 1,5 miljoen) en in het kader van de (op totaalniveau budgetneutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW (€ 2,4 miljoen), welke laatste middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbedrijf.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

NWO

Praktijkgericht onderzoek hbo: Van hogescholen wordt verwacht dat zij een centrale rol in de Nederlandse en internationale kennisinfrastructuur vervullen. Voor praktijkgericht onderzoek hebben hogescholen direct toegang tot de competitieve onderzoeksgeldstroom voor het hbo bij het NWO; het RAAK-programma (voormalige Regeling bevordering kennisfunctie hogescholen). Vanaf 2018 is vanuit het Regeerakkoord Rutte III extra geïnvesteerd in het praktijkgericht onderzoek, voor 2018 is daardoor het budget verhoogd met € 10,5 miljoen. Daarnaast is het budget verhoogd voor de OCW-programma's Postdoc/City Deals Kennis Maken (€ 3 miljoen), het lenM-programma PROOVANG (€ 1 miljoen) en het LVN-groenpact (€ 2 miljoen). Tenslotte is het budget aangepast voor de loon- en prijsbijstelling (€ 0,7 miljoen).

Praktijkgericht onderzoek van hogescholen groeit uit tot een eigenstandige en hoogwaardige vorm van onderzoek met een sterke binding met maatschappij en economie en een duidelijk eigen positie in het kennisbestel. Het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA (onderdeel van NWO) stimuleert en richt de verdere vernieuwing en uitbouw van het onderzoek aan hogescholen. In 2018 honoreerde Regieorgaan SIA daartoe 338 projecten (van 450 ontvankelijke indie-

ningen) in 11 verschillende regelingen. In 2018 zijn 321 projecten gestart. Ultimo 2018 waren er 669 projecten in uitvoering.

Promotiebeurs voor Leraren: Leraren in het po, vo, mbo, so en hbo worden in staat gesteld om promotieonderzoek te verrichten dat uitmondt in een proefschrift. In 2018 is via NWO aan 48 leraren een nieuwe beurs voor een periode van vijf jaar verstrekt.

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)

De NVAO is als onafhankelijke, binationale accreditatieorganisatie opgericht door de Nederlandse en Vlaamse overheid en geeft een deskundig en objectief oordeel over de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Dit betreft de bijdrage die de Nederlandse overheid rechtstreeks aan de NVAO vergoedt voor de uitvoering van haar taken.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Het betreft hier de (structurele) bekostiging van organisaties die beleidsmatig prioritaire taken uitvoeren, ofwel activiteiten uitvoeren die betrekking hebben op de belangenbehartiging van studenten, ofwel taken uitvoeren die voortkomen uit verdragsrechtelijke verplichtingen.

Ontvangsten

De ontvangsten betreffen met name terugvorderingen bij instellingen en andere subsidieontvangers, bijvoorbeeld als gevolg van een getroffen afbetalingsregeling of door correcties en eindafrekeningen op in eerdere jaren toegekende bekostiging en subsidies.

Art.nr. 8 Internationaal beleid

A. Algemene doelstelling

Bevorderen van internationale samenwerking en uitwisseling ter ondersteuning en versterking van de kwaliteit van onderwijs, cultuur en wetenschap en ter verdere ontwikkeling van internationale competenties van lerenden, docenten, kunstenaars en wetenschappers.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Stimuleren:

Bij het uitvoeren van de algemene doelstelling ligt de nadruk op het zoveel mogelijk stimuleren en ondersteunen van instellingen en burgers om zich op een internationale omgeving te oriënteren. Daartoe zorgt de Minister vanuit haar stelselverantwoordelijkheid voor de benodigde internationaal-bestuurlijke randvoorwaarden, bijvoorbeeld door afspraken te maken over wederzijdse beroepskenning, kwaliteitszorg en grensverkeer en door de uitwisseling van best practices. De Minister opereert hierbij binnen multilaterale kaders als de Europese Unie, OESO en de Unesco en andere – vaak daarbij aangesloten – organisaties, alsmede via bilaterale contacten, verdragen, Memorandums of Understanding, etc. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van stimuleringsmaatregelen in de vorm van fondsen en beurzen en worden faciliterende en uitvoerende instanties gefinancierd, zoals Stichting Nuffic, Neth-ER en het Duitsland Instituut Amsterdam. De bevordering van internationale samenwerking is ondersteunend aan de beleidsdoelstellingen van het Ministerie van OCW. De voorgenomen activiteiten zijn dan ook voor een belangrijk deel opgenomen in de betreffende beleidsartikelen.

Indicatoren/kengetallen

Internationale – ondersteunende – maatregelen laten zich moeilijk vangen in «harde» cijfers en beleidsconclusies. In gevallen waar dit wel mogelijk is, bijvoorbeeld bij de bevordering van in- en uitgaande studiemobiliteit of bij de bevordering van culturele activiteiten in het buitenland, zijn relevante cijfers te volgen op [OCW in Cijfers](#). Deze website biedt ook informatie over de indicatoren over o.a. het programma Erasmus+, maar ook de prestaties van de beroepsbevolking worden internationaal vergeleken in het kader van het «Programme for International Assessment of Adult Competencies» (PIAAC).

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste conclusies op het terrein van internationaal beleid worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 8.1 Budgettaire gevolgen van beleid art. 8 Internationaal beleid (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie Vastge- stelde begroting	Verschil		HGIS realisatie
							2018	2018	
Verplichtingen	13.973	14.645	11.001	13.080	13.236	11.116	2.120	807	
Uitgaven	12.330	12.669	12.281	11.625	12.496	11.716	780	766	
Subsidies	1.297	1.559	1.595	856	820	821	- 1	155	

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie Vastge- stelde begroting	Verschil 2018	HGIS realisatie 2018
- Duitsland Instituut Amsterdam (DIA)	773	724	632					
- Netherlands house for Education and Research (Neth-ER)	450	600	600	600	600	600		
- Frans-Nederlandse academie (FNA)	20							
- Incidentele subsidies voor het uitwisselen van cultuur	24	135	211	186	155	196	- 41	155
- Overige incidentele subsidies	30	100	152	70	65	25	40	
Opdrachten	6	359	1.002	56	0	210	- 210	0
- Beleidsonderzoek en benchmarking	6	33	61	30		103	- 103	
- Incidentele Internationale activiteiten		22	3	23		107	- 107	
- EU-Voorzitterschap		304	938	3				
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	10.577	10.301	9.234	10.287	11.250	10.259	991	185
- OCW-vertegenwoordiging in het buitenland	141	135	135	135		135	- 135	
- EP Nuffic	4.690	3.505	3.566	3.838	3.875	3.793	82	
- Nederlandse Taalunie	3.224	4.140	2.806	2.821	2.727	2.764	- 37	
- Europa College Brugge	30	30	30	30	30	30	0	
- Unesco						20	- 20	
- OESO CERI	67	69	71	74	77	76	1	
- Fulbright Center	388	368	368	368	468	368	100	
- DCCIC	90	90	90				0	
- Stichting Ons Erfdeel	185	185	185	185	185	185	0	185
- Nationaal Agentschap Erasmus + Onderwijs & Training	1.762	1.779	1.963	2.208	2.989	2.064	925	
- EU-programma's en activiteiten			20		40	20	20	
- Duitsland Instituut Amsterdam (DIA)				628	859	804	55	
Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	450	450	450	426	426	426	0	426
- Vlaams-Nederlands huis DeBuren (Hoofdstuk V BuZa)	450	450	450	426	426	426	0	426
Ontvangsten	310	113	1	24	113	99	14	

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 ligt € 0,8 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. Het betreft hier voornamelijk een ophoging van het budget voor het Nationaal Agentschap Erasmus+. De realisatie van de verplichtingen is € 2,1 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. Het betreft hier mutaties waarbij de verplichting in 2018 is aangegaan met kasgevolgen voor 2019. De realisatie van de ontvangsten is bijna gelijk aan het oorspronkelijk begrote bedrag.

Subsidies

Neth-ER

De vereniging Neth-ER is opgericht in 2006 door acht Nederlandse veldorganisaties werkzaam op de gebieden onderzoek, onderwijs en innovatie. De leden van Neth-ER bestaan op dit moment uit: MBO-raad; Nuffic; KNAW; NFU; TNO; VSNU; Vereniging Hogescholen; NWO; ISO; JOB; LSVB; en ZonMw. Het gezamenlijke doel van de vereniging is om de Nederlandse participatie aan de Europese programma's te vergroten door de leden onder andere te voorzien van informatie over het Europees beleidsproces en het versterken van het netwerk van de leden. Daarnaast vormt Neth-ER ook een platform voor vroegtijdige afstemming tussen OCW en de in Neth-ER verenigde veldorganisaties op het gebied van Europees onderwijs- en wetenschapsbeleid. Neth-ER wordt gefinancierd vanuit bijdragen van de leden en een aanvullende subsidie van het Ministerie van OCW.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Nuffic

Nuffic ondersteunt de internationalisering in het onderwijs. In het primair en voortgezet onderwijs doet Nuffic dit met kennis en kleine financiële bijdrages voor onder meer expertiseontwikkeling en mobiliteit van leerlingen, onderwijzend personeel, voor vroegtijdig vreemdetalenonderwijs, tweetalig onderwijs en internationale uitwisseling.

Nederlandse Taalunie

De Nederlandse Taalunie is de verdragsorganisatie waarin Nederland, Vlaanderen en Suriname samenwerken op het gebied van het Nederlands. De Taalunie is de organisatie die namens de overheden van Nederland en Vlaanderen het taalbeleid vormgeeft. De Taalunie stimuleert ook de uitwerking van door het Comité van Ministers vastgesteld beleid door organisaties te steunen die op veel taalgebonden terreinen werkzaam zijn.

Fulbright Center

Het Fulbright Center verzorgt mobiliteitsprogramma's voor het hoger onderwijs via beurzen voor uitwisseling met de Verenigde Staten (met bijdragen van de Amerikaanse regering).

Cultural Contact Point

Het Cultural Contact Point geeft advies over de subsidieregelingen van het EU-cultuurprogramma en biedt begeleiding bij het doen van een aanvraag. Het is een uitvoerend orgaan ten behoeve van het EU-Cultuurprogramma en ondergebracht bij DutchCulture centre for international cooperation(DCCIC). In 2017 is de reservering voor de bijdrage aan het Cultural Contact Point overgedragen naar art.nr. 14(cultuur).

Stichting Ons Erfdeel

De Vlaams-Nederlandse vereniging Ons Erfdeel wil de cultuur van Vlaanderen en Nederland in het buitenland bekend maken en de culturele samenwerking tussen de Nederlandssprekenden bevorderen, onder meer met behulp van het tijdschrift Ons Erfdeel en het Jaarboek The Low Countries, Septentrion en de Franse Nederlanden.

Nationaal Agentschap Erasmus+

Het Nationaal Agentschap Erasmus+ Onderwijs en Training is samen met het Nationaal Agentschap Erasmus+ Jeugd belast met het beheer en de uitvoering in Nederland van het EU programma Erasmus+. Het Nationaal Agentschap Erasmus+ Onderwijs en Training is een samenwerking van Nuffic en Cinop. De omvang van het Europese programma Erasmus+ en de daarbij behorende uitvoeringskosten zijn sterk gestegen. De ophoging van de OCW bijdrage aan het Agentschap volgt de ophoging van de Europese Commissie aan het Agentschap.

Duitsland Instituut Amsterdam

Het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA) genereert en verspreidt kennis in Nederland over de ontwikkelingen in Duitsland op het raakvlak van onderwijs, wetenschap en maatschappij. Het instituut doet dat onder meer met behulp van wetenschappelijk onderzoek, onderwijsprojecten en voorlichtingsactiviteiten (cofinanciering met Universiteit van Amsterdam en Deutsche Akademische Austausch Dienst (DAAD)). Daarnaast stimuleert het DIA het onderwijs in de Duitse taal in Nederland.

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

Vlaams-Nederlands Huis De Buren

Het Vlaams-Nederlands Huis De Buren is in 2004 opgericht door de Nederlandse en Vlaamse regering als een culturele organisatie en als ruimte voor debat en reflectie (subsidiëring vindt plaats via begrotingshoofdstuk V (Buitenlandse Zaken)).

Tabel 8.2 Homogene Groep Internationale Samenwerking (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde	Verschil
						begroting	
Hoger beroepsonderwijs (artikel 6)	3.155	3.155	3.155	2.858	2.873	2.873	0
Wetenschappelijk onderwijs (artikel 7)	54.338	51.688	52.588	49.001	51.437	50.311	- 1.126
Internationaal beleid (artikel 8)	705	810	886	932	766	942	176
Cultuur (artikel 14)	5.459	5.393	5.739	4.640	4.617	4.617	
Onderzoek en wetenschappen (artikel 16)	524	454	454	454	454	454	
Apparaatkosten (artikel 95)					139	0	- 139
Totaal	64.181	61.500	62.822	57.885	60.286	59.197	- 1.089

Toelichting:

De Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) is sinds 1997 een budgettaire constructie binnen de riksbegroting. In de HGIS worden de uitgaven van de verschillende ministeries op het gebied van het buitenlandbeleid gebundeld, waarmee de onderlinge samenhang

geïllustreerd wordt. Dit bevordert de samenwerking en de afstemming tussen de betrokken ministeries. Bovenstaande tabel geeft een onderverdeling van de HGIS middelen van het Ministerie van OCW per artikel.

Art.nr. 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid

A. Algemene doelstelling

De kwaliteit van het onderwijs wordt gewaarborgd door de beschikbaarheid van voldoende personeel van voldoende kwaliteit voor alle onderwijsdeelnemers.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en ambities van individuele leerlingen/studenten en bij de behoeftte van de maatschappij. De leraar en de schoolleider zijn daarbij cruciaal.

Financieren:

De Minister draagt bij aan het lerarenbeleid op scholen door het (mee)financieren van (mogelijkheden tot) professionalisering. Dit via aanvullende bekostiging en subsidies.

Stimuleren:

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van directe stimuleringsmaatregelen ten behoeve van de ontwikkeling van de kwaliteit en professionaliteit van docenten en het bijdragen aan een aantrekkelijk beroep. Dit door middel van het in 2007 uitgebrachte actieplan «[LeerKracht van Nederland](#)», het in mei 2011 uitgebrachte actieplan «[Leraar 2020, een krachtig beroep!](#)» en de in oktober 2013 opgestelde «[Lerarenagenda 2013–2020: de leraar maakt het verschil](#)» en de op basis daarvan met belanghebbenden afgesloten convenanten en bestuursakkoorden.

Regisseren:

De Minister draagt verantwoordelijkheid voor het borgen van de onderwijskwaliteit van scholen. Om deze verantwoordelijkheid waar te maken levert zij een bijdrage aan het zorgen voor voldoende docenten van voldoende kwaliteit. Zij doet dat door wetten en regels uit te vaardigen voor goed bestuur, door een dialoog te voeren met en toezicht te houden op belanghebbenden, en zo nodig actief regie te voeren.

Indicatoren/kengetallen:

De indicatoren voor het arbeidsmarkt- en personeelsbeleid worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten en in [OCW in cijfers](#). Het [Dashboard Lerarenagenda](#) geeft een beeld van de kwantitatieve voortgang voor alle zeven lijnen van de Lerarenagenda.

C. Beleidsconclusies

Onderwijscoöperatie

In mei 2018 heeft de Onderwijscoöperatie (OC) besloten zichzelf op te heffen. Dit betekent dat de subsidierelatie tussen OCW en de OC per 1 januari 2019 is beëindigd. Inmiddels zijn de meeste taken van de OC stopgezet. De OC heeft in 2018 al geen Leraar van het Jaar-verkiezing meer georganiseerd en ook het Lerarencongres is geannuleerd. De publiekrechtelijke taken van de OC, met als voornaamste de uitvoering van het Lerarenontwikkelfonds (LOF), zijn overgedragen naar het CAOP. Voor de medewerkers die nog geen andere aanstelling hebben kunnen vinden, heeft de OC een sociaal plan opgesteld. Leraren zijn nu weer aan zet om te komen tot een nieuwe, stevige, breed gedragen beroepsorganisatie van leraren die de beroepsgroep vertegenwoordigt.

De belangrijkste andere wijzigingen op het gebied van leraren worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 9.1 Budgettaire gevolgen van beleid art. 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Verplichtingen	153.898	168.537	188.280	152.191	138.490	180.323	- 41.833
Uitgaven	339.016	209.749	208.594	162.367	140.384	181.159	- 40.775
Bekostiging	157.130	18.720	24.612	27.820	26.720	32.442	- 5.722
• Hoofdbekostiging							
• Prestatiebox	33.700						
– Professionalisering po/vo/bve	33.700						
• Aanvullende bekostiging	123.430	18.720	24.612	27.820	26.720	32.442	- 5.722
– Functiemix VO Randstad-regio's	61.075						
– Salarismix MBO Randstadregio's	41.001						
– Tegemoetkoming kosten opleidingsscholen	16.120	18.720	24.612	27.820	26.720	32.442	- 5.722
– G.O.- en vakbondsfaciliteiten po	5.234						
Subsidies	156.984	177.228	167.251	125.339	109.289	135.889	- 26.600
– Lerarenbeurs/zij-instroom	81.474	111.722	115.534	109.945	103.380	122.642	- 19.262
– impuls lerarentekorten vo en wetenschap en techniek pabo	16.103	20.366	16.774	2.625	687	1.638	- 951
– Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen	17.942	16.779	17.418	63			
– Verankering academische opleidingsschool	2.665	2.383	1.120				
– Innovatielimpuls Onderwijs	2.726	385					
– Arbeidsmarkt-/ kennisactiviteiten po	2.230						
– Onderwijscoöperatie	2.900	2.908	3.015	2.945	822	2.945	- 2.123
– Open Universiteit (LOOK)	1.937						
– Promotiebeurs voor leraren	7.874	7.610	6.502	3.251			0
– Projecten professionalisering	959	1.327	1.092	3.899	1.665	2.000	- 335
– Projecten regionale arbeidsmarktproblematiek	7.335	4.733	654				0
– Caribisch Nederland	2.097	2.308					
– Overige projecten	10.742	6.707	5.142	2.611	2.735	6.664	- 3.929

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Opdrachten	9.168	7.302	10.908	3.654	1.623	7.492	- 5.869
– Onderzoek, ramingen en communicatie	9.168	7.302	3.837	2.685	1.497	3.492	- 1.995
– Leraren- en schoolleidersregister			7.071	969	126	4.000	- 3.874
Bijdrage aan agentschappen	7.770	6.499	5.823	5.554	2.752	5.336	- 2.584
– Dienst Uitvoering Onderwijs	7.770	6.499	5.823	5.554	2.752	5.336	- 2.584
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	7.964						
– Stichting Vervangingsfonds Bedrijfsgezondheid	7.964						
Ontvangsten	6.544	7.596	12.319	11.319	9.812	6.000	3.812

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 is € 40,8 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. De realisatie van de ontvangsten is € 3,8 miljoen hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Bekostiging

Aanvullende bekostiging

Tegemoetkoming kosten opleidingsscholen:

Opleidingsscholen ontvangen aanvullende bekostiging om gezamenlijk leraren op de werkplek op te leiden. De realisatie is € 5,7 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. Het aantal studenten dat bepalend is voor het niveau van de bekostiging op de opleidingsscholen heeft niet het maximum bereikt.

Subsidies

Om de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen te bewerkstelligen worden subsidies verstrekt. De belangrijkste subsidies zijn de lerarenbeurs (t.b.v. bachelor- en masteropleiding voor leraren in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger beroepsonderwijs), zij-instroom (t.b.v. instroom uit andere beroepssectoren), impuls tekortvakken vo en wetenschap en techniek pabo. De realisatie op de subsidies is € 26,6 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door de taakstelling van € 25,0 miljoen op de lerarenbeurs. Daarnaast is door de afbouw van activiteiten door de Onderwijscoöperatie € 2,1 miljoen niet besteed. Verder is de realisatie op de regeling tegemoetkoming onderwijsmasters € 1,1 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting en is de realisatie van een subsidie voor een onderzoek naar innovatieve concepten € 0,5 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Opdrachten

Door middel van opdrachten worden beleidsgerichte activiteiten en onderzoeken uitgevoerd. De realisatie op de opdrachten is € 5,9 miljoen lager dan de oorspronkelijk vastgestelde begroting. Dit komt voornamelijk door de taakstellende onderuitputting op het lerarenregister door de afbouw van activiteiten door de Onderwijscoöperatie.

Bijdrage aan agentschappen

Dienst Uitvoering Onderwijs:

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 2,6 miljoen lager dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft een verlaging van € 2,6 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budgetneutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksureau.

Ontvangsten

De ontvangsten zijn € 3,8 miljoen hoger doordat meer leraren, die hun opleiding niet of niet voldoende hebben afgerond in voorgaande jaren, de toegeekende beurs hebben terugbetaald.

Art.nr. 11 Studiefinanciering

A. Algemene doelstelling

Het stelsel van studiefinanciering biedt studenten in het hoger onderwijs en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg de financiële mogelijkheden om in Nederland en daarbuiten onderwijs te kunnen volgen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de doeltreffende en doelmatige werking van het stelsel van studiefinanciering, zoals geregeld in de Wet studiefinanciering 2000.

Financieren:

De Minister financiert het stelsel waarbij de financiële toegankelijkheid is gewaarborgd: er zijn geen onoverkomelijke financiële belemmeringen om te gaan studeren. Tegelijkertijd wordt recht gedaan aan het principe dat studeren ook een investering van de student zelf is. Tevens wordt recht gedaan aan de bijdrage die ouders daaraan kunnen leveren.

Indicatoren/kengetallen

Voor indicatoren/kengetallen over studiefinanciering wordt verwezen naar [Onderwijs in Cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

Programma Vernieuwing Studiefinanciering (PVS)

Het Programma Vernieuwing Studiefinanciering (PVS) omvat de integrale vernieuwing van de uitvoering van de studiefinancieringssystemen bij de Dienst Uitvoering Onderwijs en zorgt voor een toekomst vaste en efficiënte uitvoering. In 2018 heeft de grootste programma-activiteit plaatsgevonden: de conversie van de WSF-gegevens naar het nieuwe systeem. PVS is in 2018 succesvol afgerond, waardoor alle (oud-)studenten zijn aangesloten op PVS. Door een overstap op het PVS systeem kunnen de leningen (zowel basisbeurs, aanvullende beurs als de reisvoorziening) van sommige studenten eerder dan voorheen omgezet worden in een gift. Oorspronkelijk worden leningen altijd in januari van het volgende jaar omgezet. Met het huidige systeem kunnen de leningen gelijk omgezet worden als studenten hun diploma halen. Dit sluit beter aan bij de belevingswereld van de studenten en voorkomt verwarring. Het betreft hier studenten die al aan het terugbetalen zijn, studenten die bijna moeten beginnen met terugbetalen en studenten waarvan de diploma-termijn binnen een jaar verstrijkt of al verstrekken is.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 11.1 Budgettaire gevolgen van beleid art. 11 Studiefinanciering (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde	Verschil
						begroting	2018	
Verplichtingen	4.846.345	4.367.687	5.828.062	4.563.829	6.200.225	5.373.215	827.010	
Uitgaven	4.846.345	4.367.687	5.828.062	4.563.829	6.200.225	5.373.215	827.010	
Inkomensoverdracht	3.011.892	2.261.813	3.202.597	1.496.930	3.251.767	2.252.834	998.933	
• Basisbeurs	1.363.422	1.307.103	1.014.122	741.403	503.228	533.880	– 30.652	
– Gift (R)	989.938	1.045.073	1.075.460	1.108.885	1.210.960	1.075.269	135.691	
– Prestatiebeurs (NR)	373.484	262.030	– 61.338	– 367.482	– 707.732	– 541.389	– 166.343	
• Aanvullende beurs	683.797	736.390	757.761	777.233	808.533	804.037	4.496	
– Gift (R)	537.091	579.340	585.282	608.481	672.109	618.438	53.671	
– Prestatiebeurs (NR)	146.706	157.051	172.479	168.752	136.424	185.599	– 49.175	
• Reisvoorziening	819.053	167.521	1.420.507	– 41.301	1.631.598	742.473	889.125	
– Bijdrage aan vervoersbedrijven (R)	1.124.222	384.717	1.605.171	122.391	1.723.502	867.313	856.189	
– Gift (R)	521.861	594.044	639.958	668.643	718.370	667.203	51.167	
– Prestatiebeurs (R)	– 827.030	– 811.239	– 824.622	– 832.335	– 810.274	– 792.043	– 18.231	
• Overige uitgaven	145.620	50.798	10.207	19.595	308.408	172.444	135.964	
– Overige uitgaven relevant (R)	170.521	97.552	117.723	285.356	77.750	79.087	– 1.337	
– Caribisch Nederland (R)	2.129	3.013	3.320	3.491	3.210	4.031	– 821	
– Overige uitgaven niet-relevant (NR)	– 27.030	– 49.767	– 110.836	– 269.252	227.448	89.326	138.122	
Leningen	1.713.785	1.974.217	2.500.210	2.934.328	2.832.535	3.014.916	– 182.381	
– Rentedragende lening (NR)	1.551.003	1.771.421	2.238.174	2.612.321	2.480.180	2.670.455	– 190.275	
– Collegegeldkrediet (NR)	162.782	202.796	262.036	322.007	352.355	344.461	7.894	
Bijdrage aan agentschappen	120.668	131.657	125.255	132.571	115.923	105.465	10.458	
– Dienst Uitvoering Onderwijs (R)	120.668	131.657	125.255	132.571	115.923	105.465	10.458	
Ontvangsten	751.400	764.976	795.034	826.628	846.307	896.901	– 50.594	
– Ontvangen rente en relevante hoofdsom (R)	186.151	154.920	128.017	106.887	95.100	107.886	– 12.786	
– Kortlopende vorderingen (R)	96.423	92.801	83.054	93.778	57.673	81.559	– 23.886	
– Terugontvangen hoofdsom (NR)	468.826	517.254	583.963	625.963	693.534	707.456	– 13.922	

Tabel 11.2 Indeling Budgettaire gevallen van beleid naar Relevant en Niet-relevant (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastge-stelde begroting 2018	Verschil 2018
Totaal programma-uitgaven	4.846.345	4.367.687	5.828.062	4.563.829	6.200.225	5.373.215	827.010
Relevante uitgaven:	2.639.400	2.024.157	3.327.547	2.097.483	3.711.550	2.624.763	1.086.787
Niet-relevante uitgaven:	2.206.945	2.343.531	2.500.515	2.466.346	2.488.675	2.748.452	- 259.777
Totaal ontvangsten	751.400	764.976	795.034	826.628	846.307	896.901	- 50.594
Relevante ontvangsten:	282.574	247.721	211.071	200.665	152.773	189.445	- 36.672
Niet-relevante ontvangsten:	468.826	517.254	583.963	625.963	693.534	707.456	- 13.922

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Zowel voor de uitgaven als de ontvangsten wordt een onderscheid gemaakt tussen relevant en niet-relevant. Relevant betekent: relevant voor het EMU-saldo en daarmee relevant voor het uitgavenkader. De relevante uitgaven worden hoofdzakelijk gevormd door de studiefinanciering die meteen als gift wordt toegekend en uitgekeerde prestatiebeurs die wordt omgezet in een gift (na behalen diploma binnen tien jaar). Onder de niet-relevante uitgaven vallen vooral de prestatiebeurs (zolang die nog niet is omgezet in een gift) en de rentedragende leningen. Deze uitgaven zijn niet-relevant voor het uitgavenkader, maar worden wel meegerekend in de EMU-schuld.

De relevante ontvangsten worden vooral gevormd door de ontvangen rente op leningen. De niet-relevante ontvangsten betreffen hoofdzakelijk aflossingen op de hoofdsom van de rentedragende leningen.

De realisatie van de uitgaven lag in 2018 € 827,0 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De relevante uitgaven vielen € 1086,8 miljoen hoger uit dan begroot. Hiervan wordt een groot deel verklaard door kasschuiven die hebben plaatsgevonden in de Miljoenennota en de Najaarsnota voor de optimalisatie van het kasritme van de Staat. Het betreft hier een vooruitbetaling van € 869,6 miljoen aan OV-bedrijven voor de OV-abonnementen van studenten. De niet-relevante uitgaven waren € 259,8 miljoen lager dan begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 50,6 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De relevante ontvangsten waren € 36,7 miljoen lager dan begroot, de niet-relevante ontvangsten waren € 13,9 miljoen lager. De verschillen tussen de begrotingsramingen en de realisaties 2018 worden hierna bij de instrumenten toegelicht.

Inkomensoverdrachten

Basisbeurs

De basisbeurs is een algemene voorziening die er toe bijdraagt dat deelnemers van 18 jaar en ouder in de beroepsopleidende leerweg (bol) financieel in staat worden gesteld om onderwijs te volgen in Nederland en daarbuiten. Sinds de invoering van het studievoorschot ontvangen studenten die aan een nieuwe opleiding beginnen in het hoger onderwijs (ho) geen basisbeurs meer. Er zijn nog wel studenten die basisbeurs ontvangen omdat zij voor de invoering van het studievoorschot zijn begonnen met studeren.

Tabel 11.3 Totaal aantal studerenden met studiefinanciering

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
						2018	
Studerenden met basisbeurs	665.088	630.872	506.094	395.402	290.298	306.100	- 15.802
Bol	237.993	238.947	236.048	230.764	220.603	226.000	- 5.397
Hbo	283.878	265.655	197.812	132.213	64.064	74.100	- 10.036
Wo	143.217	126.270	72.234	32.425	5.631	6.000	- 369
(Nul)lening en geen basisbeurs	109.981	153.663	277.203	393.096	486.511	477.600	8.911
Bol	6.235	6.975	7.702	8.432	8.067	7.100	967
Hbo	52.994	75.663	142.916	214.365	277.321	269.200	8.121
Wo	50.752	71.025	126.585	170.299	201.123	201.300	- 177
Totaal	775.069	784.535	783.297	788.498	776.809	783.700	- 6.891

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

Uit de realisatiecijfers blijkt dat het totaal aantal studerenden met studiefinanciering in 2018 lager lag dan geraamde (6.891 studerenden minder).

In de tabel zijn studenten die te maken hebben met het studievoorschot opgenomen in de categorie «(nul)lening en geen basisbeurs», omdat zij geen basisbeurs ontvangen. Deze categorie bevat ook studerenden die hun recht op basisbeurs reeds hebben verbruikt. Het aantal studenten in zowel bol, hbo als wo met een basisbeurs is lager dan was geraamde. Het aantal studenten met een (nul)lening zonder basisbeurs is juist hoger in de bol en het hbo dan was geraamde. In het wo is dit aantal ongeveer gelijk gebleven.

Tabel 11.4 Uitgaven basisbeurs gift (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
						2018	
Bol direct gift	115,6	103,2	85,0	79,3	82,3	78,1	3,2
Bol omzettingen prestatiebeurs in gift	201,3	209,5	217,0	226,0	250,2	228,4	21,8
Ho direct gift	2,7	2,4	2,7	3,4	6,0	0,5	5,5
Ho omzettingen prestatiebeurs in gift	670,3	730,0	770,8	800,2	872,5	768,3	104,2
Totaal	989,9	1.045,1	1.075,5	1.108,9	1211,3	1.075,3	134,7

Bron: Realisatiegegevens DUO

Tabel 11.5 Uitgaven basisbeurs prestatiebeurs (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
					2018	2018	2018
Bol toekenningen	251,8	256,7	259,5	249,8	238,5	254,2	- 15,7
Bol omzettingen	- 200,1	- 208,0	- 217,0	- 226,0	- 250,2	- 228,4	- 21,8
Ho toekenningen	977,9	933,7	662,8	406,8	175,4	191,8	- 16,4
Ho omzettingen	- 656,1	- 720,4	- 766,6	- 798,0	- 871,5	- 759,1	- 112,4
Totaal	373,5	262,0	- 61,3	- 367,5	- 707,8	- 541,4	- 166,4

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

In de beroeps opleidende leerweg (bol) is in 2018 per saldo € 12,5 miljoen (€ 3,2 miljoen en - € 15,7 miljoen) minder aan basisbeurs uitbetaald dan geraamd. Deze € 12,5 miljoen lagere uitgaven worden voornamelijk veroorzaakt door het lagere studentenaantal en een verschuiving van uitwonende studenten naar thuiswonende studenten.

In 2018 zijn per saldo € 21,8 miljoen meer basisbeursuitgaven in de bol in gift omgezet dan geraamd. In het ho is ten opzichte van de raming € 104,2 miljoen meer basisbeurs omgezet in gift. Dit geldt zowel in het hbo als in het wo. Zie hiervoor de toelichting bij de beleidsconclusies.

De toekenningen als gift van basisbeurzen aan ho-studenten die al een diploma hebben, zijn € 5,5 miljoen hoger dan geraamd. Dit zijn studenten die nog recht hebben op een basisbeurs, omdat zij sneller zijn afgestudeerd dan de voorgeschreven vier jaar. Waarschijnlijk is dit het resterende effect van de boeggolf voor het studievoorschot.

De toekenningen basisbeurs als prestatiebeurs in het hoger onderwijs waren € 16,4 miljoen lager dan begroot, omdat er minder studenten waren die nog onder het overgangsrecht vielen en daardoor nog recht hadden op de basisbeurs.

Aanvullende beurs

In de studiefinanciering wordt recht gedaan aan de bijdrage die ouders kunnen leveren aan de studie van hun kinderen. In het geval dat ouders onvoldoende inkomen hebben om die bijdrage te leveren, hebben studerenden een extra financiële belemmering te overwinnen. Om deze belemmering weg te nemen wordt aan hen een aanvullende beurs verstrekt waarvan de hoogte afhankelijk is van het ouderlijk inkomen.

Tabel 11.6 Totaal aantal studerenden met aanvullende beurs

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
					2018	2018	2018
Bol	112.519	115.390	115.226	112.894	110.724	109.700	1.024
Hbo	85.600	88.881	86.974	88.376	88.466	87.600	866
Wo	28.077	29.202	28.540	29.288	30.127	29.800	327
Totaal	226.196	233.473	230.740	230.558	229.317	227.100	2.217

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

Het aantal verstrekte aanvullende beurzen is in 2018 in het bol, hbo en wo hoger uitgekomen dan geraamd.

Tabel 11.7 Uitgaven aanvullende beurs gift (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	
Bol direct gift	232,4	239,8	228,6	224,8	228,9	223,0	5,9
Bol omzettingen prestatiebeurs in gift	130,9	135,4	139,7	147,2	164,2	151,3	12,9
Ho direct gift	36,5	48,1	47,1	51,3	54,6	49,3	5,3
Ho omzettingen prestatiebeurs in gift	137,3	156,0	169,8	185,2	224,4	194,8	29,6
Totaal	537,1	579,3	585,3	608,5	672,1	618,4	53,7

Bron: Realisatiegegevens DUO

Tabel 11.8 Uitgaven aanvullende beurs prestatiebeurs (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	
Bol toekenningen	158,2	167,7	174,0	171,9	164,3	171,1	- 6,9
Bol omzettingen	- 128,2	- 132,8	- 139,8	- 147,3	- 164,2	- 151,3	- 12,9
Ho toekenningen	250,3	275,7	307,2	328,8	360,6	359,7	0,9
Ho omzettingen	- 133,6	- 153,6	- 168,9	- 184,7	- 224,2	- 193,8	- 30,3
Totaal	146,7	157,0	172,5	168,8	136,4	185,6	- 49,2

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

De toekenningen van aanvullende beurzen in de bol zijn in 2018 per saldo € 1,0 miljoen (€ 5,9 miljoen en - € 6,9 miljoen) lager uitgekomen. De aanvullende beurzen gift in de bol zijn hoger uitgevallen dan geraamd en de aanvullende beurs prestatiebeurs is lager uitgevallen dan geraamd. De omzettingen van prestatiebeurs bol naar gift zijn € 12,9 miljoen hoger dan geraamd. De omzettingen van aanvullende beurzen in gift bij het ho vielen € 29,6 miljoen hoger uit dan geraamd. Zie hiervoor de toelichting bij de beleidsconclusies.

De toekenningen van aanvullende beurzen aan ho-studenten zijn in 2018 per saldo € 6,2 miljoen (€ 5,3 miljoen en € 0,9 miljoen) hoger dan geraamd. Dit is het gevolg van hogere studenten aantallen dan geraamd in zowel het hbo als het wo.

Reisvoorziening

Als onderdeel van het stelsel van studiefinanciering, draagt een reisvoorziening bij aan de toegankelijkheid van het onderwijs. Meer in het bijzonder is het doel van de reisvoorziening om studenten te faciliteren in het reizen van huis naar de onderwijsinstelling en van huis naar de stageplaatsen.

Tabel 11.9 Aantal studenten met een reisvoorziening

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
						2018	
Aantal gebruikers van het reisrecht	657.972	668.303	663.486	771.330	782.943	766.100	16.843
Bol	210.984	215.151	214.627	316.008	324.377	307.700	16.677
Ho	446.988	453.152	448.859	455.322	458.566	458.400	166
Aantal RBS	19.345	20.614	20.568	20.480	19.314	20.900	- 1.586
Bol	2.809	2.978	3.017	3.240	2.992	2.900	92
Ho	16.536	17.636	17.551	17.240	16.322	18.000	- 1.678
Totaal	677.317	688.917	684.054	791.810	802.257	787.000	15.257

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

Het aantal studenten dat gebruik heeft gemaakt van de reisvoorziening is in 2018 per saldo hoger (totaal 15.257) dan begroot waarbij de verhoging vooral veroorzaakt wordt door bol-studenten. Sinds 2017 hebben minderjarige bol-studenten ook recht op een reisproduct. De hogere realisatie in 2018 zit echter zowel in de minderjarige als de meerderjarige bol-studenten. Het aantal studenten dat in 2018 een financiële vergoeding voor studeren in het buitenland ofwel de reisvoorziening buitenland studerenden (RBS) ontving is 1.586 studenten lager dan geraamde. Het aantal RBS in de bol viel hoger uit dan geraamde, het aantal RBS in het ho juist lager.

Tabel 11.10 Uitgaven reisvoorziening (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
						2018	
Betaling aan vervoerbedrijven	1.124,2	384,7	1.605,2	122,4	1.723,5	867,3	856,2
Bol prestatiebeurs	- 242,2	- 238,9	- 246,3	- 307,4	- 292,1	- 285,6	- 6,5
Bol omzettingen	159,4	181,5	193,3	196,5	199,9	204,4	- 4,5
Ho prestatiebeurs	- 584,8	- 572,3	- 578,3	- 524,9	- 518,2	- 506,4	- 11,8
Ho omzettingen	335,6	385,7	419,5	448,2	495,9	437,5	58,4
RBS en overig	26,9	26,9	27,2	24,0	22,6	25,2	- 2,7
Totaal reisvoorziening	819,1	167,5	1.420,5	- 41,3	1.631,6	742,5	889,1

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

De realisatie 2018 van de uitgaven reisvoorziening is totaal € 889,1 miljoen hoger dan geraamde.

De bijdrage aan de vervoersbedrijven is € 856,2 miljoen hoger dan geraamde. Dit wordt voor een groot deel verklaard door kasschuiven van totaal € 869,5 miljoen die hebben plaatsgevonden in de Miljoenennota en de Najaarsnota voor de optimalisatie van het kasritme van de Staat. Het resterende bedrag betreft een verlaging op dit budget wat wordt veroorzaakt door lagere prijzen dan aanvankelijk geraamde.

De reisvoorziening is voor de meeste studerenden onderdeel van de prestatiebeurs. Deze prestatiebeurzen worden relevant negatief geboekt als tegenhanger van de betaling aan de vervoersbedrijven. Voor de bol

prestatiebeurs geldt dat dit negatieve bedrag € 6,5 miljoen negatiever was dan geraamd. Dit is het gevolg van hogere studentenaantallen dan geraamd. In het ho is het prestatiebeursbedrag € 11,8 miljoen negatiever dan geraamd.

De omzettingen van prestatiebeurs naar gift waren voor de bol-studenten € 4,5 miljoen lager en voor de studenten hoger onderwijs € 58,4 miljoen hoger. Ook hier speelt het naar voren halen van de omzettingen zoals toegelicht bij de basisbeursuitgaven een rol. Het verschil tussen begroting en realisatie 2018 bij de reisvergoeding aan studerenden in het buitenland is – € 2,7 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door lagere studentenaantallen.

Overige uitgaven

De overige uitgaven omvatten voornamelijk technische boekingen, waaronder achterstallige rechten, omzettingen van prestatiebeurzen naar rentedragende lening en overige technische correcties tussen relevante- en niet-relevante uitgaven. Daarnaast worden ten laste van dit artikelonderdeel ook uitgaven gedaan aan Caribisch Nederland, EG-studerenden, kwijtscheldingen en voorschotten. Tot slot worden ook niet-relevante uitgaven aan de reisvoorziening hieronder geschaard. Het totale verschil tussen raming en realisatie 2018 bij overige uitgaven bedraagt € 136,0 miljoen, waarvan – € 2,2 miljoen relevant en € 138,1 miljoen niet-relevant. De hogere niet-relevante uitgaven zijn te wijten aan de invoering van het nieuwe PVS systeem: er is nu sprake van één geïntegreerd systeem, waarbij bepaalde boekingsgangen zijn verbeterd. Het betreft hier de niet-relevante boekingsgang van prestatiebeurs naar definitieve rentedragende lening. Deze boekingsgang wordt in het nieuwe systeem pas uitgevoerd als de prestatiebeurs uit de termijn loopt, waar dit voorheen al eerder werd omgezet naar lening. Dit betekent dat er op deze post een hoger bedrag blijft staan aan prestatiebeurzen.

Leningen

De leenmogelijkheden in de studiefinanciering stellen studerenden in staat om hun eigen bijdrage tegen relatief gunstige voorwaarden via de rijksoverheid te financieren.

Naast een rentedragende lening voor levensonderhoud kunnen studenten in het hoger onderwijs gebruik maken van het collegegeldkrediet.

Tabel 11.11 Niet-relevante uitgaven leenfaciliteit (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	2018	2018
Rentedragende lening	1.551,0	1.771,4	2.238,2	2.612,3	2.480,2	2.670,5	– 190,3	
Collegegeldkrediet	162,8	202,8	262	322,0	352,4	344,5	7,9	
Totaal	1.713,8	1.974,2	2.500,2	2.934,3	2.832,5	3.014,9	– 182,4	

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

Per saldo zijn in 2018 de niet-relevante uitgaven aan de leenfaciliteit € 182,4 miljoen lager dan geraamd. De uitgaven aan de rentedragende lening zijn in 2018 per saldo € 190,3 miljoen lager dan geraamd. Hiervan is een groot deel te wijten aan de invoering van het nieuwe PVS systeem: er is nu sprake van één geïntegreerd systeem, waarbij bepaalde boekingsgangen zijn verbeterd. Het betreft hier de niet-relevante boekingsgang van prestatiebeurs naar definitieve rentedragende lening. Deze boekingsgang

wordt in het nieuwe systeem pas uitgevoerd als de prestatiebeurs uit de termijn loopt, waar dit voorheen al eerder werd omgezet naar lening. De niet-relevante uitgaven aan collegegeldkrediet zijn gestegen. In totaal is er € 7,9 miljoen meer collegegeldkrediet verstrekt. Dit komt door grotere aantallen studenten die collegegeldkrediet aangevraagd hebben.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 10,5 miljoen lager dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft voornamelijk een verlaging van € 4,8 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budget-neutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbedrijf. Het resterende verschil betreft onder meer de toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 2,2 miljoen hoger) en andere overige mutaties.

Ontvangsten

Het terugbetalingssysteem van leningen is naar draagkracht. Wie gelet op zijn of haar inkomen niet kan terugbetalen, hoeft niet of niet volledig terug te betalen. Voor wie bewust leent, is de studielening hiermee een veilig instrument voor de financiering van onderwijs.

Tabel 11.12 Terugbetaling studieleningen (langlopende vorderingen) (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
						2018	
Hoofdsom (NR)	468,8	517,3	584,0	626,0	693,5	707,5	- 13,9
Relevante rentedragende lening	2,4	2,2	1,1	1,0	0,7	0,8	- 0,1
Rente ontvangsten	177,7	146,5	126,3	105,8	93,9	106,5	- 12,6
Renteloos voorschot	6,1	6,2	0,6	0,1	0,5	0,5	- 0,1
Totaal	655,0	672,2	712,0	732,9	788,6	815,3	- 26,7

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

In vergelijking met de raming is er in 2018 per saldo € 26,7 miljoen minder ontvangen dan geraamd. De belangrijkste componenten van deze lagere ontvangsten zijn de ontvangsten op de hoofdsom en de renteontvangsten. Doordat de rente de afgelopen jaren steeds verder is gedaald, is ook het rentebedrag dat studenten terug moeten betalen steeds lager geworden. Dit is zichtbaar in de lagere rente ontvangsten van € 12,6 miljoen. De terugbetaling studieleningen is € 13,9 miljoen lager dan begroot.

Tabel 11.13 Bedrag aan uitstaande leningen (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	2018
Leningen	13.803,3	15.083,0	16.778,1	18.812,9	20.498,8
Collegegeldkrediet	583,3	699,9	850,0	1034,2	1377,6
Levenlanglerenkrediet	0	0	0	3,9	23,9
Totaal	14.386,6	15.782,9	17.628,1	19.851,0	21.900,3

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

Tabel 11.13 geeft de vorderingsstanden aan het einde van het jaar weer. Het betreft de vorderingen op oud-studenten en op actieve studenten, exclusief de uitgaven aan prestatiebeursleningen. De bedragen in 2017 komen niet overeen met de bedragen in het jaarverslag 2017. Dit komt doordat in 2017 per abuis is vergeten om de rentebedragen bij de totale schulden op te tellen alsook het levenlanglerenkrediet. Het totaal aan uitstaande leningen in 2018 is € 21,9 miljard. Het betreft hier de uitstaande leningen op oud-studenten en actieve studenten. Het totaal aan uitstaande leningen is in 2018 gestegen met € 2,0 miljard. Dit wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat er steeds meer studenten onder het studievoorschot vallen die gemiddeld een hoger bedrag lenen.

Daarnaast is het totaal aantal studenten in het hotoogenomen. Ook het levenlanglerenkrediet is nu een eerste vol jaar in gebruik genomen.

Tabel 11.14 Ontvangsten op kortlopende vorderingen (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
							2018	
Achterstallig lager recht (ALR)	50,8	47,6	41,8	53,6	26,9	41,8		-14,9
Reisvoorziening	35,1	35,2	35,2	34,2	28,7	35,2		-6,5
Overig	10,5	10,0	6,0	6,0	2,1	4,5		-2,4
Totaal	96,4	92,8	83,1	93,8	57,7	81,6		-23,9

Bron: Realisatiegegevens DUO

Toelichting:

Het verschil tussen realisatie en raming 2018 bij de ontvangsten op kortlopende vorderingen bedraagt totaal - € 23,9 miljoen. Er is voor € 14,9 miljoen minder ontvangen op achterstallig lager recht. Door het inwerking treden van het PVS systeem is de post achterstallig lager recht (ALR) een stuk lager.

De ontvangsten op de post overig zijn € 2,4 miljoen lager dan begroot.

Art.nr. 12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten

A. Algemene doelstelling

De tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten zorgt ervoor dat leerlingen vanaf 18 jaar in het voortgezet onderwijs (vo) en studenten aan een lerarenopleiding de financiële mogelijkheden hebben om onderwijs te volgen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het onderwijs in Nederland.

Financieren:

De Minister financiert het stelsel waarbij de financiële toegankelijkheid is gewaarborgd. De leerling (voortgezet onderwijs) of student (lerarenopleiding) kan in aanmerking komen voor een tegemoetkoming bestaande uit een maandelijkse basistoelage, een eventuele bijdrage in de schoolkosten en een eventuele bijdrage in het les- of cursusgeld.

Indicatoren/kengetallen

Voor indicatoren/kengetallen over de wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) wordt verwezen naar [Onderwijs in Cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

Op dit artikel hebben zich qua uitvoering en resultaten in 2018 geen bijzonderheden voorgedaan.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 12.1 Budgettaire gevolgen van beleid art. 12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastge- stelde begroting	Verschil 2018
	2014	2015	2016	2017	2018		
Verplichtingen	102.472	93.696	86.708	92.792	80.481	89.501	- 9.020
Uitgaven	102.472	93.696	86.708	92.792	80.481	89.501	- 9.020
Inkomensoverdrachten	85.476	75.881	69.787	76.913	78.031	73.889	4.142
• TS 17-	15.888	6.661	15	4	8	0	8
– Minderjarige deelnemers bol (R)	15.888	6.661	15	4	8	0	8
• TS 18+	5.900	5.506	5.391	5.968	5.849	5.392	457
– Tegemoetkoming lerarenopleiding (tlo) (R)	3.955	3.634	3.327	3.741	3.611	3.327	284
– Deeltijd vo (R)	1.945	1.872	2.065	2.227	2.238	2.065	173
• VO 18+	63.688	63.713	64.381	70.941	72.174	68.497	3.677
– Volwassenenonderwijs (vavo) (R)	5.882	6.295	5.787	6.204	6.423	6.148	275
– Meerderjarige scholieren vo (R)	51.245	51.019	53.369	58.773	58.883	57.411	1.472
– Meerderjarige scholieren vso (R)	5.613	5.519	4.730	4.242	3.843	4.442	- 599
– STOEB/ALR (NR)	948	880	495	1.722	3.025	496	2.529
Bijdrage aan agentschappen	16.996	17.815	16.921	15.879	2.450	15.612	- 13.162
– Dienst Uitvoering Onderwijs (R)	16.996	17.815	16.921	15.879	2.450	15.612	- 13.162
Ontvangsten	3.645	3.444	2.630	3.813	4.227	2.415	1.812
– TS 17- (R)	693	542	318	144	84	0	84
– TS 18+ (R)	96	75	85	158	215	85	130
– VO 18 + (R)	2.856	2.827	2.227	3.511	3.928	2.330	1.598

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 ligt € 9,0 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 1,8 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot.

Inkomensoverdracht

Uitgaven

De uitgaven bij de diverse WTOS-regelingen zijn in 2018 per saldo € 9,0 miljoen lager dan begroot. De lagere uitgaven worden voor € 13,2 miljoen veroorzaakt door een verlaging van het budget van DUO. Daarnaast worden er ook hogere uitgaven van € 4,1 miljoen gerealiseerd op de WTOS. Dit komt doordat er meer meerderjarige leerlingen in het (deeltijd) voortgezet onderwijs zijn die een tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten aanvragen.

Tabel 12.2 Aantal gebruikers per regeling

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	
Aantal gebruikers TS 17-	26.800	1.859	0	0	0	0	
Aantal gebruikers TS 18+	6.676	5.470	6.092	6.363	6.891	6.100	791
Aantal gebruikers VO 18+	34.328	33.261	32.852	35.808	36.338	34.200	2.138

Bron: Realisatiegegevens DUO

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoerkosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 13,6 miljoen lager dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft voornamelijk een verlaging van € 13,6 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budgetneutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbedrijf. Het resterende verschil betreft onder meer de toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 0,3 miljoen hoger) en andere overige mutaties.

Ontvangsten

De ontvangsten hebben betrekking op terugbetalingen van teveel of onterecht verstrekte WTOS-uitkeringen. Het verschil tussen de raming en realisatie 2018 bij de diverse onderdelen van de WTOS is totaal € 1,8 miljoen.

Art.nr. 13 Lesgeld

A. Algemene doelstelling

Het genereren van inkomsten voor de financiering van het onderwijs.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Financieren:

De Minister financiert een groot deel van de kosten voor het volgen van kwalitatief goed onderwijs, omdat de maatschappij baat heeft bij geschoolde burgers. Het individu heeft echter ook profijt van scholing en betaalt daarom lesgeld.

Indicatoren/kengetallen

In de Les- en cursusgeldwet is vastgelegd voor wie, wanneer en op welke wijze het lesgeld wordt vastgesteld. De hoogte van het lesgeld wordt jaarlijks geïndexeerd op basis van de algemene prijsontwikkeling. In onderstaande tabel staan de lesgeldbedragen (vastgesteld tot en met 2018) aangegeven.

Tabel 13.1 Lesgeldbedrag (bedragen x € 1)

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Voltijd mbo	1.090	1.118	1.131	1.137	1.137	1.155

Bron: Regeling tarieven 18/19

C. Beleidsconclusies

Op dit artikel hebben zich qua uitvoering en resultaten in 2018 geen bijzonderheden voorgedaan.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 13.2 Budgettaire gevolgen van beleid art. 13 Lesgeld (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	2018	2018
Verplichtingen	7.116	7.626	7.198	7.334	12.158	6.555	5.603	
Uitgaven	7.116	7.626	7.198	7.334	12.158	6.555	5.603	
Bijdrage aan agentschappen	7.116	7.626	7.198	7.334	12.158	6.555	5.603	
– Dienst Uitvoering Onderwijs	7.116	7.626	7.198	7.334	12.158	6.555	5.603	
Ontvangsten	224.407	259.160	248.477	241.966	237.165	238.269	– 1.104	

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 ligt € 5,6 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 1,1 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot.

Bijdrage aan agentschappen

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van OCW en levert producten en diensten op het terrein van de bekostiging van instellingen, financiering van studenten en informatievoorziening. Het betreft hier het aandeel in de uitvoeringskosten van DUO voor dit begrotingsartikel.

De gerealiseerde uitgaven liggen € 5,6 miljoen hoger dan in de oorspronkelijke begroting opgenomen. Dit verschil betreft voornamelijk een verhoging van € 4,7 miljoen in het kader van de (op totaalniveau budgetneutrale) herverdeling basisbetaling DUO over de begrotingsartikelen van het Ministerie van OCW. Deze middelen zijn herverdeeld naar aanleiding van de resultaten van een onderzoek door een extern onderzoeksbureau. Het resterende verschil betreft onder meer de toegepaste loon- en prijsbijstelling 2018 (€ 0,1 miljoen hoger) en andere overige mutaties.

Ontvangsten

Door het betalen van lesgeld leveren deelnemers en leerlingen van 18 jaar en ouder een bijdrage in de kosten van het onderwijs.

Tabel 13.3 Aantal lesgeldplichtigen

Bol/vo						Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018	2018
	230.916	229.109	227.533	221.191	217.236	222.800		5.564

Bron: realisatiegegevens DUO en ramingsmodel SF

Toelichting:

Het aantal lesgeldplichtigen in 2018 is hoger dan begroot. Het aantal lesgeldplichtigen is een afgeleide van demografische ontwikkelingen en van de opleidingskeuze van studerenden/leerlingen. Er zijn geen basis- en streefwaarden vastgesteld.

Art.nr. 14 Cultuur

A. Algemene doelstelling

Het bevorderen van een sterke, pluriforme, toegankelijke en kwalitatief hoogwaardige cultuursector en het zorgen voor het erfgoed.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid van de Minister is in de Wet op het specifiek cultuurbeleid verankerd. De Minister is verantwoordelijk voor het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen en sociaal en geografisch spreiden van cultuuruitingen. Overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid zijn daarbij leidend. Dit is aanvullend op het cultuuraanbod dat zonder betrokkenheid van de overheid tot stand komt.

Financieren:

De Minister heeft een financierende rol door het bekostigen van de basisinfrastructuur cultuur en subsidiëring van specifieke (wettelijke) programma's en regelingen op de terreinen erfgoed, kunsten, letteren en bibliotheken.

Stimuleren:

De Minister heeft een stimulerende rol bij het versterken van de cultuursector door programma's als cultuureducatie, leesbevordering, ondernehmerschap en internationaal cultuurbeleid.

Regisseren:

De Minister heeft een regisserende rol bij de uitvoering van en toezicht op het behoud en beheer van het erfgoed en (digitale) archieven. Dit betreft onder meer de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, de Erfgoedwet en de Archiefwet. Toezicht op naleving van de laatste twee wetten ligt bij de Erfgoedinspectie. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed is onder andere belast met de uitvoering van de Erfgoedwet. Het Nationaal Archief geeft uitvoering aan de Archiefwet.

Indicatoren/kengetallen						Bron
Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streefwaarden (jaartal)		
6 Het bevorderen van een sterke, pluriforme, toegankelijke en kwalitatief hoogwaardige cultuursector en het zorgen voor het cultureel erfgoed						
a) Aantal bezoeken ¹						
• Aantal bezoeken gesubsidieerde podiumkunsten (inclusief buitenland)	2,2 miljoen (2012–2015)	2,5 miljoen (2016)	2,5 miljoen (2017) ²	Stabiel of hoger (2020)	Opgaven van gesubsidieerde instellingen aan OCW	
• Aantal bezoekers gesubsidieerde musea	7,8 miljoen (2012–2015)	9 miljoen (2016)	9 miljoen (2017) ²	Stabiel of hoger (2020)	Opgaven van gesubsidieerde instellingen aan OCW	
b) • Cultuurbereik: Percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder die voorstellingen, musea en bibliotheken bezoekt	89% (2012)	89% (2014)	89% (2016) ³	–	SCP/CBS (VTO 2012–2016)	

¹ In de begroting van 2017 is de basiswaarde gewijzigd ten opzichte van de begroting 2016, omdat de basiswaarde 2009 geen reëel beeld gaf van de groep instellingen die vanaf de periode 2013–2016 via de BIS werden gesubsidieerd. Het aantal bezoeken betreft het aantal bezoeken per uitvoering of bij tentoonstellingen, inclusief schoolbezoeken. De streefdoelen zijn ontleend aan de aanvragen van instellingen voor de BIS- periode 2017–2020.

² Gegevens over 2018 zijn pas beschikbaar na vaststelling van dit jaarverslag en daarom zijn hier de cijfers over 2017 opgenomen.

³ Het percentage is gebaseerd op onderzoek (de Vrijetijdsomnibus) van het SCP dat eens in de twee jaar wordt uitgevoerd. Er zijn daarom nog geen recente realisatie cijfers beschikbaar.

In dit jaarverslag verantwoorden we ons over de indicatoren uit de begroting 2018. In de begroting 2019 zijn nieuwe indicatoren opgenomen. Hierover is een [brief](#) gestuurd naar de Tweede Kamer. De indicatoren uit de begroting 2019 zijn te vinden op het [dashboard verantwoordingscijfers](#). Meer indicatoren rondom de doelen en functies van het cultuurstelsel worden in woord, beeld en cijfers gepresenteerd op [OCW in cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

Het op dit artikel uitgevoerde beleid en de bijbehorende resultaten waren het afgelopen jaar conform de verwachtingen in de begroting. In 2018 zijn de plannen voor cultuur uit het Regeerakkoord verder uitgewerkt. De brief [Cultuur in een open samenleving](#) presenteert de concrete maatregelen op het gebied van vernieuwing en talentontwikkeling, regionale proeftuinen, scholenbezoek aan musea en cultuureducatie in brede zin. Met de andere overheden heeft overleg plaatsgevonden over de voorbereiding voor de periode 2021–2024 en is een gezamenlijke adviesaanvraag ingediend bij de Raad voor Cultuur.

In de brief [Erfgoed Telt](#) is de Tweede Kamer geïnformeerd over de maatregelen om ons erfgoed te behouden en toegankelijk te maken. De omvorming van [de fiscale monumentenaftrek](#) in een uitgavenregeling ter tegemoetkoming aan de monumenteigenaren is geregeld en start in 2019. Daarnaast kregen in 2018 onderwerpen als herbestemming en verduurzaming aandacht. Hiertoe is in 2018 onder meer geïnvesteerd in restauratie van grote monumenten, (digitale) toegankelijkheid en museaal aankoopfonds.

In mei 2018 is een [brief](#) aan de Kamer gestuurd en gemeld dat, na de rijksgesubsidieerde musea (met ingang van 1-1-2017) nu ook de RHC's met ingang van 1-1-2019 zelf verantwoordelijk zijn voor hun huisvesting. Voor zowel de rijksmusea als de RHC's geldt een proefperiode, die eindigt op 1-1-2022, waarna een evaluatie plaatsvindt. Tevens is in juni 2018 een

brief aan de Kamer gestuurd waarin de Minister haar voornemen te kennen geeft tot moderniseren van de Archiefwet 1995.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 14.2 Budgettaire gevolgen van beleid art. 14 Cultuur (bedragen x € 1.000)¹

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastge- stelde begroting	Verschil
						2018	2018	2018
Verplichtingen	766.072	599.736	2.072.046	506.851	511.415	398.142	113.273	
Waarvan garantieverplichtingen	473.197	432.037	55.649	103.359	34.823	0	34.823	
Waarvan overige verplichtingen	292.875	167.699	2.016.397	403.492	476.592	398.142	78.450	
Uitgaven	709.466	713.445	795.135	738.415	852.585	787.883	64.702	
Bekostiging	608.412	616.810	600.818	633.284	717.121	697.242	19.879	
– Culturele basisinfrastructuur	487.566	478.041	475.203	398.644	423.247	411.387	11.860	
Vierjaarlijkse instellingen	333.074	322.949	318.126	232.252	239.409	248.881	- 9.472	
Vierjaarlijkse fondsen	154.492	155.092	157.077	166.392	183.838	162.506	21.332	
– Erfgoedwet				121.722	138.511	121.238	17.273	
Huisvesting				81.547	91.860	81.665	10.195	
Beheer en onderhoud collecties				40.175	46.651	39.573	7.078	
– Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen				0		46.099	- 46.099	
Stelseltaken openbare bibliotheekvoorzieningen				0		22.629	- 22.629	
Digitale openbare bibliotheken				0		12.200	- 12.200	
Bibliotheekvoorziening leesgehandicapten				0		11.270	- 11.270	
– Monumentenzorg	79.792	75.266	78.754	45.953	117.814	68.469	49.345	
– Archieven incl. Regionale Historische Centra	25.577	25.384	26.607	24.787	25.281	24.647	634	
– Flankerend beleid huisvesting	4.189	28.104	10.254	31.960	2.050	7.902	- 5.852	
– Cultuureducatie met Kwaliteit	10.000	10.000	10.000	10.218	10.218	17.500	- 7.282	
– Archeologie	1.288	15	0		0	0	0	
Subsidies	58.127	37.155	58.519	45.529	76.789	37.529	39.260	
– Verbreden inzet cultuur	7.670	8.519	15.043	8.991	13.903	8.684	5.219	
– Internationaal cultuurbeleid (incl. HGIS)	6.715	6.471	6.862	6.327	8.873	7.155	1.718	
– Programma bibliotheekvernieuwing	17.963			0	0	0		
– Programma leesbevordering	2.900	2.900	3.476	3.437	3.427	3.350	77	
– Creatieve Industrie	2.940	1.609		1.823	1.998	1.975	23	
– Monumentenzorg					6.801		6.801	
– Erfgoed en ruimte	2.016		2.567	2.667	2.125	3.500	- 1.375	
– Programma ondernemerschap	1.475	1.575	1.575	0	0	0	0	
– Specifiek cultuurbeleid	16.448	16.081	28.996	22.284	39.662	12.865	26.797	

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastge-	Verschil
						stelde begroting	2018	2018
Opdrachten	4.411	14.568	95.405	16.982	14.421	10.079	4.342	
– Beleidsonderzoek, evaluaties en kennisbasis	4.411	14.568	95.405	2.233	1.235	2.127	– 892	
– Monumentenzorg				6.941	6.732	3.717	3.015	
– Archeologie				1.976	1.845	865	980	
– Erfgoed en ruimte				1.366	1.580	2.500	– 920	
– Overige opdrachten				4.466	3.029	870	2.159	
Bijdrage aan agentschappen	34.793	42.101	37.180	39.771	41.396	40.307	1.089	
– Nationaal Archief	34.793	42.101	37.180	39.771	27.440	25.778	1.662	
– Nationaal Archief Programma					13.956	14.529	– 573	
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	3.723	2.811	3.213	2.849	2.858	2.726	132	
– Uitvoering internationale verdragen	1.384	1.163	1.875	2.849	2.858	2.726	132	
– Uitvoering internationale contributies	2.285	1.648	1.338	0				
– Europese samenwerking	54	0	0	0	0		0	
Ontvangsten	13.380	32.322	2.421	11.031	7.648	494	7.154	

¹ De indeling van deze tabel is gewijzigd ten opzichte van de vorige begroting. Dit is nodig in verband met de komst van twee nieuwe wetten (de Erfgoedwet en de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen). Daarnaast worden de financiële instrumenten opdrachten en subsidies nader gespecificeerd, om zo beter inzicht te kunnen bieden. Ten slotte wordt het instrument bijdragen aan (inter)nationale organisaties niet langer gespecificeerd, in verband met de beperkte omvang van dit budget.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de verplichtingen in 2018 is per saldo € 113 miljoen hoger dan was geraamd bij de vastgestelde begroting. Hiervan is € 35 miljoen het gevolg van het positieve saldo van verleende en vervallen garanties. Het resterende verschil is grotendeels veroorzaakt door de toevoeging van regeerakkoordmiddelen aan het budget.

Bekostiging

Culturele basisinfrastructuur

De culturele basisinfrastructuur wordt voor een periode van vier jaar bekostigd. De besluiten over de culturele basisinfrastructuur voor de periode 2017–2020 zijn in [de brief van 20 september 2016](#) opgenomen. In het tweede jaar van deze periode kende het Rijk subsidie toe aan 87 culturele instellingen en 6 cultuurfondsen.

Het budget is per saldo verhoogd met in totaal € 11,9 miljoen. Dit betreft vooral de toevoeging van de loon- en prijscompensatie (€ 10,8 miljoen), de toevoeging van middelen vanuit het Regeerakkoord voor de cultuurfondsen, voor talentontwikkeling in de beeldende kunst, voor volkscultuur, voor aanvullende bekostiging van jeugdtheaters en EYE Filmmuseum (€ 6,1 miljoen) en de overboeking naar het financiële instrument Erfgoedwet voor de extra liquiditeitsbevoorschotting aan Naturalis (€ 4,5 miljoen).

Erfgoedwet

Op basis van de [Erfgoedwet](#) worden museale instellingen belast met de zorg voor het beheer van de museale cultuурgoederen van de Staat of andere cultuурgoederen of verzamelingen. Hiervoor ontvangen deze instellingen met een wettelijke taak een structurele vergoeding. Voor de subsidiëring van deze taak wordt op grond van de [regeling Beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen](#) middelen beschikbaar gesteld waarbij onderscheid wordt gemaakt in enerzijds beheer en onderhoud van collecties en anderzijds huisvesting.

Het budget is per saldo verhoogd met € 17,3 miljoen. Dit betreft voornamelijk de loon- en prijscompensatie (€ 2,2 miljoen), interne overboekingen voor de extra liquiditeitsbevoorschotting voor de nieuwbouw van Naturalis (€ 9 miljoen) en een uitgave via de Erfgoedwet aan Het Nieuwe Instituut die geraamd was op het financiële hoofdinstrument Subsidies (€ 5,5 miljoen).

Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen

De [Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen](#) (Wsob) organiseert het openbare bibliotheekwerk als een netwerk van samenwerkende lokale en provinciale openbare bibliotheekvoorzieningen waarbij de Koninklijke Bibliotheek (KB) als nationale bibliotheek van Nederland een coördinerende rol vervult.

In 2018 concentreerden de activiteiten zich op de uitvoering van een gezamenlijke innovatieagenda, op de voorbereiding van de evaluatie van de wet en op de doorontwikkeling van de digitale openbare bibliotheek. Daarvoor is op 3 oktober 2018 een [convenant e-lending](#) afgesloten met auteurs, uitgevers en bibliotheken.

Het budget is verlaagd met € 46,1 miljoen en betreft een overboeking naar art.nr. 16 (onderzoek- en wetenschapsbeleid) voor subsidieverlening aan de KB op basis van de Wsob. Deze overboeking bestaat uit € 22,6 miljoen voor landelijke stelseltaken, € 12,2 miljoen voor digitale infrastructuur (inkoop e-content) en € 11,3 miljoen voor de voorziening leesgehandicapten.

Monumentenzorg

In juli 2016 is de Erfgoedwet, die een aantal wetten op het gebied van cultureel erfgoed vervangt waaronder de Monumentenwet, van kracht geworden. Daarmee is de Erfgoedwet het nieuwe kader geworden voor de financiering van de monumentenzorg. Wat betreft de financiering van de instandhouding van rijksmonumenten is in 2018 de [Beleidsbrief inzake wijzigingen in de instandhoudingssubsidie voor rijksmonumenten per 2013](#) van belang. Voorts is aandacht besteed aan restauraties van (grote) monumenten. De brief [Erfgoed Telt](#) is gepubliceerd. In 2016 heeft een eerste pilot voor verduurzaming van monumenten plaatsgevonden. De uitkomsten van deze pilot zijn aanleiding geweest om in 2018 budget voor duurzame monumenten via het Revolving Fund (Nationale Restauratiefonds) toe te voegen mede om de doelstellingen over het energiebeleid tot en met 2050 te behalen.

Het budget is per saldo verhoogd met € 49,3 miljoen. Dit betreft voornamelijk de toevoeging van Regeerakkoordmiddelen (€ 63 miljoen), de overheveling naar het Provinciefonds voor monumenten in het aardbevingsgebied (€ 5 miljoen), de overboeking naar het financiële instrument Opdrachten voor de uitvoeringskosten monumentenzorg (€ 6,3 miljoen) en een overboeking naar het financiële instrument Subsidies voor de regeling Restauratie Mobiel Erfgoed (€ 1 miljoen).

Archieven incl. Regionale Historische Centra

Het Ministerie van OCW draagt bij aan de kosten van bewaring en presentatie van de riksarchieven uit de provincie door de Regionale Historische Centra (RHC's), die in elke provinciehoofdstad met uitzondering van Zuid-Holland zijn gevestigd. Voor de archiefsector vervult het Nationaal Archief een ondersteunende functie op het terrein van kennis en innovatie.

Flankerend beleid huisvesting

De middelen voor flankerend beleid huisvesting zijn voor het Garantiefonds rijksmusea, bedoeld als garantstelling voor leningen aangegaan door rijksmusea voor huisvesting en voor eventuele knelpunten die samenhangen met de invoering van de [Erfgoedwet](#). Daarnaast zijn de middelen bestemd voor huisvestingskosten van instellingen die niet onder de Erfgoedwet vallen.

Het budget is verlaagd met € 5,9 miljoen. Dit betreft hoofdzakelijk een overheveling naar het financiële instrument Erfgoedwet voor de extra liquiditeitsbevoorschotting aan Naturalis.

Cultuureducatie met kwaliteit

Het [programma Cultuureducatie met Kwaliteit](#) is voor de periode 2017–2020 voortgezet. Het programma gaat uit van drie pijlers. Ten eerste de implementatie, verdieping en ontwikkeling van het curriculum voor het leergebied kunstzinnige oriëntatie. Ten tweede de inhoudelijke deskundigheid versterken van leraren, vakdocenten en educatief medewerkers op het gebied van cultuureducatie. En ten derde het versterken van de relatie van de school met de culturele en sociale omgeving. Door een gezamenlijke inzet van de scholen, de culturele instellingen en de drie overheden wordt de kwaliteit van cultuureducatie bevorderd.

Het budget is verlaagd met € 7,3 miljoen. Dit betreft een overheveling naar art.nr. 1 (primair onderwijs) ten behoeve van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit.

Subsidies

Verbreden inzet cultuur

Voor de financiering van de cultuurkaart is meerjarig een budget opgenomen van € 4,9 miljoen per jaar. In aanvulling op het programma Cultuureducatie met Kwaliteit zet OCW samen met private partijen tot en met 2020 extra in op muziekonderwijs in het primair onderwijs. Het Ministerie van OCW investeert tot en met 2020 samen met het Fonds voor Cultuurparticipatie tot een bedrag van € 25 miljoen. Scholen kunnen een beroep doen op de regeling [Impuls muziekonderwijs](#) via het Fonds voor Cultuurparticipatie om de kwaliteit van het muziekonderwijs op scholen te verbeteren. Daarnaast zijn in 2018 uitgaven gedaan voor deskundigheidsbevordering van mensen die voor de klas staan. Verder zijn op dit financiële instrument ook middelen beschikbaar voor digitalisering in de cultuursector.

Het budget is per saldo verhoogd met € 5,2 miljoen. Dit betreft de toevoeging van middelen vanuit het Regeerakkoord voor Impuls muziekonderwijs (€ 5 miljoen). Daarnaast zijn teruggevorderde middelen ingezet ter verbetering van de infrastructuur digitalisering erfgoed (€ 0,2 miljoen).

Internationaal cultuurbeleid (incl. HGIS)

Het internationaal cultuurbeleid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de bewindspersonen van OCW en het Ministerie van Buitenlandse

Zaken. In de periode 2017–2020 gelden drie doelstellingen: een sterke cultuursector die in kwaliteit groeit door internationale uitwisseling en duurzame samenwerking die in het buitenland wordt gezien en gewaardeerd, een bijdrage van cultuur aan een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld en culturele diplomatie (Kamerbrieven van [4 mei 2016](#) en [15 februari 2017](#)).

In oktober 2018 is de [rapportage](#) van de Ministeries van OCW en Buitenlandse Zaken over de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid 2017 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Programma leesbevordering

Het programma Kunst van Lezen is voortgezet als onderdeel van het [Actieprogramma Tel mee met Taal 2016–2018](#). Tel mee met Taal is een gezamenlijke aanpak van het Ministerie van OCW samen met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport om laaggeletterdheid te voorkomen en tegen te gaan. Tel mee met Taal is in [maart 2018](#) met een jaar verlengd.

Creatieve Industrie

Ten laste van dit budget zijn uitgaven gedaan op het gebied van de architectuur en de creatieve industrie in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Monumentenzorg

De middelen zijn bestemd voor subsidies op het gebied van monumentenzorg. Het gaat daarbij om projecten op het gebied van archeologie, restauratie van rijksmonumenten, kwaliteit in de sector en het opleiden van vakmensen. De basis hiervoor is gelegd in de beleidsbrieven [Cultuur in een open samenleving](#) en [Erfgoed telt](#).

Erfgoed en ruimte

Het programma [Visie Erfgoed en Ruimte](#) is in 2018 afgesloten. Dit programma had ten doel de relatie tussen ruimtelijke ontwikkeling en erfgoed te versterken. Met de beleidsbrief Erfgoed Telt wordt dit ruimtelijk erfgoedbeleid gecontinueerd via uitvoeringsmaatregelen als de Erfgoed Deal en deelname aan de [Nationale Omgevingsvisie](#).

Specifiek cultuurbeleid

Onder dit instrument worden verschillende incidentele en kleinere subsidiebudgetten verantwoord. Het Mondriaanfonds heeft middelen ontvangen voor hun Aankoopfonds ([motie Van Veen](#)) en voor een subsidieregeling voor de restauratie van mobiel erfgoed. Daarnaast heeft het NWO middelen ontvangen voor archeologisch onderzoek, heeft het Fonds Cultuurparticipatie middelen ontvangen voor een programma archeologieparticipatie en heeft de gemeente Amsterdam een decentralisatie-uitkering ontvangen voor de centrale voorziening van het digitale stelsel voor de Omgevingswet. De tijdelijke subsidie aan het Nationaal Holocaust Museum i.o is op verzoek van de ontvanger een jaar uitgesteld.

Het budget is verhoogd met € 26,8 miljoen. Deze verhoging betreft voornamelijk de aanvulling van het Museaal Aankoopfonds met € 25 miljoen vanuit het Regeerakkoord.

Opdrachten

Beleidsonderzoek, evaluaties en kennisbasis

Dit budget is bestemd voor opdrachten die bestaan uit het inhuren van bureaus voor beleidsonderzoek, evaluaties, visitatie/monitoring en versterking van de kennisbasis in de cultuursector.

Monumentenzorg

Deze middelen zijn bestemd voor opdrachten op het gebied van de monumentenzorg voor kennis- en onderzoeksprogramma's, ondersteuning infrastructuur erfgoed en informatie- en communicatietechniek.

Archeologie

Deze middelen zijn bestemd voor enkele ondersteuningstaken die na uitvoering van de verbetervoorstellingen naar aanleiding van de evaluatie op de archeologiewetgeving die met de [brief van 7 februari 2012](#) aan de Tweede Kamer is gestuurd, structureel noodzakelijk worden geacht.

Erfgoed en Ruimte

Deze middelen zijn bestemd voor opdrachten die worden verstrekt in het kader van de uitvoering van het programma Erfgoed en Ruimte.

Overige opdrachten

Deze middelen zijn bestemd voor opdrachten op het gebied van de programma's Erfgoed digitaal, Gedeeld Cultureel Erfgoed en voor werelderfgoed.

Bijdrage aan agentschappen

Deze middelen betreffen de rijksbijdrage aan het Nationaal Archief. De baten en lasten van deze dienst worden apart in het jaarverslag opgenomen.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Naast de prioriteiten, die onder het financiële instrument Internationaal cultuurbeleid (incl. HGIS) zijn genoemd, is Nederland aan een aantal verplichtingen gebonden en draagt Nederland bij aan de uitvoering van internationale verdragen. Dit geldt voor de UNESCO cultuur- en erfgoedverdragen. Ook wordt in dit kader bijgedragen aan het Europees filmprogramma (Eurimages) en de Nederlandse Taal Unie.

Ontvangsten

De realisatie van de ontvangsten is € 7,1 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. Dit betreft de desaldering van de ontvangst van € 5,7 miljoen van de rijksmusea met betrekking tot de vordering van de bestemmingsfondsen ([motie Van Veen](#)), de afronding van het eigen vermogen van het Nationaal Archief voor € 0,5 miljoen en € 0,9 miljoen meer ontvangsten als gevolg van het definitief vaststellen van toegekende subsidies.

Art.nr. 15 Media

A. Algemene doelstelling

Het waarborgen van een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod, dat toegankelijk blijft voor alle lagen van de bevolking.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Media hebben een prominente rol in onze democratie en cultuur. Wat we zien, horen en lezen, beïnvloedt ons beeld van de wereld en onze opvattingen. Daarom borgt de Minister vier publieke belangen in het mediabeleid, waar hij verantwoordelijk voor is: onafhankelijkheid, verscheidenheid, kwaliteit en toegankelijkheid. De Minister heeft specifieke zorg voor het stelsel van landelijke, regionale en lokale publieke omroepen en de daarvoor relevante wet- en regelgeving. De Minister heeft naast een financierende rol, vooral ook een regisserende rol.

Financieren

De Minister financiert de landelijke en regionale publieke omroep, en enkele andere aan de omroep verbonden instellingen. De taakopdracht is wettelijk bepaald en het budget van de publieke omroep is vastgesteld met behoud van afstand tot de uitvoering en inhoud. Op basis van het concessiebeleidsplan sluit de Minister elke vijf jaar een prestatieovereenkomst met de publieke omroep.

Stimuleren

Verder is de Minister verantwoordelijk voor het steunen en stimuleren van een onafhankelijke en kwalitatief goede journalistieke infrastructuur en voor het bevorderen van mediawijsheid.

Regisseren

Als regisseur is de Minister verantwoordelijk voor de wetgeving ten aanzien van de taak en organisatie van de publieke omroep en voor wetgeving voor commerciële media. De regels voor commerciële omroepen vloeien voornamelijk voort uit Europese richtlijnen over audiovisuele mediadiensten. Verder is de Minister als regisseur verantwoordelijk voor wetgeving met betrekking tot omroepdistributie. Het doel daarvan is de toegang tot een gevarieerd media-aanbod te bevorderen en te verzekeren.

De OCW-begroting wordt in het najaar nader uitgewerkt in de mediabegrotingsbrief, die als basis dient voor de begrotingsbehandeling van dit artikel 15 door de Tweede Kamer. Deze brief geeft een gedetailleerde vooruitblik op het nieuwe jaar, een uitwerking van de maatregelen op het gebied van media alsmede een terugblik op de realisatie van voorgaand jaar.

Op basis van het vijfjaarlijkse concessiebeleidsplan heeft de Minister voor de erkenningperiode die loopt tot en met 2020, een prestatieovereenkomst afgesloten met de landelijke publieke omroep. Over de uitvoering van deze prestatieovereenkomst rapporteert de landelijke publieke omroep jaarlijks aan de Minister. Deze verantwoording wordt gevalideerd door het Commissariaat voor de Media. Als de publieke omroep een afspraak niet naleeft, kan de Minister een boete opleggen. Zowel de verantwoording als de validatie wordt als bijlage bij de mediabegrotingsbrief aan de Tweede Kamer verzonden.

Indicatoren/kengetallen

Tabel 15.1 Kengetallen

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Waarborgen dat alle lagen van de bevolking toegang hebben tot een kwalitatief hoogstaand media-aanbod							
• de NPO wordt gewaardeerd door de Nederlandse bevolking							
– waardering Nederlandse Publieke Omroep	7,1	7,0	7,0	7,2			
– waardering commerciële omroepen	6,9	6,8	6,8	6,7			
Bron: Ipsos							
• de NPO bereikt met zijn programmering een groot deel van de Nederlandse bevolking:							
– Integraal bereik NPO (13+)	87%	86%	85%	84%			
– gemiddeld weekbereik (NPO1, NPO2, NPO3), 15 minuten aaneengesloten voor de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder	79,3%	77,7%	75,4%	73,1%			

Bron: NPO

2. Het waarborgen van een kwalitatief hoogstaande journalistieke informatievoorziening met voldoende onafhankelijk media-aanbod

- Nederland handhaaft een hoge positie op de World Press Freedom Index
#4/180	#2/180	#5/180	#3/180

Bron: Reporters without borders

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streefwaarden (jaartal)	Bron
------------------------	--------------------------	------------------------------------	------------------------------------	--	------

7 Het waarborgen van een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogstaand media-aanbod dat toegankelijk is voor alle lagen van de bevolking¹

-

¹ Naar aanleiding van de beleidsdoorlichting Media (2014) zijn de indicatoren voor artikel 15 herzien. Hierbij wordt aangesloten op de prestatieafspraken met de NPO voor de periode 2017–2020. Omdat de gesprekken over de prestatieafspraken ten tijde van het opstellen van de begroting nog liepen, zijn in de begrotingen 2017 en 2018 geen indicatoren media opgenomen. In de begroting 2019 is wel een indicator opgenomen.

Bij schrijven van de rijksbegroting 2018 was er nog geen prestatieovereenkomst met de publieke omroep afgesloten. Omdat het streven was om de indicatoren te laten aansluiten bij deze prestatieovereenkomst, zijn er destijs geen indicatoren (met een streefwaarde) opgenomen, alleen kengetallen (zonder streefwaarde). In de begroting 2019 is wel een indicator opgenomen. Meer kengetallen over het stelsel zijn opgenomen in [OCW in cijfers](#).

C. Beleidsconclusies

De belangrijkste conclusies op het terrein van media worden beschreven in het onderdeel beleidsprioriteiten. Aanvullend daarop kan nog het volgende vermeld worden.

In 2018 is besloten dat voor 2019 € 1,5 miljoen beschikbaar wordt gesteld voor de uitvoering van de [pilot regionale vensterprogrammering](#) van de RPO en NPO. De voorbereidingen voor de pilot zijn in volle gang, zodat in april kan worden gestart.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 15.2 Budgettaire gevolgen van beleid art. 15 Media (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
						2018	
Verplichtingen	1.180.980	1.020.726	990.792	996.678	915.524	989.426	- 73.902
Uitgaven	1.149.484	864.629	1.019.469	977.791	973.392	989.426	- 16.034
Bekostiging	1.143.398	859.804	1.012.881	971.732	966.516	983.679	- 17.163
- Publieke Omroep (omroepinstellingen)	1.012.687	776.518	923.624	893.656	940.139	892.605	47.534
Landelijke publieke omroep	836.974	648.767	765.473	752.149	795.844	751.870	43.974
Regionale omroep	174.413	127.751	158.151	141.507	144.295	140.735	3.560
Minderhedenprogramma	1.300						
- Beheertaken landelijke publieke omroep	72.858	49.924	64.844	64.782	39.251	64.453	- 25.202
Stichting Omroep Muziek	18.097	12.358	15.952	16.143	16.366	16.144	222
Uitzenden en uitzendgeraadsmaken	29.713	20.725	25.577	25.730		25.730	- 25.730
Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG)	25.048	16.841	23.315	22.909	22.885	22.579	306
- Dotaties, bijdragen publieke omroep	32.542	28.614	32.866	13.267	16.796	13.263	3.533
Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Mediaproducties	18.646	17.202	19.613	0	0	0	0
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	2.101	2.185	2.156	2.119	5.434	2.105	3.329
Filmfonds van de omroep en Telefilm (COBO)	9.156	6.534	8.064	8.106	8.274	8.113	161
Mediawijsheid Expertise-centrum (Bewust mediagebruik)	1.859	1.446	1.498	1.498	1.519	1.498	21
Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland (OLON)	780	1.247	1.535	1.544	1.569	1.547	22
- Dotatie/onttrekking Algemene Mediareserve (AMR)	24.736	4.258	- 8.917	- 463	- 30.040	12.858	- 42.898
- Overige bekostiging media (uit rente AMR)	250	165	134	490	370	500	- 130
- Basisinfrastructuur Cultuur 2013–2016	325	325	330	0			0
Vierjaarlijkse instellingen	325	325	330				0

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Subsidies	498	463	358	311	1.820	919	901
– Subsidies	498	463	358	311	1.820	919	901
Opdrachten	7	552	899	650	170	0	170
– Opdrachten	7	552	899	650	170	0	170
Bijdragen aan ZBO's en RWT's	5.519	3.750	5.271	5.038	4.826	4.793	33
– Commissariaat voor de Media	5.519	3.750	5.271	5.038	4.826	4.793	33
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	62	60	60	60	60	35	25
– Uitvoering internationale verdragen en contributies	62	60	60	60	60	35	25
Ontvangsten	196.571	191.501	206.979	199.517	164.157	206.500	– 42.343

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven 2018 ligt lager dan oorspronkelijk begroot, als gevolg van een hogere onttrekking aan de AMR (–€ 42,9 miljoen), toevoeging van de prijsindexeringen (€ 21,0 miljoen), toevoeging RA middelen (€ 4,9 miljoen) en overige kleine mutaties. Per saldo is dit –€ 17,0 miljoen.

De realisatie van de verplichtingen 2018 ligt € 73,9 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. Naast de hierboven genoemde lagere uitgaven, gaat het om in december 2018 aangegeven verplichtingen voor 2019 op basis van de mediabegrotingsbrief voor 2019. Het budget in 2019 ligt lager, het verplichtingenbudget 2018 wordt dus aangepast aan het uitgavenbudget 2019.

De raming van de ontvangsten is met –€ 42,3 miljoen bijgesteld, met name als gevolg van minder reclame-inkomsten dan verwacht.

Bekostiging

Landelijke en regionale publieke omroep

De publieke omroep waarborgt een hoogwaardig en pluriform mediaaanbod, dat toegankelijk en betaalbaar is voor alle lagen van de bevolking. Daarom bekostigt de Minister van OCW de landelijke publieke omroep. Mede vanwege Europese regels op het gebied van staatssteun, houdt de overheid greep op de aard en omvang van het takenpakket van de landelijke publieke omroep en bepaalt de overheid het budget van de publieke omroep. De hogere uitgaven van de publieke omroep zijn het gevolg van de prijsindexering 2018 van € 16,3 miljoen, overheveling budget van uitzenden en uitzendgereedmaken naar landelijk publieke omroep van € 25,7 miljoen en een schikking bezwaarprocedure NPO van € 1,9 miljoen.

De hogere uitgaven van de regionale omroepen zijn het gevolg van de prijsindexering 2018 van € 3,6 miljoen.

Stichting Omroep Muziek (SOM)

De Stichting Omroep Muziek (SOM) is door de Minister aangewezen als instelling voor het in stand houden en exploiteren van omroeporkesten en omroepkoren.

Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG)

Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid is door de Minister aangewezen als instelling voor het in stand houden en exploiteren van een media-archief.

Stimuleringsfonds voor de Journalistiek

Het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek is binnen het mediabeleid het instrument om de pluriformiteit van het journalistieke media-aanbod te stimuleren, zowel binnen pers en omroep als via het internet. De activiteiten van het fonds dragen bij aan innovatie van de journalistiek en aan stimulering van de journalistieke functie van de media in onze samenleving. In het Regeerakkoord is € 4,9 miljoen aan het budget onderzoeksjournalistiek toegevoegd zodat het budget ruim € 7,0 miljoen was. Van dit budget is € 1,6 miljoen gerealiseerd op het instrument subsidies. ([Kamerstuk 32 827, nr. 126](#))

Filmfonds van de Omroep en Telefilm (CoBO)

Het CoBO-fonds ondersteunt de documentairesector en participeert in audiovisuele coproductieprojecten waarin wordt deelgenomen door een of meer van de publieke instellingen die zendtijd hebben verkregen voor landelijke omroep en de Vlaamse publieke omroep (VRT) en/of Duitse publieke omroepen en/of onafhankelijke filmproducenten en/of instellingen werkzaam op het gebied van de podiumkunsten.

Mediawijsheid Expertisecentrum (Bewust mediagebruik)

Het Mediawijsheid Expertisecentrum (Mediawijzer.net) bevordert een bewuste, kritische en actieve houding van burgers en instellingen in de samenleving waar media alom zijn. Bij het huidige programma zijn de Koninklijke Bibliotheek, ECP-EPN, de publieke omroep (NTR), Kennisnet en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NIBG) betrokken.

Onttrekking Algemene Mediareserve

De AMR dient voor het opvangen van schommelingen bij zowel de uitgaven als de ontvangsten op het mediabudget. Hierdoor wordt in het een jaar geld gedoteerd en in een ander jaar geld onttrokken aan de AMR. De hogere onttrekking aan de AMR van in totaal € 42,9 miljoen is het gevolg van:

- een uitgedeelde prijsindex 2018 van –/– € 20,7 miljoen;
- prijsbijstelling 2018 van € 10,4 miljoen;
- ontvangst als gevolg van ontbinding Stichting Mediefonds van € 1,5 miljoen;
- desaldering lagere STER-inkomsten van –/– € 28,4 miljoen en –/– € 16,6 miljoen;
- uitgaven Stimuleringsfonds voor de journalistiek op subsidies –/– € 1,6 miljoen;
- onttrekking als gevolg van een schikking bezwaarprocedure NPO van –/– € 1,9 miljoen;
- kasschuif van 2021 naar 2018 van € 15 miljoen;
- diverse kleine hogere en lagere uitgaven van –/– € 0,6 miljoen;

Subsidies

Ten laste van dit budget worden de jaarlijkse subsidies aan de Stichting Arbeidsmarkt- Werkgelegenheids- en Opleidingsfonds voor de Omroep (hierna: AWO-fonds) voor diverse projecten op het gebied van arbeidsmarktentwikkeling, werkgelegenheid en opleiding en aan het European Journalism Centre voor diverse internationale journalistiekprojecten betaald. Daarnaast is nog geld beschikbaar voor incidentele subsidies op het gebied van de media. De hogere uitgaven van € 0,9 miljoen zijn het gevolg van € 1,6 miljoen uit het Regeerakkoord voor onderzoeksjournalistiek die op het instrument bekostiging zijn ontvangen en zijn gerealiseerd op subsidies en kleinere budgetmutaties van –/– € 0,7 miljoen.

Bijdrage aan ZBO's en RWT's

De kerntaak van het Commissariaat voor de Media (hierna: CvdM) bestaat uit het uitoefenen van onafhankelijk toezicht op het handelen van de media-instellingen in Nederland en uit handhavend optreden ingeval de toepasselijke regelgeving niet in acht wordt genomen. De bevoegdheid om toezicht en handhaving uit te oefenen heeft betrekking op alle media-instellingen: publieke media-instellingen op landelijk, regionaal en lokaal niveau en commerciële media-instellingen op landelijk en niet-landelijk niveau. Het CvdM is tevens verantwoordelijk voor het metatoezicht op het Nederlands Instituut voor Classificatie van Audiovisuele Media (NICAM). Daarnaast heeft het CvdM tot taak erop toe te zien dat kabelexportanten hun wettelijke verplichtingen nakomen tot doorgifte van de must carry-zenders.

Ontvangsten

Dit betreft de ramingen van de reclameopbrengsten van de STER en van de renteontvangsten op de AMR. In de [mediabegrotingsbrief](#) voor 2018 is opgenomen dat de ontwikkelingen van de reclamemarkt snel zijn gegaan. In 2018 heeft een desaldering van de te verwachte ontvangsten plaatsgevonden van € 16,6 miljoen en € 28,4 miljoen in totaal € 45 miljoen. Per saldo zijn er in totaal € 42,3 miljoen minder ontvangsten. De werkelijke realisatie van de reclameopbrengsten over 2018 is pas bekend in mei 2019, wanneer de jaarrekening van de STER wordt gepubliceerd. Deze realisatiecijfers worden meegenomen in de mediabegrotingsbrief voor het jaar 2020. In de [mediabegrotingsbrief](#) voor 2019 is een nieuwe structurele raming opgenomen.

Art.nr. 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid

A. Algemene doelstelling

De algemene doelstelling is het scheppen van een internationaal concurrerende onderzoeksomgeving die onderzoekers uitdaagt tot optimale wetenschappelijke prestaties en die goed aansluit op maatschappelijke behoeften.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor het stelsel van onderzoek en wetenschap.

Financieren:

De Minister bekostigt het onderzoeks- en wetenschapsbestel.

Stimuleren:

De Minister stimuleert in het wetenschappelijk onderzoek:

- kwaliteit en excellentie;
- zwaartepuntvorming en profiling. De afspraken die hierover gemaakt zijn met de universiteiten staan vermeld in het [hoofdlijnenakkoord](#);
- samenwerking in de gouden driehoek van bedrijven, kennisinstellingen en overheid. In het bedrijvenbeleid, waarvoor de Minister van Economische Zaken en Klimaat verantwoordelijk is, is hiervoor de topsectorenaanpak ontwikkeld met bijbehorende innovatiecontracten.

Regisseren:

De Minister schept voorwaarden voor:

- een klimaat voor universiteiten en kennisinstellingen voor het doen van excellent onderzoek;
- borging van het vernieuwend vermogen en de kwaliteit van het Nederlandse onderzoek;
- het doelmatig functioneren van wetenschappelijke instellingen die, zowel zelfstandig als in relatie tot universiteiten en bedrijven, een belangrijke plaats innemen;
- de Nederlandse onderzoeksfaciliteiten;
- de coördinatie en positionering van het wetenschapsbeleid op nationaal en internationaal niveau.

De Minister is verantwoordelijk voor het toezicht op een efficiënte besteding van publieke middelen en op voldoende verspreiding van kennis naar de maatschappij.

Indicatoren/kengetallen

Indicatoren en overige informatie over de toerusting en de prestaties voor het onderzoekstelsel worden beschreven op [OCW in cijfers](#).

De kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland en de kwaliteit van het wetenschapssysteem kan o.a. bezien worden op basis van citaties naar wetenschappelijke publicaties. Wanneer het aantal citaties wordt genormeerd op een mondial gemiddelde dan geeft dat de positie van Nederland in de wereld aan. Nederland neemt in de periode 2012–2015 mondial een vooraanstaande derde positie in wat betreft de wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek.

De kwaliteit van de Nederlandse wetenschap blijkt ook uit het hoge aandeel van Nederlandse wetenschappers over de volle breedte van Horizon 2020, het Europese kaderprogramma voor onderzoek en innovatie. Zowel als het gaat om de maatschappelijke uitdagingen als bijvoorbeeld de European Research Council.

Tabel 16.1 Indicatoren

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
5 Behoud van kwaliteit wetenschap en wetenschappelijk talent en versterken impact wetenschap					
• Mondiale top-5 positie op basis van citatiescores	2 ^e plaats (2009–2012) 1,52	3 ^e plaats (2012–2015) 1,52	–	kleiner of gelijk 5 (2018)	Clarivate Analytics/ Web of Science. Bewerking CWTS

C. Beleidsconclusies

De verdeling van de middelen uit het Regeerakkoord voor wetenschap en onderzoek zijn uitgewerkt in de [Kamerbrief Uitwerking investeringen in wetenschap en onderzoek](#). Een belangrijk onderdeel daarvan is de Nationale Wetenschapsagenda. De eerste programmeerronde van de Nationale Wetenschapsagenda is medio 2018 gestart en lijkt met 330 ingediende voorstellen een groot succes. De nationale roadmap groot-schalige wetenschappelijke infrastructuur is met de Regeerakkoordmid-delen opgehoogd met 30 miljoen euro, tot in totaal 138 miljoen euro. Met dit bedrag zijn in april 2018 tien voorstellen gehonoreerd.

Met de uitvoering van de talentbrief is ingezet op het versterken en verbreden van loopbaanperspectieven van wetenschappers. Met het oog op loopbaanmogelijkheden hebben NWO en VSNU afspraken gemaakt over inbeddingsgaranties bij de Veni, Vidi en Vici-beurzen. Op het gebied van divers talent is de Westerdijkimpuls een groot succes gebleken. Met deze éénmalige impuls zijn 100 extra vrouwelijke hoogleraren benoemd, bovenop de streefcijfers van de universiteiten. De laatste benoemingen hebben begin 2018 plaatsgevonden, waardoor het hele effect pas eind 2019 in de totaalcijfers te zien zal zijn. Daarnaast draagt de in 2018 gestarte NWO-pilot [Vluchtelingen in de wetenschap](#) bij aan meer diversiteit.

De strategische samenwerking en profiling tussen universiteiten wordt vergroot door de investering in twee sectorplannen: bēta en techniek en sociale en geesteswetenschappen. Hiermee investeren we in de basis van het onderzoek, zoals uitbreiding in onderzoekscapaciteit en het aantrekken en behouden van onderzoekstalent. De kwartiermakers hebben samen met het veld sectorbeelden opgesteld. De twee onafhankelijke commissies die de voorstellen van het veld gaan beoordelen zijn in december 2018 van start gegaan.

Om het belang van maatschappelijke impact op de maatschappij te onderstrepen is eerder een nationale valorisatieprijs aangekondigd. Deze prijs, de Stevinpremie, is in oktober 2018 voor het eerst aan twee wetenschappers uitgereikt, gelijktijdig met de Spinozapremie voor excellent onderzoek.

In 2018 is open science in samenwerking met de stakeholders langs de drie hoofdlijnen uit de brief en het Plan verder ontwikkeld: open toegang tot wetenschappelijke publicaties, optimaal hergebruik van onderzoek en innovatie en aanpassing van de waardering en evaluatie van wetenschap. In 2018 werd bekend dat het percentage open access publicaties over

2017 op 50% ligt. De doelstelling is 100% in 2020. In februari 2018 is tevens de eerste nationaal coördinator open science benoemd. Door middel van deze ambassadeursrol wordt ingezet op een versnelling van de transitie. Inmiddels hebben meerdere landen ons voorbeeld gevolgd.

Het institutenstelsel (de instituten van NWO en de KNAW) is zoals aangekondigd in de Wetenschapsvisie geëvalueerd waarbij is gekeken naar hun toegevoegde waarde voor het wetenschapsbestel en hun responsiviteit ten aanzien van de Nationale Wetenschapsagenda. Deze evaluatie is begin 2019 afgerond.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 16.2 Budgettaire gevolgen van beleid art. 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Verplichtingen	1.342.276	1.038.163	964.085	1.064.240	1.122.383	1.027.309	95.074
Waarvan garantieverplichtingen			– 846	– 889	– 934		– 934
Waarvan overige verplichtingen	1.342.276	1.038.163	964.931	1.065.129	1.123.317	1.027.309	96.008
Uitgaven	926.503	1.034.719	1.040.139	1.034.753	1.216.958	1.008.396	208.562
Bekostiging	756.167	913.370	923.215	913.550	1.101.220	880.871	220.349
• Hoofdbekostiging	504.082	661.764	669.606	657.342	742.322	629.458	112.864
NWO-wet en WHW							
– NWO	365.891	483.207	489.560	475.144	556.834	494.119	62.715
– KNAW	91.331	88.880	89.435	89.573	89.646	88.786	860
– KB	46.860	89.677	90.611	92.625	95.842	46.553	49.289
• Aanvullende bekostiging	252.085	251.606	253.609	256.208	358.898	251.413	107.485
– NWO Talentenontwikkeling	165.865	162.318	161.409	161.246	160.885	160.885	0
– NWO STW	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000	0
– NWO Grootchalige researchinfrastructuur	61.963	54.243	55.295	55.382	85.380	55.380	30.000
– NWO Nationaal Regieorgaan Onderwijs-onderzoek	16.257	21.603	23.258	25.933	28.986	21.501	7.485
– Poolonderzoek	0	2.942	3.147	3.147	3.147	3.147	0
– Caribisch Nederland	0	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	0
– NWO NWA	0	0	0	0	70.000	0	70.000
Subsidies	83.131	25.759	22.123	21.746	22.549	26.944	– 4.395
– CPG	261	0	0	0	0	0	0
– Montesquieu Instituut	559	0	0	0	0	0	0
– Stichting NLBIF	0	0	0	0	550	550	0
– Naturalis Biodiversity Center	10.235	6.262	6.266	6.265	6.265	6.265	0
– BPRC	8.635	8.359	8.359	9.608	9.608	9.608	0
– NCWT/NEMO	3.520	3.366	3.393	3.366	3.366	3.366	0
– STT	231	219	221	221	221	221	0

	2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
– Stichting AAP	1.027	1.032	1.032	1.032	1.032	1.032	0
– Nationale coördinatie	6.098	2.885	1.352	1.254	1.507	5.902	- 4.395
– Bilaterale samenwerking	3.570	3.636	1.500	0	0	0	0
– NTU/INL	3.053	0	0	0	0	0	0
– Poolonderzoek	2.500	0	0	0	0	0	0
– Caribisch Nederland	2.942	0	0	0	0	0	0
– Genomics	40.500	0	0	0	0	0	0
Opdrachten	676	691	318	223	163	304	- 141
– opdrachten	676	691	318	223	163	304	- 141
Bijdrage aan agentschappen	303	303	291	950	673	770	- 97
– Dienst Uitvoering Onderwijs	303	303	291	286	0	279	- 279
– Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	0	0	0	664	673	491	182
Bijdrage aan medeoverheden	480	650	813	0	0	0	0
– Nationaal contactpunt Kaderprogramma	480	650	813	0	0	0	0
Bijdrage aan internationale organisaties	85.746	93.946	93.379	98.284	92.353	99.507	- 7.154
– EMBC	775	812	832	853	918	853	65
– EMBL	4.732	4.846	5.016	5.198	5.176	5.198	- 22
– ESA	30.362	30.950	31.061	31.065	31.065	31.065	0
– CERN	41.363	47.832	44.937	49.891	44.199	49.800	- 5.601
– ESO	8.514	7.032	9.044	8.773	8.425	10.019	- 1.594
– NTU/INL	0	2.474	2.489	2.504	2.570	2.572	- 2
Ontvangsten	117	441	722	3.793	504	101	403

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2018 ligt € 208,6 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verhoogde realisatie van de uitgaven wordt voornamelijk veroorzaakt door de bekostiging. De realisatie van de ontvangsten is € 0,4 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verschillen worden bij de toelichting op de instrumenten verduidelijkt.

De realisatie van de verplichtingen zijn per saldo € 116,0 miljoen lager dan verwacht. Dit wordt veroorzaakt door:

- het afboeken van een aanvullende verplichting van € 266,0 miljoen die op de saldbalans was opgenomen in verband met de administratieve verwerking van subsidieverplichtingen die de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek(NWO) is aangegaan richting de kennisinstellingen. Deze aanvullende verplichting wordt nu afgeboekt gezien een herziene afspraak met de NWO. Als gevolg hiervan is er geen sprake meer van een aanvullende verplichting

- verder is er in 2018 een verplichting aangegaan van € 150,0 miljoen met kasgevolgen in 2019. Het betreft hier de Regeerakkoordmiddelen voor Fundamenteel Onderzoek, Toegepast onderzoek innovatie en onderzoeksinfrastructuur.

Bekostiging

Het Ministerie van OCW bekostigt de nationale onderzoeksinstellingen Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en Koninklijke Bibliotheek (KB). Hiermede stelt de Minister deze organisaties in staat om binnen de wettelijke kaders en in lijn met de vierjaarlijkse strategie van de instellingen hun missies en doelstellingen te realiseren. Deze missies en doelstellingen zijn gericht op het bevorderen van de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland en het initiëren en stimuleren van nieuwe ontwikkelingen daarin.

OCW draagt structureel bij aan:

- NWO voor grote infrastructurele onderzoeksvoorzieningen voor de uitvoering van projecten die geselecteerd zijn op grond van de resultaten van de nationale roadmap commissie grootschalige researchinfrastructuur. Met de inzet van deze middelen worden onderzoekers in staat gesteld om te kunnen werken met onderzoeksfaciliteiten van wereldniveau;
- NWO voor het uitvoeren van een integraal persoonsgebonden talentprogramma waarin naast de «vernieuwingsimpuls» ook de voormalige middelen voor de specifieke doelgroepen zijn opgegaan. Doelen zijn om via competitie op basis van wetenschappelijke kwaliteit voldoende ruimte te geven aan (jonge) veelbelovende onderzoekers, excellentie in het onderzoek te bevorderen en te zorgen voor een adequate in- en doorstroom van onderzoekers zodat er verbetering optreedt in hun loopbaanperspectieven;
- NWO voor het uitvoeren van een onderzoeksprogramma «Wetenschap op de Cariben» en het in stand houden en in bedrijf houden van een multifunctioneel kenniscentrum op Sint Eustatius;
- NWO voor het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek ten behoeve van de coördinatie en financiering van het onderwijsonderzoek.
- NWO-programma voor het uitvoeren van vernieuwend en maatschappelijk relevant onderzoek via de Nationale Wetenschapsagenda (NWA).

De bekostiging is met € 220,3 miljoen verhoogd. Dit betreft:

- De verdeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2018 (€ 1,9 miljoen);
- Een overboeking van € 48,6 miljoen van art.nr. 14 (Cultuur) met betrekking tot de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (WSOB). De taken, die zijn vastgelegd in artikel 9 van de WSOB, worden uitgevoerd door de KB;
- De overheveling van de Regeerakkoordmiddelen voor Fundamenteel Onderzoek, Toegepast onderzoek innovatie en onderzoeksinfrastructuur (€ 150 miljoen);
- Diverse interdepartementale overboekingen voor het uitvoeren van een aantal programma's in het kader van de Nationale Wetenschapsagenda (€ 6,7 miljoen);
- Diverse interne overboekingen o.a. ten behoeve van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (€ 13,1 miljoen).

Subsidies

Voor het stimuleren en realiseren van de centrale doelstelling van het Onderzoek en Wetenschapsbeleid (OWB) worden subsidies verstrekt aan stichtingen en centra met een specifieke rol in de kennisinfrastructuur. Het gaat hier onderandere om bijdragen aan:

- Naturalis Biodiversity Center voor onderzoek naar biodiversiteit en instandhouding van de nationale grootschalige infrastructuur voor biodiversiteitsonderzoek;
- Het Biomedical Primate Research Centre (BPRC) voor het primatenonderzoek en de huisvesting van primaten en subsidie aan de Stichting AAP voor het verzorgen van de opvang van de BPRC chimpansees;
- Stichting Nationaal Centrum voor Wetenschap- en Techniekpromotie (NCWT) voor het beheren en ontwikkelen van NEMO Science Museum en NEMO Kennislink, het organiseren van het festival Weekend van de Wetenschap en het ondersteunen van gerelateerde landelijke activiteiten op het gebied van wetenschaps- en technologiecommunicatie en -educatie.

Het budget voor subsidies is per saldo met € 4,4 miljoen verlaagd. Dit wordt met name veroorzaakt door interne overboekingen naar andere instrumenten binnen artikel 16.

Opdrachten

Voor de beleidsontwikkeling worden opdrachten verstrekt voor het uitvoeren van diensten. Het gaat hierbij met name om opdrachten voor beleidsgericht onderzoek en evaluaties.

Bijdrage aan agentschappen

Opdracht aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) voor het ondersteunen en stimuleren van een zo groot mogelijke Nederlandse participatie in het EU-Kaderprogramma voor Onderzoek en Innovatie «Horizon 2020». Team Internationale Research- en Innovatiesamenwerking (IRIS) bij RVO is het Nationaal Contactpunt Kaderprogramma in Nederland.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Contributies aan de grote internationale onderzoeksorganisaties EMBC, EMBL, ESA, CERN en ESO. Door deelname van Nederland aan deze intergouvernementele organisaties krijgen onze wetenschappelijke onderzoekers toegang tot unieke grootschalige onderzoeksfaciliteiten en internationale netwerken van toponderzoekers. Deze deelname is mede van groot belang voor het functioneren van ons nationale onderzoeksbestel.

Het budget is per saldo met € 7,2 miljoen verlaagd. De oorzaak van deze verlaging is o.a. een gunstige wisselkoers van de Zwitserse Frank met betrekking tot de contributie aan CERN.

Ontvangsten

De ontvangsten betreffen met name terugvorderingen bij instellingen en andere subsidieontvangers als gevolg van eindafrekeningen op in eerdere jaren toegekende subsidies.

Art.nr. 25 Emancipatie

A. Algemene doelstelling

Het realiseren van gendergelijkheid en gelijkheid wat betreft seksuele oriëntatie, genderidentiteit en geslachtskenmerken in de Nederlandse samenleving. Dit dient te geschieden op in ieder geval de terreinen: onderwijs, veiligheid, gezondheid, arbeidsmarkt, media, politiek, recht en leefvormen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De rol van de Minister is primair het wegnemen van belemmeringen voor gender- en LHBTI-gelijkheid (lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender personen en mensen met een intersekse conditie) en het bevorderen dat relevante wet- en regelgeving waar nodig wordt aangepast. Daarnaast heeft de Minister, vaak samen met de maatschappelijke instellingen, een rol in het agenderen, coördineren, aanjagen en in het ontsluiten van kennis en expertise.

Financieren:

De Minister biedt financiële ondersteuning aan maatschappelijke instellingen voor gender- en LHBTI-gelijkheid en voor het monitoren van ontwikkelingen in de samenleving.

Stimuleren:

Het instrument dat de Minister ter beschikking heeft, is wet- en regelgeving, zoals de Subsidieregeling gender- en LHBTI-gelijkheid 2017–2022. Deze regeling voorziet in het verstrekken van instellingssubsidies aan instellingen voor gender- en LHBTI-gelijkheid en projectsubsidies aan het maatschappelijk middenveld.

Regisseren:

Gemeenten ontvangen via decentralisatie-uitkeringen een bijdrage voor de uitvoering van de samenwerkingsafspraken over versterking en uitvoering van het lokale beleid op het gebied van gendergelijkheid en LHBTI-gelijkheid. Samen met gemeenten is in een intentieverklaring vastgelegd wat de aandachtspunten van het LHBTI-beleid zijn. Verder vult de Minister de regisserende rol in door halfjaarlijkse bestuursgesprekken met instellingen voor gender- en LHBTI gelijkheid.

Daarnaast draagt de Minister bij aan internationale samenwerking met organisaties als Europese Unie, de Raad van Europa en de Verenigde Naties.

Indicatoren/kengetallen

Indicatoren op dit beleidsterrein zijn opgenomen op [OCW in cijfers](#).

Doelstelling/indicator	Basiswaarde (jaartal)	Eerdere realisatie (jaartal)	Actuele realisatie (jaartal)	Tussen-/ streef- waarden (jaartal)	Bron
8 Het bevorderen van emancipatie ¹ <ul style="list-style-type: none">Sociale acceptatie homoseksualiteit onder de bevolking	90% (2010)	93% (2016)	94% (2018)	≥90%	LHBT monitor (SCP)

¹ De ontwikkeling van de [economische zelfstandigheid en financiële onafhankelijkheid van vrouwen](#) is opgenomen in de begroting 2019.

C. Beleidsconclusies

De [beleidsdoorlichting emancipatiebeleid](#) is in november 2018 met een beleidsreactie en de beoordeling van een extern deskundige (Universiteit Utrecht) aangeboden aan de Tweede Kamer (Kamerstuk [31 511, nr 31](#)). Veel van de aanbevelingen uit de beleidsdoorlichting zijn al meegenomen in het huidige beleid. Voor het thema sociale veiligheid van vrouwen is het beleid aangepast. In 2018 is met twaalf gemeenten een pilot gestart voor samenwerking op lokaal beleid voor veiligheid in de publieke ruimte («veilige steden»). Het Programma Economische Zelfstandigheid is niet gecontinueerd. Uit de beleidsdoorlichting bleek, dat hiermee niet voldoende bereik werd gerealiseerd. In overleg met de Staatssecretaris van SZW wordt bezien hoe de economische zelfstandigheid en financiële onafhankelijkheid van vrouwen op een andere wijze gestimuleerd kan worden.

In het onderwijsveld zijn initiatieven van start gegaan voor meer genderdiverseiteit en gelijke behandeling.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 25.1 Budgettaire gevolgen van beleid art. 25 Emancipatie (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde	Verschil
						begroting	2018	
Verplichtingen	15.444	7.145	13.475	45.373	6.003	5.831	172	
Uitgaven	13.124	12.968	11.614	12.363	12.929	15.444	- 2.515	
Bekostiging	4.148	4.148	4.198	6.199	8.500	8.000	500	
Kennisinfrastructuur	4.148	4.148	4.198	6.199	8.500	8.000	500	
– Vrouwenemancipatie	2.948	2.948	2.948	2.949			0	
– LHBT	1.200	1.200	1.250	1.250			0	
– Gender- en LHBTI-gelijkheid				2.000	8.500	8.000	500	
Subsidies	7.370	6.814	5.985	4.963	3.613	3.614	- 1	
Subsidieregeling emancipatie	2.590	291	0	0	0	0	0	
– Vrouwenemancipatie	2.590	267					0	
– LHBT		24					0	
Subsidieregeling emancipatie 2011	4.780	6.523	5.985	4.266	1.844	1.623	221	
– Vrouwenemancipatie	2.568	3.687	3.846	2.557	1.100	678	422	
– LHBT	2.212	2.836	2.139	1.709	744	945	- 201	
Subsidieregeling Gender- en LHBTI-gelijkheid 2017–2022				697	1.769	1.991	- 222	
Opdrachten	1.455	1.730	1.096	1.024	783	668	115	
– Vrouwenemancipatie	852	1.297	625	913			0	
– LHBT	603	433	471	111			0	
– Gender- en LHBTI-gelijkheid					783	668	115	
Bijdrage aan agentschappen	151	151	145	137	3	132	- 129	
– DUO	151	151	145	137	3	132	- 129	
Bijdrage aan medeoverheden	0	0	0	0	0	3.000	- 3.000	
Gemeentefonds BZK	0	0	0	0	0	3.000	- 3.000	
– Vrouwenemancipatie							0	
– LHBT							0	
– Gender- en LHBTI-gelijkheid						3.000	- 3.000	
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	0	125	190	40	30	30	0	
– LHBT		125	190	40	30	30	0	
Ontvangsten	89	58	284	54	53	0	53	

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De realisatie van de uitgaven in 2018 ligt € 2,5 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot. De realisatie van de ontvangsten is € 0,05 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot. De verplichtingen zijn met € 0,2 miljoen verhoogd.

Bij Voorjaarsnota 2018 zijn de verplichtingen met € 0,5 mln. verlaagd. Met de Najaarsnota 2018 zijn de verplichtingen met € 0,8 mln. verhoogd. Met de slotwet zijn zowel de verplichtingen als de kas met € 0,1 miljoen verlaagd.

Bekostiging

Ik bekostig vanaf 2018 acht **strategisch partners**. Deze acht partners zijn merendeel allianties; in totaal vijftien organisaties.

Het budget is met € 0,5 miljoen verhoogd. De strategische allianties zijn vanaf 2018 gestart met de uitvoering van hun activiteitenplannen.

Subsidies

Voor het uitvoeren van de voornemens uit de **emancipatinota 2018–2021** zijn subsidies verleend voor activiteiten die passen bij het beoogde emancipatiebeleid. De instrumenten die zijn ingezet voor het uitvoeren van het emancipatiebeleid 2018–2021 zijn de «Subsidieregeling emancipatie 2011» en de «Subsidieregeling gender- en LHBTI- gelijkheid emancipatie 2017–2022».

Opdrachten

De middelen voor opdrachten zijn besteed aan onderzoeken en symposia. De realisatie op dit instrument is € 0,1 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot.

Bijdrage aan agentschappen

Het betreft het aandeel uitbetaalde Loon- en prijsbijstelling 2018 aan DUO. Tevens zijn de uitvoeringskosten van de subsidieregelingen door DUS-I € 0,1 miljoen uit dit instrument betaald.

Bijdrage aan medeoverheden

Voor actieve gemeenten op het gebied van gender- en LHBTI- emancipatiebeleid wordt via een decentralisatie-uitkering budget overgeheveld naar het Gemeentefonds. De verantwoordelijkheid voor deze middelen is belegd bij de gemeenten zelf. Een bedrag van € 0,9 miljoen is overgemaakt naar het Gemeentefonds voor 25 gemeenten om het programma economische zelfstandigheid van vrouwen uit te voeren door het te stimuleren om stappen te zetten richting de arbeidsmarkt. Een bedrag van € 0,9 miljoen is overgemaakt naar het Gemeentefonds voor 36 gemeenten en de 4 grote steden met als de doel de «veiligheid, weerbaarheid en sociale acceptatie» van LHBTI verder te bevorderen. Om gemeenten te stimuleren om de sociale veiligheid van vrouwen in de publieke ruimte te vergroten is € 0,3 miljoen overgemaakt voor de 4 grote steden en 7 gemeenten. Een bedrag van € 0,1 miljoen is voor bovenstaande projecten overgemaakt naar het BTW compensatiefonds van het Ministerie van Financiën. Een aantal gemeenten heeft geen beroep gedaan op aanvraag voor een bijdrage uit het gemeentefonds. Hierdoor is de realisatie € 0,6 miljoen lager dan begroot. Het budget op het instrument «Bijdrage aan mede-overheden» is verlaagd met een bedrag van € 0,2 miljoen ten gunste van het instrument «Bekostiging».

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Bijdrage aan het Europese project «Rights, Equality and Citizenship Programme» van Transgender Europe (TGEU). Binnen dit project is succesvol gewerkt aan capaciteitsversterking van lokale transorganisaties in Europa en is bijgedragen aan een effectieve belangenbehartiging richting internationale organisaties.

5. NIET-BELEIDSARTIKELEN

Art.nr. 91. Nominaal en onvoorzien

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 91.1 Nominaal en onvoorzien: opbouw verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de vastgestelde begroting t, realisatie en het verschil (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
					2018	2018	2018
Verplichtingen	0	0	0	0	0	269.682	- 269.682
Totale uitgaven	0	0	0	0	0	269.682	- 269.682
• Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
– waarvan programma	0	0	0	0	0	0	0
– waarvan apparaat	0	0	0	0	0	0	0
• Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
– waarvan programma	0	0	0	0	0	0	0
– waarvan apparaat	0	0	0	0	0	0	0
• Onvoorzien	0	0	0	0	0	269.682	- 269.682
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

E. Toelichting op de instrumenten

Het doel van dit artikel is het tijdelijk boeken van sector overstijgende middelen of taakstellingen. Zodra een exacte verdeling over de betrokken begrotingsartikelen bekend is, worden de middelen of taakstellingen naar de desbetreffende artikelen overgeboekt. Op dit artikel worden dus geen feitelijke uitgaven verantwoord. Dat is ook de reden dat de realisatie in bovenstaande tabel volledig op nul eindigt. Hieronder worden de artikelonderdelen nader toegelicht. Daarmee wordt inzicht gegeven in de mutaties die via dit artikel gelopen zijn.

Loon- en prijsbijstelling

Het budget voor 2018 is per saldo ongewijzigd. De toegevoegde loon- en prijsbijstelling tranche 2018 en de compensatie voor de ABP-pensioenpremiestijging zijn direct structureel verdeeld over de artikelen.

Onvoorzien

Het budget voor de post Nader te verdelen is bij de Tweede suppleaire begroting per saldo met € 269,7 miljoen verlaagd: na het afsluiten van de nieuwe cao primair onderwijs is € 270,0 miljoen overgeboekt naar art.nr. 1 (primair onderwijs).

Art.nr. 95. Apparaat Kerndepartement

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel A. Apparaatsuitgaven kerndepartement Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
						2018	2018	
Verplichtingen	256.178	249.788	243.981	234.043	250.379	252.663	- 2.284	
Uitgaven	256.178	249.788	243.565	234.542	250.379	252.663	- 2.284	
Personele uitgaven	176.907	179.076	184.613	189.432	185.942	194.907	- 8.965	
– waarvan eigen personeel	164.778	170.675	174.681	180.150	177.316	185.699	- 8.383	
– waarvan inhuur externen	8.612	4.809	5.880	4.884	5.190	5.463	- 273	
– waarvan overige personele uitgaven	3.517	3.592	4.052	4.398	3.436	3.745	- 309	
Materiële uitgaven	79.271	69.562	57.844	43.979	63.217	57.756	5.461	
– waarvan ICT	30.133	27.032	21.721	17.833	23.442	20.435	3.007	
– waarvan bijdrage aan SSO's	31.330	31.021	19.982	14.687	15.121	18.952	- 3.831	
– waarvan overige materiële uitgaven	17.808	11.509	16.141	11.459	24.654	18.369	6.285	
Begrotingsreserve schatkistbankieren	0	1.150	1.108	1.131	1.220	0	1.220	
Ontvangsten	10.194	2.973	1.467	3.000	2.428	567	1.861	

Het Ministerie van OCW heeft de apparaatskosten technisch verdeeld naar instrumenten (Personeel en Materieel) op basis van de realisatiecijfers van voorgaande jaren. Het Ministerie van OCW stuurt op het totaal toegezwezen budget aan de organisatieonderdelen en niet per instrument.

Uitgaven

De uitgaven voor de Apparaatskosten OCW zijn in 2018 € 2,3 miljoen lager dan de vastgestelde begroting. Dit is het saldo van een groot aantal mutaties die grotendeels in de suppleatoire wetten zijn toegelicht:

- Zo is voor de loon- en prijsbijstelling budget toegevoegd.
- Daarnaast is een aantal grote projecten vertraagd, zoals de vervanging van de ICT werkplek, de verhuizing van de Inspectie van het Onderwijs en de nieuwe scholingsregeling, waardoor er budget is doorgeschoven naar 2019.
- Tenslotte staat het Ministerie van OCW garant voor onderwijsinstellingen die bij de Staat lenen (schatkistbankieren). Voor het risico dat het Ministerie van OCW hierdoor loopt, wordt een vergoeding (risicopremie) ontvangen. De risicopremie voor 2017 is ontvangen in 2018 en deze bedraagt € 1,2 miljoen. Deze premie wordt (via een desaldering) toegevoegd aan de begrotingsreserve schatkistbankieren.

Ontvangsten

De realisatie van de ontvangst is in 2018 uiteindelijk € 1,9 miljoen hoger dan geraamd. Dit is onder andere het saldo van hogere ontvangsten dan geraamd omdat:

- OCW garant staat voor onderwijsinstellingen die bij de Staat lenen (schatkistbankieren). Voor het risico dat OCW hierdoor loopt, ontvangt OCW een vergoeding (risicopremie). De risicopremie voor 2017 is ontvangen in 2018 en bedraagt € 1,2 miljoen.
- Een aantal vorderingen uit 2017 van ruim € 0,6 miljoen pas in 2018 is ontvangen.

Tabel B. Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en Zelfstandige Bestuursorganen/Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (bedragen x € 1 miljoen)

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
						2018	
Totaal apparaatsuitgaven							
Ministerie	256,2	249,7	243,6	234,5	250,4	252,7	- 2,3
Kerndepartement	132,5	136,7	135,9	131,8	143,1	152,1	- 9,0
Rijksdienst Cultureel Erfgoed	47,8	38,0	34,6	32,9	34,9	32,4	2,5
Inspectie van het Onderwijs	67,3	66,8	64,0	61,5	64,6	61,4	3,2
Erfgoedinspectie	2,4	2,3	2,3	2,4	2,3	2,2	0,1
Onderwijsraad	2,4	2,2	2,9	2,3	2,2	2,2	0,0
Raad voor Cultuur	2,4	2,3	2,5	2,5	2,0	1,9	0,1
Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid	1,4	1,4	1,4	1,1	1,3	0,5	0,8
Totaal apparaatskosten agentschappen							
Dienst Uitvoering Onderwijs	307,2	336,6	356,4	351,4	365,6	307,3	58,3
Nationaal Archief	278,9	303,4	313,3	314,1	326,8	270,6	56,2
	28,3	33,2	43,1	37,3	38,8	36,7	2,1
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's							
Stichting Fonds voor de Podiumkunsten	112,1	111,5	129,5	153,9		158,0	
	4,6	4,4	4,4	6,1		6,3	
Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie	2,2	1,9	1,9	2,6		3,1	
Stichting Mondriaanfonds	2,0	2,2	2,2	2,9		3,7	
Stichting Nederlands Filmfonds	3,0	3,1	2,6	3,9		3,5	
Stichting Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie	1,4	1,6	1,1	1,9		1,8	
Stichting Nederlands Letterenfonds	2,0	2,0	1,1	2,7		2,6	
Bureau Architectenregister				0,9		0,0	
Stichting Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Mediaproducties (Mediafonds)	1,6	1,6	1,7	nvt		0,0	
Commissariaat voor de Media (CvdM)	4,7	3,8	5,3	7,4		4,8	
Nederlandse Publieke Omroep (NPO)	2,3	2,6	2,6	1,5		2,0	
Stichting Regionale Publieke Omroep (RPO)		0,0	0,0	1,5		0,7	
Nederlands Vlaamse Accreditatie-organisatie (NVAO)	3,8	4,0	3,8	3,6		3,5	

	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil 2018
					2018	2018	
Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW)	15,0	15,0	13,5	14,1		14,5	
Koninklijke Bibliotheek (KB)	15,3	15,3	26,5	36,7		41,0	
Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)	32,3	32,3	41,6	47,4		53,2	
Stichting Participatiefonds	2,6	2,5	2,3	2,1	2,0	2,0	0,0
Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)	15,3	15,3	15,3	15,3		12,1	
Stichting Vervangingsfonds	3,4	3,2	3,0	2,8	2,7	2,7	0,0
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	0,6	0,7	0,6	0,5		0,5	

In onderstaande tabel staat de verdeling van de taakstelling op de Apparaatsuitgaven/-kosten uit het vorige Regeerakkoord (Rutte II) weergegeven. Deze taakstelling is verdeeld over kerndepartement, agentschappen en ZBO's.

Tabel D. Extracomptable tabel invulling taakstelling (bedragen x € 1 miljoen)

	2016	2017	2018	Structuurel
Departementale taakstelling (totaal)	24,0	54,0	67,0	67,0
Kerndepartement	6,9	20,0	26,5	26,5
Agentschappen				
DUO	12,1	23,5	27,9	27,9
NA	0,8	1,0	1,0	1,0
Totaal Agentschappen	12,9	24,5	28,9	28,9
ZBO's				
Cultuurfondsen	0,5	1,1	1,4	1,4
Commissariaat voor de Media	0,2	0,5	0,6	0,6
Nederlandse Publieke Omroep	0,1	0,3	0,4	0,4
Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)	0,2	0,4	0,5	0,5
Kon.Ned.Academie van Wetenschappen (KNAW)	0,7	1,6	2,0	2,0
Kon.Bibliotheek (KB)	0,6	1,3	1,6	1,6
Ned.organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)	1,5	3,5	4,3	4,3
Participatiefonds	0,1	0,3	0,4	0,4
Vervangingsfonds	0,2	0,4	0,5	0,5
Stimuleringsfonds voor de Pers	0,0	0,1	0,1	0,1
Totaal ZBO's	4,2	9,5	11,8	11,8

6. BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

Inleiding

De bedrijfsvoering, inclusief het financieel beheer binnen het Ministerie van OCW, is op orde. De financiële overzichten geven een getrouw beeld van de uitkomsten van de begrotingsuitvoering. Wat betreft de financiële rechtmatigheid en getrouwheid zijn zowel de fouten als de onzekerheden gedurende het jaar 2018 binnen de gestelde rapporteringstoleranties gebleven, met uitzondering van artikel 8. De overschrijding is hieronder toegelicht in paragraaf 1, onder Rechtmatigheid.

Paragraaf 1 – Rechtmatigheid, totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie, financieel en materieelbeheer en andere aspecten bedrijfsvoering

• Rechtmatigheid

De verantwoording in het departementale jaarverslag (DJV) is in overeenstemming met de begrotingswetten, de Europese regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en in ministeriële regelingen opgenomen bepalingen. Voor de bepaling van fouten en onzekerheden is de rijksbrede normering toegepast.

Rapporteren over onrechtmatigheden is verplicht als deze meer bedragen dan de betreffende tolerantiegrens. Bij het begrotingsartikel 8, Internationaal Beleid, bedraagt de tolerantiegrens voor fouten en onzekerheden € 1,3 miljoen. Bij dit artikel is in 2018 sprake geweest van een fout en een onzekerheid in de rechtmatigheid van de aangegane verplichtingen ter grootte van € 6,4 miljoen. Dit betreft 48,5% van het artikel. Deels is dit veroorzaakt doordat OCW onvoldoende waarborgen heeft getroffen om vooraf risico's op staatssteun (onzekerheid € 2,8 miljoen) in de subsidiebeschikking aan Nuffic voor 2019 te ondervangen. Om dergelijke onzekerheden in het vervolg te voorkomen heeft OCW het subsidieproces als geheel aangepast en wordt vanaf 2019 bij alle verstrekte subsidies boven € 125.000 een voorafgaande staatssteunanalyse expliciet uitgevoerd. Daarnaast zijn bij dit artikel in 2018 al enkele verplichtingen (fout € 3,6 miljoen) voor 2019 aangegaan die niet in de 2^e suppleaire begroting waren vermeld.

(1) Rapportings-tolerantie	(2) Verantwoord bedrag in € (omvangsbasis)	(3) Rapportings-tolerantie voor fouten en onzekerheden in €	(4) Bedrag aan fouten in €	(5) Bedrag aan onzekerheden in €	(6) Bedrag aan fouten en onzekerheden in €	(7) Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag = $(6)/(2)*100\%$
Artikel 8 Internationaal beleid Verplichtingen	€ 13,2 mln.	€ 1,3 mln.	€ 3,6 mln.	€ 2,8 mln.	€ 6,4 mln.	48,5%

• Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie

Er zijn geen bijzonderheden te melden.

• Financieel en materieel beheer

De Algemene Rekenkamer (AR) constateerde in het verantwoordingsonderzoek over 2017 drie onvolkomenheden, te weten bij het Inkoop Uitvoeringscentrum Noord, Informatiebeveiliging DUO en voorschottenbeheer OCW. De status is als volgt:

- Inkoop Uitvoeringscentrum Noord

De AR constateerde over 2016 al een onvolkomenheid op het gebied van inkoopbeheer. Ondanks verbeteringen kon in 2017 nog niet vastgesteld worden dat er bij het Inkoop Uitvoeringscentrum Noord (IUC-Noord) gewerkt wordt volgens de nieuwe procedures en dat de risico's in het inkoopproces voldoende worden beperkt middels beheersmaatregelen. Ook ontbraken over 2017 nog een goed contractenregister, een adequate aanbestedingskalender en een uniform inkooppdossier.

Het IUC-Noord heeft in 2018 diverse verbeteringen gerealiseerd. De processen van het IUC-Noord zijn in 2018 gestandaardiseerd. De Auditdienst Rijk (ADR) heeft in 2018 een audit gedaan op bestaan en werking van de beheersmaatregelen in de nieuwe werkprocessen. Verder heeft IUC-Noord alle inkooppdossiers op volledigheid gecontroleerd en waar nodig aangevuld. In 2019 blijft het IUC-Noord zich inspannen om het aantal opmerkingen per dossier nog verder terug te brengen.

Het contractenregister is ingericht voor (vrijwel) alle via het IUC-Noord afgesloten contracten. Sommige afnemers gebruiken het register nu ook voor hun lokale contracten (verdere inrichting daarvan loopt). Bovendien is de aanbestedingskalender ingericht en in werking genomen. Het inkooppdossier is in opzet geuniformeerd.

Positionering IUC-Noord

Het IUC-Noord levert diensten aan diverse overheidsorganen, waaronder DUO. Het IUC-Noord is in 2019 onder aansturing van DUO gebracht. In 2018 is in opdracht van de Secretaris-Generaal (SG) een rapport uitgebracht waarin meerdere mogelijkheden voor de positionering van het IUC-Noord zijn verkend en uitgewerkt. Naar aanleiding van gesprekken met afnemers, medewerkers, bestuurders en andere stakeholders is door de SG in december 2018 besloten om het IUC-Noord binnen DUO te positioneren. Belangrijk argument is dat het opdelen en daarmee regionaliseren van het IUC-Noord leidt tot versplintering van het totale inkoopveld van OCW.

De onafhankelijkheid van het IUC-Noord bij de nieuwe positionering binnen één van haar afnemers wordt geborgd door de inrichting van een strategisch koersbepalend overleg waarin de directeuren van de opdrachtgevende Rijksorganisaties zitting nemen.

De Coördinerend directeur Inkoop (CDI) zal in 2019, zoals in het CPO-CDI stelsel is vastgelegd, er op toe zien dat de sturing op inkoop op een zodanige wijze is ingericht dat hiermee wordt voldaan aan rijksbrede en departementale kaders voor inkoop.

- Informatiebeveiliging DUO

De Algemene Rekenkamer (AR) heeft over 2017 geconstateerd dat de onvolkomenheid op het gebied van Informatiebeveiliging bij DUO nog niet voldoende was verbeterd. Dit betrof met name het autorisatiebeheer en risico's daarbij.

Er is in 2018 een compliance programma ingericht dat DUO in staat stelt verder in control te geraken, te blijven en te voldoen aan de geldende rijksbrede normenkaders.

Het meerjarige project Autorisatiebeheer is een onderdeel van het compliance programma. Vanuit het project is gewerkt aan de inrichting van gecentraliseerd en geautomatiseerd autorisatiebeheer, gebaseerd op het toekennen van autorisaties op basis van rollen. Vanwege de complexiteit, beschikbaarheid van specialistische kennis en aanbestedingsissues is het project ten opzichte van het projectplan met in ieder geval een half jaar vertraagd. In 2019 wordt verder gewerkt aan het project Autorisatiebeheer.

Om risico's met betrekking tot ongeautoriseerde toegang te beperken worden uitgegeven autorisaties jaarlijks geëvalueerd. De jaarlijkse evaluatie van uitgegeven autorisaties is vanwege de vertraging en aanpassing van het project Autorisatiebeheer in 2018 conform het bestaande beleid in beperkte mate uitgevoerd. Additioneel is een Security Operations Center ingericht, dat zich actief richt op het continu monitoren van de beveiligingsstatus van DUO.

- Voorschottenbeheer OCW

De Algemene Rekenkamer en de Auditdienst Rijk constateerden beide over 2017 dat er bij OCW onvoldoende waarborgen voor ordelijk voorschottenbeheer aanwezig waren. Er bestond onduidelijkheid over de taken en verantwoordelijkheden in het proces van verstrekken en afwikkelen van voorschotten. Ook het sturen op het beheer van de voorschotten, onder meer met cijfer- en ouderdomsanalyses, was gebrekkig. In 2018 zijn de aanbevelingen ter hand genomen. Zo is binnen het ministerie de informatievoorziening over de voorschotten verbeterd. Op basis daarvan zijn analyses uitgevoerd en zo nodig correcties in de openstaande voorschottenstand aangebracht. Tot slot zijn de taken en verantwoordelijkheden in het voorschottenbeheer verhelderd. In 2019 worden nog verbeteringen doorgevoerd om het voorschottenbeheer structureel op orde te krijgen.

• Overige aspecten van de bedrijfsvoering

Na de 2^e suppleaire begrotingswet in 2018 hebben nog enkele (beleidsmatige en technische) mutaties plaatsgevonden. Deze zijn toegelicht in de Slotwet 2018.

Paragraaf 2 – Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

• Beleid ten aanzien van misbruik en oneigenlijk gebruik

Externe risico's op misbruik en oneigenlijk gebruik

Het Ministerie van OCW heeft als uitgangspunt regelgeving tot stand te brengen die zo min mogelijk gevoelig is voor fraude, misbruik of oneigenlijk gebruik. Jaarlijks worden de risico's op misbruik en oneigenlijk gebruik geïnventariseerd. Waar nodig wordt het voorlichtings-, controle-, sanctie- of evaluatiebeleid aangescherpt, daarbij de wenselijkheid en doelmatigheid van deze middelen in ogenschouw nemend.

Risico's bij het niet toepassen van beheersmaatregelen bij de lerarenbeurs

Met de lerarenbeurs kunnen leraren subsidie aanvragen voor studiekosten voor het volgen van een tweede bachelor-, deficiëntie-, of masteropleiding.

Controle over het jaar 2018 geeft aanleiding tot een evaluatie van de uitvoering van het M&O-beleid. Niet alle beheersmaatregelen bij deze regeling zijn naar behoren uitgevoerd met mogelijke gevolgen voor de

rechtmatigheid. In 2019 zal bij de evaluatie van het uitvoeringsproces onder meer gekeken worden naar de beheersmaatregelen, waaronder de beoordeling van de informatie bij de aanvraag ten behoeve van het verlenen van de subsidie en de controle achteraf van onder meer de behaalde studiepunten.

Restrisico's op misbruik en oneigenlijk gebruik

In sommige gevallen zijn de getroffen beheersmaatregelen niet voldoende om misbruik en oneigenlijk gebruik geheel uit te sluiten, bijvoorbeeld wanneer de kosten van controles hoger zijn dan de baten of de wettelijke mogelijkheden begrensd zijn. Er is dan sprake van restrisico of «restant M&O». Dit is de gevoeligheid voor misbruik en oneigenlijk gebruik die (bewust) overblijft nadat alle adequate maatregelen ten aanzien van voorlichting, controle, sanctie en evaluatie zijn getroffen. Aan de volgende geldstromen met een restrisico groter dan € 1 miljoen kleven na inzet van deze instrumenten toch nog risico's:

1. Gewichtenregeling Primair Onderwijs

Scholen met veel achterstandsleerlingen krijgen via de gewichtenregeling extra geld voor personeel en materieel. De bepaling van het leerlingengewicht is gebaseerd op de ouerverklaring over het (maximale) opleidingsniveau van de ouder(s). Het leerlingengewicht werkt ook door in de uitkering van de regeling vaststelling impulsgebieden. Met de gewichtenregeling, waaronder de regeling impulsgebieden, is in 2018 een bedrag gemoeid van € 286 miljoen.

Het gewicht kan worden gecontroleerd via de door de ouders ingevulde, in 2015 vereenvoudigde ouerverklaring. Door deze in 2015 gewijzigde verklaring neemt het risico van foutieve opgaaf (afwijkend van ingevulde formulieren) door de school af. Met dit formulier wordt echter niet ondervangen dat ouders een verkeerde opgaaf kunnen doen en een te laag opleidingsniveau aangeven. Het risico blijft bestaan dat scholen een volledig ingevulde ouerverklaring op een juiste wijze omzetten in een leerlingengewicht, maar dat de ouerverklaring niet op waarheid berust. Het valideren van de ouerverklaring met opleidingsdocumenten van ouders is niet mogelijk, aangezien de verklaring het niet of niet volledig gevolgd hebben van een opleiding betreft. Het niet of niet volledig gevolgd hebben van een opleiding zou in een aantal gevallen wel gecheckt kunnen worden op basis van centrale opleidingsregisters. Een dergelijke toets mag een school en het Ministerie van OCW echter niet uitvoeren vanwege privacywetgeving.

Inmiddels is voor de toekenning van de bekostiging ter bestrijding van onderwijsachterstanden aan basisscholen een nieuwe verdeelsystematiek ontwikkeld door het CBS, gebaseerd op een nieuwe indicator.

Uitgangspunt van de nieuwe systematiek is te komen tot een verdeling van de middelen die beter aansluit bij de onderwijsachterstandenproblematiek op basisscholen dan de oude gewichtenregeling en de regeling vaststelling impulsgebieden. Daarnaast heeft de nieuwe systematiek tot doel om de foutgevoeligheid en de administratieve lasten van de tot nu toe geldende regelingen voor basisscholen op te heffen. De daarbij gebruikte indicator wordt door het CBS vastgesteld op basis van bij het CBS aanwezige registraties en niet langer op basis van door belanghebbenden (ouders) verstrekte opleidingsgegevens. Daarmee is er geen sprake van M&O-gevoeligheid.

De nieuwe indicator wordt vanaf 1 augustus 2019 toegepast. Wel is er een overgangsperiode van drie schooljaren (2019–2020 tot en met 2021–2022), waarbinnen het schoolgewicht op 1 oktober 2018 ook een rol speelt bij de vaststelling van het te ontvangen budget ter bestrijding van onderwijsachterstanden. In die periode is er dus nog sprake van een gedeeltelijke M&O-gevoelheid.

Gedurende het hele jaar 2018 is alleen de oude gewichtenregeling (inclusief impulsregeling) van toepassing geweest. Net als in vorige jaren is het lastig in te schatten wat het restrisico is. Daarom wordt het totale bedrag aan gewichtenmiddelen van € 286 miljoen als restrisico aange-merkt.

2. Leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond

Niet-basisscholen in het primair onderwijs met leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond komen in aanmerking voor een aanvullende vergoeding. De uitgaven voor leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond bedragen in 2018 € 19,2 miljoen. De opgaven van de scholen worden gecontroleerd aan de hand van de door ouders of verzorgers getekende verklaringen of inschrijfformulieren. De inhoud van de verklaringen kan niet sluitend worden gecontroleerd. Voor 2018 is het restrisico bij leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond derhalve € 19,2 miljoen.

3. Nederlands Onderwijs aan Anderstaligen

Voor kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond, en niet afkomstig uit Suriname, de Nederlandse Antillen of Aruba, wordt bij de basisscholen in de materiële instandhouding een NOAT-bekostiging gegeven voor Nederlands Onderwijs aan Anderstaligen. De uitgaven voor leerlingen met een dergelijke achtergrond bedragen in 2018 € 4,6 miljoen. De opgave van de school wordt steekproefsgewijs gecontroleerd aan de hand van de door de ouders ingevulde ouderverklaringen. De ouderverklaringen kunnen niet op juistheid worden gecontroleerd. Voor 2018 is het restrisico van de uitgaven aan Nederlands onderwijs aan anderstaligen daarmee € 4,6 miljoen.

4. Studiefinanciering uitwonenden

Op grond van de Wet studiefinanciering 2000 (WSF 2000) en de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) komt een deel van de studerenden in aanmerking voor een extra beurs wanneer ze uitwonend zijn. Dit geldt alleen voor de mbo-studenten en studenten hoger onderwijs die niet onder het studievoorschot vallen. De extra basisbeurs voor een uitwonende mbo student is € 2.243 per jaar. De totale uitgaven aan uitwonende beurzen bedroegen in 2018 € 275,3 miljoen (WSF 2000). De bijdrage die op grond van de WTOS (regeling VO18+) aan uitwonenden is verstrekt, bedroeg in 2018 € 5,7 miljoen.

Bij de vaststelling van de studiefinanciering wordt nu uitgegaan van het adres in de Basis Registratie Personen (BRP), maar niet alle studerenden wonen daadwerkelijk op het geregistreerde adres. Daarom worden fysieke controles op het opgegeven woonadres uitgevoerd, zodat het risico op misbruik van de uitwonendenbeurs wordt beperkt. Er zijn in 2018 ongeveer 1.500 controles uitgevoerd op basis van een risicoprofiel. In ongeveer 39% van de geselecteerde gevallen is vastgesteld (voor bezwaar en beroep) dat de studerende niet op het in de BRP geregistreerde adres woonachtig was. Studenten moeten de onterecht ontvangen studiefinanciering terugbetaald krijgen een boete opgelegd.

Het bovenstaande betreft studerenden die in Nederland wonen. Bij studerenden in het buitenland wordt anders gecontroleerd. Er wordt gecontroleerd of de student aan de instelling in het buitenland is ingeschreven. Er wordt aangenomen dat hij in het buitenland woonachtig is. Omdat er geen adrescontrole plaatsvindt, is er voor studerenden in het buitenland een restrisico.

Als gevolg van de maatregelen van de afgelopen jaren om misbruik met de uitwonendenbeurs aan te pakken en als gevolg van het vervallen van het onderscheid tussen uit- en thuiswonenden in het studievoorschotsysteem, is dit misbruik substantieel afgenomen. Het restrisico wordt veroorzaakt door onjuiste inschrijvingen in het BRP en wordt niet aan OCW toegerekend. Er is dus sprake van een geïmporteerd risico. In 2017 is een a-selecte steekproef uitgevoerd onder mbo-studenten met een uitwonendenbeurs. Op basis van dit onderzoek wordt het restrisico in het mbo ingeschat op ongeveer € 4 miljoen. In totaal (mbo en ho) resteert in 2018 nog een restrisico van ongeveer € 5 miljoen, hetgeen ten opzichte van eind 2016 een daling betekent van ongeveer € 3 miljoen.

5. Aanvullende beurs

Studenten kunnen in aanmerking komen voor de aanvullende beurs. De hoogte van de beurs hangt mede af van het ouderlijk inkomen. Het ouderlijk inkomen kan niet in alle gevallen juist en volledig worden vastgesteld. In 2018 is in totaal € 808,3 miljoen aan aanvullende beurs verstrekt. Daarvan heeft € 28,8 miljoen betrekking op studenten met ouders in het buitenland.

Wanneer ouders in Nederland wonen, is het risico op misbruik beperkt. De Belastingdienst beheert het inkomensgegeven uit het basisregister inkomen. DUO is bevoegd deze inkomensgegevens van de Belastingdienst te gebruiken en is ook afhankelijk van deze gegevens. Er zijn 10.056 studenten met ouders in het buitenland en in deze gevallen vraagt DUO bewijsstukken van het buitenlands inkomen op. Gegevensuitwisseling met buitenlandse Belastingdiensten komt in beperkte mate tot stand.

DUO vraagt de bewijsstukken op maar de juistheid en volledigheid van het opgegeven buitenlands inkomen is niet volledig met zekerheid vast te stellen door DUO noch door de Belastingdienst, met uitzondering van de voormalige Nederlandse Antillen ad € 6,5 miljoen, waar dit wel mogelijk is. Hierdoor is sprake van restrisico bij studenten met een aanvullende beurs met ouders in het buitenland van € 22,3 miljoen.

6. Terugbetalen studieschulden

Van oud-studenten met een studieschuld is niet altijd een adres bekend, met name wanneer zij in het buitenland verblijven. Bij betalingsachterstanden zijn zij dan niet bereikbaar voor inningsactiviteiten. Daarnaast kunnen oud-studenten dan niet worden geïnformeerd over de draagkrachttregeling en worden zij geconfronteerd met extra invorderingskosten. Aanpalend risico is dat in het buitenland het inkomen van de debiteur en van een eventuele partner (voor zover relevant) niet in alle gevallen juist en volledig kan worden geverifieerd en moet worden volstaan met de klantopgave (inclusief bewijsstukken). Gegevensuitwisseling met het buitenland komt immers in beperkte mate tot stand. Ultimo 2018 ontbrak nog van circa 2,4% van de debiteuren een betrouwbaar adres (afgerond 20.000 van de circa 835.000 debiteuren). Eind 2015 waren dit er nog circa 30.000 (was 4% van het totaal aantal debiteuren).

• Grote, lopende ICT-projecten

Het Ministerie van OCW kent in 2018 vijf ICT-projecten groter dan € 5 miljoen (waarvan er in de loop van 2018 twee zijn afgerond): Doorontwikkelen Basisregistratie Onderwijs (BRON), ICT werkplekdiestverlening OCW, Implementatie Wet Beroep Leraar (voorheen: Krachtig Leraarschap en Lerarenregister), Programma Vernieuwing Studiefinanciering (afgerond in 2018) en Programma Dienstverlening Instellingen (PDI) (afgerond in 2018). Jaarlijks rapporteert het Ministerie van OCW over deze projecten conform het daarvoor afgesproken rapportagemodel aan BZK. Van alle projecten wordt de stand van zaken openbaar gemaakt via het Rijks ICT-dashboard www.rijksictdashboard.nl. Het gaat om informatie over onder andere het doel van het project, de geraamde kosten, de doorlooptijd en de uitgebrachte kwaliteitstoetsen. Minimaal één keer per jaar wordt het dashboard geactualiseerd. Raadpleging van het dashboard maakt het mogelijk in één oogopslag het verloop van kosten en doorlooptijd te zien. Ook maakt een grafiek de ramingen en de feitelijk gemaakte kosten zichtbaar. Verder is aangegeven aan welk beleidsterrein het project bijdraagt.

Voor alle projecten geldt dat CIO- en privacyfunctionarissen van de betreffende organisatie(onderdelen) adviseren over de risico's voor de privacy en uitvoering. Door de advisering door CIO- en privacyfunctionarissen, maar ook door de inzet van instrumenten als «Gateway», BIT-toetsen en de OCW risicorapportage worden dergelijke risico's tijdig in kaart gebracht en zijn deze continu onder de aandacht. Daartoe worden in de projecten zelf ook waarborgen ingebracht om risico's voor de uitvoering te onderkennen. De functionarissen gegevensbescherming van het Ministerie van OCW zien toe op navolging van de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Bij nieuwe wetgeving en grote ICT projecten heeft het opstellen van Privacy Impact Assessments een plaats gekregen. OCW voldoet aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming die op 25 mei 2018 formeel van toepassing is geworden. In 2019 zullen nog enkele verbeteringen plaatsvinden in het proces.

• Betaalgedrag

Tijdig betalen

Het streefcijfer voor tijdig betalen is 95 procent van alle facturen binnen 30 dagen na datum van ontvangst van de factuur. Het Ministerie van OCW voldoet al jarenlang aan de gestelde norm. Over 2018 is het percentage tijdig betalen bij het Ministerie van OCW uitgekomen op 96,6 procent.

E-factureren

Alle aanbestedende diensten in Europa zijn conform de EU-Richtlijn «Elektronische facturering bij overheidsopdrachten» uiterlijk per november 2018 verplicht om e-factureren te implementeren. Dit betekent dat deze diensten e-facturen van leveranciers moeten kunnen ontvangen en verwerken. De EU-richtlijn is in Nederland uitgewerkt in de Aanbestedingswet en het Aanbestedingsbesluit. Deze wijzigingen gaan in op 18 april 2019. Vooruitlopend op de EU Richtlijn, de Aanbestedingswet en het Aanbestedingsbesluit is op 16 juni 2016 door de Ministers van Economische Zaken en voor Wonen en Rijksdienst besloten en bekend gemaakt dat de rijksoverheid vanaf 1 januari 2017 bij nieuwe overeenkomsten voor de levering van producten, verrichting van diensten of voor de uitvoering van werken van leveranciers, een elektronische factuur eist. Dit ligt vast in het «Toepassingskader elektronisch factureren rijksoverheid». Tot nu toe werden leveranciers nog niet aangesproken op niet

naleving van de plicht tot e-factureren. In 2018 zijn echter door de vijf bij het Financieel Diensten Centrum aangesloten departementen in projectvorm de nodige voorbereidingen getroffen om de naleving van de inkoopvoorwaarde e-factureren door leveranciers te stimuleren. De maatregelen starten in de loop van 2019.

• **Audit Committee**

In dit onderdeel wordt verslag gedaan van de activiteiten van het Audit Committee in het verslagjaar.

Volgens de Regeling Audit Committees van het Rijk adviseert het Audit Committee in elk geval over:

- Het borgen van de kwaliteit van de bedrijfsvoering, inclusief de financiële vastlegging;
- De regie op het auditbeleid;
- Het risicomanagement en de uitkomsten daarvan.

De Secretaris-Generaal als voorzitter vormt samen met de leden van het MT-OCW en vier externe leden het Audit Committee. De directeur FEZ en de directeur Auditdienst Rijk nemen als adviseur ook deel aan de vergaderingen. Er is een open stoel voor de Algemene Rekenkamer en het secretariaat van het Audit Committee wordt door FEZ gevoerd.

Agendapunten van het afgelopen jaar waren:

- Departementaal jaarverslag OCW;
- Samenvattend auditrapport OCW van de Auditdienst Rijk;
- Auditplan en -rapportage OCW van de Auditdienst Rijk;
- Verantwoordingsonderzoek Algemene Rekenkamer;
- Risicomanagement;
- Reviewplan OCW van de Auditdienst Rijk;
- Jaarwerkplan Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag en meerjarenplanning Inspectie van het Onderwijs.

In 2019 zal een evaluatie van het Audit Committee OCW plaatsvinden.

• **Departementale checks and balances subsidieregelingen**

Belangrijke gremia bij de totstandkoming van subsidieregelingen bij OCW zijn het Interdepartementaal Expertisecentrum subsidies (I-ECS) en het Expertisecentrum subsidies OCW (ECS OCW).

Het I-ECS is een periodiek overleg van de ministeries OCW en VWS over subsidieaangelegenheden waarin de disciplines juridische zaken, uitvoering en financiën en de Auditdienst Rijk (ADR) zijn vertegenwoordigd. In het I-ECS worden de harmonisatie van subsidieprocessen en algemene vraagstukken op het terrein van subsidies besproken. In het I-ECS is ook de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS opgesteld.

In het ECS OCW ondersteunen diverse disciplines de beleidsdirecties bij het maken van subsidieregelingen. Het ECS OCW heeft als doel de kwaliteit en de uitvoerbaarheid van subsidieregelingen te bevorderen. Een beschrijving van de stappen die gezet moeten worden bij het maken van een subsidieregeling staat in het OCW Draaiboek voor subsidieregelingen, waarbij ook rekening is gehouden met het Integraal Afwegings Kader. Bij de totstandkoming van een subsidieregeling voert de betrokken uitvoeringsorganisatie ook een uitvoeringstoets uit met een advies van de ADR.

OCW heeft als uitgangspunt regelgeving tot stand te brengen die zo min mogelijk gevoelig is voor fraude, misbruik of oneigenlijk gebruik. Jaarlijks worden voor alle geldstromen (dus ook voor subsidies) de risico's op misbruik en oneigenlijk gebruik geïnventariseerd. De gevoeligheid voor misbruik en oneigenlijk gebruik die (bewust) overblijft nadat alle adequate maatregelen ten aanzien van voorlichting, controle, sanctie en evaluatie zijn getroffen, is toegelicht in deze bedrijfsvoeringsparagraaf.

- **Normenkader financieel beheer zbo's en rwt's**

OCW past in haar toezichtsrelaties met de zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak het normenkader waar mogelijk toe. In bijlage 1 «Toezichtsrelaties en zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak» wordt ingegaan op eventuele uitzonderingen.

Paragraaf 3 – Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering

- **Organisatieaanpassingen bij DUO**

DUO bevindt zich momenteel in een transitie van een organisatie met een complex systeemlandschap naar een meer wendbare ICT-gedreven organisatie waarin onderhoud en vervanging structureel geborgd zijn. De transitie daarvan binnen DUO is nog volop bezig en een goede bemensing is daar cruciaal voor.

DUO maakt bij het ontwikkelen van ICT zowel gebruik van eigen personeel als ingehuurde personeel. Het is de ambitie van DUO om meer te werken met eigen personeel, zowel vanwege de lagere kosten als vanwege de noodzaak om langdurig te kunnen beschikken over vitale kennis.

Door het aantrekken van de ICT-markt blijkt het toch moeilijker dan gedacht om vast personeel te werven. Daarmee is er grote druk ontstaan op de stabiliteit van de taakuitvoering en heeft DUO een aantal belangrijke doelen niet kunnen realiseren, bijvoorbeeld bij de eindtoets PO. DUO is dan ook een campagne gestart om ICT-ers te werven met behulp van een website en door publiciteit te zoeken in diverse media. Parallel werkt DUO in het Rijks ICT Gilde samen met andere uitvoeringsorganisaties om het aantrekkelijk te maken voor ICT-ers aan de slag te gaan bij organisaties met een publieke taak. Het onvoldoende kunnen aantrekken van nieuw ICT personeel kan de continuïteit van de dienstverlening in gevaar brengen.

- **Conversie naar nieuw Studiefinancieringssysteem DUO**

De realisatie van een nieuw Studiefinancieringssysteem is in 2018 succesvol afgerond. Met het Programma Vernieuwing Studiefinanciering laat DUO zien dat het in staat was een ingewikkeld samenstel van verouderde systemen te vervangen door een nieuw systeem en een meer eigentijdse manier om klanten te bedienen.

- **Financiering Kinderopvang DUO**

In de loop van 2018 is, ondanks de (succesvolle) voorbereidende stappen die bij DUO waren gezet, het politieke besluit genomen om te stoppen met het wetstraject directe financiering Kinderopvang, waarbij DUO de uitvoering voor het Ministerie van SZW op zich zou nemen. Het hiermee verbonden programma bij DUO is daarna gestopt.

- **Aanpassingen bedrijfsprocessen en departementsbrede analyse op sturingsrelaties**

OCW heeft in 2018 een aantal van haar bedrijfsprocessen aangepast. Voor een belangrijk deel heeft dit te maken met het implementeren van wet- en regelgeving. Voorbeelden hiervan zijn de Algemene Verordening Gegevensbescherming en het invoeren van een ex-ante analyse op het verlenen van staatssteun. Deze analyse wordt aan het betreffende subsidiedossier toegevoegd.

Naar aanleiding van het onderzoek «sturing richting Nuffic bij OCW» dat de Auditdienst Rijk heeft uitgevoerd, is door een projectteam nader gekeken naar de subsidie- en sturingsrelatie met Nuffic. Hieruit kwam naar voren dat in de subsidierelatie het risico op staatssteun aanwezig is. Dit komt mede omdat OCW taken die Nuffic structureel uitvoert niet goed wettelijk heeft geborgd. Op basis hiervan melden we hierboven in paragraaf 1 «Rechtmatigheid» een overschrijding van de artikeltolerantie op artikel 8. Doelstelling van OCW is om de sturingsrelatie tussen OCW en Nuffic opnieuw vorm te geven aan de hand van het door de ADR geschatste handelingsperspectief.

In navolging van deze nadere analyse is in 2018 binnen het bestuursdepartement een traject in gang gezet waarbij wordt gekeken of de sturingsrelatie die OCW met andere partijen heeft, effectief is en past binnen de interne en externe kaders. In voorkomend geval zal de sturingsrelatie en de bijhorende wijze van financiering worden bijgesteld. Ook wordt bekeken hoe invulling kan worden gegeven aan aanbevelingen uit het interdepartementaal beleidsonderzoek «Subsidies». Dit traject loopt ook in 2019 en stelt OCW beter in staat effectief te sturen op het realiseren van haar beleidsdoelstellingen.

- **Awareness datalekken OCW en DUO**

Ook in 2018 is binnen OCW en bij DUO, veel aandacht besteed aan het veilig omgaan met persoonsgegevens en het melden van datalekken. Bewustwording blijft belangrijk om te voorkomen dat er datalekken ontstaan maar ook om te zorgen dat ze volgens de voorschriften tijdig worden gemeld als ze zijn opgetreden.

Het aantal datalekken bij OCW (exclusief DUO) is 12 geweest. Hiervan zijn er 3 bij de Autoriteit Persoonsgegevens gemeld.

DUO heeft eveneens veel aandacht besteed aan het veilig omgaan met persoonsgegevens en het melden van datalekken. Deze aandacht heeft geleid tot meer bewustwording binnen de organisatie. Er is sprake van een stijging van het aantal meldingen bij het meldpunt datalekken van DUO. In 2018 zijn binnen DUO in totaal 73 incidenten gemeld die zijn gekwalificeerd als datalek. Tien hiervan hebben uiteindelijk, volgens de voorschriften vanuit de Algemene Verordening Gegevensbescherming, tot een melding bij de Autoriteit Persoonsgegevens geleid. DUO heeft ook 22 incidenten gemeld bij het meldpunt datalekken van andere departementen voor wie DUO regelingen uitvoert.

De opgetreden datalekken hebben niet geleid tot openbaar worden van gegevens op internet door hackers. Ook in 2019 zal OCW stappen zetten om noodzakelijke verbetering door te voeren.

• **Fiscaliteit**

Het Ministerie van OCW heeft gedurende 2018 haar fiscale processen nagelopen en voor mogelijke risico's beheersmaatregelen opgesteld in de vorm van een plan van aanpak. Deze met de Belastingdienst afgestemde aanpak, heeft in 2018 geleid tot verdergaande samenwerking en de ondertekening van het convenant Horizontaal Toezicht met de Belastingdienst. Het doel van de samenwerking is het continu verbeteren van de interne processen met als doel een optimale fiscale beheersing bij het Ministerie van OCW.

C. JAARREKENING

7. DEPARTEMENTALE VERANTWOORDINGSSTAAT

Art. Omschrijving	(1)		(2)		(3) = (2) – (1)	
	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verplichtingen	Uitgaven		
	Verplichtingen	Ontvangsten	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
TOTAAL	39.879.302	40.285.779	1.380.627	42.675.735	42.326.880	1.368.566
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	19.853.245	20.148.498	1.143.075	21.119.829	21.362.675	1.107.416
4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4.449.579	4.496.879	3.000	4.424.079	4.601.918	6.742
6 Hoger beroepsonderwijs	3.215.709	3.140.498	1.213	3.461.463	3.262.539	2.057
7 Wetenschappelijk onderwijs	4.753.943	4.696.066	16	5.038.007	4.860.007	172
8 Internationaal beleid	11.116	11.716	99	13.236	12.496	113
11 Studiefinanciering	5.373.215	5.373.215	896.901	6.200.225	6.200.225	846.307
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	89.501	89.501	2.415	80.481	80.481	4.227
13 Lesgelden	6.555	6.555	238.269	12.158	12.158	237.165
14 Cultuur	398.142	787.883	494	511.415	852.585	7.648
16 Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.027.309	1.008.396	101	1.122.383	1.216.958	504
25 Emancipatie	5.831	15.444	0	6.003	12.929	53
91 Nominaal en onvoorzien	269.682	269.682	0	0	0	0
95 Apparaatskosten	252.663	252.663	567	250.379	250.379	2.428
Basis- en Voorgezet onderwijs en Media	20.026.057	20.137.281	237.552	21.555.906	20.964.205	261.150
1 Primair onderwijs	10.505.757	10.505.757	17.661	11.687.151	11.142.533	76.894
3 Voortgezet onderwijs	8.350.551	8.460.939	7.391	8.814.741	8.707.896	10.287
9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid	180.323	181.159	6.000	138.490	140.384	9.812
15 Media	989.426	989.426	206.500	915.524	973.392	164.157
						-73.902
						-16.034
						-42.343

8. SAMENVATTENDE VERANTWOORDINGSSTAAT AGENT-SCHAPPEN

Samenvattende verantwoordingsstaat 2018 inzake baten-lastenagentschappen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) (bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten-lastenagentschap DUO				
Totale baten	273.585	342.882	69.297	320.931
Totale lasten	277.585	342.407	64.822	325.686
Saldo van baten en lasten	– 4.000	475	4.475	– 4.755
Totale kapitaaluitgaven	– 9.600	– 39.452	– 29.852	– 27.407
Totale kapitaalontvangsten	2.600	16.800	14.200	7.582
Baten-lastenagentschap NA				
Totale baten	38.816	40.311	1.495	39.087
Totale lasten	38.816	40.381	1.565	38.852
Saldo van baten en lasten	0	– 70	– 70	235
Totale kapitaaluitgaven	– 5.322	– 6.787	– 1.465	– 2.844
Totale kapitaalontvangsten	0	0	0	243

9. JAARVERANTWOORDING AGENTSCHAP PER 31 DECEMBER 2018

9.1 DIENST UITVOERING ONDERWIJS

Inleiding

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de uitvoeringsorganisatie van de rijksoverheid voor het onderwijs. DUO levert producten en diensten op het terrein van bekostiging van instellingen, financiering van studenten, informatievoorziening alsmede diensten gericht op de verbetering van de verbinding tussen beleid en uitvoering. Daarnaast verricht DUO werkzaamheden voor overige departementen en derden. Onderdeel van DUO is de Shared Service Organisatie Noord waarbinnen het inkoopcentrum en het Overheidsdatacenter zijn ondergebracht, welke dienstverlening verricht onder meer voor het concern OCW en haar buitendiensten, het CJIB en andere overheidsorganen.

Tabel 1 Staat van baten-lasten agentschap DUO (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie t-1
Baten				
• Omzet	273.585	342.869	69.284	320.842
– Omzet moederdepartement	215.350	270.500	55.150	261.228
– Omzet overige departementen	51.000	64.880	13.880	52.495
– Omzet derden	7.235	7.489	254	7.119
• Rentebaten	–	–	–	–
• Vrijval voorzieningen	–	13	13	89
• Bijzondere baten	–	–	–	–
Totaal baten	273.585	342.882	69.297	320.931
Lasten				
• Apparaatskosten	270.585	326.811	56.226	314.063
– Personele kosten	195.585	232.026	36.441	227.670
Waarvan eigen personeel	142.498	156.284	13.786	140.499
Waarvan inhuur externen	46.087	68.515	22.428	81.814
Waarvan overige personele kosten	7.000	7.227	227	5.357
– Materiële kosten	75.000	94.785	19.785	86.393
Waarvan apparaat ICT	20.000	23.542	3.542	21.892
Waarvan bijdrage aan SSO's	21.000	23.374	2.374	21.779
Waarvan overige materiële kosten	34.000	47.869	13.869	42.722
• Rentelasten	–	15	15	–
• Afschrijvingskosten	7.000	12.448	5.448	8.591
– Materieel	6.000	10.418	4.418	7.681
Waarvan apparaat ICT	5.500	10.127	4.627	7.370
– Immaterieel	1.000	2.030	1.030	910
• Overige lasten	–	3.034	3.034	2.908
– Dotaties voorzieningen	–	3.034	3.034	2.908
– Bijzondere lasten	–	–	–	–
Totaal lasten	277.585	342.308	64.723	325.562
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	– 4.000	574	4.574	– 4.631
Agentschapsdeel Vpb-lasten	–	99	99	124
Saldo van baten en lasten	– 4.000	475	4.475	– 4.755

Toelichting:

DUO heeft een positief resultaat van € 0,5 miljoen gerealiseerd. Dit positieve resultaat is toe te schrijven aan de éénmalige compensatie in de najaarsnota van € 12,8 miljoen. Indien die middelen niet beschikbaar waren gekomen, was 2018 afgesloten met een negatief resultaat van € 12,3 miljoen. In 2018 wordt met name veroorzaakt door de inwerkingtreding van het nieuwe studiefinancieringssysteem (PVS) wat heeft geleid tot extra beheer en onderhoudskosten. Daarnaast is extra ingezet op telefonische bereikbaarheid en op het plegen van het noodzakelijk systeemonderhoud om de reguliere uitvoeringsprocessen te borgen. De

digitale infrastructuur onderwijs bij DUO is van essentieel belang voor de dienstverlening en communicatie aan studenten, instellingen en ouders/burgers. De druk op het gebruik van deze voorzieningen is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Dit heeft gevolgen voor de digitalisering. Deze ontwikkeling vraagt om een ICT-landschap dat up to date is en blijft. De middelen die horen bij deze ontwikkeling, toegenomen vernieuwing, vervanging, en onderhoud kosten, zijn achter gebleven.

Baten

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement is € 55,2 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting. Hieronder valt de dienstverlening vanuit de Shared Service Organisatie Noord voor € 5,0 miljoen verricht voor het moederdepartement en onder haar vallende diensten welke geen onderdeel was van de omzet in de Rijksbegroting. De overige stijging heeft grotendeels betrekking op incidentele financiering voor onder andere projectmatige werkzaamheden € 4,7 miljoen. Daarnaast betreft het loon- en prijscompensatie 2018 van € 3,5 miljoen en bijstellingen in de (basis)dienstverlening € 10,5 miljoen, zoals de uitvoering van diverse zogenaamde Overige taken (zoals digitalisering examens FACET, uitvoering examens en uitvoering Intensivering Handhaving Studiefinanciering). Daarnaast is € 5,8 miljoen beschikbaar gesteld voor noodzakelijk onderhoud en beheer uitgevoerd om systemen operationeel te houden. Tevens zijn vervangingsinvesteringen gedaan € 9,6 miljoen en is extra capaciteit ingezet om de telefonische bereikbaarheid voor studenten te verbeteren € 6,5 miljoen. Ook zijn middelen ingezet om DUO compliant te laten zijn conform de nieuwe wet en regelgeving, onder andere de AVG, € 4,0 miljoen. Daarnaast heeft DUO extra kosten gemaakt voor categorie management voor datacenters en Gerechtsdeurwaarders € 1,8 miljoen en zijn middelen ingezet ter dekking van rijksbrede kosten voor DigiD, instandhouding basisregistraties en de pilot oplossingsgericht incasseren € 3,8 miljoen. De genoemde omzet van € 55,2 miljoen wordt voor € 5,8 miljoen gedekt vanuit middelen die DUO in eerdere jaren reeds heeft ontvangen maar die niet volledig zijn aangewend in het betreffende jaar (balansposten voor bijvoorbeeld de projecten PVS en BRON), € 12,8 miljoen vanuit de najaarsnota OCW en € 36,6 miljoen vanuit middelen die reeds beschikbaar waren op de OCW begroting.

Omzet overige departementen

Onder de omzet overige departementen (€ 64,9 miljoen) vallen onder meer de werkzaamheden in het kader van de inburgeringstaak (€ 34,6 miljoen), het Landelijk Register Kinderopvang (€ 7,2 miljoen) en het programma Directe Financiering Kinderopvang (€ 8,1 miljoen), allen voor het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de activiteiten voor de examens in het kader van de Wet Financieel Toezicht (Wft) (€ 2,0 miljoen) ten behoeve van het Ministerie van Financiën, de print en couverteerwerkzaamheden die DUO uitvoert voor het Centraal Justitieel Incasso Bureau (€ 1,2 miljoen) ten behoeve van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Daarnaast genereert DUO omzet vanuit de activiteiten op het gebied van inkoopdiensten en datacenter-gerelateerde activiteiten van de Shared Service Organisatie Noord voor diverse Ministeries (€ 11,1 miljoen). De afnemers zijn de Ministeries van Justitie en Veiligheid (€ 6,7 miljoen), Economische Zaken (€ 1,8 miljoen), Infrastructuur en Waterstaat (€ 1,6 miljoen), Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (€ 0,8 miljoen) en overige Ministeries (€ 0,2 miljoen). Tenslotte valt hieronder omzet voor

detacheringen binnen de rijksoverheid (€ 0,6 miljoen) en een aantal taken ten behoeve van andere departementen (€ 0,1 miljoen).

De omzet overige departementen stijgt met € 13,9 miljoen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting. € 12,4 miljoen betreft uitbreiding van werkzaamheden ten behoeve van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van de Inburgeringstaak en € 0,2 miljoen voor beheer Landelijk Register Kinderopvang. Daarnaast is de dienstverlening vanuit de Shared Service Organisatie Noord met € 6,5 miljoen gestegen. Hier staat een daling tegenover voor examens Wet Financieel Toezicht (Wft) ten behoeve van het Ministerie van Financiën minus € 0,5 miljoen en de projectmatige werkzaamheden t.b.v. Bekostiging Kinderopvang € 4,7 miljoen.

Omzet derden

De omzet derden (€ 7,5 miljoen) betreffen de ontvangen examengelden kandidaten examens Nederlands als tweede taal (NT2) en staatsexamen voortgezet onderwijs (€ 3,5 miljoen), werkzaamheden ten behoeve van het Participatiefonds (€ 1,2 miljoen), vergoedingen voor detacheringen (€ 0,4 miljoen) inkoop- en housingsactiviteiten binnen de Shared Service Organisatie Noord (€ 1,1 miljoen) en overige werkzaamheden voor derden binnen het domein onderwijs voortkomend uit OCW beleidsmaatregelen en bedrijfsvoering DUO (€ 1,8 miljoen). De stijging ten opzichte van de oorspronkelijke begroting bedraagt € 0,3 miljoen.

Lasten

De apparaatskosten laten een stijging zien ten opzichte van de oorspronkelijke begroting van € 56,2 miljoen. De personele kosten laten een stijging zien van € 36,4 miljoen. Van de personele inzet 2018 is € 15,8 miljoen geactiveerd en opgenomen onder immateriële activa in ontwikkeling. Het gaat hier om kosten gemaakt voor de ontwikkeling van het systeemlandschap die geactiveerd zijn en als afschrijvingslast in de toekomst verantwoord zullen worden. De stijging is het gevolg van de eerder genoemde additionele werkzaamheden op (basis)dienstverlening, projecten, opdrachten voor OCW en overige departementen en in 2018 uitgevoerd noodzakelijk additioneel onderhoud. Ook de materiële kosten laat een stijging zien van € 19,7 miljoen eveneens samenhangend met de eerder genoemde additionele werkzaamheden. Ook zijn de afschrijvingskosten toegenomen met € 5,4 miljoen als gevolg van uitbreidingsinvesteringen en is een dotatie aan de voorzieningen opgenomen van € 3,0 miljoen, onder andere aan de voorziening Sociaal Beleidskader Rijk en maatwerkregelingen in relatie tot uitstroom personeel, die in de oorspronkelijke begroting niet was meegegenomen.

Rentelasten

De rentelasten zijn nagenoeg nihil.

Dotaties voorzieningen

De dotatie van € 3,1 miljoen (2017: € 2,9 miljoen) zorgt dat de voorziening overeenkomt met de actuele waarde van de onderliggende lopende verplichtingen en de in 2018 aangegane verplichtingen. Het betreft hier met name verplichtingen voortvloeiend uit regelingen vallend onder Sociaal Beleid Rijk en maatwerkafspraken binnen DUO. Deze voorziening hangt samen met de gewenste mobiliteit binnen DUO voor de komende jaren.

Tabel 2 Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2017
Activa		
• Vaste activa	63.826	38.962
– Immateriële vaste activa	33.173	14.815
– Materiële vaste activa	30.653	24.147
– Grond en gebouwen	–	–
– Installaties en inventarissen	30.653	24.147
– Overige materiële vaste activa	–	–
• Vlottende Activa	23.279	41.466
– Voorraden en onderhanden projecten	289	430
– Debiteuren	4.177	5.398
– Overige vorderingen en overlopende activa	12.339	8.987
– Liquide middelen	6.474	26.651
Totaal activa	87.105	80.428
Passiva		
• Eigen Vermogen	813	338
– Exploitatiereserve	338	5.093
– Onverdeeld resultaat	475	– 4.755
• Voorzieningen	3.943	3.645
• Langlopende schulden	22.208	6.760
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	22.208	6.760
• Kortlopende schulden	60.141	69.685
– Crediteuren	13.352	21.055
– Schulden bij het Rijk	–	–
– Belastingen en premies sociale lasten	–	–
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	–	–
– Overige schulden en overlopende passiva	46.789	48.630
Totaal passiva	87.105	80.428

Toelichting:

Activa

Immateriële vaste activa

Onder de immateriële vaste activa zijn aangekochte software licenties opgenomen, activa in ontwikkeling en zelfontwikkelde software. De boekwaarde is toegenomen met € 18,4 miljoen als gevolg van investeringen in het systeemlandschap (€ 11,9 miljoen) waarvan € 4,2 miljoen voor VDI OCW, activa in ontwikkeling (€ 4,3 miljoen) en uitbreiding van software (€ 2,2 miljoen) vanwege investering in onder andere SAP en software om te anonimiseren. De voor activering in aanmerking komende projecten zijn als activa in ontwikkeling opgenomen. Het betreft achttien projecten met een totale waarde van € 16,2 miljoen. Waardering heeft plaatsgevonden tegen werkelijke materiële kosten. Uren externe inzet tegen werkelijke kosten en interne inzet tegen handleiding overheidsta-

rieven. Voor de afschrijvingstermijn omtrent vervangingen wordt er uitgegaan van een gedifferentieerde levensduur (tussen de 3 en 15 jaar).

Materiële vaste activa

De boekwaarde van het materieel vast actief is in 2018 met € 6,5 miljoen toegenomen als gevolg van investeringen in het rekencentrum en netwerken. Deze investeringen hangen onder andere samen met het Programma Vernieuwing Studiefinanciering en vervanging en uitbreiding VDI-werkplekken. De afschrijvingstermijn van de materiële vaste activa bedraagt drie tot tien jaar.

Voorraden

Onder deze post zijn opgenomen de voorraden papier en kantoorartikelen als ook de voorraad patchkabels.

Debiteuren

De stand debiteuren is met € 1,2 miljoen afgenummerd. Onder de debiteuren zijn voor € 2,2 miljoen aan vorderingen op andere Ministeries opgenomen te weten; Ministerie van Binnenlandse Zaken € 0,1 miljoen, Ministerie van Financiën voor hosting activiteiten € 0,1 miljoen, Ministerie van Justitie en Veiligheid voor diverse werkzaamheden € 1,0 miljoen, Ministerie voor Economische Zaken € 0,3 miljoen en Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat € 0,7 miljoen.

Overige vorderingen en overlopende activa

Bij de post Overige vorderingen en overlopende activa zijn bedragen opgenomen, ten behoeve van softwarelicenties en onderhoudscontracten, die in 2018 voor een geheel jaar vooruit zijn betaald (€ 12,0 miljoen). Daarnaast is onder deze post voor € 0,8 miljoen vooruit ontvangen middelen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap opgenomen.

Liquide middelen

De stand liquide middelen is in 2018 met € 20,2 miljoen afgenummerd. Dit als gevolg van de positieve operationele kasstroom van € 2,5 miljoen, de gepleegde investeringen van € 37,9 miljoen waar een lening van € 16,8 miljoen tegenover staat. Zie ook de verklaring bij het kasstroomoverzicht.

Passiva

Eigen vermogen

Het eigen vermogen DUO bedraagt na dotatie van het exploitatieresultaat 2018 € 0,8 miljoen. Het eigen vermogen bedraagt 0% van de gemiddelde omzet in de laatste drie jaar. Dit is onder het plafond van 5% van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar (€ 16,4 miljoen).

Voorzieningen

De voorzieningen bestaan uit voorzieningen in het kader van personeel (Flexibel Pensioen en Uittreden (FPU) en wachtgelden) € 1,3 miljoen en overige € 2,6 miljoen. Onder de overige voorzieningen zijn opgenomen de verplichtingen voortvloeiend uit afspraken in het kader van Sociaal Beleid Rijk en maatwerkafspraken binnen DUO. Uit de voorzieningen is € 2,8 miljoen onttrokken ten behoeve van de uitkeringen in 2018. Aan de voorziening is € 3,1 miljoen gedoteerd aan nieuwe regelingen, met name als gevolg van de eerder genoemde gewenste mobiliteit. Daarnaast heeft een vrijval van € 0,013 miljoen kunnen plaatsvinden voor regelingen

welke de stand van de reservering 2018 lager uitviel dan de stand van de reservering 2017.

Voorzieningen (bedragen x € 1.000)					
	31-12-2017	Onttrekkingen	Dotaties	Vrijval	31-12-2018
Wachtgeld	1.306	– 374	366	–	1.298
Overige	2.339	– 2.437	2.756	– 13	2.645
Totaal voorzieningen	3.645	– 2.811	3.122	– 13	3.943

Leningen bij het Ministerie van Financiën

DUO heeft in 2018 een leenaanvraag ingediend bij het Ministerie van Financiën. Het betreft lening nummer 3.167 ten behoeve van vervangingen in het systeemlandschap van € 16,8 miljoen met een looptijd van 10 jaar en een rentepercentage van 0,53%.

DUO heeft in 2017 een leenaanvraag ingediend bij het Ministerie van Financiën. Het betreft lening nummer 2.951 ten behoeve van het Programma Dienstverlening Instellingen van € 6,8 miljoen met een looptijd van 5 jaar een rentepercentage van 0,0%.

Crediteuren

De crediteuren ultimo 2018 bestaan uit openstaande facturen bij leveranciers en nog te ontvangen facturen. Onder de crediteuren is € 0,1 miljoen aan schulden opgenomen aan het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties en € 0,5 miljoen aan het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Daarnaast het Ministerie van Financiën voor € 1,5 miljoen.

Overige verplichtingen en overlopende passiva

De balanspost Overige verplichtingen en overlopende passiva van € 46,8 miljoen bevat voor € 27,5 miljoen aan vooruit ontvangen middelen van OCW. Het betreft middelen die DUO in het boekjaar 2018 en voorgaande jaren al heeft ontvangen, maar waarvoor in het boekjaar nog geen prestatie is verricht. Op het moment dat de prestatie is geleverd, worden de ontvangsten geboekt als baten. Het betreft hier doorlopende werkzaamheden die in 2019 zullen worden uitgevoerd. Hiervan heeft € 11,4 miljoen betrekking op diverse (doorlopende) projectwerkzaamheden waaronder het project «virtual desktop infrastructure OCW» waarin de werkplekfunctie voor geheel OCW wordt vormgegeven. € 10,8 miljoen op werkzaamheden basisdienstverlening, € 5,3 miljoen op overige opdrachten. Daarnaast is een verplichting van € 0,1 miljoen opgenomen voor het agentschapsdeel van de Vpb-last. Het betreft hier afdracht verschuldigd over de resultaten op verkoop waardepapieren, verificatieverzoeken, verhuur computerruimte aan derden en werkzaamheden Participatiefonds. De Dienst Uitvoering Onderwijs valt, als onderdeel van het Ministerie van OCW, onder de Vennootschapsbelasting (Vpb). Het moederdepartement is verantwoordelijk voor de aangifte en DUO heeft in haar jaarrekening het agentschapsdeel van de Vpb-last opgenomen. Daarnaast gaat het om de opgebouwde rechten aan vakantiegeld, eindejaarsuitkering en verlofrechten ultimo 2018 van het personeel in loondienst (€ 12,8 miljoen) en schulden met afdrachtverplichtingen (€ 0,1 miljoen), overige te betalen bedragen (€ 6,4 miljoen). Tenslotte zijn onder deze post de investeringsspecifieke financiële bijdragen van de Ministeries verantwoord. Het betreft bijdragen die de financiering van uitbreidingsinvesteringen mogelijk maken. De onttrekking volgt het afschrijvingspatroon van de betrokken vaste activa en komt ten gunste van de

afschrijvingskosten. De ultimo stand bedraagt € 1,0 miljoen waarvan € 0,6 miljoen een looptijd heeft van langer dan één jaar. In de nog te betalen bedragen is € 0,4 miljoen vooruit ontvangen middelen van een ander Ministerie opgenomen te weten; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (werkzaamheden Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen en het programma Directe Financiering Kinderopvang).

Tabel 3 Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)

		Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1.	Rekening courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	11.440	26.580	15.140
	Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	273.585	352.671	79.086
	Totaal uitgaven operationele kasstroom (−/−)	− 263.985	− 350.167	− 86.182
2.	Totaal operationele kasstroom	9.600	2.504	− 7.096
	Totaal investeringen (−/−)	− 9.600	− 37.865	− 28.265
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	−	− 235	− 235
3.	Totaal investeringskasstroom	− 9.600	− 38.100	− 28.500
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (−/−)	−	−	−
	Eenmalig storting door het moederdepartement (+)	−	−	−
	Aflossingen op leningen (−/−)	−	− 1.352	− 1.352
	Beroep op leenfaciliteit (+)	2.600	16.800	14.200
4.	Totaal financieringskasstroom	2.600	15.448	12.848
5.	Rekening courant RHB 31 december 2018 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is € 0,5 miljoen.	14.040	6.432	− 7.608

Toelichting:

Naast de rekening courant RHB heeft DUO ook liquide middelen die buiten de RHB blijven. Het betreft hier rekeningen ten behoeve van Europass, Regeling Surinaamse Studenten en Examendiensten waarop in totaal een saldo van € 0,04 miljoen staat (op 31 december 2017 was dit € 0,07 miljoen). De mutatie van deze middelen wordt als onderdeel van de operationele kasstroom gepresenteerd.

De positieve operationele kasstroom (€ 2,5 miljoen) is het saldo ontvangsten moederdepartement (€ 261,0 miljoen), overige departementen (€ 35,2 miljoen), Derden (€ 22,6 miljoen) waar aan uitgaven tegenover staan aan crediteuren en personeel (€ 389,6 miljoen). De investeringen betreffen investeringen in het rekencentrum en software ten behoeve van de basisdienstverlening als ook investering in zelfontwikkelde software. Het betreft hier software voor de uitvoering van de reguliere dienstverlening binnen DUO. In 2018 is tevens fors geïnvesteerd in het ICT-landschap en werkplekken waar voorgebruik is gemaakt van de leenfaciliteit. Bovenstaande ontwikkelingen verklaart de afwijking ten opzichte van de begroting.

Doelmatigheid

Basisindicatoren zijn de kostprijs en kwaliteit per product of dienst. Doelmatigheid kan meerjarig worden bereikt door een lagere kostprijs (bij gelijke kwaliteit) of een hogere kwaliteit (bij gelijke kostprijs). Deze kengetallen geven inzicht in de ontwikkeling van de doelmatigheid uitgedrukt in financiële en kwaliteitskengetallen. Voor het generieke deel

kan DUO zich verantwoorden conform deze richtlijn. Aan het specifieke gedeelte, waarin de uitvoeringskosten per behandelde aanvraag moet worden weergegeven, kan DUO, gelet op de diversiteit in de dienstverlening, niet voldoen.

Tabel 4 Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018

Omschrijving Generiek Deel	Realisatie Vastgestelde begroting				
	2015	2016	2017	2018	2018
Generiek Deel					
Kostprijzen per product (groep)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Tarieven/uur					
ICT gerelateerd	104	104	104	112	104
Overige uren	74	74	74	77	74
<i>Omzet per productgroep (pxq)</i>					
Omzet Bekostiging Instellingen	38	34	36	39	37
Omzet Studiefinanciering	91	90	91	108	81
Omzet Examendiensten	25	25	23	25	23
Omzet Basisregister	26	25	28	30	24
Omzet Informatiediensten	7	7	6	6	6
Totaal omzet basiscontract OCW	186	182	184	207	172
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	1.783	1.894	2.014	2.217	2.036
Saldo van baten en lasten (%)	100	99	98	100	100
Kwaliteitsindicatoren					
Klantcontact digitaal	6	7	6	6	6
Klantcontact traditioneel	7	7	7	7	7

Toelichting:

Kostprijs per product (groep): Binnen het basiscontract met OCW wordt niet over kostprijzen gerapporteerd. Mutaties op het basiscontract worden gebaseerd op uren maal tarief.

Omzet per product: DUO aggregert haar werkzaamheden in de going concern (basiscontract) naar 5 producten. De realisatie 2018 ligt € 23,0 miljoen hoger dan 2017, enerzijds is € 3,0 miljoen taakstelling ingevuld waar € 26,5 miljoen uitbreiding van de (basis)dienstverlening inclusief intensivering op onderhoud en vervangingen, volume effecten, en loon- en prijseffecten, additionele inzet op de telefonische bereikbaarheid en extra inspanning op incassowerkzaamheden tegen over staat. Met name de laatste twee activiteiten hebben betrekking op het product Studiefinanciering wat daardoor een forse stijging laat zien.

FTE totaal: De bezetting van ARAR is gestegen ten opzichte van 2018. Naast het vorm geven aan de invulling taakstelling waarbij vrijgekomen personeel zoveel mogelijk is ingezet op nieuwe taken heeft er in 2018 een forse instroom van personeel plaatsgevonden als gevolg van het verambtelijken van uitzendkrachten en extern personeel. Dit in lijn met het convenant uitzendkrachten wat DUO met de vakbonden heeft afgesloten naar aanleiding van de Wet werk en zekerheid.

Projecttarief per uur: Het projecttarief is € 112 per uur en met € 8 gestegen ten opzichte van 2017. Hiervan is € 4,50 ten behoeve van

ontwikkelen, test en acceptatiewerkzaamheden welke vroeger via de projecturen in rekening werden gebracht en nu zijn verwerkt in het tarief.
Meerwerk tarief per uur: Het meerwerk tarief is € 76,50 per uur en met € 2,5 gestegen ten opzichte van 2017.

Saldo baten en lasten: DUO begroot met een exploitatiesaldo van nul. Het positieve saldo van baten en lasten 2018 van € 0,5 miljoen bedraagt 0,1% van de baten.

Indicatoren: Met het Ministerie van OCW is een set met indicatoren afgesproken, te weten: *Klanttevredenheid klantcontact digitaal* en *Klanttevredenheid klantcontact traditioneel*.

Klanttevredenheid klantcontact digitaal: Over 2018 heeft deze indicator een score van 6 op een schaal van 0 tot 10. Over 2017 bedroeg de score 6 op een schaal van 0 tot 10.

Klanttevredenheid klantcontact traditioneel: Over 2018 heeft deze indicator een score van 7 op een schaal van 0 tot 10. Over 2017 bedroeg de score 7 op een schaal van 0 tot 10.

9.2 AGENTSCHAP NATIONAAL ARCHIEF (NA)

Inleiding

Algemeen

De opdracht van het Nationaal Archief (voortaan NA) is om uitvoering te geven aan haar missie: het dienen van ieders recht op informatie en geven van inzicht in het verleden van ons land door ons in te zetten voor een sterk archiefbestel en door de nationale archiefcollectie in Den Haag te beheren en on site en online te presenteren.

De collectie van het NA bestaat uit archieven van nationale betekenis met het accent op archieven van de rijksoverheid.

Nationaal Archief en Regionale Historische Centra

Op basis van de Archiefwet 1995 heeft de Minister van OCW een specifieke verantwoordelijkheid voor alle rijksarchiefbewaarplaatsen, zijnde het Nationaal Archief in Den Haag en elf rijksarchiefbewaarplaatsen in de provinciehoofdsteden. Deze archiefbewaarplaatsen in de provinciehoofdsteden maken deel uit van Regionale Historische Centra (RHC's). Deze centra zijn gemeenschappelijke regelingen, die vanuit het Rijk en andere deelnemers een bijdrage ontvangen.

Deze jaarrekening handelt alleen om de baten en lasten van het NA. De rijksbijdragen aan de afzonderlijke RHC's worden elders verantwoord op artikel 14 (Cultuur) van de Rijksbegroting.

Tabel 1 Staat van baten-lasten agentschap NA 2018 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie t-1
Baten				
• Omzet	36.546	39.751	3.205	36.948
– Omzet moederdepartement	35.467	38.559	3.092	36.218
– Omzet overige departementen	400	400	0	400
– Omzet derden	679	792	113	330
• Rentebaten	0	0	0	0
• Mutatie projectgelden	2.196	416	– 1.780	1.988
• Vrijval voorzieningen	74	144	70	151
• Bijzondere baten	0	0	0	0
Totaal baten	38.816	40.311	1.495	39.087
Lasten				
• Apparaatskosten	36.722	38.818	2.096	37.288
– Personele kosten	17.923	18.305	382	17.036
<i>Waarvan eigen personeel</i>	15.510	14.892	– 618	14.111
<i>Waarvan inhuur externen</i>	1.004	2.335	1.331	2.055
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	1.409	1.078	– 331	870
– Materiële kosten	18.799	20.513	1.714	20.252
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	1.107	912	– 195	923
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	432	2.726	2.294	2.704
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	17.260	16.875	– 385	16.625
• Rentelasten	20	9	– 11	12
• Afschrijvingskosten	2.074	1.554	– 520	1.552
– Materieel	2.074	1.554	– 520	1.552
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	130	97	– 33	240
– Immaterieel	0	0	0	0
• Overige lasten	0	0	0	0
– Dotaties voorzieningen	0	0	0	0
– Bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	38.816	40.381	1.565	38.852
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	– 70	– 70	235
Agentschapsdeel Vpb-lasten				
Saldo van baten en lasten	0	– 70	– 70	235

Toelichting:

Baten

Omzet moederdepartement

De omzet van het moederdepartement over 2018 bedraagt € 38,6 miljoen. In de omzet moederdepartement zijn de tweede geldstroom projecten van totaal € 1,8 miljoen opgenomen. De ontvangen budgetten voor tweede geldstroom projecten in 2018 betreft de programma's Gemeenschappelijk

Cultureel erfgoed, Kennis & Innovatie en het Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (voorheen Rijk aan Informatie).

Het verschil tussen de begroting en de realisatie is voornamelijk veroorzaakt door een hogere omzet van het moederdepartement vanwege loon- en prijscompensatie en programmageld en een per saldo lager dan verwachte onttrekking uit de projectgelden.

Omzet overige departementen

De bijdrage van de Provincie Zuid Holland (€ 400.000) is voor het beheer van de archieven Zuid Holland.

Omzet derden

De omzet derden betreft de opbrengst van de dienstverlening en verkoop van producten. Deze post is hoger door ontvangsten voor het beheer van de collectie van het Rode Kruis en ontvangen bijdragen van het Genootschap voor het NA ten behoeve van de VOC tentoonstelling.

Rentebaten

In de vastgestelde begroting is geen rekening gehouden met rentebaten vanwege de lage rentestand.

Mutatie Projectgelden

De mutatie projectgelden is lager dan begroot. Uitgaven op projecten zijn in 2018 vooral investeringen geweest. Voor de staat van baten en lasten houden toevoegingen en onttrekkingen aan de projectrekeningen in 2018 elkaar redelijk in evenwicht.

Vrijval voorzieningen

De vrijval van de voorziening betreft het ongebruikte deel van de reorganisatievoorziening voor aansluiting bij FM Haaglanden nadat die aansluiting halverwege het traject is gestaakt vanwege de specifieke aard van het pand. Verder is er een vrijval van een deel van de voorziening voor wachtgeldverplichtingen voor een medewerker die geen recht meer heeft op een uitkering.

Lasten

Apparaatskosten

De apparaatskosten bedragen € 38,8 miljoen en liggen circa € 2,1 miljoen boven de begroting. Dit is vooral het resultaat van hogere uitgaven aan ICT inhuur voor het ontwikkelen van toegangen op het e-depot. Ook zijn de kosten voor eigen personeel hoger door cao loonstijgingen en hogere pensioenpremies.

De materiële kosten zijn iets hoger dan 2017 terwijl een daling was begroot. Het gevolg is dat de materiële kosten fors hoger zijn dan begroot. Dit is vooral door overgang naar een nieuwe ICT dienstverlener.

De bijdrage aan SSO's is aangepast aan de gehanteerde definitie van SSO's volgens de Rijksbrede Kostensoortentabel. Bij de vaststelling van de begroting werd die lijst nog niet gehanteerd en het RVB opgenomen onder de overige materiële kosten. Dit verklaart het verschil.

Afschrijvingskosten

Er zijn geen afschrijvingen van immateriële vaste activa, omdat in 2013 de immateriële vaste activa volledig zijn afgeboekt en er in 2018 geen software aanwezig is die voldoet aan alle criteria voor activering.

De afschrijving van de materiële vaste activa bedraagt € 1,6 miljoen en is € 0,6 miljoen lager dan begroot. De oorzaak van dit verschil is het feit dat de eerste investeringen in de locatie Emmen pas eind 2018 zijn gedaan en de afschrijvingen starten vanaf het moment van oplevering van het pand in 2019.

Tabel 2 Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2017
Activa		
• Vaste activa		
– Immateriële vaste activa	0	0
– Materiële vaste activa	12.045	7.412
– Grond en gebouwen	953	576
– Installaties en inventarissen	7.330	6.836
– Overige materiële vaste activa	3.762	0
• Vlottende Activa	35.406	24.483
– Voorraden en onderhanden projecten	35	0
– Debiteuren	149	204
– Overige vorderingen en overlopende activa	4.437	2.334
– Liquide middelen	30.785	21.945
Totaal activa	47.451	31.895
 Passiva		
• Eigen Vermogen		
– Exploitatiereserve	2.004	2.269
– Onverdeeld resultaat	– 70	235
• Voorzieningen	159	424
• Langlopende schulden		
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	300	400
• Kortlopende schulden		
– Crediteuren	2.086	2.087
– Schulden bij het Rijk	0	0
– Investeringsbijdrage	8.723	3.471
– Projectgelden	13.263	18.901
– Belastingen en premies sociale lasten	0	0
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	100	100
– Overige schulden en overlopende passiva	20.886	4.008
Totaal passiva	47.451	31.895

Toelichting:

Activa

De balans van het NA vertoont een stijging van de totale activa en passiva vanwege de toename van overige schulden en overlopende passiva en de liquide middelen. De liquide middelen zijn gestegen door ontvangst van gelden van de RHC's. Het Ministerie van OCW heeft een fonds voor huisvesting gevormd van € 19,0 miljoen ter dekking van de risico's

vanwege het nieuwe huisvestingsstelsel van de RHC's. De middelen zijn afkomstig van de bestemmingsfondsen voor huisvesting bij zeven RHC's. De voorziening is opgenomen als kortlopende schuld aan het moederdepartement. Twee RHC's maken begin 2019 nog een restant deel van in totaal € 0,9 miljoen over. Hiervoor is een vordering opgenomen onder de overlopende activa.

Vaste Activa

De post Installaties en Inventarissen stijgt 0,5 miljoen door de laatste investeringen in de verdichting van depots en investeringen in ICT devices voor de nieuwe werkplek.

Overige materiële vaste activa betreft activa in uitvoering en is een nieuwe post van € 3,8 miljoen. Dit zijn uit projectgelden aangeschafte depotstellingen en een ontzurings-machine voor het pand in Emmen. Bij oplevering van het pand in Emmen begint de afschrijving op deze investeringen.

Vlottende Activa

In 2018 is de winkelvoorraad nieuw op de balans. De voorraad boeken is begin van het jaar overgenomen van het Genootschap.

De debiteuren en nog te ontvangen bedragen zijn als volgt te specificeren:

Tabel 2a debiteuren (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2017
Vorderingen op het moederdepartement	0	0
Vorderingen op overige departementen	14	125
Vorderingen op overige debiteuren	135	79
Stand per 31 december	149	204

Tabel 2b Overige vorderingen en overlopende activa (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2017
Nog te ontvangen van moederdepartement	0	0
Nog te ontvangen op overige departementen	0	0
Nog te ontvangen van overige organisaties	4.437	2.334
Stand per 31 december	4.437	2.334

De stijging van de vorderingen op overige organisaties met ruim € 2,1 miljoen is vanwege vooruitbetaalde kosten van € 1,3 miljoen aan de nieuwe dienstverlener voor applicatieontwikkeling en beheer in het eerste kwartaal van 2019 en van € 0,3 miljoen aan ICT licenties. Verder is er nog € 0,9 miljoen te ontvangen van twee RHC's i.v.m. de terugvordering van de middelen uit de bestemmingsfondsen voor huisvesting.

De liquide middelen bestaan uit de Rekening-Courant met de Rijkshoofdboekhouding (RHB) van het Ministerie van Financiën en een klein saldo kasmiddelen. De liquide middelen zijn gestegen als gevolg van terugbetalingen van de RHC's.

Passiva

Eigen Vermogen

Het eigen vermogen bedraagt ultimo 2018 € 1,9 miljoen. Hiermee blijft het eigen vermogen onder de maximumomvang van 5 procent van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. Het verloop van het vermogen ziet er als volgt uit:

Tabel 2c Overzicht vermogensontwikkeling over de jaren 2016 – 2018 (bedragen x € 1.000)

	2018	2017	2016
<u>Exploitatiereserve</u>			
Saldo per 1 januari	2.504	2.269	1.660
Onverdeeld resultaat	– 70	235	609
Overige directe mutaties	0	0	0
<u>Directe vermogensmutatie</u>			
Bijdrage door moederdepartement	0	0	0
Overige directe mutaties	– 500	0	0
Saldo per 31 december	1.934	2.504	2.269

De verdeling van het onverdeeld resultaat over 2018 komt tot uitdrukking in de jaarrekening 2019.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn per saldo gedaald met € 0,3 miljoen als gevolg onttrekkingen en vrijval van wachtgeldverplichtingen en de lopende reorganisatievoorziening. De vrijval van de voorziening voor wachtgeldverplichtingen betreft een medewerker die geen recht meer heeft op een uitkering. De reorganisatievoorziening is grotendeels vrijgevallen na het staken van het aansluitingstraject met FM Haaglanden. Het verloop van de voorzieningen is als volgt weer te geven:

Tabel 2d Voorzieningen (bedragen x € 1.000)

	Wachtgeld	Reorganisatie	Totaal
Stand 1/1/2018	174	250	424
Dotatie	0	0	0
Onttrekking	33	88	121
Vrijval	27	117	144
Stand 31/12/2018	114	45	159

Langlopende schulden

Op de lening bij het Ministerie van financiën wordt binnen een jaar € 0,1 miljoen afgelost. Dit bedrag is opgenomen onder de kortlopende schulden.

Kortlopende schulden

In de staat van baten en lasten worden de mutatie van projectgelden apart gepresenteerd op grond van de bijzondere aard en omvang. Daarom wordt ook in de balans inzichtelijk gemaakt welke posten betrekking hebben op de projectgelden.

In de post «investeringsbijdrage» staan bedragen waartegenover investeringen staan.

De belangrijkste mutaties in de investeringsbijdrage betreffen de dotaties vanwege investeringen in activa voor de projecten Masterplan Archiefdepots en de ontvangstruimte van het Nationaal Archief. Een oorzaak van de lagere stand van de projectgelden is de realisatie van depotstellingen en een ontzurings-machine voor het nieuwe depot op locatie Emmen. De geplande oplevering van het pand is in april 2019. Na ingebruikname van het pand start de afschrijving op de voor Emmen aangeschafte activa. Verder is het NA begonnen met investeren in de back-up en uitwijk in Groningen en de migratie van het primaire datacenter naar Rijswijk.

De crediteuren en nog te betalen bedragen zijn als volgt te specificeren:

Tabel 2e crediteuren (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2017
Schulden op het moederdepartement	0	73
Schulden op overige departementen	878	512
Schulden op overige crediteuren	1.208	1.502
Stand per 31 december	2.086	2.087

Tabel 2f Oude verplichtingen en overlopende passiva (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2018	2017
Nog te betalen aan moederdepartement	18.775	639
Nog te betalen aan overige departementen	144	55
Nog te betalen aan overige organisaties	2.067	3.414
Stand per 31 december	20.986	4.108

De nog te betalen bedragen aan het moederdepartement zijn de terugontvangen gelden van de RHC's uit de gevormde bestemmingsfondsen voor huisvesting. Dit geld is van het moederdepartement en direct opvraagbaar.

Tabel 3 Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1. Rekening courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	16.268	21.945	5.677
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	36.546	56.024	19.478
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 36.742	- 40.396	- 3.654
2. Totaal operationele kasstroom	- 196	15.628	15.824
Totaal investeringen (-/-)	- 4.670	- 6.187	- 1.517
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 4.670	- 6.187	- 1.517
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 500	- 500
Eenmalig storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 652	- 100	552
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	- 652	- 600	52
5. Rekening courant RHB 31 december 2018 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is € 0,5 miljoen.	10.750	30.786	20.036

Toelichting:

In het kasstroomoverzicht wordt voor de operationele kasstroom een uitsplitsing gemaakt naar ontvangsten en uitgaven. De ontvangsten hebben betrekking op bijdragen van het moederdepartement, andere departementen, omzet derden en projectgelden. De uitgaven betreffen betalingen aan personeel en leveranciers voor de reguliere werkactiviteiten, maar ook voor projecten. De vastgestelde begroting is niet aangepast, omdat de aanpassing geen consequenties heeft voor de totale operationele kasstroom.

De liquide middelen van het NA zijn in 2018 met circa € 8,8 miljoen toegenomen. De belangrijkste oorzaak van deze toename is de betaling van de RHC's. De operationele kasstroom is € 15,6 miljoen hoger dan begroot vanwege de RHC ontvangsten. De investeringskasstroom is negatief ten opzichte van de begroting als gevolg van meer investeringen op projecten. Het betreft met name investeringen in het kader van het project Masterplan Archiefdepots in stellingen en een ontzurings-machine voor het depot in Emmen en investeringen in ICT in het kader van het DTR project.

De financieringskasstroom is negatief vanwege de jaarlijkse € 0,1 miljoen aflossing van leningen bij het Ministerie van Financiën voor investeringen in de publieksruimte van het NA in 2013.

Doelmatigheid

Tabel 4 Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018

Omschrijving	Realisatie				Vastgestelde begroting 2018	
	2015	2016	2017	2018		
Generiek Deel						
Gemiddeld gewogen kostprijs per productgroep						
– de (gem) prijs per km fysiek archief (capaciteit)	14.350	zie toelichting	zie toelichting	15.294	12.960	
– de (gem) prijs per Terabyte digitaal archief	zie toelichting	zie toelichting	zie toelichting	1.163	1.278	
Gemiddeld gewogen uurtarief intern personeel						
– primaire taken – activiteiten	48	50	55	0	51	
– programma's en projecten 2e en 3e geldstromen	48	50	54	–	–	
Aantal fte						
– formatie op lumpsum en projecten	151,5	186,32	194,83	198,29	200–210	
– formatie Programma Digitale Taken rijkssachieveien	45,3	0	0	0	0	
Saldo baten en lasten	59.149	609.108	0	–70.332	0	
Ontwikkeling aantallen bezoekers						
– bezoekers	19.430	12.288	17.482	19.078	22.500	
– onderwijs	3.310	3.527	12.655	7.539	12.500	
– studiezaal – bezoekers		12.328	14.940	15.433	12.000	
– studiezaal – raadplegingen archiefstukken		114.297	114.349	104.570	100.000	
– Website Nationaal Archief		1.183.834	1.350.798	1.721.451	1.500.000	
Cijfer bezoeker tevredenheid	7	7	7,5	7,5	–	
Voldoen aan webrichtlijnen Rijk	***	***	***	***	–	
Beschikbaarheid – bereikbaarheid organisatie						
– fysieke dienstverlening; geopend:						
– informatiecentrum en studiezaal	di t/m vr	di t/m vr	di t/m vr	di t/m vr	di t/m vr	
– tentoonstelling	di t/m vr	di t/m vr	di t/m zo	di t/m zo	di t/m zo	
– ontvangst schoolgroepen	ma				ma t/m vr	
– Digitale dienstverlening eDepot (basisdienstverlening)						
– beschikbaarheid (%)	nvt	nvt	nvt	nvt	–	
– helpdesk openingstijden op werkdagen	nvt	8:30–17:00	8:30–17:00	8:30–17:00	8:30–17:00	

Toelichting:

De afgelopen jaren waren er geen ingevulde indicatoren voor «prijs per km fysiek archief» en «prijs per Terabyte digitaal archief»: de aanbevelingen uit de [agentschapsdoorlichting](#) door het Ministerie van Financiën in 2016 hebben geleid tot het besluit om een actueel integraal kostprijsmodel uit te werken. Het kostprijsmodel wat er lag bleek onvoldoende toereikend voor het toerekenen van kosten aan de producten en diensten van het NA. De opzet van het nieuwe kostprijsmodel is in 2017 afferond en in 2018 verder geïmplementeerd. Met de opzet en implementatie van het integrale kostprijsmodel is het nu mogelijk om per product en dienst de kosten inzichtelijk te maken en de benodigde lumpsum te onder-

bouwen voor uitvoering van de opgedragen taken. De kostprijzen per 2018 zijn opgenomen in de tabel.

In 2018 komt het uurtarief voor primaire taken en activiteiten uit in lijn met de voorgaande jaren.

10. SALDIBALANS

Tabel 1 Saldibalans per 31 december 2018 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) (bedragen x € 1.000)

Activa			Passiva
	31-12-2018	31-12-2017	
1. Uitgaven ten laste van de begroting	42.326.872	38.053.281	2. Ontvangsten ten gunste van de begroting
3. Liquide middelen	277	337	1.368.558
4. Rekening-courant RHB			1.339.178
5. Rekening-courant RHB Begrotingsreserve	40.300	13.760	4a. Rekening courant RHB
6. Vorderingen buiten begrotingsverband	174	397	40.954.114
Subtotaal intra-comptabel	42.367.623	38.067.775	5a. Begrotingsreserves
Extra-comptabele posten			40.300
9. Openstaande rechten	219.419	213.839	13.760
10. Vorderingen	29.962.993	28.283.095	7. Schulden buiten begrotingsverband
11a. Tegenrekening Schulden	0	0	4.651
12. Voorschotten	5.100.292	6.679.489	4.459
13a. Tegenrekening garantieverplichtingen	3.135.369	2.928.277	Subtotaal intra-comptabel
14a. Tegenrekening andere verplichtingen	29.165.728	28.262.293	42.367.623
15. Deelnemingen	0	0	Subtotaal extra-comptabel
Subtotaal extra-comptabel	67.583.801	66.366.993	66.366.993
Overall Totaal	109.951.424	104.434.768	Overall Totaal

Toelichting:

1. en 2. Uitgaven/ontvangsten 2018

De uitgaven over 2018 zijn uitgekomen op € 42.326.871.509,72 en de ontvangsten op € 1.368.557.566,91. In de departementale jaarrekening komen de uitgaven uit op € 42.326.880.000,00 en de ontvangsten op € 1.368.566.000,00. Het verschil tussen de werkelijke uitgaven en de realisatie volgens de departementale jaarrekening 2018 wordt veroorzaakt door de in deze rekening gehanteerde afrondingsregels.

3. Liquide middelen

De post Liquide middelen is opgebouwd uit het saldo bij de banken (gebaseerd op het laatste dagafschrift).

Tabel 2 Liquide middelen (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018	Openstaand per 31-12-2017
Totaal Liquide middelen	277	337

4. Rekening-Courant RHB

Op de rekening-courant wordt de financiële verhouding met het Ministerie van Financiën geadministreerd. Tevens worden door middel van deze administratie de begrotingsuitgaven en ontvangsten met het Ministerie van Financiën afgewikkeld.

5. Rekening-Courant RHB Begrotingsreserve

Een begrotingsreserve is een geoormerkte meerjarige budgettaire voorziening die door een ministerie op een afzonderlijke rekening-courant bij het Ministerie van Financiën wordt aangehouden. Het gaat om een budgettaire voorziening of reserve binnen de Rijksbegroting. De reserve blijft meerjarig beschikbaar voor het doen van uitgaven in latere jaren. Voor de begrotingsreserve museaal aankoopfonds en de begrotingsreserve risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen en rekening courantlimieten die instellingen aanhouden bij het Ministerie van Financiën wordt een rekening-courant aangehouden bij het Ministerie van Financiën.

Tabel 3 Rekening-Courant RHB Begrotingsreserve (bedragen x € 1.000)

Naam begrotingsreserve	Saldo 1-1-2018	Toevoeging Groen Onderwijs	Toevoe- gingen 2018	Onttrek- kingen 2018	Saldo 31-12-2018	Verwijzing naar begrotingsar- tikel
Museaal aankoopfonds	4.679		25.068	0	29.747	14
Risicopremie garantstelling onderwijs- instellingen	9.081	252	1.220	0	10.553	95
Totaal	13.760	252	26.288	0	40.300	

Begrotingsreserve museaal aankoopfonds

In 1998 is het museaal aankoopfonds opgericht. Dit is een intra-comptabel fonds met het karakter van een interne reserverekening. Op deze rekening wordt bijgehouden hoeveel geld er voor kunstaankopen voor latere jaren beschikbaar is.

In 2018 zijn er geen aankopen geweest.

Reserve risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen

In 2004 is de regeling Schatkistbankieren van kracht geworden. Instellingen kunnen bij het Ministerie van Financiën een schatkistlening aanvragen op basis van een strikte hypothecaire zekerheid of garantiestelling van de gemeenten. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) staat garant voor deze leningen. Hiervoor ontvangt het Ministerie van OCW een risicopremie van 0,1 procent-punt per jaar gedurende de gehele looptijd van de schatkistlening. In verband met een herziening van de afspraken tussen de Ministeries van Financiën en OCW staat OCW vanaf 2012 tevens garant voor de rekening courantlimieten die instellingen aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Hiervoor ontvangt het Ministerie van OCW een risicopremie van 0,25 procent-punt van het uitstaande saldo. Beide risicopremies worden gestort op een begrotingsreserve.

Op deze rekening wordt bijgehouden hoeveel geld er voor eventuele tegenvalters voor latere jaren beschikbaar is. Dit is een intra-comptable rekening met het karakter van een interne reserverekening.

6. Vorderingen buiten begrotingsverband

Tabel 4 vorderingen buiten begrotingsverband (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018
Te verrekenen personeel en voormalig personeel	102
Dienst Uitvoering Onderwijs	0
Overig	72
Totaal	174

De post overig heeft betrekking op de te vorderen vennootschapsbelasting.

7. Schulden buiten begrotingsverband

Tabel 5 schulden buiten begrotingsverband (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018
Codart	3.531
Overig	1.120
Totaal	4.651

De post Codart betreft een door het Waarborgfonds gestort bedrag als zekerheid voor de aan Codarts verstrekte lening. Bij de post overig gaat het om diverse posten als EU projecten (€ 0,3 miljoen), legaten (€ 0,1 miljoen), fondsen (€ 0,3 miljoen) en nog af te dragen BTW (€ 0,4 miljoen).

9. Openstaande rechten

Tabel 6 Openstaande rechten (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018
Lesgelden	219.419
Totaal	219.419

Het betreft hier de lesgeldvorderingen DUO Groningen.

10. vorderingen

De stand van de debiteuren per 31-12-2018 wordt als volgt gespecificeerd naar beleidsartikel en overige onderdelen:

Tabel 7 Stand debiteuren (bedragen x € 1.000)

		Openstaand per 31-12-2018	Openstaand per 31-12-2017
01	Primair onderwijs	12.852	3.070
03	Voortgezet onderwijs	1.224	1.081
04	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	2.862	4.179
06	Hoger beroepsonderwijs	10.427	9.650
07	Wetenschappelijk onderwijs	0	0
08	Internationaal beleid	17	127
09	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	6.588	4.723
11	Studiefinanciering	29.853.450	28.192.644
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	9.049	7.638
	Lesgelden		
14	Cultuur	64.184	56.585
15	Media	0	1.535
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.210	118
25	Emancipatie	305	305
95	Bestuursdepartement	825	1.440
	Lening Bonaire	0	0
	Totaal	29.962.993	28.283.095

De openstaande vorderingen van beleidsartikel 11 worden hieronder nader toegelicht.

De overige openstaande vorderingen (€ 109,5 miljoen) hebben onder meer betrekking op de afrekeningen van voorschotten. Deze vorderingen worden beschouwd als direct opeisbaar.

De openstaande vorderingen van beleidsartikel 11 kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Tabel 8 Specificatie debiteuren Studiefinanciering (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018	Openstaand per 31-12-2017
Niet-relevante langlopende vorderingen	29.092.214	27.309.467
Leningen – hoofdsom	21.312.139	19.163.570
Prestatiebeursleningen – hoofdsom	7.780.075	8.145.897
Relevante langlopende vorderingen	633.160	745.084
Leningen – rente	568.418	664.887
Prestatiebeursleningen – rente	24.179	39.924
Overig	40.563	40.273
Relevante kortlopende	128.076	138.093
Totaal	29.853.450	28.192.644

Prestatiebeursleningen zijn leningen die in een gift worden omgezet als de debiteur heeft voldaan aan de eerstejaars prestatienorm of een diploma heeft behaald.

Bij de leningen en de prestatiebeursleningen is alleen de hoofdsom niet-relevant. De rente wordt als relevant beschouwd.

De relevante kortlopende vorderingen bestaan voornamelijk uit ten onrechte betaalde studiefinanciering en vorderingen wegens het ontrecht bezit van reisrecht.

Tabel 9 Verloop van de vorderingen studiefinanciering (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018	Openstaand per 31-12-2017
Openstaande bedragen per 01-01-2018	28.192.644	26.464.928
Mutatie bruto vorderingen	4.883.780	5.021.023
Omgezet in gift	– 2.255.641	– 2.135.633
Afgelost (ontvangen en verrekend)	– 847.248	– 826.868
Overige mutaties, w.o. buiten invordering en kwijtschelding	– 120.085	– 330.806
Totaal	29.853.450	28.192.644

De vorderingstand neemt toe doordat vorderingen worden uitbetaald of ingesteld.

De vorderingstand neemt af doordat er wordt afgelost, doordat prestatie-leningen worden omgezet in gift, en omdat vorderingen onder voorwaarden mogen of moeten worden afgeboekt.

12. Voorschotten

De stand van de voorschotten per 31-12-2018 wordt als volgt naar beleidsartikel gespecificeerd:

Tabel 10 Voorschotten naar beleidsartikel (bedragen x € 1.000)

		Openstaand per 31-12-2018	Openstaand per 31-12-2017
01	Primair onderwijs	856.348	2.629.605
03	Voortgezet onderwijs	113.187	202.071
04	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	632.675	1.154.131
06	Hoger beroepsonderwijs	37.637	43.813
07	Wetenschappelijk onderwijs	25.880	47.753
08	Internationaal beleid	20.448	30.147
09	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	176.856	229.587
11	Studiefinanciering	1.760.012	916.041
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten		
13	Lesgelden		
14	Cultuur	1.086.986	699.110
15	Media	10.286	7.168
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	360.161	698.486
25	Emancipatie	19.640	21.167
95	Bestuursdepartement	176	410
Totaal		5.100.292	6.679.489

Het bedrag aan openstaande voorschotten bij artikel 11 Studiefinanciering betreft de voorlopige vergoeding van contractkosten aan de OV-bedrijven. In 2018 heeft de betaling voor zowel 2018 als 2019, voor de optimalisatie van het kasritme van de Staat, plaatsgevonden. Dit verklaart de toename in het openstaande voorschot.

De stand van de voorschotten per 31-12-2018 wordt als volgt gespecificeerd naar vergoedingsjaar:

Tabel 11 Voorschotten naar vergoedingsjaar (bedragen x € 1.000)

	Stand per 01-01-2018	Verstrekt 2018	Afgerekend 2018	Stand per 31-12-2018
2003	1.340		0	1.340
2004	8.336		0	8.336
2005	10.158		1.500	8.658
2006	40.522		2.500	38.022
2007	81.906		13.793	68.113
2008	93.534		28.540	64.994
2009	119.103		64.389	54.714
2010	117.654		59.515	58.139
2011	354.692		320.852	33.840
2012	447.778		419.526	28.252
2013	510.386		468.322	42.064
2014	551.301		469.162	82.139
2015	803.091		699.913	103.178
2016	1.585.784		1.393.446	192.338
2017	1.953.904		838.375	1.115.529
2018		3.209.250	8.614	3.200.636
Totaal	6.679.489	3.209.250	4.788.447	5.100.292

In de afgerekende voorschotten zijn correcties ter grootte van € 600,0 miljoen op voorschotten uit eerdere jaren verwerkt.

13. Garantieverplichtingen

In het verleden zijn instellingen zelfstandig op de kapitaalmarkt leningen aangegaan ter financiering van bouwinvesteringen, onder garantiestelling van het Rijk jegens de geldverschaffers voor de rente en aflossingsverplichtingen. De destijds vigerende garantieregelingen zijn inmiddels niet meer van kracht. Vanaf 2014 kunnen onderwijsinstellingen leningen afsluiten bij het Ministerie van Financiën in het kader van schatkistbankieren voor her- en nieuwbouw. Het bedrag van de garantieverplichtingen (nog openstaande rente en aflossingsverplichtingen op lopende leningen) is het theoretisch maximale risico dat het ministerie ultimo 2018 nog loopt in verband met garantiestellingen op bouwleningen en overige garantieningen. In onderstaand overzicht zijn de openstaande garanties gespecificeerd opgenomen in vergelijking met ultimo 2017:

Tabel 12 Garantieverplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Openstaand per 31-12-2018	Openstaand per 31-12-2017
Bouwleningen aan academische ziekenhuizen	163.921	176.631
Bouwleningen aan scholen en instellingen vo	0	0
Garanties Cultuur	753.098	718.275
Garantie Vervangingsfonds	23.000	23.000
Garantie Participatiefonds	7.000	7.000
Garanties Onderzoek en wetenschapsbeleid	23.330	24.264
Garanties Wetenschappelijk Onderwijs	254.483	264.757
Garanties Hoger beroepsontwerp	766.468	744.058
Garanties Beroepsontwerp en volwasseneneducatie	643.536	532.541
Garanties Voortgezet onderwijs	391.516	341.324
Garanties Primair onderwijs	109.017	96.427
Totaal	3.135.369	2.928.277

Voor de academische ziekenhuizen is sinds 1991 de garantieregeling niet meer van kracht, met uitzondering van enkele op dat moment in gang gezette bouwprojecten. Sinds 1996 zijn geen garanties meer verstrekt. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2035 volledig hebben plaatsgevonden.

De uitstaande garanties bij Cultuur bedragen € 753,1 miljoen. Hiervan is € 461,5 miljoen verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds en € 288,1 miljoen betreft een garantie onder de indemniteitsregeling. Voorts is er garantie verleend ad € 3,5 miljoen betrekking hebbende op de door het Ministerie van Financiën verstrekte geldleningen aan Cultuurinstellingen. De uitstaande garanties participatie- en vervangingsfonds zijn het gevolg van het bestuurlijk akkoord dat in 2003 met de fondsen is gesloten en houden verband met garantstelling in verband met het schatkistbankieren.

De uitstaande garantie bij Onderzoek en Wetenschapsbeleid bedraagt € 23,3 miljoen. Dit betreft de garantie voor een lening van Stichting Biomedical Primate Research Center (BPRC) bij de Bank Nederlandse Gemeenten.

De uitstaande garanties bij Beroepsontwerp en Volwasseneneductie (€ 643,5 miljoen), het Hoger beroepsontwerp (€ 766,5 miljoen), het Voortgezet onderwijs (€ 391,5 miljoen) het Wetenschappelijk Onderwijs (€ 254,5) en het Primair Onderwijs (€ 109,0 miljoen) hebben betrekking op de door het Ministerie van Financiën onder hypothecaire zekerheid of garantiestelling van de gemeenten verstrekte geldleningen aan onderwijsinstellingen en garantstellingen rekening courantlimieten.

De opbouw van de stand van de garantieverplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

Tabel 13 Openstaande Garantieverplichtingen (bedragen x € 1.000)

Stand 1 januari 2018	2.928.277
Bij: Aangegane verplichtingen 2018	825.259
Af: Afgelopen garantie 2018	618.167
Af: Verrichte betalingen 2018	0
Af: Negatieve bijstellingen van aangegane garantieverplichtingen voor 2018	0
Stand 31 december 2018	3.135.369

14. Andere verplichtingen

De opbouw van de stand van de aangegane verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

Tabel 14 Andere verplichtingen (bedragen x € 1.000)

Stand 1 januari 2018	28.262.293
Bij: Groen Onderwijs	761.673
Aangegaan 2018	42.468.634
Af: Tot betaling gekomen in 2018	42.326.872
Stand 31 december 2018	29.165.728

De specificatie van de openstaande verplichtingen per beleidsartikel ultimo 2018 is hieronder opgenomen.

Tabel 15 Andere verplichtingen naar beleidsartikel (bedragen x € 1.000)

01	Primair onderwijs	6.385.491
03	Voortgezet onderwijs	7.503.146
04	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	3.759.231
06	Hoger beroepsonderwijs	3.235.376
07	Wetenschappelijk onderwijs	4.893.098
08	Internationaal beleid	8.618
09	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	19.534
11	Studiefinanciering	0
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	0
13	Lesgelden	0
14	Cultuur	1.295.685
15	Media	905.223
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.124.913
25	Emancipatie	35.413
95	Bestuursdepartement	0
	Totaal	29.165.728

Op artikel 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid is in 2018 een aanvullende verplichting afgeboekt van € 266,0 miljoen. Deze verplichting was op de saldibalans opgenomen in verband met de administratieve verwerking van subsidieverplichtingen die de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) is aangegaan richting de kennisinstellingen. Deze aanvullende verplichting wordt nu afgeboekt gezien de herziene afspraak met het NWO. Als gevolg hiervan is er geen sprake meer van een aanvullende verplichting.

Niet uit de saldibalans blijkende bestuurlijke verplichtingen

Op 26 november 2014 is het Bestuursakkoord PO 2014–2020 met de PO-Raad afgesloten. Met dit akkoord komt er voor 2018 e.v. een additioneel bedrag van € 444,0 miljoen beschikbaar. Ultimo 2018 zijn de daarin afgesproken toevoegingen aan prestatiebox (€ 263,0 miljoen) en aan lumpsum (€ 142,0 miljoen) volledig als juridische verplichting vastgelegd. Van de voor 2019 afgesproken € 39,0 miljoen aan overige bestemmingen is ultimo 2018 € 6,0 miljoen vastgelegd als verplichting. De overige € 33,0 miljoen voor 2019 betreft derhalve een niet in de saldibalans opgenomen bestuurlijke verplichting.

Voor 2020 is van het afgesproken bedrag van € 444,0 miljoen circa € 439,8 miljoen nog niet juridisch verplicht en derhalve niet in de saldibalans opgenomen.

Op 7 februari 2018 is het «Bestuursakkoord MBO 2018–2022:Trots, vertrouwen en lef» met de MBO Raad afgesloten. Onderdeel van het Bestuursakkoord MBO is de tweede tranche van de regeling kwaliteitsafspraken mbo. Hiermee is een bedrag van in totaal € 1.671,0 miljoen bestuurlijk verplicht over de periode 2018 tot en met 2023. Van dit bedrag is ultimo 2018 nog geen juridische verplichting aangegaan voor de jaren 2018 tot en met 2023. Het gehele bedrag van € 1.671,0 miljoen is in het jaar 2018 bestuurlijk verplicht.

Op 9 april 2018 zijn de sectorakkoorden hoger beroepsonderwijs 2018 en wetenschappelijk onderwijs 2018 afgesloten met de Vereniging Hogescholen en de VSNU. Onderdeel van deze akkoorden zijn de kwaliteitsafspraken 2019–2024 «Investeren in Onderwijskwaliteit». Hiermee is een bedrag van in totaal € 2.314,0 miljoen (€ 1.436,0 miljoen voor het hbo en € 878,0 miljoen voor het wo) bestuurlijk verplicht voor de periode 2019–2024. Van dit bedrag is ultimo 2018 voor het jaar 2019 al een bedrag van € 188,0 miljoen (€ 117,0 miljoen hbo en € 71,0 miljoen wo) juridisch verplicht. Het resterende bedrag voor 2020 t/m 2024 van € 2.126,0 miljoen (€ 1.319,0 miljoen voor het hbo en € 807,0 miljoen voor het wo) is ultimo 2018 als bestuurlijk verplicht aan te merken.

11. WNT-VERANTWOORDING 2018 – MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP (VIII)

De Wet normering topinkomens (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen – al dan niet fictieve – dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk maximum te boven gaat. Niet-topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vallen echter buiten de reikwijdte van de wet.

Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het algemeen bezoldigingsmaximum bedraagt in 2018 € 189.000.

Nieuw in 2018 is het vervallen van het begrip gewezen topfunctionaris en de inwerkingtreding van de anticumulatiebepaling, die bepaalt dat indien een topfunctionaris met verschillende WNT-instellingen een dienstbetrekking aangaat als topfunctionaris, niet zijnde een toezichthouderde topfunctionaris, de som van de bezoldigingen niet meer mag bedragen dan het algemeen bezoldigingsmaximum (€ 189.000).

Naast de hier vermelde functionarissen zijn er geen andere functionarissen die in 2018 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden.

Er zijn in 2018 geen ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Er zijn in 2018 geen leidinggevende topfunctionarissen die op grond van de WNT i.v.m. de cumulatie van dienstbetrekkingen dienen te worden gerapporteerd.

Tabel Bezoldiging van topfunctionarissen

Naam instelling	Persoonlijke gegevens	Datum aanvang dienst-verband	Datum einde dienst-verband	Omvang dienst-verband in feite (= omvang in 2017)	Op externe huurbasis (nee; <= 12 kalendermaanden; > 12 kalendermaand)	Beloning + onkostenvergoedingen (belast) (= bedrag in 2017)	Vorziendingen t.b.v. in 2018 (= bedrag in 2017)	Totale bezoldiging beloningen betaalbaar op termijn (= bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien bezoldiging overschrijding)
CvTE ¹	P. Hendrikse Voorzitter	31-12-2018	0,2 (0,2)	n.v.t.	€ 23.770 (€ 23.169)	n.v.t.	€ 23.770 (€ 23.169)	€ 37.800	n.v.t.	
CvTE	A. Broek Lid	30-9-2018	0,025	n.v.t.	€ 1.864	n.v.t.	€ 1.864 (2)	€ 3.534	n.v.t.	
CvTE	L.S.J.M. Henkens	31-12-2018	0,025 (0,033)	n.v.t.	€ 2.032 (€ 2.999)	n.v.t.	€ 2.032 (€ 2.999)	€ 4.725	n.v.t.	
CvTE	J.G. Uijterwijk Lid	30-9-2018	0,025 (0,025)	n.v.t.	€ 2.528 (€ 3.041)	n.v.t.	€ 2.528 (€ 3.041)	€ 3.534	n.v.t.	
CvTE	J.G.J. Rinkes Lid	30-9-2018	0,025 (0,025)	n.v.t.	€ 2.111 (€ 2.966)	n.v.t.	€ 2.111 (€ 2.966)	€ 3.534	n.v.t.	
CvTE	Y. v. Zijl Lid	31-12-2018	0,025 (0,025)	n.v.t.	€ 2.452 (€ 2.266)	n.v.t.	€ 2.452 (€ 2.266)	€ 4.725	n.v.t.	
CvTE	M.J.A.M. v. Gils ²									

Naam instelling	Naam top-functie	Functie	Datum aanvang dienstverband	Datum einde dienstverband	Omvang dienstverband	Op externe huurbasis (nee; <= 12 kalendermaanden)	Beloning + onkostenvergoedingen (belast) (= bedrag in 2017)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (= bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (= bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschijding)
CvTE	J.C. Krijt ²	Lid									
CvTE	T.G.M. Bekker ²	Plv. lid									
CvTE	M.A. Jansen ²	Plv. lid									
CvTE	A. Kaim Lamers ²	Plv. lid > lid 1/10/18									
CvTE	D.J.M. Majoer ²	Plv. lid > lid 1/10/18									
CvTE	L.F.P. Niessen ²	Plv. lid									
CvTE	G.J. Zomer ²	Plv. lid									

¹ College voor Toetsen en Examens.

² Voor topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder wordt volstaan met de naam en functie van de topfunctionaris.

D. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 TOEZICHTRELATIES RWT'S EN ZBO'S

1. Overzichtstabel inzake ZBO's en RWT's van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (bedragen x € 1.000)					
Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017 ¹	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016 ¹	Bijzonderheden
ZBO's					
<i>Stichting Nederlands Fonds voor Podiumkunsten</i>					Nee
Totale baten	154.008	183.073	29.065	27.918	
Totale lasten	158.080	187.200	29.120	25.036	
Saldo van baten en lasten	– 4.072	– 4.127	– 55	2.882	
<i>Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie</i>					Nee
Totale baten	56.543	75.488	18.945	22.450	
Totale lasten	71.661	75.144	3.483	21.353	
Saldo van baten en lasten	– 15.118	344	15.462	1.097	
<i>Stichting Nederlands Filmfonds</i>					Nee
Totale baten	53.004	53.567	563	47.832	
Totale lasten	53.004	53.371	367	47.728	
Saldo van baten en lasten	0	196	196	104	
<i>Stichting Stimuleringsfonds Creatieve Industrie</i>					Nee
Totale baten	23.550	21.695	– 1.855	14.860	
Totale lasten	23.853	21.682	– 2.171	14.979	
Saldo van baten en lasten	– 303	13	316	– 119	
<i>Stichting Mondriaan Fonds</i>					Nee
Totale baten	28.965	25.932	– 3.033	45.762	
Totale lasten	29.364	29.943	579	41.918	
Saldo van baten en lasten	– 399	– 4.011	– 3.612	3.844	
<i>Stichting Nederlands Letterenfonds</i>					Nee
Totale baten	11.467	15.531	4.064	12.703	
Totale lasten	11.467	15.319	3.852	11.875	
Saldo van baten en lasten	0	212	212	828	
<i>Bureau Architectenregister</i>					Nee
Totale baten	937	967	30	980	
Totale lasten	937	946	9	962	
Saldo van baten en lasten	0	21	21	18	
<i>Commissariaat voor de Media (CvdM)</i>					Nee

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017 ¹	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016 ¹	Bijzonderheden
Totale baten	964.417	954.650	- 9.767	978.363	
Totale lasten	975.068	986.566	11.498	1.025.606	
Saldo van baten en lasten	- 10.651	- 31.916	- 21.265	- 47.243	
<i>Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO)²</i>					Nee
Totale baten	7.449	8.533	1.084	8.326	
Totale lasten	7.769	8.430	661	8.234	
Saldo van baten en lasten	- 320	103	423	92	
<i>Koninklijke Bibliotheek (KB)</i>					Nee
Totale baten	89.566	94.067	4.501	91.511	
Totale lasten	89.566	93.259	3.693	89.984	
Saldo van baten en lasten	0	808	808	1.527	
<i>Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)</i>					Nee
Totale baten	812.706	903.276	90.570	913.856	
Totale lasten	820.983	873.399	52.416	817.852	
Saldo van baten en lasten	- 8.277	29.877	38.154	96.004	
<i>Stichting Participatiefonds voor het Onderwijs</i>					Ja
Totale baten	193.836	224.379	30.543	189.705	
Totale lasten	216.456	241.301	24.845	226.364	
Saldo van baten en lasten	- 22.620	- 16.922	5.698	- 36.659	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
De hogere lasten (in de vorm van vergoedingen van werkloosheidkosten) en hogere baten (in de vorm van geïnde premies) dan begroot worden met name veroorzaakt door een hoger aantal uitkeringsgerechtigden met een bovenwettelijke uitkering.					
<i>Stichting Vervangingsfonds en Bedrijfsgezondheidszorg voor het Onderwijs</i>					Ja
Totale baten	112.590	101.686	- 10.904	155.231	
Totale lasten	119.908	114.961	- 4.947	163.870	
Saldo van baten en lasten	- 7.318	- 13.275	- 5.957	- 8.638	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
De daling van de onrechtmatigheid van de uitbetaalde vervangingsdeclaraties zet verder door na de in 2016 ingezette verbeterslag, van 1,75% in 2016 naar 1,27% in 2017.					
<i>Stimuleringsfonds voor de Journalistiek</i>					Nee
Totale baten	2.149	2.152	3	2.194	
Totale lasten	3.338	3.401	63	2.244	
Saldo van baten en lasten	- 1.189	- 1.249	- 60	- 50	
<i>College voor Toetsen en Examens</i>					Nee

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017 ¹	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016 ¹	Bijzonderheden
Totale baten		16.994		15.900	
Totale lasten					
Saldo van baten en lasten					
<i>Stichting Nederlandse Publieke Omroep (NPO)</i>					Nee
Totale baten	880.674	855.595	- 25.079	880.404	
Totale lasten	888.637	858.193	- 30.444	885.161	
Saldo van baten en lasten	- 7.963	- 2.598	5.365	- 4.757	
<i>Stichting Regionale Publieke Omroep</i>					
Totale baten	1.605	1.826	221	1.088	
Totale lasten	1.605	1.463	- 142	895	
Saldo van baten en lasten	0	363	363	193	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
<i>Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW)</i>					Nee
Totale baten	148.769	150.501	- 1.732	144.721	
Totale lasten	150.968	146.115	- 4.853	139.121	
Saldo van baten en lasten	- 2.199	4.289	- 6.585	5.600	
<i>Samenwerkingsorganisatie beroepsonderwijs en bedrijfsleven (SBB)³</i>					Nee
Totale baten	57.748	61.984	4.236	60.300	
Totale lasten	63.878	63.742	136	60.490	
Saldo van baten en lasten	- 6.130	- 1.758	- 4.372	- 190	
<i>Certificerende instellingen die onder de Erfgoedwet vallen</i>					Ja
Totale baten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	
Totale lasten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	
Saldo van baten en lasten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
Deze vijf commerciële instellingen zijn niet gehouden jaarcijfers e.d. aan OCW te overleggen.					
RWT's					
<i>Collectiebeherende instellingen die onder de Erfgoedwet vallen</i>					Nee
Totale baten	404.642	403.817	- 825	413.249	
Totale lasten	401.388	409.574	8.186	428.915	
Saldo van baten en lasten	3.254	- 5.757	- 9.011	- 15.666	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
<i>Bevoegde gezagsorganen primair onderwijs</i>					Ja ⁴

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017 ¹	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016 ¹	Bijzonderheden
Totale baten	onbekend	10.064.000	onbekend	10.967.000	
Totale lasten	onbekend	9.976.000	onbekend	10.857.000	
Saldo van baten en lasten	onbekend	88.000	onbekend	110.000	
<i>Bevoegde gezagsorganen voortgezet onderwijs</i>					Ja4
Totale baten	onbekend	9.874.000	onbekend	8.568.000	
Totale lasten	onbekend	9.783.000	onbekend	8.517.000	
Saldo van baten en lasten	onbekend	91.000	onbekend	51.000	
<i>Regionale opleidingscentra (roc's), agrarische opleidingscentra (aoc's) en vakinstellingen⁵</i>					Ja4
Totale baten	onbekend	5.077.000	onbekend	5.013.000	
Totale lasten	onbekend	5.033.000	onbekend	4.887.000	
Saldo van baten en lasten	onbekend	44.000	onbekend	126.000	
<i>Instellingsbesturen hogeschoolen</i>					Ja4
Totale baten	onbekend	4.239.000	onbekend	4.095.000	
Totale lasten	onbekend	4.224.000	onbekend	4.160.000	
Saldo van baten en lasten	onbekend	15.000	onbekend	- 65.000	
<i>Instellingsbesturen universiteiten</i>					Ja4
Totale baten	onbekend	6.958.000	onbekend	6.803.000	
Totale lasten	onbekend	6.865.000	onbekend	6.654.000	
Saldo van baten en lasten	onbekend	93.000	onbekend	149.000	
<i>Academische Ziekenhuizen</i>					Ja4
Totale baten	*	*	*	*	
Totale lasten	*	*	*	*	
Saldo van baten en lasten	*	*	*	*	
<i>Cito</i>					Nee
Totale baten	33.854	32.852	- 1.002	35.814	
Totale lasten	36.457	35.780	- 677	35.739	
Saldo van baten en lasten	- 2.603	- 2.928	- 325	75	
<i>SLO</i>					Nee
Totale baten	12.311	13.598	1.287	15.309	
Totale lasten	13.813	15.807	1.994	15.966	

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017 ¹	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016 ¹	Bijzonderheden
Saldo van baten en lasten	– 1.502	– 2.209	– 707	– 657	

¹ Er zijn nog geen door de accountant gecertificeerde cijfers beschikbaar over 2018 voor deze instellingen.

² Gegevens hebben betrekking op Vlaanderen en Nederland.

³ Betreft de totale baten en lasten van SBB. SBB is voor 25% ZBO, zijnde het erkennen van leerbedrijven.

⁴ Betreft een cluster van instellingen, zie paragraaf 2.7 uit de [financiële staat van het onderwijs 2017](#)

⁵ De baten en lasten zijn inclusief werkzaamheden voor bijv. derden, gemeentes en het door de mbo-instellingen verzorgde voortgezet onderwijs.

2. Uitgewerkt overzicht van baten en lasten van grote ZBO's en RWT's (> € 50 miljoen) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (bedragen x € 1.000)

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016
ZBO's				
<i>Stichting Nederlands Fonds voor Podiumkunsten</i>				
Totale baten	154.008	183.073	29.065	27.918
Bijdrage moederdepartement	153.205	178.780	25.575	26.090
Bijdrage overige departementen	503	437	– 66	1.514
Tarieven/facturaties derden			0	
Premies			0	
Overige baten	300	3.856	3.556	314
Totale lasten	158.080	187.200	29.120	25.036
Apparaatskosten	7.236	6.053	– 1.183	7.382
waarvan personele kosten	4.122	3.761	– 361	3.431
waarvan materiële kosten	3.114	2.292	– 822	3.951
Programmakosten	150.844	181.145	30.301	17.654
Overige lasten		2	2	
Saldo van baten en lasten	– 4.072	– 4.127	– 55	2.882
<i>Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie</i>				
Totale baten	56.543	75.488	18.945	22.450
Bijdrage moederdepartement	56.493	74.719	18.226	21.876
Bijdrage overige departementen			0	206
Tarieven/facturaties derden			0	
Premies			0	
Overige baten	50	769	719	368
Totale lasten	71.661	75.144	3.483	21.353
Apparaatskosten	2.844	2.622	– 222	2.176
waarvan personele kosten	2.248	2.132	– 116	1.655
waarvan materiële kosten	596	490	– 106	521
Programmakosten	68.817	72.522	3.705	19.177
Overige lasten			0	
Saldo van baten en lasten	– 15.118	344	15.462	1.097

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016
<i>Stichting Nederlands Filmfonds</i>				
Totale baten	53.004	53.567	563	47.832
Bijdrage moederdepartement	52.929	53.371	442	47.467
Bijdrage overige departementen			0	
Tarieven/facturaties derden			0	
Premies			0	
Overige baten	75	196	121	365
Totale lasten	53.004	53.371	367	47.728
Apparaatskosten	4.030	3.874	- 156	3.758
waarvan personele kosten	3.227	2.984	- 243	2.773
waarvan materiële kosten	803	890	87	985
Programmakosten	48.974	49.497	523	43.970
Overige lasten			0	
Saldo van baten en lasten	0	196	196	104
<i>Commissariaat voor de Media (CvdM)</i>				
Totale baten	964.417	954.650	- 9.767	978.363
Bijdrage moederdepartement	763.204	773.796	10.592	787.755
Bijdrage overige departementen			0	
Tarieven/facturaties derden			0	
Premies			0	
Overige baten	201.213	180.854	- 20.359	190.608
Totale lasten	975.068	986.566	11.498	1.025.606
Apparaatskosten	7.265	7.368	103	7.528
waarvan personele kosten	4.510	4.222	- 288	3.726
waarvan materiële kosten	2.755	3.146	391	3.802
Programmakosten	967.803	979.198	11.395	1.017.988
Overige lasten			0	90
Saldo van baten en lasten	- 10.651	- 31.916	- 21.265	- 47.243
<i>Koninklijke Bibliotheek (KB)</i>				
Totale baten	89.566	94.067	4.501	91.511
Bijdrage moederdepartement	88.242	91.683	3.441	89.594
Bijdrage overige departementen	0	0	0	0
Tarieven/facturaties derden	0	0	0	0
Premies	0	0	0	0
Overige baten	1.324	2.384	1.060	1.917
Totale lasten	89.566	93.259	3.693	89.984
Apparaatskosten	44.361	48.893	4.568	47.900
waarvan personele kosten	31.345	36.760	5.415	35.203
waarvan materiële kosten	13.016	12.133	- 883	12.697

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016
Programmakosten	0	0	0	0
Overige lasten	45.205	44.366	- 839	42.084
Saldo van baten en lasten	0	808	808	1.527
<i>Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)</i>				
Totale baten	812.706	903.276	90.570	913.856
Bijdrage moederdepartement	739.802	745.546	5.744	769.171
Bijdrage overige departementen	51.827	110.926	59.099	94.820
Tarieven/facturaties derden	0	0	0	0
Premies	0	0	0	0
Overige baten	21.077	46.804	25.727	49.865
Totale lasten	820.983	873.399	52.416	817.852
Apparaatskosten	47.770	47.451	- 319	47.649
waarvan personele kosten	40.196	40.241	45	38.229
waarvan materiële kosten	7.574	7.210	- 364	9.620
Programmakosten	764.271	810.893	46.622	757.717
Overige lasten	8.942	15.055	6.113	12.486
Saldo van baten en lasten	- 8.277	29.877	38.154	96.004
<i>Stichting Nederlandse Publieke Omroep (NPO)</i>				
Totale baten	880.674	855.595	- 25.079	880.404
Bijdrage moederdepartement	801.827	809.740	7.913	836.861
Bijdrage overige departementen			0	*7
Tarieven/facturaties derden			0	
Premies			0	
Overige baten	78.847	45.855	- 32.992	43.543
Totale lasten	888.637	858.193	- 30.444	885.161
Apparaatskosten		69.804	69.804	63.396
waarvan personele kosten		38.090	38.090	36.687
waarvan materiële kosten		31.714	31.714	26.709
Programmakosten		788.323	788.323	821.616
Overige lasten		66	66	149
Saldo van baten en lasten	- 7.963	- 2.598	5.365	- 4.757
<i>Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)</i>				
Totale baten	148.769	150.501	1.732	144.721
Bijdrage moederdepartement	86.788	89.745	2.957	88.965
Bijdrage overige departementen	0	0	0	0
Tarieven/facturaties derden	0	0	0	0
Premies	0	0	0	0

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016
Overige baten	61.981	60.756	- 1.225	55.756
Totale lasten	150.968	146.115	- 4.853	139.121
Apparaatskosten	13.870	14.736	866	14.155
waarvan personele kosten	7.784	7.854	70	8.333
waarvan materiële kosten	6.086	6.882	796	5.183
Programmakosten	123.671	116.080	- 7.591	113.061
Overige lasten	13.427	15.299	1.872	12.544
Saldo van baten en lasten	- 2.199	4.386	6.585	5.600
<i>Samenwerkingsorganisaties beroepsonderwijs en bedrijfsleven (SBB)</i>				
Totale baten	57.748	61.984	4.236	60.300
Bijdrage moederdepartement	57.748	61.984	4.236	
Bijdrage overige departementen			0	
Tarieven/facturaties derden			0	
Premies			0	
Overige baten			0	
Totale lasten	63.878	63.742	- 136	60.490
Apparaatskosten			0	
waarvan personele kosten	59.651	57.999	- 1.652	
waarvan materiële kosten	4.227	5.743	1.516	
Programmakosten			0	
Overige lasten			0	
Saldo van baten en lasten	- 6.130	- 1.758	- 4.372	- 190
<i>Stichting Vervangingsfonds en Bedrijfsgezondheidszorg voor het onderwijs</i>				
Totale baten	112.590	101.686	- 10.904	155.231
Bijdrage moederdepartement	2.825	2.824	- 1	6.378
Bijdrage overige departementen	0	0	0	0
Tarieven/facturaties derden	0	0	0	0
Premies	109.765	98.862	- 10.903	148.844
Overige baten	0	0	0	9
Totale lasten	119.908	114.961	- 4.947	163.870
Apparaatskosten	9.329	8.635	- 694	9.693
waarvan personele kosten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
waarvan materiële kosten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Programmakosten	110.566	106.322	- 4.244	154.166
Overige lasten	13	4	- 9	11
Saldo van baten en lasten	- 7.318	- 13.275	- 5.957	- 8.638
<i>Stichting Participatiefonds voor het onderwijs</i>				

Naam ZBO/RWT	Vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2017	Verschil realisatie en vastgestelde begroting 2017	Realisatie 2016
Totale baten	193.836	224.379	30.543	189.705
Bijdrage moederdepartement	2.087	2.087	0	3.841
Bijdrage overige departementen	0	0	0	0
Tarieven/facturaties derden	0	0	0	0
Premies	183.749	205.871	22.122	188.535
Overige baten	8.000	16.421	8.421	– 2.671
Totale lasten	216.456	241.301	24.845	226.364
Apparaatskosten	6.624	5.665	– 959	7.208
waarvan personele kosten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
waarvan materiële kosten	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Programmakosten	209.830	235.634	25.804	219.155
Overige lasten	2	2	0	1
Saldo van baten en lasten	– 22.620	– 16.922	5.698	– 36.659

¹ Bijdrage van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

² De OCW-bijdrage aan de landelijke publieke omroepen gaat via het CvdM naar de NPO en zit dus in de jaarrekeningen van beide instellingen.

³ De premie-opbrengsten waren lager dan begroot omdat er meer schoolbesturen bij zijn gekomen die hebben gekozen voor eigenrisicodragerschap ten opzichte van de aanname hierover in de begroting.

⁴ De apparaatskosten waren lager dan begroot omdat er meer is doorbelast aan het Pf. De werkzaamheden bij het Vf lopen terug vanwege de ontwikkeling dat steeds meer besturen kiezen voor eigenrisicodragerschap.

⁵ Deze uitsplitsing is niet beschikbaar, ten minste niet over het geheel van de apparaatskosten. Vanaf 2019 is opgenomen in de werkafspraken met de fondsen dat deze gegevens ook in de begroting worden aangeleverd.

⁶ Bij overige baten staan de ontvangsten negatief getoetsten vermeld, begroot 8.000 en realisatie 16.410 (daarnaast nog 11 rentebaten gerealiseerd in 2017). De hogere ontvangsten voor negatief getoetsten zijn te verklaren door een inhaalslag in het terugvorderen van negatief getoetste vergoedingen over de periode 2012–2016.

Toelichting op de ZBO's.

Stichting Fonds voor Podiumkunsten

Het fonds ondersteunt alle vormen van professionele podiumkunsten in Nederland: muziek, theater, muziektheater en dans. Het stimuleren van innovatie in de keten van scheppen, productie, distributie en afname is een speciale taak van het fonds.

Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie

Het fonds stimuleert de actieve deelname aan het culturele leven van inwoners van Nederland, in al hun diversiteit, ongeacht leeftijd, herkomst, opleiding en woonplaats op het gebied van amateurkunst, cultuureducatie en volkscultuur.

Stichting Nederlands Filmfonds

Het fonds stimuleert de filmproductie in Nederland, met de nadruk op kwaliteit en diversiteit en bevordert een goed klimaat voor de Nederlandse filmcultuur.

Stichting Mondriaanfonds

Het fonds bevordert bijzondere en vernieuwende projecten en activiteiten van beeldend kunstenaars, bemiddelaars en instellingen die van belang zijn voor de beeldende kunst en cultureel erfgoed in Nederland. Het doel is hiermee de betekenisvolle ontwikkeling en zichtbaarheid van beeldende kunst en cultureel erfgoed in Nederland te stimuleren daar waar de markt dit niet of nog niet mogelijk maakt.

Stichting Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie

Het fonds voert verschillende subsidieregelingen uit die zijn gericht op kennisontwikkeling en kennisuitwisseling van de ontwerpende disciplines en het vergroten van de belangstelling voor architectuur, vormgeving en e-culture.

Stichting Nederlands Letterenfonds

Het fonds bevordert de kwaliteit, diversiteit, productie en de vertaling van de Nederlandse- en Friestalige literatuur. Ook verzorgt het Letterenfonds de promotie en zichtbaarheid van de Nederlandse en Friese literatuur in het buitenland.

Bureau Architectenregister

Bureau Architectenregister (BA) voert de Wet op de architectentitel uit, draagt zorg voor het beheer van het architectenregister en is bevoegd om op te treden tegen onrechtmatig titelgebruik. Daarnaast is het BA de bevoegde autoriteit in Nederland voor de uitvoering van de Europese richtlijn voor de erkenning van professionele kwalificaties van de onder haar vallende beroepen.

Commissariaat voor de Media

Het Commissariaat ziet toe op de naleving van de Mediawet en de daarop gebaseerde regels. Het garandeert daarmee een eerlijke toegang tot de media en bewaakt de kwaliteit, de diversiteit en de onafhankelijkheid van de informatievoorziening.

Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO)

De NVAOborgt de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Zij beoordeelt op onafhankelijke wijze de kwaliteit van de opleidingen, verleent accreditatie, toetst nieuwe opleidingen en de instellingstoets kwaliteitszorg. Daarnaast levert de NVAO een bijdrage aan het vergroten van het kwaliteitsbewustzijn en bevordert zij de internationale samenwerking om tot afstemming en samenhang binnen de Europese hoger onderwijsruimte te komen.

Koninklijke Bibliotheek (KB)

De KB brengt als de nationale bibliotheek van Nederland mensen en informatie samen. De KB speelt voorts een centrale rol in de Nederlandse (wetenschappelijke) informatiestructuur en bevordert de duurzame toegang tot digitale informatie in (inter)nationaal verband.

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)

De organisatie heeft als taak het bevorderen van de kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek.

Stichting Participatiefonds

Het fonds is verantwoordelijk voor het beheren en terugdringen van de werkloosheidssuitgaven in het primair onderwijs. Het PF betaalt de uitkeringskosten van ontslagen personeel. Daarnaast ondersteunt het PF schoolbesturen bij het opzetten van hun personeels- en mobiliteitsbeleid en individuele medewerkers die werkloos zijn met trainingen en cursussen.

Stichting Vervangingsfonds

Het fonds betaalt de kosten voor vervangers die schoolbesturen moeten inzetten bij ziekte of afwezigheid van personeel en heeft als taak het terugdringen van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid van onderwijs-

personeel in het primair onderwijs door de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden en het personeelsbeleid te verbeteren.

Stimuleringsfonds voor de Journalistiek

Het fonds heeft ten doel het handhaven en bevorderen van de pluriformiteit van de pers, voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming.

College voor Toetsen en Examens Toetsen en Examens

Het College is verantwoordelijk voor de centrale examens en staats-examens in het voortgezet onderwijs, de examens rekenen en taal in het (middelbaar) beroepsonderwijs en staatsexamens Nederlands als tweede taal.

Nederlandse Publieke Omroep (NPO)

De NPO is het samenwerkings- en coördinatieorgaan van de landelijke publieke omroep.

Stichting Regionale Publiek Omroep

De stichting is het samenwerkings- en coördinatieorgaan van de regionale publieke omroep.

Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen

De Academie bevordert als forum, geweten en stem van de wetenschap de kwaliteit en de belangen van de wetenschap en zet zich in voor een optimale bijdrage van de Nederlandse wetenschap aan de culturele, sociale en economische ontwikkeling van de samenleving.

Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)

SBB ontwikkelt kwalificaties voor het middelbaar beroepsonderwijs, werven leerbedrijven en bewaken de kwaliteit van deze leerbedrijven.

Cluster certificerende instellingen die onder de Erfgoedwet vallen

De certificerende instellingen maken een inhoudelijke beoordeling over het verrichten van opgravingen, zowel bij de aanvraag van het certificaat als bij audits van gecertificeerde organisaties. De certificerende instelling bepaalt daarbij rechten en verplichtingen van rechtssubjecten en wordt daarmee geacht te zijn bekleed met openbaar gezag.

Toelichting op enkele RWT's

Stichting Cito

Stichting SLO

De wet SLOA 2013 ([Stb. 2013, 438](#)) biedt de wettelijke grondslag voor subsidiëring van de wettelijke taken van stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito) en Stichting Leerplanontwikkeling (SLO). Cito heeft tot taken:

1. het ontwikkelen van de centrale eindtoets in het primair onderwijs;
2. het ontwikkelen van de diagnostische tussentijdse toets en de rekentoets in het voortgezet onderwijs; en
3. het ontwikkelen van de centrale examens en rekentoetsen in het voortgezet onderwijs en in het middelbaar beroepsonderwijs.

SLO heeft tot taken:

1. het ontwikkelen en onderhouden van landelijke leerplankaders; en

2. het ondersteunen en adviseren van Onze Minister met betrekking tot leerplanontwikkeling.

BIJLAGE 2. AFGEROND EVALUATIE EN OVERIG ONDERZOEK

Aanvraagnummer		Aanvrager	Evaluatieperiode	Uitkomsten
1.	Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid			
1a.	Beleidsdoorlichtingen			
	Ambitieus leerklimaat			2014
	Scholen maken resultaten inzichtelijk			2014
	Prestaties van leerlingen en studenten omhoog ¹			2015
	Doelmatigheid en focus op onderwijs ¹			2015
1b.	Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid			
	Evaluatie 5-gelijke-schooldagen			2014
	Evaluatie flexibilisering onderwijsstijden			2014
	Indeling schooltijden			2014
	Evaluatie Wet OKE (NRO)			2014
	Experimenten excellentie (O'wijsbewijs)			2014
	Experimenten VVE (O'wijsbewijs)			2014
	Trends prestaties en schoolloopbanen doelgroepen OAB (NWO-BOPO)			2014
	Competenties van leerkrachten ivm Passend onderwijs (NRO)			2015
	Samenstelling van de klas en cognitieve en sociaal-emotionele uitkomsten			2015
	Evaluatie Passend Onderwijs (NRO)			2015
	Effectonderzoek OAB en excellentie (Onderwijsbewijs)			2016
	Effectief taalonderwijs (NRO)			2016
	Effectief rekenonderwijs (NRO)			2016
	Evaluatie Actieplan Kiezen voor Techniek			2016
	Toptalenten in het onderwijs			2017
	Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016–2018: Tussenrapportage 2017			2017
	Interdepartementaal beleidsonderzoek onderwijsachterstanden-beleid			2017
	Tussenrapportage Evaluatie Wet Eindtoetsing PO			2017
	Evaluatie van de materiële instandhouding in het primair onderwijs 2010–2014			2017
	Evaluatie pilot tweetalig primair onderwijs			2018
	Evaluatie wet versterking medezeggenschap			2018
	Evaluatie NOB			2018
	Evaluatie landelijke geschillen commissie			2017
2.	Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid			
2a.	MKBA's			
	N.v.t.			
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid			
	N.v.t.			
3.	Overig onderzoek			

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Analyse leerlingprestaties (NRO)	2014
Kwaliteit kleine scholen (NRO)	2014
Monitor ouderbetrokkenheid	2014
Onderwijspositie autochtone achterstandsleerlingen	2014
Monitor Bestuursafspraken G37 (Inspectie van het Onderwijs)	2014
Naar succesvolle implementatie digitale adaptieve centrale eindtoets PO	2014
Coöperatie van kleine scholen	2014
Positie van de doventolk in het onderwijsdomein	2014
Verbetermogelijkheden onderwijs in JJI's en GJI's	2014
Diabetes en primair onderwijs	2014
Leerlingverzuim in beeld	2014
Monitor voorbereiding passend onderwijs; meting 1	2014
Monitor voorberieding passend onderwijs; meting 2	2014
Leerlingenvervoer in Nederland	2014
Evaluatie pilots toegevoegde waarde (GION/UTwente)*	2014
Excellente leerlingen (SLO/ECN/UTwente)	2014
Review kwaliteit kleine scholen (NWO)	2014
Autochtone achterstandsleerlingen (NWO)	2014
Vooronderzoek Tweetalig PO (RUU/RUG)	2014
Monitor ouderbetrokkenheid (Ecorys)	2014
Monitor experiment Flexibilisering onderwijsstijd (Regioplan) tussenrapportage 2012	2014
Vraag naar en aanbod van post-initiële (PO) opleidingen leerkrachten	2015
Ontwikkeling naar excellente scholen (NRO)	2015
Opbrengstgericht werken basisscholen (NRO)	2015
Opbrengstgericht besturen (NRO)	2015
Professionalisering passend onderwijs (NRO)	2015
Selectie en indicering doelgroep VVE (NRO)	2015
Verkenning gedifferentieerd onderwijsbeleid (NRO)	2015
Voortgang code Goed Bestuur (NRO)	2015
IBO Schatkistbankieren ²	2016
Quick scan leerlingendeling	2016
Bestuurlijke constructen in het funderend onderwijs	2016
Onderzoek Regeldruk	2016
Onderzoek leermiddelenmarkt PO	2016
Onderzoek voor de schoolkeuzebrief onder ouders van groep 7 en 8 leerlingen	2016
OESO stelselreview	2016
Differentiëren en differentiatievaardigheden in het primair onderwijs	2017
Rapport over stimuleren van creatief vermogen en kritisch denken	2017
Monitor bestuursakkoord PO – tabellenrapport 2017	2017
Elfde voortgangsrapportage Passend Onderwijs	2017

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Licht op schaduwonderwijs	2017
Eindrapport Monitor onderwijsruimte po/vo	2017
Peil.onderwijs: Taal en rekenen aan het einde van de basisschool 2015 – 2016	2017
Formatief evalueren: vraag en aanbod samengebracht	2017
Peil. Kunstzinnige oriëntatie 2015 -2016	2017
Quickscan leerlingendaling PO en VO – Schoolbesturen, gemeenten, provincies	2017
Eindrapport Bewegingsonderwijs en vakleerkrachten	2017
Rapportage Referentieniveau 2016 – 2017	2017
Eindrapport Advies over Instemming	2017
Quick scan Tijdelijke onderwijsvoorzieningen voor asielzoekerskinderen	2017
Regeldruk en de regeldrukagenda in po, vo en mbo (NRO)	2017
Tweede vervolgmeting ervaren bureaucratie in de school	2017
Monitor leerlingenvervoer	2018
Enquête beurs voor bewegingsonderwijs	2017
Twaalfde voortgangsrapportage passend onderwijs	2018

4. Toetsbare beleidsplannen³

N.v.t.

¹ De overkoepelende doorlichting *Prestaties leerlingen en studenten omhoog* is uitgevoerd met daarin duidelijk herkenbaar de door te lichten beleidsdoelstellingen *doelmatigheid en focus op het onderwijs* en *Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders*.

² Dit IBO heeft ook betrekking op artikel 3, 4, 6, 7 en 14.

³ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 3 (Voortgezet onderwijs)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
Ambitieus leerklimaat	2014
Scholen maken resultaten inzichtelijk	2014
Prestaties van leerlingen en studenten omhoog ¹	2015
Doelmatigheid en focus op onderwijs ¹	2015
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Maatwerktrajecten VMBO	2014
Evaluatie toezicht leerplichtwet	2014
Evaluatie Regeling Vaststelling schoolvakanties	2015
Monitor leerwerktrajecten en assistentopleidingen	2016
Evaluatie wet gratis schoolboeken	2016
De praktijk van de eerste en tweede correctie CSE	2016
Voortgangsrapportage regelluwe scholen	2016
Monitor Techniekpact	2016
Evaluatie kiezen voor techniek	2016
Monitor diagnostische tussentijdse toets	2016
Onderzoek groepsgrootte in het VO	2016
Voortgang sectorakkoord	2016
Monitor leerwerktrajecten en assistenopleidingen in het VMBO	2017
Evaluatie vaststelling DAMU licentie VO (toptalenten)	2018
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
Meer ruimte voor nieuwe scholen	2015
Doorstroom Havo-VWO	
3. Overig onderzoek	
Laks-monitor scholieren	2014
ICT Literacy internationale vergelijking	2014
Pilot tussentijdse toets Limburg	2014
Verklaring betere examenresultaten	2014
Opbrengstgericht werken in VO	2014
Monitor ouderbetrokkenheid	2014
Criteria en duur LWOO en PrO, licenties voor LWOO	2014
Laks-monitor scholieren	2015
Rapport monitor pilot diagnostische tussentijdse toets, pilotjaar 1	2015
Monitor cultuuronderwijs voortgezet onderwijs 2015	2015
PISA 2015	2016
OESO stelsel review	2016
Digitale doorstroom atlas	Reguliere update
Effecten van masteropleiding op leraren en hun omgeving	2017
IPTO (integrale personeelstellingen onderwijs)	2017
Monitor onderwijsvesting	2017
Quick scan leerlingendeling	2017
Dyslexie nader verklaard	2017
De inrichting van de onderbouw	2017
Toptalenten in het onderwijs	2017

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Bekend maakt bemand: onderzoek banenafspraak in het VO	2017
Differentiatie en differentiatievaardigheden in het voortgezet onderwijs	2017
LAKS-Monitor	2018
Groepsgrootte in het VO	2018
Eindrapport advies over instemmingsrecht	2017
Monitor 10–14 onderwijs	2018
Examenmonitor	2018
Monitor techniek pact	2018

4. Toetsbare beleidsplannen²

N.v.t.

¹ De overkoepelende doorlichting *Prestaties leerlingen en studenten omhoog* is uitgevoerd met daarin duidelijk herkenbaar de door te lichten beleidsdoelstellingen *doelmatigheid en focus op het onderwijs* en *Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders*.

² In verband met het focusonderwerp ‘toetsbare beleidsplannen’, wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hier voor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatig, doelmatigheid en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 4 (Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
Ambitieus leerklimaat	2014
Scholen maken resultaten inzichtelijk	2014
Prestaties van leerlingen en studenten omhoog ¹	2015
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
Analyse effectrapportage RMC 2014–2015	2014
Regionale aanpak voortijdig schoolverlaten. Analyse RMC-effectrapportages 2012–2013	2014
Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2013	2014
Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo 2014–2015	2014
Job-monitor (2-jaarlijks)	2014
Rekenniveaus op het mbo	2014
Laaggeletterdheid in kaart	2014
Project Onderwijs-Arbeidsmarkt (POA) Div. technische en methodische studies t.b.v.	2014
– De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020	2015

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
- Regionale arbeidsmarktprognoses 2013–2018, methodiek en resultaten	2014
Vsv evaluatieonderzoek	2015
Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2014	2015
Evaluatie laaggeletterdheid 2012–2015	2015
Monitoring en evaluatieonderzoek VSV 2012–2015	2015
Analyse Effectrapportage RMC	2016
Job-monitor	2016
De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2022 (POA)	2017
Tussentijdse evaluatie kwaliteitsafspraken MBO	2017
Rapportage monitor keuzedelen februari 2017	2017
Rapportage monitor keuzedelen september 2017	2017
Evaluatie Wet Doelmatige Leerwegen Mbo (tussenrapportage 2017)	2017
Evaluatie Herziening Kwalificatiestructuur (tussenrapportage 2017)	2017
Studentlabs; doorstroom Mbo-Hbo	2017
Toekomst van Volwasseneneducatie Evaluatie wijziging Wet Educatie & Beroepsonderwijs	2017
Monitor RIF	2017
Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016–2018: Tussenrapportage	2017
Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2016	2017
Rapportage monitor keuzedelen september 2018	2018
Job-monitor 2018	2018
Evaluatie Herziening Kwalificatiestructuur (tussenrapportage 2018)	2018
Evaluatie experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen BOL-BBL (tussenrapportage 2018)	2018
Evaluatie Wet Doelmatige Leerwegen Mbo (tussenrapportage 2018)	2018
Evaluatie regeling praktijkleren	2018
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
Ex-ante beleidsevaluatie certificaten MBO	2016
Analyse Effectrapportage RMC	2016
Arbeidsmarktrelevantie MBO niveau 2	2017
Literatuurverkenning arbeidsmarktperspectief van niveau 2-opleidingen	2017
MBO-instellingen en de arbeidsmarktrelevantie van het opleidingsaanbod op niveau 2	2017
3. Overig onderzoek	
Monitor experimenten Associate Degree op MBO-locatie	
Analyse effectrapportage RMC	

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
- Methoden en voorbereiding t.b.v. Hoofdstuk 4. Spreiding en breedte van opleidingen op de arbeidsmarkt Hoofdstuk 5. Doelmatigheid van het MBO in de regio in De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2018	2013
I 960-Onderbouwing indicatoren zorgplicht arbeidsmarktperspectief. Macrodoelmatigheid mbo: Inkadering arbeidsmarktperspectief.	2014
I 960- voor doelmatigheid: De plicht tot verantwoordelijkheid. Nadere inkadering van de zorgplicht doelmatigheid	2014
De Netwerkschool Onderzoek naar werkzame bestanddelen voor vernieuwing van het middelbaar beroepsonderwijs	2015
Ontwikkeling/ monitoring toetsen taal en rekenen	2015
vsv evaluatieondepaalzoek (pantheia)	2015
School-Ex 2.0: De implementatie van ombuiggesprekken	2015
OESO stelsel review	2016
Lonen van BBL-leerlingen en het wettelijk minimum jeugdloon	2017
Goal; Guidance & Orientation Adult Learners; Cross Country Reports Wave 1	2017
De waarde van de startkwalificatie op de arbeidsmarkt	2018
Evaluatie nieuwe bekostiging VAVO	2018
Onderzoek tevredenheid bedrijven BBL/BPV (motie Straus)	2018
De daling van de instroom in de bbl; wat is de invloed van beleidsmaatregelen?»	2018
Monitor Sociale Veiligheid	2018
Kwalitatieve evaluatie schoolmaatschappelijk werk	2018
Evaluatie instrumentkeuze middelen schoolmaatschappelijk werk in het MBO	2018
De kosten en baten van BBL	2018
Onderzoek gezamenlijke huisvesting	2018
Evaluatie wettelijke taken SBB zoals vastgelegd in de WEB	2018

4. Toetsbare beleidsplannen²

N.v.t.

¹ De overkoepelende doorlichting *Prestaties leerlingen en studenten omhoog* is uitgevoerd met daarin duidelijk herkenbaar de door te lichten beleidsdoelstellingen *Doelmatigheid en focus op het onderwijs en Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders*.

² In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het démissionnaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatigheid en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Overige opmerkingen:

- Evaluatie wet doelmatige leerwegen: Onderzoek loopt nog (01/04/2015 tot 30/11/2020; titel onderzoeksproject: [Evaluatie van twee beleidsinterventies in het mbo: inwerkingtreding wet «Doelmatige Leerwegen» en herziening kwalificatiestructuur](#))

Artikel 6 en 7 (Hoger onderwijs)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
Ambitieus leerklimaat	2014
Scholen maken resultaten inzichtelijk	2014
Prestaties van leerlingen en studenten omhoog	2015
Doelmatig en focus op onderwijs	2015
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
3. Overig onderzoek	
Eindevaluatie experimenten open bestel in het hoger onderwijs	2014
Studentenmonitor (jaarlijks)	2014
Feiten en cijfers – Drijfveren van onderzoekers	2014
Studenten studeren in eigen land. Nederlands instellingsbeleid	2014
Studenten internationaliseren in eigen land. Deel II – De praktijk	2014
Internationalisation at home. Gebruik en opbrengsten in het Nederlandse HO	2014
Motivatie van het instellingscollegegeld	2014
Kwaliteitszorg-en accreditatiestelsels in enkele buitenlandse hogeronderwijsystemen en hun administratieve lasten	2014
Verkenning effect studievoorschot op instroom meerjarige masters tekortsectoren	2014
Internationale good practices onderwijskwaliteit en studiesucces	2014
De jongens tegen de meisjes. Onderzoek naar verklaringen voor verschillen in studiesucces van jongens en meisjes in mbo, hbo en wo	2015
Kerncijfers hoger onderwijs in internationaal perspectief	2015
Uitbreiding studievoorschot naar nieuwe doelgroepen	2015
De transformatie van handicap + studie. Een externe evaluatie	2015
Big Data in onderwijs en wetenschap	2015
Beter benutten voor beter onderwijs.	2015
Monitor uitrol Associate degree	2015
Onderzoek naar de werking van het Sirius Programma om excellentie in het ho te bevorderen	2015

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020 ROA-R-2015/6	2015
Rechtsbescherming van studenten in het hoger onderwijs. Een verkennend en vergelijkend onderzoek	2015
Governancestructuur van stichting Studiekeuze123 (AEF)	2016
Rechtsbescherming van studenten in het hoger onderwijs	2016
Onderzoek naar de dataverwerking van Studiekeuze123 (ResearchNed)	2016
Motieven tijdig stoppen studentenreisproduct	2016
Studentplannen doorstroom mbo-hbo	2016
Monitor Beleidsmaatregelen 2015	2016
Rapport project wetenschap en technologie op de pabo's	2016
Dyslexieverklaringen	2017
Wetenschap en technologie op de pabo	2017
Monitor Beleidsmaatregelen 2016 – 2017	2017
Studentenmonitor gegevens tot en met 2016	2017
De Studiekeuzecheck	2017
Onderzoek schakeltrajecten	2017
Kwaliteitscultuur en prestatieafspraken in het hoger onderwijs	2017
Sectoranalyse van het Croho onderdeel onderwijs	2017

4. Toetsbare beleidsplannen¹

N.v.t.

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 8 (Internationaal beleid)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
N.v.t.	
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
Evaluatie subsidiebeschikking (WOOS) Neth-ER	2014
Evaluatie subsidiebeschikking (WOOS) Duitsland Instituut Amsterdam.	2015
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van bd	

	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
2a.	MKBA's N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
3. Overig onderzoek		
	De juridische gevolgen van ratificatie door Nederland van het Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.	2014
	Inventariseren en bezien acties door Nederland naar aanleiding van geconstateerde onregelmatigheden binnen EU Programma Erasmus+ bij mobiliteit vanuit Turkije naar Nederland.	2016
	Evaluatie en nationaal rapport Erasmus+	2017
4. Toetsbare beleidsplannen¹		
	N.v.t.	

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.
Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.
Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatigheid en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 9 (Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid)

	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders ¹	2015
1b.	Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid Effect- en procesevaluatie masteropgeleide leraren (po, vo en mbo), nulmeting Effect- en procesevaluatie experimenten Innovatie Impuls Onderwijs (po, vo) Monitoring van Lerarenagenda en bestuursakkoorden po vo. Eindrapport onderwijs werkt Regioplan	2014 2014 2014

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Tegemoetkoming Lerarenopleidingen	2014
Monitor Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen (beginmeting)	2014
Monitoring en evaluatie beleidsmaatregelen ter verbetering opleidingen leraren beroepsonderwijs (mbo en vmbo)	2015
Effect- en procesevaluatie Lerarenbeurs 2008 – 2013	2015
Effect- en procesevaluatie experimenten Innovatie Impuls Onderwijs (po, vo)	2015
Monitor Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen (tussenmeting)	2015
Effect- en procesevaluatie masteropgeleide leraren (po, vo en mbo), 1 ^e tussenmeting	2015
Effect- en procesevaluatie masteropgeleide leraren (po, vo en mbo), 2 ^e tussenmeting	2016
Monitor Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen (beginmeting)	2017
Effect- en procesevaluatie masteropgeleide leraren (po, vo en mbo), eindmeting	2017
3. Overig onderzoek	
Teaching and Learning International Survey (Talis) 2013	2014
Teaching and Learning International Survey (Talis), Nationaal rapport. Talis rapport 2013	2014
Verkenning opleiding en onderzoek in de school. Rapport verkenning Samenwerking DUO-NRO	2014
Loopbaanmonitor 2013, begeleiding van beginnende leraren	2014
Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo (2014)	2014
Verkenning naar de wenselijkheid en mogelijkheid van selectie op geschiktheid voor het beroep van leraar en van verzwaarting van vakinhoudelijke eisen voor de tweedegraads lerarenopleidingen. Eindrapportage Geschiktheid Leraar	2014
Monitoring van Lerarenagenda	2015
Integrale Personeelstelling VO (IPTO), aandeel bevoegd gegeven lessen in vo en opleidingsniveau leraren vo	2015
Loopbaanmonitor 2015, begeleiding van beginnende leraren	2015
Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo (2015)	2015
De toekomstige arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel po, vo en mbo 2015–2025	2015
Uitkomsten scenario's po met mirror	2016
IPTO bevoegdheden en vakken in het vo	2016
Loopbaanmonitor 2016, begeleiding van beginnende leraren	2016
De toekomstige arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel po, vo en mbo 2015–2025	2016
Loopbaanmonitor onderwijs 2016	2016
Aansluiting vraag-aanbod masteropleidingen vo	2016
Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo 2015/2016	2016
Procesevaluatie wetenschap en techniek op de pabo	2016
Carrièreperspectieven van leraren in het kader van de functiemix primair en voortgezet onderwijs	2016
Eindrapport Monitor maatregelen opleiding leraren beroepsonderwijs	2017

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
IPTO bevoegdheden en vakken in het vo	2017
Arbeidsmarktbarometer 2017 po, vo en mbo	2017
Mirror: ramingen onderwijsarbeidsmarkt po, vo en mbo	2017
Loopbaanmonitor 2017, begeleiding van beginnende leraren	2017
Eindevaluatie Wetenschap & Technologie op de pabo	2017
TALIS: Initial Teacher Preparation (ITP): Country Background Report	2017
Kwalitatief onderzoek naar meer tijd voor onderwijsverbetering	2017
Personnel niet in loondienst	2017
Metastudie Effectiviteit Lerarenbeurs	2017
Differentiëren en differentiatievaardigheden in het po	2017
Differentiëren en differentiatievaardigheden in het vo	2017
Quickscan effecten WWZ	2017
Effecten op de overwegingsintendie van scholieren en mbo-4 studenten om leraar te worden	2017
Onderzoek naar kosten zij-instroom	2017
Anders organiseren van het onderwijs	2017
Invloed van opleidingsniveau ouders en sociaaleconomische status en doorstroomintentie naar het naar het hoger onderwijs op de intentie van scholieren en mbo-4 studenten om leraar te worden	2017
IPTO bevoegdheden en vakken in het vo	2018
Mirror: ramingen onderwijsarbeidsmarkt po, vo en mbo	2018
Loopbaanmonitor Onderwijs 2018	2018
Onderzoek naar Financiering Opleiden in de School	2018
Arbeidsmarktbarometer 2017 – 2018	2018
Onderzoek leer- en ontwikkelbehoeften van teamleiders VO	2018

4. Toetsbare beleidsplannen²

N.v.t.

¹ De overkoepelende doorlichting *Prestaties leerlingen en studenten omhoog* is uitgevoerd met daarin duidelijk herkenbaar de door te lichten beleidsdoelstellingen *Doelmatigheid en focus op het onderwijs* en *Goed opgeleide en professionele leraren, docenten en schoolleiders*.

² In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatigheid en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 11 (Studiefinanciering)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
N.v.t.	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Meeneembare studiefinanciering internationaal
	2014
3. Overig onderzoek	
Monitor beleidsmaatregelen hbo (periodiek)	2018
Studentenmonitor (periodiek)	2018
Motieven mbo-studenten al of niet doorstroom naar hbo	2016
Keuzemotieven van minderjarige mbo'ers en het studentenreisproduct	2017
Mogelijkheden stopzetten studentenreisproduct	2017
4. Toetsbare beleidsplannen¹	
N.v.t.	

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 12 (Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
Beleidsdoorlichting 2009 – 2016	2017
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid Waarborgt de WTOS de financiële toegankelijkheid van het onderwijs?	2017
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
Tegemoetkoming lerarenopleiding	2014
3. Overig onderzoek	
Schoolkostenmonitor 2015–2016	2016
Schoolkosten voor 16- en 17-jarige mbo'ers	2016
4. Toetsbare beleidsplannen¹	
N.v.t.	

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatigheid en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 13 (Lesgeld)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
N.v.t.	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	

	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	N.v.t.	
4. Toetsbare beleidsplannen¹		
	N.v.t.	

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 14 (Cultuur)

	Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a.	Beleidsdoorlichtingen	
	Beleidsdoorlichting Cultuur 2009–2014	2015
1b.	Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
	Evaluatie Wet tot behoud Cultuurbezit	2014
	Evaluatie Wet vaste boekenprijs	2014
	Evaluatie bestuurlijks samenwerking Regionale Historische Centra	2015
	Zelfevaluatie Beelden voor de Toekomst	2015
	Evaluatie programma Kunst van Lezen	2015
	Gemeentelijke bestedingen aan Beeldende Kunst & Vormgeving – Evaluatie van de Decentralisatie-Uitkering Beeldende Kunst & Vormgeving	
		2018
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a.	MKBA's	
	N.v.t.	
2b.	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
	N.v.t.	
3. Overig onderzoek		
	Het culturele draagvlak – Culturele activiteiten in 2012: bezoek, beoefening en steun	2014
	Baten overheidsinvesteringen in monumentenzorg	2014

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen (CBS)	2014
Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2013–2014	2014
Verkenning regelingen toegankelijk maken gedigitaliseerd erfgoed	2014
Vooronderzoek satellietrekening cultuur en creatieve industrie	2014
Extended collective licensing: panacee voor massadigitalisering?	2014
Economische ontwikkelingen in de cultuursector 2009–2013	2014
Het culturele draagvlak – Gisteren vandaag	2015
Economisch onderzoek 2009–2014	2015
Contra expertise Meerjarenbegroting programma Erfgoedzorg	2015
Nulmeting campagne cultuur en toerisme. NBTC 2015–2018	2015
Een toekomstgericht restitutiebeleid	2015
Notitie Mattheüseffect	2015
Monitor Amateurkunst 2015 (LKCA)	2015
Cultuureducatie in rijks- en fondsgefincierde instellingen	2015
Monitor cultuuronderwijs voortgezet onderwijs 2015	2015
Benchmarkonderzoek duurzaamheid rijksmonumentale woonhuizen	2015
Onderzoek Toezichthouders Culturele Sector	2015
Sport en cultuur – patronen in belangstelling en beoefening (SCP, i.h.k.v. Het Culturele Draagvlak)	2016
Economische ontwikkelingen in de cultuursector, 2009–2015	2016
Kruissubsidiëring door boekhandels en uitgevers	2016
Culturele instellingen in Nederland. Veranderingen in geefgedrag, giften, fondsenwerving en inkomsten tussen 2011 en 2014	2016
Inventarisatie digitalisering cultuurproducerende instellingen	2016
Nulmeting nieuw huisvestingsstelsel – Rijksmusea	2016
Monitor Cultuuronderwijs in het primair onderwijs en programma Cultuureducatie met Kwaliteit (Peiling 2015/16)	2016
Een analyse van meerjarige strategische plannen internationaal cultuurbeleid en een onderzoek naar de ontwikkeling van een monitoring- en evaluatiekader voor de toetsing van de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid 2017–2020	2016
Kapitalisering van vrijwilligersinzet in de erfgoedsector	2016
Gemeentelijke bestedingen aan beeldende kunst en vormgeving	2016
Van binnen naar buiten	2016
Monitor Cultuureducatie voortgezet onderwijs 2017	2017
Evaluatie programma ondernemerschap	2017
Meta-analyse ondernemerschap BIS aanvragen 2017–2020	2017
Economische ontwikkelingen in de cultuursector 2009–2016	2017
Onderzoek Sectorbeschrijvingen Cultuur	2017
Midterm Review Wet stelsel openbare bibliotheekvoorziening	2017
Onderzoek naar de ontwikkeling van de afdracht van leenrechtvergoedingen (2006–2015)	2017
Impactanalyse vervroegen overbrengingstermijn archiefwet	2017
Sturen met betekenis	2017

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Ondersteuningsstructuur cultuursector	2018
Samenhangende evaluatie van het financiële stelsel voor monumentenzorg	2018
Van de canon en de mug: een inventarisatie van inzichten rondom de culturele niet-bezoeker	2018
Stelsel of lappendeken: Quick scan gemeentelijke taakvervulling boven- en ondergrondse monumentenzorg	2018
Onderzoek diversiteit cultuursector – Onderzoek naar de diversiteit van besturen en personeel van meerjarige gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen en subsidieadviseurs	2018
Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2017–2018	2018

4. Toetsbare beleidsplannen¹

N.v.t.

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hier voor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hier voor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 15 (Media)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
Beleidsdoorlichting mediabeleid 2010–2013	2014
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
Evaluatie Regeling Jonge Journalisten	2014
Evaluatie beleid mediawijsheid / Media Expertisecentrum	2014
Evaluatie Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	2017
Evaluatie expertisecentrum Mediawijsheid.net 2015–2018	2018
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
Must carry on – Onderzoek naar aanpassing van de mediawetelijke doorgifteverplichting	2017
3. Overig onderzoek	
Commissariaat van de Media – Mediamonitor	Jaarlijks

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
Tevredenheid met het aanbod in televisiepakketten 2014 (mediamonitor)	2014
Diversiteit van televisiepakketten 2014 (mediamonitor)	2014
Tevredenheid met het aanbod in televisiepakketten 2015 (mediamonitor)	2015
Diversiteit van televisiepakketten 2015 (mediamonitor)	2015
SCP: Het culturele draagvlak – Media:tijd in Beeld – Dagelijkse tijdbesteding aan media en communicatie	2015
Landenvergelijking goedkeuringsprocedure nieuwe aanbodkana- len publieke omroep	2015
Onderzoek takenpakket en bekostiging van het Commissariaat voor de Media	2015
Diversiteit van televisiepakketten 2016 (Mediamonitor)	2016
Televisie à la carte (Mediamonitor)	2016
Tevredenheid met het aanbod in televisiepakketten 2016 (Mediamonitor)	2016
Financieel onderzoek EYE	2016
Financieel onderzoek Beeld en Geluid	2016
Governance STER	2016
Juridisch onderzoek transparantie ex artikel 2.15 Mediawet 2008 en artikel 68 Grondwet	2017
Advies Verkenning Benoemingen bij publieke media instellingen	2017
Diversiteit van televisiepakketten 2017 (Mediamonitor)	2017
Tevredenheid met het aanbod in televisiepakketten 2017 (Mediamonitor)	2017
Veranderend kijkgedrag (Mediamonitor)	2017
Onderzoek reclame-inkomsten mediabegroting OCW	2017
Onderzoek inkomstenopties 2017–2022 Landelijke Publieke Omroep (LPO)	2017
Onderzoeksjournalistiek in Nederland	2018
Regionale en lokale media en journalistiek, 2000 – 2017	2018
Beyond the filter bubble: concepts, myths, evidence and issues for future debates	2018
Ontwikkelingen journalistieke infrastructuur 2000–2018	2018
Inventarisatie methodes om «nepnieuws» tegen te gaan	2018
Onderzoek financiering toezichtskosten Commissariaat voor de Media	2018
Actualisatie budgetbehoefte Commissariaat voor de Media	2018
Mediamonitor 2018	2018

4. Toetsbare beleidsplannen¹

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
N.v.t.	

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hier voor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsovereenkomst rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dat dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Aanhangsel 16 (Onderzoek en wetenschapsbeleid)

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
Het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) wetenschap	2014
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
3. Overig onderzoek	
Evaluatie KNAW	2014
Astronomische welvaart? Effecten van Nederlandse deelname aan de Square Kilometre Array radiotelescoop	2016
4. Toetsbare beleidsplannen¹	

Titel/onderwerp	Jaar van afronding
N.v.t.	

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsoverinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dat dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Artikel 25 (Emancipatie)

	Jaar van afronding
1. Ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
1a. Beleidsdoorlichtingen	
beleidsdoorlichting emancipatie 2011–2014	2014
Beleidsdoorlichting 2014–2018	2018
1b. Ander ex-post onderzoek doeltreffendheid en doelmatigheid	
Anders in de klas	2014
Evaluatie LHBT-koplopergemeenten	2014
Evaluatie GSA's. Meer gewicht in de schaal	2014
Eindrapportage Eigen Kracht	2015
Evaluatie hulpverlening levensbeschouwelijke en etnische LHBT'ers	2015
Resultaatmeting «We can Young Campagne»	2015
Evaluatieonderzoek GSA Natuurlijk Samen Rapport I	2016
Evaluatie regenboogsteden 2015–2017	2017
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	
2a. MKBA's	
N.v.t.	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	
N.v.t.	
3. Overig onderzoek	
Kwaliteit Economische zelfstandigheid	2014
Emancipatiemonitor 2014	2014
Leven met intersekse/DSD	2014
Dieptestudie cases LHBT veilige wijken	2014
Homoseksualiteit etnische en levensbeschouwelijke groepen	2014
Economische zelfstandigheid van jongeren	2014
Verschillen in studiesucces jongens en meisjes	2015

	Jaar van afronding
http://extrainfo.rijksbegroting.nl/ocw/Internationale_voorbeelden_beleid_topvrouwen.pdf	2015
Onderzoek database topvrouwen	2015
Vrouwen vier keer minder verdacht dan mannen	2015
Cyberpesten	2015
Wel werk, maar niet economisch zelfstandig	2015
Topvrouwen in de wachtkamer. Bedrijvenmonitor 2012–2015	2015
Black box	2016
Emancipatiemonitor 2016	2016
Bedrijvenmonitor 2016	2016
LGBT monitor 2016	2016
Lekker vrij	2016
Vrije plekken rvc's en rvb's	2016
Opvattingen jongeren taakverdeling mannen en vrouwen	2016
Verdient een man meer?	2016
Preventie intergeneratieel geweld in Nederland en EU	2016
Wetenschappelijke weging LGBT-beleid in Europese landen	2016
Genderscan aanpak huiselijk geweld	2016
Werkloos toezien; gevolgen van de crisis van emancipatie	2016
Doorstroming vrouwen naar de subtop	2017
Leren van verschillen	2017
Eerste treden op de arbeidsmarkt	2017
Gelijk verdeeld?	2017
Bedrijvenmonitor 2017	2017
Voorstudie sectorale benchmark	2018
Emancipatiemonitor 2018	2018
LGBT monitor 2018	2018
Toelichting op female board index 2018	2018
Sociale veiligheid en economische zelfstandigheid van vrouwen	2018
Werken aan de start	2018
Genderdatabase m/v	2018

– In dit overzicht zijn linken opgenomen voor SCP en CBS. Dit zijn onderzoeksinstituten die ook onder Overheid.nl zijn opgenomen.

4. Toetsbare beleidsplannen¹

N.v.t.

¹ In verband met het focusonderwerp «toetsbare beleidsplannen», wordt in de tabel aangegeven bij welke nieuwe beleidsplannen in 2017 (bijvoorbeeld een brief aan de Kamer, AMvB of wet) op voorhand (ex ante) doelen en financiële consequenties helder waren en op voorhand inzicht bestond in doelmatigheid van het beleid. Uitsluitend die plannen waarbij dit inzicht op voorhand helder was, worden opgenomen in de tabel.

Ten gevolge van het demissionaire status van het kabinet in 2017 zijn er weinig nieuwe beleidsplannen in 2017 door OCW uitgevoerd. Daarbij was niet op voorhand inzicht in de doelmatigheid van het beleid.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. OCW maakt hiervoor gebruik van een afwegingskader door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Door artikel 3.1 van de nieuwe Comptabiliteitswet wordt ex ante onderzoek in 2018 meer onderdeel van het afwegingskader. OCW werkt er aan dit onderdeel goed in het afwegingskader mee te nemen.

Bij de start van nieuw beleid worden verschillende kanten van het voorgenomen beleid bekeken, onder andere of het beleid kansrijk is. OCW maakt hiervoor gebruik van een Integraal Afwegingskader Beleid en Regelgeving (IAK) door het beantwoorden van vragen zoals of het beleid of de regelgeving overheidsinterventie rechtvaardigt en of het beleid rechtmatisch, doelmatig en uitvoerbaar is. Voor zover hiervoor (ex ante) onderzoek kan worden gebruikt, maakt dit onderdeel uit van het afwegingskader. Vanaf 1 januari 2018 is het onder de nieuwe Comptabiliteitswet verplicht om bij nieuwe beleidsvoorstellen inzicht te geven in de verwachte doelmatigheid en doeltreffendheid. OCW werkt er aan dit onderdeel goed te implementeren.

BIJLAGE 3. INHUUR EXTERNEN

Tabel 1 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Verslagjaar 2018 (bedragen x € 1.000)

Programma- en apparaatskosten	2018
1. Interim-management	794
2. Organisatie- en Formatieadvies	41
3. Beleidsadvies	422
4. Communicatieadvisering	432
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	1.689
5. Juridisch Advies	232
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	60.171
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	293
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	60.696
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	22.368
Ondersteuning bedrijfsvoering (som 8)	22.368
Totaal uitgaven inhuur externen	84.753

Tabel 2 Inhuur externen buiten raamovereenkomsten

Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	2018
0	0

Toelichting:

Het gerealiseerde percentage externe inhoud van OCW in totaal in 2018 bedraagt 19,59%, de beleidsgevoelige inhoud bedraagt 0,48%. Het agentschap DUO met zijn rijksbrede dienstverlening naar instellingen, studenten, leerlingen, leraren en andere overheidsorganen komt uit op een percentage van 32,31%. In opdracht van OCW zelf maar ook van andere overheidsorganen, bijvoorbeeld SZW en Financiën, voert DUO opdrachten uit gericht op de dienstverlening en de daarbij behorende werkprocessen. Informatisering en digitalisering zijn daarvan belangrijke bouwstenen. Bij deze veelal ICT-gerelateerde opdrachten maakt DUO vanwege externe expertise en uit doelmatigheidsoverwegingen gebruik van externe expertise. Daarbij streeft DUO naar een evenwichtige balans tussen extern personeel en intern personeel om daarmee de continuïteit van het primaire proces in een veranderende omgeving te borgen. Een balans die vooral gericht is op het verder afbouwen van extern personeel ten gunste van het verder investeren in de kwaliteiten van intern personeel. De omvang van de ICT-gerelateerde inhoud en de behoefte is de komende jaren zo groot dat een snelle afbouw richting de 10% niet waarschijnlijk lijkt.

Tabel 3 Sturingspercentage 2018

	Heel OCW	OCW excl. DUO	DUO
Uitgaven ambtelijk personeel	347.777	185.957	161.820
Uitgaven externe inhuur	84.753	7.522	77.231
Waarvan beleidsgevoelige inhuur	1.689	1.665	24
Totale personele uitgaven	432.530	193.479	239.051
Percentage Externe inhuur 2018	19,59%	3,89%	32,31%

Het gerealiseerde percentage externe inhuur 2018 is gedaald ten opzichte van 2017 van 22,70% naar 19,59%. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door verambtelijking van ingehuurd personeel van DUO en anderzijds door terughoudendheid in gebruikmaking van inhuur bij de overige organisatieonderdelen van OCW.

BIJLAGE 4 FINANCIËLE GEGEVENS UIT DE JAARREKENINGEN PER ONDERWIJSSECTOR

Deze bijlage geeft een overzicht van de financiële gegevens uit de jaarrekeningen per onderwijssector over de periode 2013 t/m 2017. De bron van deze gegevens is de Financiële Staat van het Onderwijs 2017 van de Inspectie van het Onderwijs. Deze is 3 december 2018 aan de Tweede Kamer gestuurd. Voor nadere duiding van de cijfers wordt verwezen naar deze rapportage.

De onderwijsinstellingen stellen hun jaarverslagen op nadat het desbetreffende kalenderjaar is afgerond en dienen deze conform de Regeling jaarverslaggeving onderwijs voor 1 juli van het opvolgende jaar in bij het Ministerie van OCW/DUO. Dat betekent dat in 2018 de gegevens over 2017 zijn ontvangen. Deze zijn in de overzichten opgenomen. De jaarverslagen over 2018 worden voor 1 juli 2019 ingediend.

Gehanteerde definities voor de kengetallen:

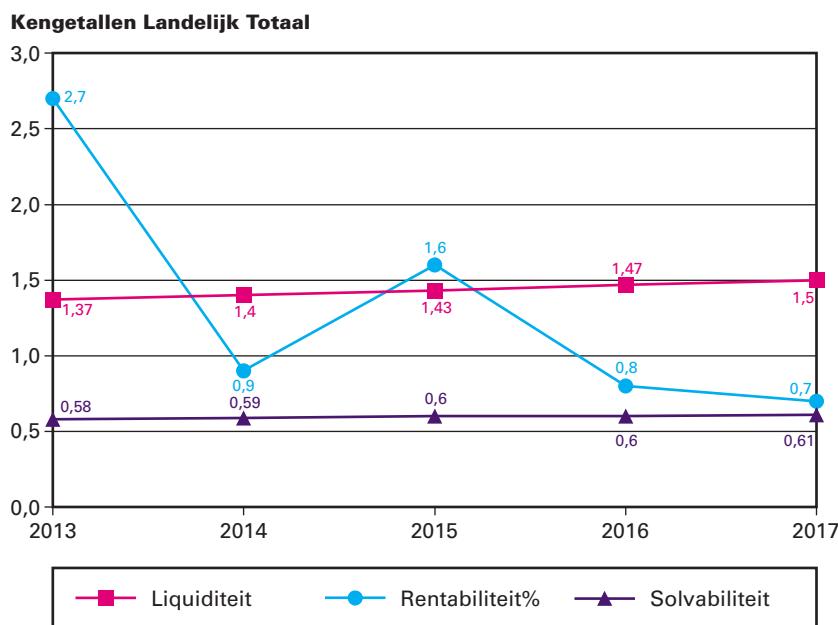
Rentabiliteit (resultaat/totale baten)

Solvabiliteit II ((eigen vermogen + voorzieningen)/totale passiva)

Liquiditeit (vlottende activa/ kort vreemd vermogen) (current ratio)

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen landelijk totaal (bedragen x € 1.000.000)						
Balans		2013	2014	2015	2016	2017
1	Activa					
1.1	Immateriële vaste activa	68	75	77	83	74
1.2	Materiële vaste activa	13.523	13.789	14.080	14.299	14.562
	Gebouwen, terreinen	9.537	9.639	9.726	9.774	10.002
	Inventaris en overige	3.986	4.150	4.354	4.525	4.560
1.3	Financiële vaste activa	896	830	758	703	736
Totaal vaste activa		14.486	14.694	14.918	15.085	15.374
1.4	Voorraden	32	26	21	20	17
1.5	Vorderingen	2.529	2.439	2.318	2.445	2.339
1.6	Effecten	156	169	109	95	97
1.7	Liquide middelen	7.043	7.019	7.592	7.865	8.233
Totaal vlottende activa		9.757	9.655	10.040	10.426	10.685
Totaal Activa		24.242	24.348	24.956	25.510	26.059
2	Passiva					
2.1	Eigen vermogen	12.201	12.486	12.887	13.126	13.416
2.2	Voorzieningen	1.872	1.881	2.047	2.202	2.359
2.3	Langlopende schulden	3.064	3.066	3.012	3.099	3.182
2.4	Kortlopende schulden	7.107	6.919	7.011	7.084	7.103
Totaal Passiva		24.242	24.348	24.956	25.510	26.059
Staat van baten en lasten						
Baten						
3.1	Rijksbijdragen	27.149	26.874	27.822	28.508	30.952
3.2	Overige overheidsb.	646	549	583	577	589
3.3	College, cursus etc. geld.	1.369	1.402	1.474	1.536	1.612
3.4	Baten werk in opdracht	2.035	2.064	2.183	2.195	2.266
3.5	Overige Baten	1.888	1.853	1.705	1.729	1.699

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
Totaal baten	33.083	32.742	33.768	34.543	37.114
Lasten					
4.1 Personeelslasten	24.255	24.445	25.066	25.894	26.721
4.2 Afschrijvingen	1.421	1.486	1.449	1.505	1.522
4.3 Huisvestingslasten	2.161	2.177	2.309	2.317	2.296
4.4 Overige lasten	4.308	4.287	4.366	4.479	4.422
4.5 Doorbet. Schoolbesturen					1.803
Totaal lasten	32.144	32.394	33.191	34.191	36.761
Saldo baten en lasten	940	350	578	349	353
HR Gerealiseerde herwaard.					
	4	2	1	1	1
5 Financiële baten en lasten	– 40	– 44	– 49	– 77	– 82
Financiële baten	0	0	73	53	33
Financiële lasten	0	0	121	131	114
Resultaat	905	306	531	273	272
6 Belastingen	1	1	2	3	3
7 Resultaat deelnemingen	3	– 2	3	3	5
Resultaat na belastingen	908	304	531	273	275
8 Aandeel derden in resultaat	3	5	16	15	14
Netto resultaat	905	299	515	258	261
9 Buitengewoon resultaat	– 4	0,1	0	0	0
Buitengewone baten			0	0	0
Buitengewone lasten			0	0	0
Totaal resultaat	899	299	516	259	260
Kengetallen					
Rentabiliteit%	2,7	0,9	1,6	0,8	0,7
Solvabiliteit	0,58	0,59	0,60	0,60	0,61
Liquiditeit	1,37	1,40	1,43	1,47	1,50

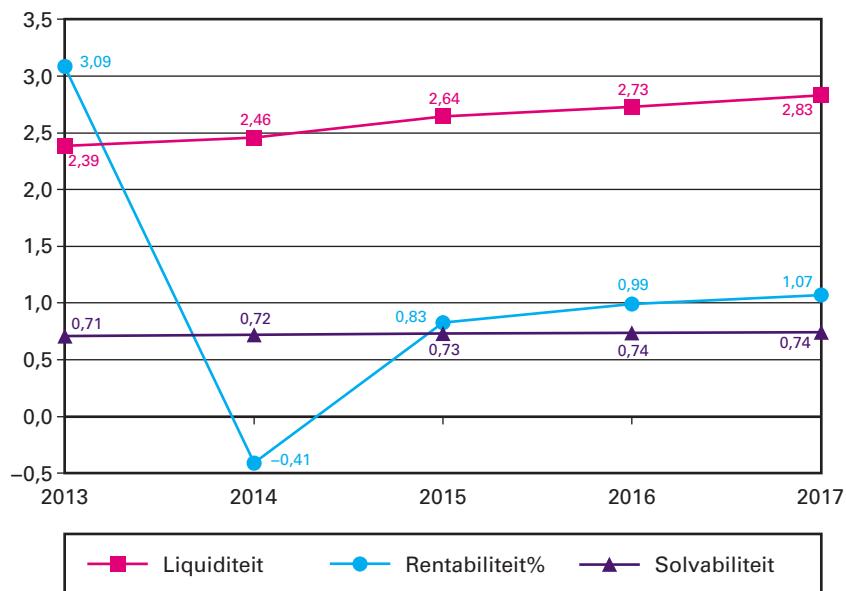

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen primair onderwijs ¹ (bedragen x € 1.000.000)					
Balans	2013	2014	2015	2016	2017
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	0	0	0	0	0
1.2 Materiële vaste activa	1.378	1.376	1.418	1.466	1.514
– Gebouwen, terreinen	332	333	376	381	408
– Inventaris en overige	1.046	1.043	1.042	1.085	1.106
1.3 Financiële vaste activa	338	299	269	252	242
Totaal vaste activa	1.716	1.675	1.687	1.718	1.757
1.4 Voorraden	0	0	0	0	0
1.5 Vorderingen	801	846	772	765	769
1.6 Effecten	35	36	30	26	29
1.7 Liquide middelen	2.406	2.186	2.420	2.576	2.704
Totaal vloottende activa	3.241	3.069	3.222	3.368	3.502
Totaal Activa	4.957	4.743	4.909	5.086	5.258
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	3.036	2.933	3.025	3.118	3.232
2.2 Voorzieningen	473	475	563	632	677
2.3 Langlopende schulden	90	87	102	103	112
2.4 Kortlopende schulden	1.358	1.249	1.219	1.233	1.237
Totaal Passiva	4.957	4.743	4.909	5.086	5.258
Staat van baten en lasten					
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	9.371	8.954	9.195	9.374	10.268
3.2 Overige overheidsb.	319	247	304	301	301
3.3 College, cursus etc. geld.	0	0	0	0	0
3.4 Baten werk in opdracht	11	9	7	11	9

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
3.5 Overige Baten	553	511	392	379	389
Totaal baten	10.254	9.721	9.897	10.064	10.967
Lasten					
4.1 Personeelslasten	8.097	7.968	7.967	8.063	8.256
4.2 Afschrijvingen	226	226	236	242	254
4.3 Huisvestingslasten	641	632	725	729	737
4.4 Overige lasten	1.015	970	908	943	927
4.5 Doorbet. Schoolbesturen					684
Totaal lasten	9.979	9.796	9.837	9.976	10.857
Saldo baten en lasten	276	- 74	62	88	110
HR Gerealiseerde herwaard.					
5 Financiële baten en lasten	41	35	21	12	8
– Financiële baten			27	18	14
– Financiële lasten			6	6	6
Resultaat	316	- 40	82	100	118
6 Belastingen	0	0	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	317	- 40	82	100	118
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	317	- 40	82	100	
9 Buitengewoon resultaat	- 5	0,1	0		
– Buitengewone baten					
– Buitengewone lasten					
Totaal resultaat	311	- 40	82	100	118
Kengetallen					
	2013	2014	2015	2016	2017
Rentabiliteit%	3,1	- 0,4	0,8	1,0	1,1
Solvabiliteit	0,71	0,72	0,73	0,74	0,74
Liquiditeit	2,39	2,46	2,64	2,73	2,83

¹ De cijfers in deze overzichten (ook bij de overige sectoren) kunnen voor overeenkomstige jaren verschillen ten opzichte van vorig jaar. Dat is een gevolg van het feit dat de vijfjarenreeksen telkens worden herrekend naar veranderingen in de samenstelling van de populatie. Bovendien is er bij po sprake van een andere aggregatie, waar nu ook het speciaal onderwijs bij is opgenomen. Dat was over 2015 niet het geval.

Kengetallen Landelijk totaal

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen samenwerkingsverbanden¹ (bedragen x € 1.000.000)

Balans		2013	2014	2015	2016	2017
1	Activa					
1.1	Immateriële vaste activa	0	0	0	0	0
1.2	Materiële vaste activa	0	6	6	5	6
1.3	Financiële vaste activa	0	1	1	1	1
Totaal vaste activa		0	7	7	6	8
1.4	Voorraden	0	0	0	0	0
1.5	Vorderingen	0	28	20	17	25
1.6	Effecten	0	0	0	0	0
1.7	Liquide middelen	0	164	206	251	281
Totaal v lottende activa		0	193	225	268	307
Totaal Activa		0	200	231	274	314
2	Passiva					
2.1	Eigen vermogen	0	104	158	206	238
2.2	Voorzieningen	0	2	2	3	3
2.3	Langlopende schulden	0	1	0	0	0
2.4	Kortlopende schulden	0	94	71	65	73
Totaal Passiva		0	200	231	274	314
Staat van baten en lasten						
Baten						
3.1	Rijksbijdragen	0	245	283	293	2.030
3.2	Overige overheidsb.	0	20	19	18	17
3.3	College, cursus etc. geld.	0	0	0	0	0
3.4	Baten werk in opdracht	0	1	3	3	2
3.5	Overige Baten	0	55	40	26	28
Totaal baten		0	320	344	339	2.076

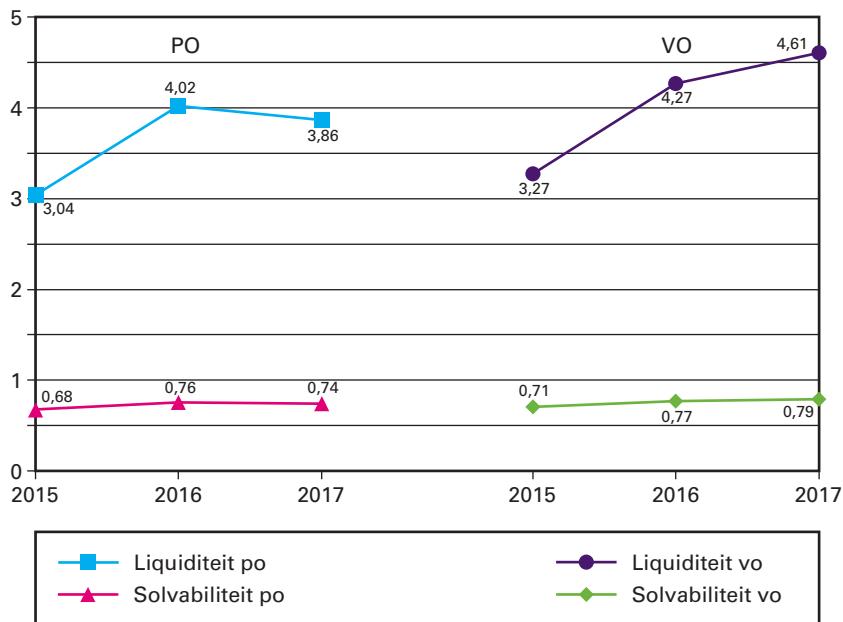
Balans	2013	2014	2015	2016	2017
Lasten					
4.1 Personeelslasten	0	156	145	160	169
4.2 Afschrijvingen	0	2	1	1	1
4.3 Huisvestingslasten	0	5	6	7	7
4.4 Overige lasten	0	152	110	122	80
4.5 Doorbet. Schoolbesturen	0	0	0	0	1.789
Totaal lasten	0	315	262	291	2.045
Saldo baten en lasten	0	5	82	48	32
HR Gerealiseerde herwaard.	0	0	0	0	0
5 Financiële baten en lasten	0	0	1	0	0
– Financiële baten	0	0	1	1	0
– Financiële lasten	0	0	0	0	0
Resultaat	0	6	83	49	32
6 Belastingen	0	0	0	0	0
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	0	6	83	49	32
8 Aandeel derden in resultaat	0	0	0	0	0
Netto resultaat	0	6	83	49	32
9 Buitengewoon resultaat	0	0	0	0	0
– Buitengewone baten	0	0	0	0	0
– Buitengewone lasten	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	0	6	83	49	32

Kengetallen

	2013	2014	2015	2016	2017
Solvabiliteit po			0,68	0,76	0,74
Liquiditeit po			3,04	4,02	3,86
Solvabiliteit vo			0,71	0,77	0,79
Liquiditeit vo			3,27	4,27	4,61

¹ Deze cijfers zijn ook onderdeel van respectievelijk po en vo.

Kengetallen Samenwerkingsverbanden

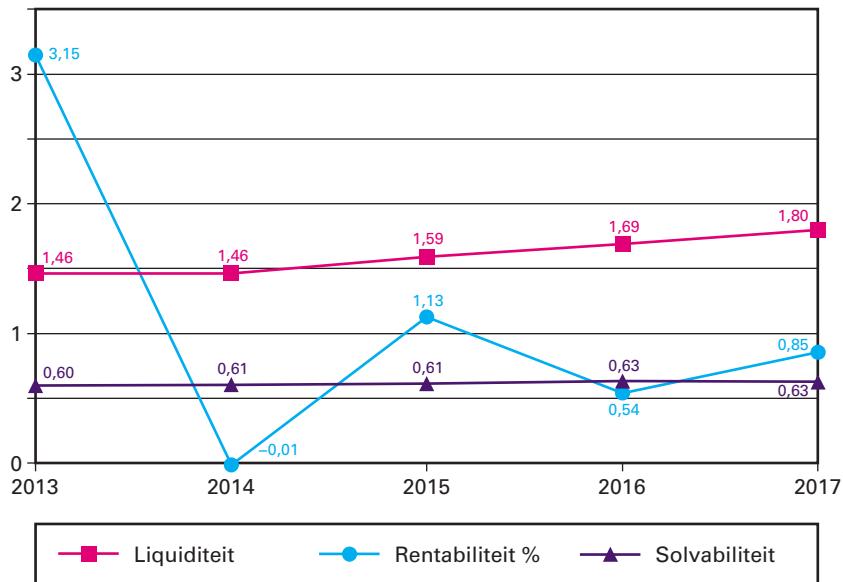

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen voortgezet onderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	2	1	1	1	1
1.2 Materiële vaste activa	2.087	2.128	2.160	2.186	2.241
– Gebouwen, terreinen	1.221	1.299	1.309	1.350	1.443
– Inventaris en overige	866	829	851	836	798
1.3 Financiële vaste activa	206	218	216	233	264
Totaal vaste activa	2.295	2.347	2.378	2.420	2.506
1.4 Voorraden	13	10	4	4	2
1.5 Vorderingen	345	323	311	306	337
1.6 Effecten	25	20	21	15	14
1.7 Liquide middelen	1.496	1.527	1.697	1.732	1.895
Totaal vottende activa	1.878	1.879	2.032	2.056	2.249
Totaal Activa	4.173	4.226	4.410	4.476	4.755
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	2.013	2.037	2.117	2.177	2.276
2.2 Voorzieningen	486	521	587	645	697
2.3 Langlopende schulden	388	382	429	437	531
2.4 Kortlopende schulden	1.286	1.287	1.277	1.218	1.251
Totaal Passiva	4.173	4.226	4.410	4.476	4.755
Staat van baten en lasten					
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	7.409	7.345	7.714	7.984	9.299
3.2 Overige overheidsb.	161	156	147	142	144
3.3 College, cursus etc. geld.	7	7	8	8	9

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
3.4 Baten werk in opdracht	2	3	7	8	7
3.5 Overige Baten	412	430	431	426	416
Totaal baten	7.990	7.941	8.307	8.568	9.874
Lasten					
4.1 Personeelslasten	6.079	6.249	6.459	6.701	6.885
4.2 Afschrijvingen	276	275	280	285	281
4.3 Huisvestingslasten	518	510	512	531	517
4.4 Overige lasten	877	920	964	1.000	981
4.5 Doorbet. Schoolbesturen					1.119
Totaal lasten	7.750	7.954	8.215	8.517	9.783
Saldo baten en lasten	240	- 13	92	51	91
HR Gerealiseerde herwaard.					
5 Financiële baten en lasten	11	12	2	- 5	- 7
– Financiële baten			18	12	7
– Financiële lasten			16	17	14
Resultaat	252	- 1	94	46	84
6 Belastingen					
7 Resultaat deelnemingen	0	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	252	- 1	94	46	84
8 Aandeel derden in resultaat					
Netto resultaat	252	- 1	94	46	
9 Buitengewoon resultaat	1	0	- 1		
– Buitengewone baten	0	0	0	0	0
– Buitengewone lasten					
Totaal resultaat	252	- 1	94	47	84
Kengetallen					
	2013	2014	2015	2016	2017
Rentabiliteit%	3,1	0,0	1,1	0,5	0,9
Solvabiliteit	0,60	0,61	0,61	0,63	0,63
Liquiditeit	1,46	1,46	1,59	1,69	1,80

Kengetallen Voortgezet onderwijs

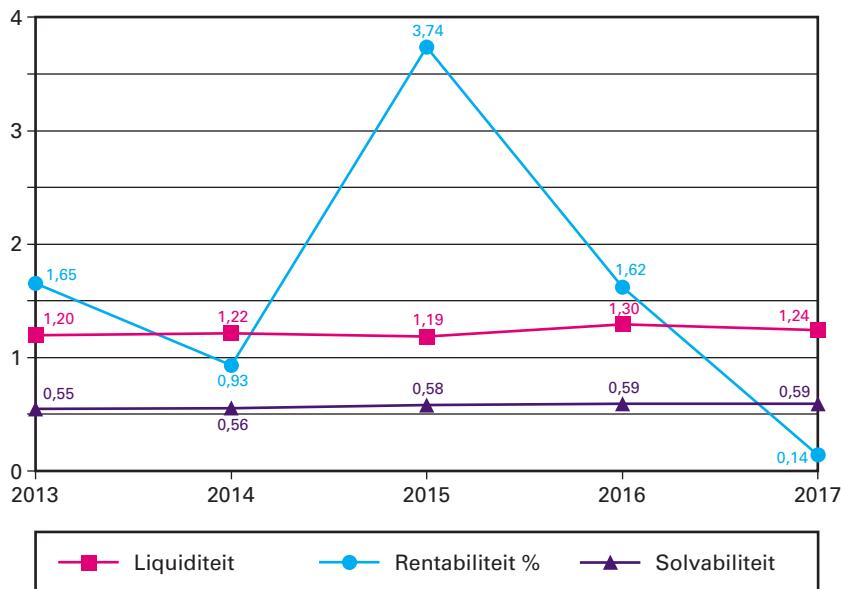

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen middelbaar beroepsonderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	7	5	6	13	12
1.2 Materiële vaste activa	3.612	3.575	3.553	3.562	3.610
– Gebouwen, terreinen	3.043	3.047	2.992	2.975	3.006
– Inventaris en overige	569	528	561	587	604
1.3 Financiële vaste activa	104	77	59	61	62
Totaal vaste activa	3.722	3.657	3.618	3.636	3.685
1.4 Voorraden	4	3	4	4	4
1.5 Vorderingen	244	202	173	187	179
1.6 Effecten	53	69	13	13	13
1.7 Liquide middelen	828	903	931	988	984
Totaal vloottende activa	1.129	1.178	1.121	1.192	1.179
Totaal Activa	4.851	4.835	4.739	4.828	4.864
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	2.379	2.422	2.506	2.583	2.583
2.2 Voorzieningen	284	267	250	276	308
2.3 Langlopende schulden	1.244	1.177	1.038	1.049	1.024
2.4 Kortlopende schulden	944	969	945	920	949
Totaal Passiva	4.851	4.835	4.739	4.828	4.864
Staat van baten en lasten					
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	4.126	4.177	4.379	4.496	4.542
3.2 Overige overheidsb.	116	109	99	97	97
3.3 College, cursus etc. geld.	61	48	45	53	59
3.4 Baten werk in opdracht	184	166	157	174	191

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
3.5 Overige Baten	220	210	198	194	190
Totaal baten	4.707	4.710	4.879	5.013	5.077
Lasten					
4.1 Personeelslasten	3.279	3.299	3.387	3.606	3.741
4.2 Afschrijvingen	324	335	303	295	307
4.3 Huisvestingslasten	317	330	333	345	347
4.4 Overige lasten	664	658	628	641	639
Totaal lasten	4.583	4.622	4.651	4.887	5.033
Saldo baten en lasten	124	88	228	126	44
HR Gerealiseerde herwaard.	4	2	1	1	1
5 Financiële baten en lasten	- 50	- 46	- 46	- 46	- 38
– Financiële baten			5	3	2
– Financiële lasten			51	49	40
Resultaat	78	44	183	81	7
6 Belastingen	1	0	1	1	0
7 Resultaat deelnemingen	1	- 6	1	1	0
Resultaat na belastingen	78	38	182	81	7
8 Aandeel derden in resultaat	- 1	0	0	0	0
Netto resultaat	79	38	182	81	
9 Buitengewoon resultaat	0	0	1		
– Buitengewone baten					
– Buitengewone lasten					
Totaal resultaat	79	38	183	81	7
Kengetallen					
	2013	2014	2015	2016	2017
Rentabiliteit%	1,7	0,9	3,7	1,6	0,1
Solvabiliteit	0,55	0,56	0,58	0,59	0,59
Liquiditeit	1,20	1,22	1,19	1,30	1,24

Kengetallen Middelbaar beroepsonderwijs

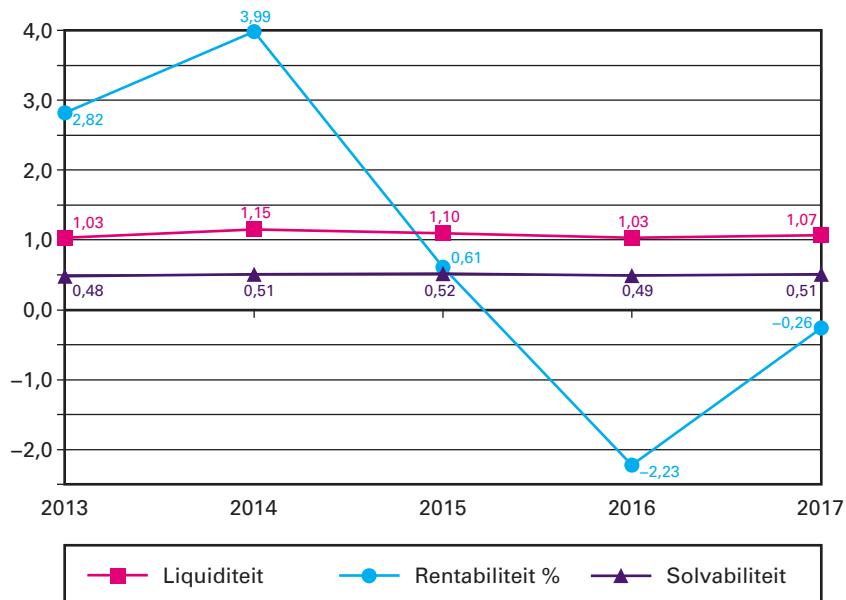

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen hoger beroepsonderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans		2013	2014	2015	2016	2017
1	Activa					
1.1	Immateriële vaste activa	17	13	6	11	10
1.2	Materiële vaste activa	2.347	2.374	2.447	2.501	2.501
	– Gebouwen, terreinen	1.898	1.914	2.059	2.093	2.139
	– Inventaris en overige	449	460	388	408	362
1.3	Financiële vaste activa	25	24	26	21	24
Totaal vaste activa		2.389	2.411	2.480	2.533	2.535
1.4	Voorraden	5	3	2	1	2
1.5	Vorderingen	313	327	316	315	152
1.6	Effecten	3	2	3	2	1
1.7	Liquide middelen	851	948	941	886	965
Totaal vloottende activa		1.171	1.280	1.262	1.205	1.119
Totaal Activa		3.560	3.691	3.741	3.737	3.654
2	Passiva					
2.1	Eigen vermogen	1.530	1.710	1.729	1.639	1.623
2.2	Voorzieningen	187	182	198	202	244
2.3	Langlopende schulden	712	687	668	732	741
2.4	Kortlopende schulden	1.132	1.113	1.147	1.164	1.047
Totaal Passiva		3.560	3.691	3.741	3.737	3.654
Staat van baten en lasten						
Baten						
3.1	Rijksbijdragen	2.658	2.772	2.837	2.852	2.942
3.2	Overige overheidsb.	33	34	32	36	46
3.3	College, cursus etc. geld.	760	811	841	861	887
3.4	Baten werk in opdracht	181	174	174	182	194

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
3.5 Overige Baten	196	206	161	164	170
Totaal baten	3.827	3.997	4.046	4.095	4.239
Lasten					
4.1 Personeelslasten	2.760	2.850	3.002	3.143	3.229
4.2 Afschrijvingen	211	248	226	240	240
4.3 Huisvestingslasten	229	237	238	233	232
4.4 Overige lasten	491	481	531	544	523
Totaal lasten	3.691	3.815	3.997	4.160	4.224
Saldo baten en lasten	136	182	49	- 65	15
HR Gerealiseerde herwaard.					
5 Financiële baten en lasten	- 28	- 23	- 24	- 26	- 26
– Financiële baten			5	3	1
– Financiële lasten			29	29	27
Resultaat	108	159	25	- 91	- 11
6 Belastingen	0	1	1	1	2
7 Resultaat deelnemingen					
Resultaat na belastingen	108	159	24	- 92	- 12
8 Aandeel derden in resultaat					
Netto resultaat	108	159	24	- 92	
9 Buitengewoon resultaat					
– Buitengewone baten					
– Buitengewone lasten					
Totaal resultaat	108	159	24	- 92	- 13
Kengetallen					
	2013	2014	2015	2016	2017
Rentabiliteit%	2,8	4,0	0,6	- 2,2	- 0,3
Solvabiliteit	0,48	0,51	0,52	0,49	0,51
Liquiditeit	1,03	1,15	1,10	1,03	1,07

Kengetallen Hoger beroepsonderwijs

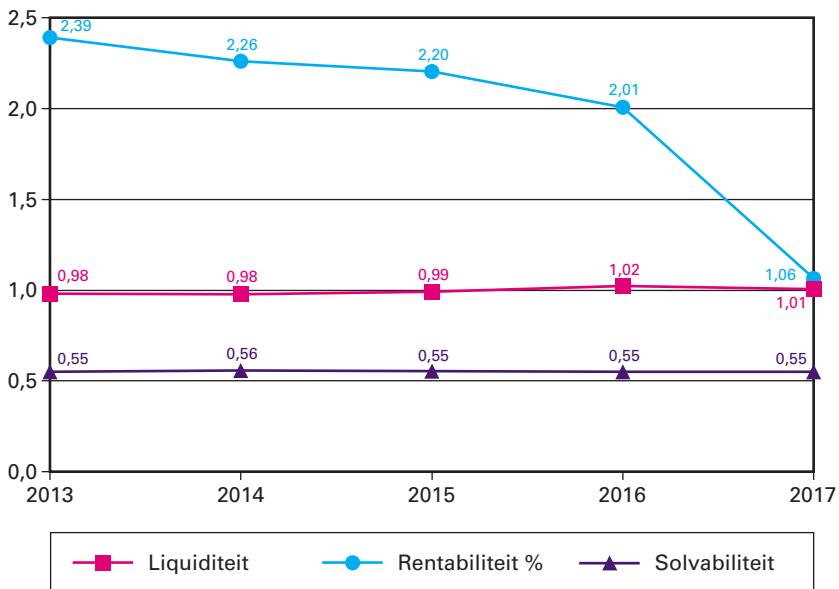

Balans, staat van baten en lasten en kengetallen wetenschappelijk onderwijs (bedragen x € 1.000.000)

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
1 Activa					
1.1 Immateriële vaste activa	42	56	64	58	51
1.2 Materiële vaste activa	4.099	4.336	4.502	4.584	4.696
– Gebouwen, terreinen	3.043	3.047	2.992	2.975	3.006
– Inventaris en overige	1.056	1.289	1.510	1.609	1.690
1.3 Financiële vaste activa	223	212	188	136	144
Totaal vaste activa	4.364	4.604	4.755	4.778	4.891
1.4 Voorraden	10	10	11	11	9
1.5 Vorderingen	826	741	746	872	902
1.6 Effecten	40	42	42	39	40
1.7 Liquide middelen	1.462	1.455	1.603	1.683	1.685
Totaal vloottende activa	2.338	2.249	2.403	2.605	2.636
Totaal Activa	6.701	6.853	7.157	7.383	7.528
2 Passiva					
2.1 Eigen vermogen	3.243	3.384	3.510	3.609	3.702
2.2 Voorzieningen	442	436	449	447	433
2.3 Langlopende schulden	630	733	775	778	774
2.4 Kortlopende schulden	2.387	2.301	2.423	2.549	2.619
Totaal Passiva	6.701	6.853	7.157	7.383	7.528
Staat van baten en lasten					
Baten					
3.1 Rijksbijdragen	3.585	3.626	3.697	3.802	3.901
3.2 Overige overheidsb.	17	3	1	1	1
3.3 College, cursus etc. geld.	541	536	580	614	657
3.4 Baten werk in opdracht	1.657	1.712	1.838	1.820	1.865

Balans	2013	2014	2015	2016	2017
3.5 Overige Baten	507	496	523	566	534
Totaal baten	6.305	6.373	6.639	6.803	6.957
Lasten					
4.1 Personeelslasten	4.040	4.079	4.251	4.381	4.610
4.2 Afschrijvingen	384	402	404	443	440
4.3 Huisvestingslasten	456	468	501	479	463
4.4 Overige lasten	1.261	1.258	1.335	1.351	1.352
Totaal lasten	6.141	6.207	6.491	6.651	6.864
Saldo baten en lasten	164	167	148	149	93
HR Gerealiseerde herwaard.					
5 Financiële baten en lasten	- 14	- 22	- 2	- 12	- 19
– Financiële baten			18	17	9
– Financiële lasten			19	30	27
Resultaat	151	144	147	137	74
6 Belastingen	0	0	0	1	1
7 Resultaat deelnemingen	2	4	2	2	5
Resultaat na belastingen	153	148	149	138	78
8 Aandeel derden in resultaat	4	5	16	15	14
Netto resultaat	149	143	133	123	
9 Buitengewoon resultaat					
– Buitengewone baten					
– Buitengewone lasten					
Totaal resultaat	149	143	133	123	64
Kengetallen					
	2013	2014	2015	2016	2017
Rentabiliteit%	2,4	2,3	2,2	2,0	1,1
Solvabiliteit	0,55	0,56	0,55	0,55	0,55
Liquiditeit	0,98	0,98	0,99	1,02	1,01

Kengetallen Wetenschappelijk onderwijs

Op de website «Onderwijs in Cijfers» van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap treft u onder meer het «dashboard Jaarrekeninggegevens» aan. Met dit dashboard wordt op bestuursniveau meerjarig inzicht gegeven in de financiële gegevens uit de jaarrekeningen van alle Nederlandse onderwijsinstellingen die door OCW bekostigd worden. Deze informatie is ook per sector beschikbaar. Deze gegevens kunnen dienen als basis voor het gesprek over de financiële positie tussen onder meer besturen, leraren, studenten, ouders en leden van de medezeggenschapsraad.

Toezegging aan Tweede Kamer

Op aangeven van de Algemene Rekenkamer is toegezegd om de informatievoorziening over de rechtmatigheid bij onderwijsclusters in het Departementaal jaarverslag op te nemen.

Overzicht¹ bevindingen² ontleend aan de controleverklaringen van de accountant bij de jaarverslagen 2017 van het bestuur van de bekostigde onderwijsinstellingen

	Sector			
	po	vo	mbo	ho
Aantal onrechtmatigheden	13	14	4	2
Bedrag per sector (x € 1.000)	13.963	14.220	9.031	1.238
Totaal lasten per sector (x € 1.000) ³	10.866.522	9.782.984	5.033.382	11.088.067
Percentage bedrag per sector t.o.v. totaal van de lasten per sector (x 1%)	0,13	0,15	0,18	0,01
Totaal aantal besturen	1.079	366	61	55

¹ Bron: DUO

² Er is sprake van een bevinding als een accountant een opmerking, beperking of afkeuring opneemt bij zijn oordeel rechtmatigheid in de controleverklaring en waarbij deze bevinding gekwantificeerd is.

³ Betreft het totaal van de lasten zoals opgenomen in de XBRL aanlevering van de bekostigde onderwijsinstellingen.

Toezegging aan Tweede Kamer

Tijdens het Wetgevingsoverleg op 10 oktober 2018 heeft de Minister toegezegd om de derde geldstroom en de verdeling daarvan over instellingen inzichtelijk te maken in het jaarverslag. In onderstaande tabel worden de verschillende geldstromen per instelling weergegeven en ook

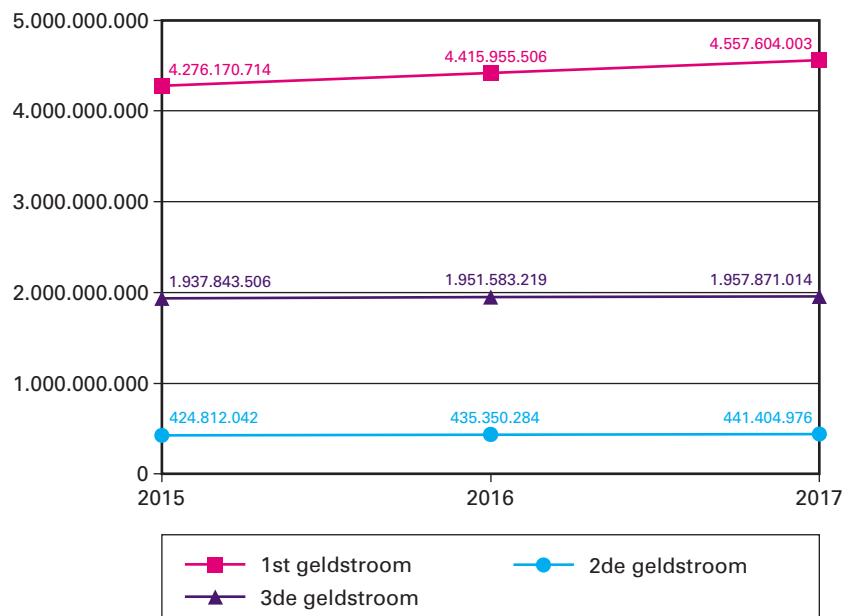
is de ontwikkeling van de verschillende geldstromen over de jaren 2015–2017 in figuur «Geldstromen in WO» opgenomen. In het wetenschappelijk onderwijs worden drie verschillende geldstromen onderscheiden:

1. De eerste geldstroom bestaat uit de Rijksbijdrage, de ontvangen collegegelden en ontvangen lesgelden.
2. De tweede geldstroom omvat de ontvangen subsidies van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).
3. De derde geldstroom omvat de ontvangen overige inkomsten. Dit zijn onder andere subsidies van Nederlandse ministeries en de Europese Unie, ontvangen middelen voor contractonderwijs en contractonderzoek en overige baten uit opdracht van derden. Ook inkomsten uit catering en verhuur vallen onder de derde geldstroom.

Instelling	Geldstromen	Bedrag (x 1.000)	% van totaal baten
Erasmus Universiteit Rotterdam	1ste geldstroom	337.100	54,8
	2de geldstroom	24.400	4,0
	3de geldstroom	253.500	41,2
Het College van Bestuur van de Radboud Universiteit Nijmegen	1ste geldstroom	332.400	59,9
	2de geldstroom	45.020	8,1
	3de geldstroom	177.720	32,0
Het College van Bestuur van de Vrije Universiteit	1ste geldstroom	365.450	71,4
	2de geldstroom	28.000	5,5
	3de geldstroom	118.430	23,1
Maastricht University	1ste geldstroom	275.880	65,6
	2de geldstroom	15.970	3,8
	3de geldstroom	128.960	30,7
Open Universiteit	1ste geldstroom	60.120	92,4
	2de geldstroom	0.230	0,4
	3de geldstroom	4.740	7,3
Rijksuniversiteit Groningen	1ste geldstroom	443.370	66,5
	2de geldstroom	38.500	5,8
	3de geldstroom	184.580	27,7
Stichting Katholieke Universiteit Brabant	1ste geldstroom	151.600	70,2
	2de geldstroom	9.160	4,3
	3de geldstroom	55.090	25,5
Stichting Universiteit voor Humanistiek	1ste geldstroom	6.300	81,7
	3de geldstroom	1.410	18,3
Technische Universiteit Delft	1ste geldstroom	443.110	67,1
	2de geldstroom	52.450	8,0
	3de geldstroom	164.600	24,9
Technische Universiteit Eindhoven	1ste geldstroom	233.600	66,3
	2de geldstroom	18.800	5,3
	3de geldstroom	100.100	28,4

Instelling	Geldstromen	Bedrag (x 1.000)	% van totaal baten
Universiteit Leiden	1ste geldstroom	401.700	64,4
	2de geldstroom	52.100	8,4
	3de geldstroom	169.600	27,2
Universiteit Twente	1ste geldstroom	225.300	70,7
	2de geldstroom	26.600	8,4
	3de geldstroom	66.800	21,0
Universiteit Utrecht	1ste geldstroom	542.290	65,5
	2de geldstroom	66.710	8,1
	3de geldstroom	218.870	26,4
Universiteit van Amsterdam	1ste geldstroom	498.600	65,4
	2de geldstroom	36.100	4,7
	3de geldstroom	228.100	29,9
Wageningen University	1ste geldstroom	228.080	67,9
	2de geldstroom	27.340	8,1
	3de geldstroom	80.610	24,0
Stichting Universiteit voor Humanistiek	1ste geldstroom	6.300	81,7
	3de geldstroom	1.410	18,3
Protestantse Theologische Universiteit (PTU)	1ste geldstroom	9.670	90,4
	3de geldstroom	1.030	9,6
Theologische Universiteit Apeldoorn	1ste geldstroom	1.410	58,7
	3de geldstroom	0.990	41,3
Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerk (Vrijg) in Nederland	1ste geldstroom	1.600	36,9
	3de geldstroom	2.740	63,1

Geldstromen in WO Ontwikkeling over de tijd

Aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal door de Minister van Financiën.

**Vervaardiging parlementaire stukken en
begeleiding productieproces**

Sdu Uitgevers
afdeling Dataverwerking
e-mail traffic@sdu.nl

Vormgeving omslag
The Odd Shop, Amsterdam

Uitgave
Ministerie van Financiën

www.rijksbegroting.nl